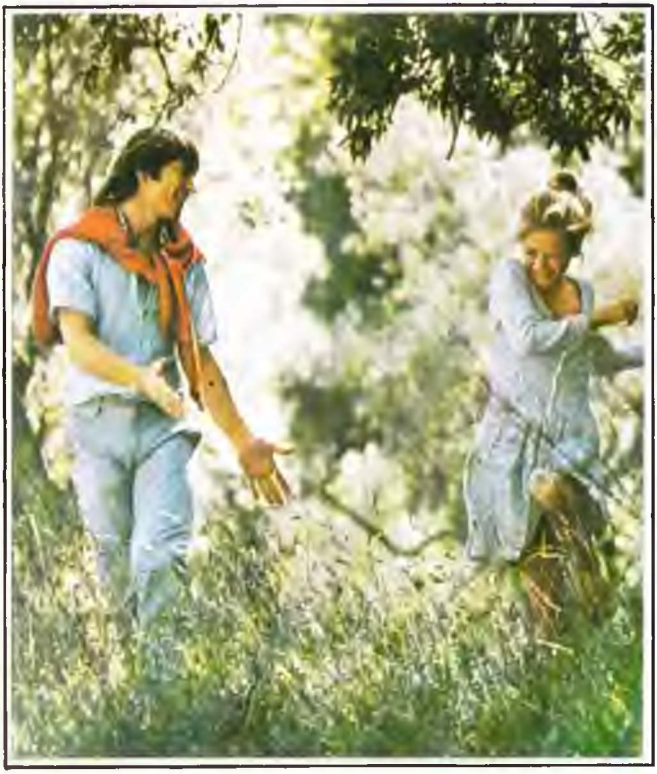
FAKİR AŞIKLAR Pratolini

FAKİR AŞIKLAR

Pratolini

CAN YAYINLARI



Türkçesi
AYDIN EMEÇ

FAKİR AŞIKLAR

Vasco Pratolini



CAN YAYINLARI

ÇAĞDAŞ KLASİKLER DİZİSİ

Bu kitap, 1982 yılında ÖZAL Basımevi'nde (20 60 58)
dizilmiş ve basılmıştır.

FAKİR AŞIKLAR

Vasco Pratolini

ROMAN

Türkçesi
AYDIN EMEÇ

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Ankara Caddesi 46, kat 2, Cağaloğlu, İstanbul
Telefon: 28 61 13

Kitabın özgün adı:
Cronache di Poveri Amanti

Aydın Emeç'in bu çevirisinin yayın hakları
Can Yayınları'ndadır.

Bu romanın kişileri de, olayları da hayal ürünüdür. Birtakım kişiler ya da kuruluşlarla uzak-yakın hiçbir ilişkileri yoktur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1

Kömürcü Nesi'nin horozu öttü. Cervia Otelinin feneri söndü. Tramvay sürücülerini sefer sonunda evlerine götüren arabanın geçişi, Corno sokağının elli metre ötesinde, Leoni sokağındaki dükkânında uyuyan berber Oreste'nin sıçrayarak uyanmasına yol açtı. Ertesi gün pazar kurulacak, ilk müşterisi de her cuma bir haftalık sakalla dükkâna giren Calenzano çiftliğinin kâhyası olacaktı. Arnolfo kulesinde, doğuya dönen aslan* iyi havayı müjdeliyordu. Eski Saray'ın ardındaki dar sokakta kediler çöp yığınlarını didikliyorlardı. Evler birbirine öylesine yakındı ki, ay ışığı üst katların pencerelerine ancak şöyle bir değebiliyordu. Ama taraçadaki Nesi'nin horozu ışığı görüp ötüvermişti.

Otelin elektrik feneri de sönünce, Corno sokağında bir tek aydınlık pencere kaldı. Geceyi boğazındaki yaralarla başbaşa geçiren Madam'ın penceresi. Nalbant Corrado'nun atı zaman zaman eşiniyordu. Yemliği dükkânın dibine konmuştu. Aylardan mayıstı, en ufak esintinin duyulmadığı gecede kötü kokular gitgide yayılıyordu. Nalbant dükkânının önüne, gündüz nallanan atların pislikleri yığılmıştı. Leoni sokağının köşesindeki yüznumara aylardan beri dolmuş, taşıyordu. Çöp yığınlarıyla kalıntılar, her zamanki gibi kapıların önüne yayılmıştı.

Polislerin adımları ağır, sesleri güvenliydi. İplerin arasındaki boksörün alışkanlığı ve rahatlığıyla Corno sokağına daldılar. Süreli oturma kararı alınmış sabı-

* Floransa kentinin armasındaki dönen aslan.

kalıların yoklandığı saatti.

— Nanni, orada mısın?

— İyi geceler onbaşım.

— Pencereye çık, Nanni.

İlk katların birinden, sahtekâr yüzlü, kırk yaşlarında bir adam sarktı. Sırtında yakasız, boyundan iliklenmiş beyaz bir gömlek vardı; kollarını sıvamıştı; ağzından izmariti sarkıyordu.

— Şimdi yatağına dön de namuslu düşler gör, dedi sokaktan gelen bir ses.

— Başüstüne onbaşım.

Az ötede, nalbant dükkânının üstündeki küçük bir pencereden, başka bir sabıkalı, devriyeyi selâmladı.

— İyi geceler onbaşım.

— Uyu; iyi geceler.

— Onbaşım!

— Ne var?

— Başıma dert açmayın; süremi tamamlamama on sekiz gün bir şey kaldı.

— Senin yerinde olsam kendime bu kadar güvenmezdim. Nedir o Bolognese sokağı hikâyesi?

— Hiç, yemin ederim size; ben de gazetede okudum. Hem bildiğiniz gibi, Bolognese sokağı benim yerim değildir.

— Artık uyu. Bunu yarın konuşuruz.

Devriye Borgo da, Greci sokağını tırmandı. Santa Croce kilisesinin cephesi ay ışığıyla nemlenmişti. Ama burada polisi ilgilendiren bir şey yoktu.

Şimdi Corno sokağı, bütünüyle, ötekilerden daha büyük bir çöp yığını üzerinde tıka basa tıkınan kedilerindi. 3 numaranın, ikinci katındaki Bellini'lerde düğün dolayısıyla bir şölen verilmiş, Milena, Neri sokağındaki mezecinin oğluyla evlenmişti. Milena on yedi yaşında, sarı saçlı, açık renk güvercin gözlü bir kız. Corno sokağı, koruyucu meleklerinin ikincisini de yitirdi. Balayı gezisinden sonra, Milena, Cure mahallesinde güzel bir daireye yerleşecek.

Çalar saatler çalmak için yapılmıştır. Corno sokağında, bir saat içinde çalan beş çalar saat var. En erkencisi de Osvaldo'nunki. Bu, taşrada gezen bir satış mümessilinin çalar saati. Dakik bir çalar saat; sesi genç bir kızınki gibi, Cecchi'lerin evini bir tramvay çanı gibi çmlatan saatten bir çeyrek önce çalıyor; ama dağ sıçanının derin uykusuna dalan bir çöpçüyü uyandırmak için ancak çan gerek.

Ugo'nun çalar saati aynı çığırtkan türden; yalnız biraz daha kısık sesli ve daha kararsız; meyva ve sebze arabasıyla bütün gün dolanan ve malını satmak için bariton sesiyle bağıran sahibinin tersi. Ugo, 2 numaranın üçüncü katında oturanların bir odasında kiracı. Bu nedenle Carrasi'lerin çalar saati hiç duyulmaz. Maria, aşağı yukarı hep «kiracısının saati gürlediğinde» uyanır; uyanınca da kolunu uzatıp kendi saatinin çalmasını önler. Böylece, yanında uyuyan Beppino uyanmayacaktır. Beppino uyanırsa, Ugo gidene kadar Maria'nın yataktan çıkmasına engel olur.

Ugo tuvalette yarım saat oturup sigarasını tüttürür, sonra da uzun süre odasında sallanır ve Maria hep bunun nedenini merak eder. Genellikle Ugo'yu mutfakta, yıkanırken bulur. Üstünde, kadın külotu gibi kısa bir dondan başka şey yoktur. Ugo'nun göğsü geniş, beli ince, bacakları kaslıdır. Onu seyretmek Maria'nın hoşuna gider, tıpkı satın alamasa bile vitrinde zevkle baktığı elbiseler gibi. Ugo'yu seyrettikten sonra gününe keyifli başlayabilecektir.

Maria, suyla sütlükahveyi ısıtmak için ateş yaktı. Ugo, kafasını musluğun altına soktu ve keyifle homurdandı. Beppino banyonun sıcak suyla dolu olmasını isterdi. Şu sıra da ağzı açık, sırtüstü uyuyordu. Maria doğrulup kocasını her gördüğünde bir ölüyle karşılaşmış gibi oluyordu.

— Çabuk olun, dedi Maria. Benim de yıkanmam gerekiyor.

Ugo, havluyu iki ucundan tutmuştu; omuzlarıyla

böğrünü kuruluyordu.

— Ne duruyorsunuz, yıkanın, dedi Maria'ya. Korkacak değilim.

Maria, elini çıplak etine dayayıp Ugo'yu dışarı itti.

Yelkovan, beşinci çalar saatin mekanizmasını da harekete geçirmişti. Yapı işçisi Antonio silkinip homurdanarak lânet okudu. Sessizliği bozan ilk sesti bu. Güneşin ilk ışınları, kedilerin bile dinlenmeye çekildiği sokağa erişti. Horoz, sahibi kömürcüyü de yataktan indirdi. Milena'nın annesi ayaktaydı; elleri karnında, yeni gelinin boş yatağı önünde içini çekiyordu. Sokaktaki evlerin hepsinde gözlerini açan biri vardı. Yalnız Madam yeni dalmıştı. Nanni belki de namuslu düşler görüyor, Corrado dükkânını açıyordu. Atı onu bir kişnemeyle karşıladı, üst kattaki küçük odada soluk almasına engel olan annesiyle babasının arasında yatan yeni doğmuş bebek sızıldanarak ona karşılık verdi. Genç anne meme vererek bebeği susturmaya çalıştı. Baba, jandarma onbaşısının Bolognese sokağındaki hırsızlıktan söz ettiği andan beri gözünü kırpmamıştı, Calenzano çiftliği kâhyası ise uzun süredir arabasıyla sokaktaydı. Her şeyden önce, aklı bir karış havadaki atını Corrado'ya bırakması gerektiğini düşünüyordu; sonra gidip bir haftalık sakalını Oreste'ye kestirecekti. Tertemiz bir yüz ve yeni nallanmış atıyla insan işlerini daha iyi başarırdı. Hâlâ uyulan eski bir inançtı bu.

Corrado atına, kepekten yapılma hamuru verdi. Körüğe asıldı, ateş, bir sarayın giriş salonu kadar yüksek tavanlı ve geniş nalbant dükkânının dibinde çatırdadı. Corrado, otuz yaşında, iki metreye yakın boylu, Masist kadar sağlam bir adamdı. Takma adı da Masist'ti.* Birinci Dünya Savaşı'na muhafız alayı eri

* Masist, 1920'lerde çevirdiği filmlerle ün kazanan aktör Bartolomeo Pagano'nun yarattığı, saf Herkül tipi kahramanın adıdır.

olarak katılmıştı. Terhis edilme çağı geldiğinde yüzbaşısı, onu kralın muhafızları arasına almak istedi, ama siyasî görüşlerini duyarak bundan vazgeçti. 1919 ve 1920 yıllarında Masist, «Halk Yiğitleri»ne katılmıştı. 1922 yılının bir mart sabahı dört faşist, nalbant dükkânını bastı; Corno sokağının 1 numaralı binasında oturan Carlino, önde yürüyordu. Hesaplaşmaktan söz ediyorlardı. Öteki faşistler de yolun iki ucunu tutmuşlardı. Bir tuzaktı bu; ama Corrado, inine girip kendisini kavgaya davet etmelerini eni konu gözüpekçe buldu. Dükkânın duvarına, at nallarının asıldığı köşeye arkasını verdi.

— Tabancaları atarsanız cânı gönülden hesaplaşırız, dedi. Dördünüz birden gelin.

— Hesabını görelim, ondan sonra tartışırız, dedi Carlino.

Corrado, nallardan ilkini onun kafasına atarak karşılık verdi. Nalbant dükkânında sanki bir yer sarsıntısı oldu. Herkes pencerelere üşüşmüştü. Madam bile yatağından kalkmış, Cervia Otelinin sahibi, «bir şey görmediğinden emin olmak için» kapıyı kilitleyip içeri çekilmişti. Belki de Carlino'nun anasının kapıyı vurup eve dönmesi için oğluna yalvarması yüzünden, faşistler ateş etmediler. Saldırı da bir daha yinelenmedi.

Signoria, Montana, San Simone ve Santa Croce alanları arasında kalan dörtgende yaşayan herkesin dostudur Corrado. Pontassieve ve Rufina arabacıları, İnpruneta ve Calenzano rençberleri, Floransa'da onun eline su dökecek nalbant bulunmadığını bilirler. Ama Masist'in gerçek dostları, hem oturduğu, hem de çalıştığı Corno sokağındadır. Ugo, onunla birlikte «Halk Yiğitleri»nde görev almıştır; şimdiki küçük arabasını her gece onun dükkânına bırakır.

Masist, Giulio'nun bile dostudur. Giulio, işsiz kaldığında -sık sık rastlanan bir olaydır bu- Masist onu sağa sola gönderir, çivi almaya ve faturalarını öde-

meye yollar; Giulio'ya güvenebileceğini bilir. Saat daha yedi olmuş, Giulio, sokağa çıkmıştı bile; Masist'e yararlı olmanın yollarını arıyordu; körüğün başında, daha gelmemiş olan çırağın yerini aldı.

— Ne o, bu sabah ters yanından mı kalktın? diye sordu Masist.

Bir sigara aldı, bir tane de Giulio'ya uzattı. Ocaktaki korlardan biriyle sigaralarını yaktılar. Giulio somurtuktu; bütün gücüyle körüğe asılıyordu. Masist araçlarını düzene koydu. Sonunda Giulio ağzını açtı. Önemsemez bir havaya bürünmüştü ama sesi heyecanlıydı, onu ele veriyordu.

— Corrado, bana yardım etmen gerekiyor.

— Sana şimdiden hayır diyorum.

Sesi, karşı konulamaz bir kesinlikteydi. Masist, yumuşamaktan korktuğu için sesini daha da sertleştirmişti. Ekledi

— Seni içeri tıkarlarsa, söz veriyorum, ailene bir kere daha yardım edeceğim. Hem, beni düşünmene şaştım...

— Neyin sözkonusu olduğunu daha söylemedim.

— Onbaşı, gece sokaktan geçtiğinde daha uyumamıştım.

Hoppa beygir şaha kalkıp çıngıraklarını son bir kere şıngırdattıktan sonra nalbant dükkânının önünde durdu. Masist, Giulio'ya,

— Yaylan haylaz herif, dedi. Şimdi bir sürü işim var, hoşçakal.

Ugo, arabasıyla çoktan çevredeki mahalleleri bulmuştu; o sabah kabak ve patates satıyordu. Kadınlar ondan isteyerek alışveriş ediyorlardı. Hademelik yaptığı yazıhanelerde talaş serpip yerleri fırçalayan Maria böyle düşünüyordu. Kendi kendine gülümsedi. Onu daha önce tanısa, evlenseler ne kadar mutlu olacağını düşündü. O sabah Beppino her zamankinden sinirli uyanmış, başucu masasında duran resmi itmişti. Üç aylıkken ölen çocuklarının resmiydi bu. Camı, sanki

üzerine taşla vurulmuş gibi kırıldı. Bir lokantada aşçı yamağı olan Beppino, bugün izinli. Maria temizliği bitirmekte acele ediyor; kocası kalkmadan eve dönmek niyetinde. Daha gömleğini de ütülemesi gerek; Beppino'nun çok sevdiği mavi gömleğini. Eve döndüğünde Beppino yataktaysa ve midesi ağrımıyorsa, yanına uzanmasını isteyebilir. Sabah, yatağa vuran güneşte sevişmek hoşuna gidiyor, tıpkı kırlarda sevişmek gibi.

Corno sokağı elli metre uzunluğunda ve beş metre eninde. Kaldırımı yok, bir ucu Leoni, öteki Perlascio sokağına çıkıyor; iki bez dekor arasına sıkışmış gibi; her türlü alışverişten, meraktan yoksun bırakılmış bir ada, bir vaha. Orada bulunmak için ya sokakta oturmak, ya da özel çıkar sahibi bulunmak gerek. Oysa Corno sokağı, dev yığınıyla kendisini ezen Eski Saray'ın birkaç metre ötesinde. Yer parke taşı döşeli ve ortada çukurlaşmış. Borulardan gelen lâğım suları, sokağın ortasına akıyor. Havalar düzeldi mi çocuklar, mantar, sebze ya da meyve kabuğu ve defter kâğıdından yapılma sandallarını yarıştırmaya koşarlar. İki yıl kadar oluyor, 1923 kasımında, arka arkaya patlayan fırtınalardan sonra boruların ağızları tıkanmıştı. Corno sokağı günlerce su altında kaldı. Su, dükkânlarla mahzenlere doldu. Nesi'nin malını yığdığı yeraltı deposunda, kömürler, tam bir hafta su altında bekledi. Önce bunun Nesi'ye büyük zarar vereceği sanıldı; sonra durum ondan yana döndü. Kadınlar alışkanlıklarına bağlı, akıl almaz ölçüde gevşek yaratıklardır. Kömürün hâlâ ıslak olduğunu, kuru kömürden iki kat daha ağır çektiğini, kolay kolay yanmayacağını biliyorlardı. Ama beş dakika ötede, Mosca sokağındaki kömürcüye gidecek güçleri yoktu.

Asıl gerçek, Nesi'nin yarım kilo için bile veresiyeye yanaşmadığıydı. Kömür de ekmek kadar vazgeçilmez bir şeydir. Giulio'nun karısı, yarım kilo kömür ala ala günün birinde 27.30 liret borçlu çıkıvermişti.

Yeni doğan çocuğun bezlerini kurutmak için kömür gereklidir. Ama Nesi, beklemeyi bilir; Giulio ya da Nanni gibi adamlara veresiye hesabı açmayan öteki esnafın tersine, Nesi, böylelerinde parasının kalmayacağını bilir. Nesi çevresini iyi tanır. Harekât sırasında faşistlere kamyonlarını verdiği günlerde de ne yaptığını çok iyi biliyordu. Bir akşam faşistler, kamyonları dökülür bir halde geri getirdiler. Nesi, onarım parasını geri çevirdi. «Yönetime geçtiğinizde bunu size hatırlatırım,» dedi. Şimdi, çevredeki bütün okulların resmî kömürcüsü. Bir yerine de üç kamyonu var. Kamyonları, biraz para koyduğu Renai sokağındaki garaja bırakıyor. Madam, çok hafif bir sesle : «Nesi, biçeceğinden emin olduğu yere eker,» diyor. Nesi, Giulio'ya da yatırım yapmıştı, şimdi ürün kendiliğinden ayağına geliyordu.

— Sinyor Nesi, saygılar!

— Küçük nasıl?

— Sinyor Nesi, size söyleyecek bir şeyim var.

Kömürcünün dükkânı yerin altında. Alçak kapı, sokaktan adam boyu yükseklikte asılı duran kantarın, belli belirsiz seçilmesine olanak veriyor. Altı basamak inilip dükkâna giriliyor. Dükkân, Nesi'nin defterlerini tuttuğu masanın tepesine asılı lambayla güç belâ aydınlanabiliyor. Borçluların adları bu defterlerde kayıtlı. Defterler polis dosyalarından bile düzgün, Nesi'nin oğlu, kömür tozunu yitirmemek için közleri elekten geçiriyor. İsten kapkara bir yüzü, kedilerinki gibi gözleri var. Uzun boylu ve zayıf; haziranda yirmisine basacak.

Babası onu kısa bir süre için dışarı çıkarıyor ve gelenlere «yarım saat için satışın durdurulduğunu,» söylemek üzere kapıda durmasını tembihliyor.

Baba Nesi'nin de yüzü ve elleri kirli. Giulio, oğlununkiler gibi düzgün ve bembeyaz dişlerinden başka yerini seçemiyor.

— Sanırım, yarım saat bize yeter?

— Bol bol yeter, diye yanıtlıyor Giulio.

Gözü kendisini çevreleyen şeyleri görmeye başlıyor. Elektrik lambası her saniye ortalığı biraz daha iyi aydınlatıyor gibi. Kömürcü dükkânı belki nalbantınkinden daha büyük; tavan birinci kata açılıyor; duvar diplerinde kömürden dağlar var. Zaman zaman küçük çığlıklar, kömürü aşağı yuvarlıyor ve kömür taneleri yere biraz daha yayılıyor. Kömürcü, Giulio'yu, masanın ömür yanındaki iskemleye oturtuyor. Kendisi de dirsekleri açık çekmeceye dayalı, karşısına geçiyor. Başında siyah bir bere var, gömleği bile siyah (ama mesleğinden ötürü, faşist partiye kayıtlı olmadığını bilmek gerek). O kadar siyah ki, ardında yığılı kömür tepelerine karışıyor. Yalnız yüzü ve elleri karanlıklardan çıkıyor, Giulio bir hayaletle konuşur gibi. Bundan korktuğu yok, yine de etkileniyor. Ama eninde sonunda konuşmaya geldi. Çalınan şeylerin yatağının altında durduğunu hatırlamak, bir saatli bomba sözkonusuymuş gibi heyecanlanmasına yol açıyor. (Arap kendisini görmeye geleli iki gün oluyordu; malı birkaç saat gizlemesini istemişti. Giulio reddetmek niyetindeydi. Göz hapsinden kurtulmasına yirmi gün kalmıştı. Ama Arap kendisine başvurduğuna göre, kimden yardım isteyeceğini bilmiyor demekti. Polis peşindeydi. Böyle durumlarda insan hayır diyemezdi. Şimdi Arap tutukluydu. Mal da yatağın altında duruyor, bebek üstünde uyuyordu. Jandarma onbaşısı ise, «yarın bunu konuşuruz» demişti.)

— Söyle bakalım Giulio, nedir derdin?

— Yanılmıyorsam size otuz liret kadar bir borcum var.

— Önemli değil. Konuş, kulak kesildim seni dinliyorum.

— Sizinle şimdiye kadar hiç iş konuşması yapmadım. Belki de yanlış yere başvuruyorum.

— Açık açık söyle.

— Bakın sizi önceden uyarıyorum, pek temiz bir

iş değil bu.

Bir yüz, iki el, geri kalan her şey kapkara; hasta ve kötü kedi gözleri. İki elin üzerinde altın yüzükler rahatça seçiliyor; parmaklar, sırtüstü çevrilmiş bir böceğin ayakları gibi oynaşıyor; dudakların arasında dilin ucu beliriyor; dil, yüzden de beyaz. Bir kömür yığınının devrilmesiyle dolan sessizliğin ardından dudaklar açılıyor :

— Mal ne gibi bir şey?

— Dokunulduğunda sanki gümüş gibi.

— Neden gümüş gibi?

— Ben işin içinde değildim, torbayı da açmadım. Ama işin bu yanı sizi ilgilendirmez.

— Sana yardım etmemi istiyorsan daha aşağıdan al. Ağırlığı ne kadar?

— Otuz kilo var; ama mal bana ait değil; deponuzda saklamanız için size vermek ve zahmetinizin karşılığını ödemek istiyordum.

— Peki ben bunu, senin ve Arabın kara gözleri için mi yapacağım?

— Niçin Arabın?

— İşin bu biçiminde yokum ben. Kulaklarım tıkalı mı sanıyorsun? Şunu bil ki ben, Nesi, tek gözüm açık uyurum. Yarın sabah da ilk işim bir gazete almak olacak.

Belki Corno sokağında geceleri uyuyan yalnız duvarlardır. İnsanlar uyumaz ya da uyuyanlar tasası olmayanlardır. Ama Corno sokağında tasası olmayan mı var? Belki hasta olmayanlar uyur; ama Corno sokağında hasta olmayan mı var? Bütün hastalıklar gargara yapmak ya da karbonat almakla geçmez; Madam ve Beppino'nun hastalıkları gibi. Hasta olan beyinler ve yürekler, saplantılardan, çeşitli tutkulardan, açgözlülükten, iyi niyetten, kutsal korkudan, aşktan hasta. Hasta, yatağında dönüp duruyor. Ses çıkarmadan devriyenin geçmesini bekleyen sabıkalılara yoldaşlık ediyor. Aslında Corno sokağı, jandarma onbaşısının selâ-

mına kulak veren bir sabıkalı. Önceki gece yapılan konuşmayı Masist de duymuştu, yıkıcı görüşlerinden ötürü tutuklanan dostlarını düşünüyordu çünkü; Ugo da duymuştu, çünkü aynı neden onu uyanık tutuyordu. Uyumadan Ugo'nun yanında yattığını düşleyen Maria; küçücük gelin için kuşkulanarak yüreği sıkışan Milena'nın annesi; şirketin işi bittiğinden cumartesi günü işsiz kalacak olan Antonio; Carlino'nun konuğu olan, onun gibi faşist Osvaldo adındaki satış mümessili; kaldırımda adam arayan kadınların oda tuttukları Cervis otelinin müşterileri ve daha tanımadığımız bütün ötekiler aynı şeyi duymuşlardı. Beyni sayılarla, kamyonlarla, kömürle dolu kömürcü Nesi; çöpçü Cecchi; kızı Nesi tarafından iğfal edilip Borgo Pinto mahallesinde genelevden kurtarılmış bir kadın gibi yaşatılan Cecchi'nin karısı da duymuştu bu konuşmayı. Herkes Giulio'nun bu kez de cezasının sonunu getiremeyeceğini anlamıştı.

Bugün izinli olan yalnız Beppino değil. 2 numaranın birinci katında, yirmi yaşlarında bir çocuk yarım saatten beri aynanın önünde. Boyunbağınm bağlanması sayısız deney gerektiriyor. Delikanlı orta boylu. Hafif çekik gözleri ona hulyalı bir hava veriyor; yanağında bir ben var, ama güçlü kuvvetli, sesi de kalın ve erkeksi. Elleri, boyunbağını incelikle düğümleyemeyecek kadar kaba. Demiryollarında işçi, kırmızı ve yeşil küçük işaret bayrağıyla raylar boyunca yürüyor. Ama bir yandan da makinistlik kurslarına gidiyor; yakında sınavlara girecek. Babası şeftrendi; iki yıl önce çarpışan vagonların tamponları arasında ezildi. Bu felâket oğulun meslek hayatını kolaylaştıracak ve askerlikten kurtulmasını sağlayacak. Annesi ve sekiz yaşındaki kızkardeşiyle birlikte yaşıyor. Ama gönlü karşıda, kendinden daha genç bir kızın göründüğü pencere pervazında. Kız, işaretle dışarı çıkmaya hazır olduğunu belirtiyor. Bunun üzerine boyunbağı rastgele düğümleniyor. Evlerinin birkaç adım ötesinde, ama bam-

başka bir dünyada, Ninna sokağında buluşuyorlar. Orada başınızı kaldırmadan gökyüzünü görebilirsiniz. Hava da çok daha temiz gibi. Arno ırmağından insanı güçlendiren bir esinti geliyor. Ama belki de bu, bir sevdalının izlenimidir. Kent müzesinin kemerleri altında yürüyorlar; taş sıralara oturup el ele tutuşuyorlar. Kız, gözünü ayırmadan delikanlıya bakıyor ve heyecanını göstermemek için burnunu karıştırıyor.

— Yeni elbisem hakkında bir şey söylemedin daha. Bu sabah giymek için bütün gece çalıştım.

— Güzel. Neden yaptın?

— Organzadan. Kumaşı aldığımda sana söylemiştim.

— Unutmaya hakkım yok mu?

— Benim sana söylediklerimden hiçbirini unutmamalısın.

— Hemen gidiyor musun?

— Evet, çünkü annem için alışveriş yapmam gerekiyor. Eve dönmemle dışarı çıkmam bir olacak, eldeki işi atölyeye götürmek zorundayım.

Delikanlı, kızı beklerken bir spor gazetesiyle bir paket sigara alıyor; bir sigara yakıyor. Genç kız çok bekletmiyor. Koşarak yaklaşıyor delikanlıya. Oğlan, kızın örgülerini ve omuzlarını okşuyor. Kız güzel çünkü, hem genç hem de sevdalı. Bruno'nun bir hareket yapması, bir şey söylemesi onu şaşırtmaya yetiyor; genç kızı kimse onun gibi şaşırtamaz. Onların gözünde Corno sokağı 5. Cadde, kendi sokakları çünkü; orada oturuyor ve pencerelerinden birbirlerini görüyorlar. Bruno'nun penceresi de Farnese Sarayı'nın pencereleri kadar güzel. Clara, denizlerin ötesinde Amerika adında bir ülke olduğunu, insanların para yapmak için oraya gittiklerini hayal meyal biliyor; Roma'da ise Coliseum'dan başka bildiği yer yok, onu da yeni öğrendi! Birkaç gün önce, resimli bir kartla Milena'nın selâmlarını aldı.

— Çabuk geldim mi?

— Ok gibi; «hızlı» yerine «Clara» diyeceğiz.

— Benimle alay mı ediyorsun?

— Stenterello'nun güldürülerinde var, hatırlamıyor musun? Stenterello, Preston'da birahane sahibi ya da Şarap, Tütün ve Aşk.

— Öyleyse ben Stenterello mu oluyorum?

— Hadi oradan, küçük aptal!

Tornabuoni'deki bir terziye teslim edeceği iki erkek elbisesi paketi kolunda. Annesi iliklerle son dikişleri yapıyor, Clara da ilik işini iyiden iyiye becermeye başladı. İş eksik değil ama verilen para az: İlik başına yüz para. Her neyse, elbiseleri giyecek kişinin kusursuz bir görünüşü varsa, bunu Corno sokağına borçlu.

— Neden bana böyle bakıyorsun? Pek hoşnut değil gibisın.

— Hep aynı saç tuvaleti. Kısacık kestirmene izin vermemelerini anlıyorum; ama bununla ilkokul öğrencileri gibi saçını örmek zorunda bırakmaları arasında dağlar kadar...

— Babam böyle işte. Geçen akşam onu kandırmaya çalıştım. Annem beni tuttu, az kaldı başarıyorduk. Ama dün, kesinlikle 'hayır' dedi.

— Ya benim hakkımda ona bir şey söylemediniz mi?

— Bu noktada nuh diyor peygamber demiyor. On sekiz yaşımı bitirmem gerekli; ondan sonra nişanlanabileceğim. Ama, senin Corno sokağındaki elle tutulur tek çocuk olduğunu söylüyor.

— Bu süre içinde de, kaçamak görüşmelere devam edeceğiz demek?

— Suratını asma, dört ay kadar bir şey kaldı! Babamı da rahat bırakmak gerek. Dün, işin cumartesi günü bittiğini haber verdiler, şimdilik de şirketin yeni bir inşaatı yok. Umutsuzluğa kapıldı, şu sıra iş bulmanın kolay olmadığını söylüyor.

— Çalıştığım yerde gündelikle adam alıyorlar. Us-

tabaşı babamın dostu: kendisinden yardım istesem geri çevirmez. Babana söyle.

— Neden kendin gelip söylemiyorsun?

— Başka şey istediğim mi var!

— Bu akşamdan tezi yok gel, ben onu hazırlarım!

— Sen gerçekten benim Koruyucu Meleğimsin!

İşte koruyucu meleklerin öyküsü.

Aşağı yukarı aynı yaştaki dört genç kız, Corno sokağının evlerinde, kapı komşusu olarak büyüdüler. Çok değişik yaradılışta olduklarından hiçbir konuda anlaşamazlardı. Bu nedenle de hep birlikteydiler.

Bir çöpçünün kızı olan Aurora Cecchi.

Bir tahsildarın kızı olan Milena Bellini.

Bir gezici şekercinin kızı olan Bianca Quagliotti.

Bir işçinin kızı olan Clara Lucatelli.

Bir pazar sabahı, bayramlıklarını giymiş saçlarını da yaptırmış kiliseye giderlerken, Madam, geçtiklerini gördü. O sıralar daha yatalak değildi Madam; penceresinin önünde duruyordu. Gündeliğe gelen Aurora'nın annesi Luisa Cecchi'ye, «sanki Koruyucu Melekler,» dedi. Luisa yemedi içmedi, aşağı inip aynı binada oturan kunduracı Staderini'nin karısına bunu anlattı «Madam, kızların Corno sokağının Koruyucu Melekleri olduklarını söyledi.» Kunduracı aracılığıyla bütün sokak haberi aldı ve deyimi benimsedi.

Polis, özenli ama bencil bir anadır; bütün analar gibi. Gece, belirli bir süre gözaltında tutulmaya hak kazanan oğullarının üstünü örtmeye gelir, ama sabahları onların kendisini ziyaret etmelerini ister. Dolayısıyla, denetim fişini imzalatmak için en yakın karakola giderler. Giulio da saat onda karakola gitmek zorunda. Peşinde Eski Saray'ın çan sesleri, son yüz metreyi koşarak alıyor. Dairesine kadar çıkacak, torbayı alacak ve kömürcü dükkânına taşıyacak zamanı ancak bulabildi! Gazeteye bakılırsa yalnız gümüşler

100.000 liret değerinde. Şimdi Giulio koşuyor. Her adım ona bir kuşku ya da pişmanlık getiriyor. Nesi'ye başvurmaması gerekirdi; tefecinin teki olduğunu biliyordu! Hem sonra güvenilir bir adam mıydı? Yataklık yapan, her zaman güvenilirdir, suçortağıdır çünkü. İş ortaya çıkarsa olsa olsa iyi niyetini öne sürebilir. Bu da en hafif cezaya çarptırılmasını engellemez. Ama Nesi, faşistlerle iş yapıyor, belki muhbirdir. Böyle bir işi kaçırmayacak kadar çok seviyor parayı!

Nanni söylemişti kendisine «Nesi, tefecinin tekidir, ondan uzak durmaya bak.» Bu sabah Nanni'yi gören olmadı. Son günlerde, sakat bacağını yana uzatıp ata biner gibi oturuyordu iskemlesine. Sabah hiç görünmedi. Onbaşıya hesap vermek üzere, dostu Elisa karakola gitmiş olmalı.

Giulio, zorunlu oturma süresini bitireceğine and içti, ama Nesi'nin de bir dersi hak ettiğini düşünüyor. Bu Nesi sapığın teki! diyor kendi kendine. Aurora Cecchi çiçek gibi kızdı, onu kendine metres yaptı. Dört Koruyucu Melek içinde Aurora en kadın olanıydı. Clara da güzeldi, beyaz üzerine çalışan Bianca da harikaydı! Ama Aurora hepsinden çabuk büyümüştü. Nesi domuzunun onu alçakça, kömürlerin üstünde elde ettiği söyleniyordu. Tabii o günden sonra Aurora dükkâna gitmeye devam etmişti, ta gebe kalana dek...

Giulio, Arnavutluk'ta savaşmış, sıtma kapmıştı; ama maaş bağlanması için doktor denetiminden geçirdiklerinde bir yerinde bir şey bulamamışlardı. Oysa koştuğunda dalağı ağrır, soluğu kesilirdi. Birkaç dakika gecikmişti, onbaşı kendisini kuşkulu bir hava içinde bekliyordu. Neyse, Por Santa Maria'yı geçti, artık karakolun karşısında. Soluk almak ve kayıtsızca yürümek gerekli. Kapıda nöbet bekleyen görevli onu uzaktan gördü.

Birden Giulio, torbayı almak üzere içeri girdiğinde küçüğün ağlamakta olduğunu hatırladı; karısı altını değiştiriyordu; Liliana kendisine bir şey söyle-

miş, Giulio anlamamıştı. Yinelemeye çalışmıştı ama o merdivenleri iniyordu. Karısının Giulio'ya ne söyleyeceği olabilirdi? Bu düşünce, karakolun birkaç metre ötesinde bir an durmasına neden oldu. Ne diyordu? Liliana, Nanni'den söz ediyordu... Küçük de öyle bağırıyordu ki!

Nöbetçi onu gözlüyordu, ama Giulio, karısının ne demek istediğini hatırlamadıkça ilerlemek niyetinde değildi. Belki Arap, kendisine, ne yapması gerektiğini bildirmenin yolunu bulmuştu? Giulio bunu öğrenmeden onbaşının karşısına çıkmak niyetinde değil; karısı Nanni hakkında bir şey söyledi; Nanni'nin adını duyduğunu hatırlıyor. Tamam : Arap, Giulio'nun da tutuklandığım sanıyordu, aracıyı da Nanni üzerine yöneltmişti. Arap şöyle düşünmüştür : Giulio daha dışardaysa Nanni hiç kuşkusuz bunu bilir ve onbaşıya ne yanıt vermesi gerektiğini ona söyler. Peki ama şimdi ne yanıt vermeli? Niçin Liliana üstelemedi? Belki haberin önemini kavrayamadığı için. Şimdi Giulio, onbaşının elinde kanıtlarını çürütecek şeyler bulunduğunu biliyor. Ama kendini olmuş armut gibi onbaşıya tepsi üstünde sunmayacak. Karakola gitmek, teslim olmaktan başka bir şey değil. Artık oturma zorunluluğunun yenileneceğinden, en azından on ya da on altı ay hapis yatacağından kuşkusu yok. Nesi ona bu akşam 500 liret verecek! Bir bölümünü Arabın dostuna, bir bölümünü de Liliana'ya yollar... Volta! Topaç gibi olduğu yerde dönüyor. Ama görevli bütün hareketlerini izledi; bir eliyle başını tuttuğunu, işaret parmağını ağzına götürdüğünü ve gökyüzüne bakarken dudaklarını ısırdığını gördü. Sonra birden geri dönüp koşarak tüydüğünü de. Memur, kendini göstermek isteyen bir yardımcı. Sönük gözlü, kapkara bıyıklı ve çevik bacaklı, tam polise gerekli olanlardan. İki adımda Giulio'ya yetişip tek başınayken bile düşünüp çok keyiflendiği bir el çabukluğuyla kelepçeleri bileklerine geçiriyor. Giulio'nun içi ve dışı bez gibi gevşek.

Polis arkadan yetişip yakaladığında, eski ve rengi atmış ceketinin kolu omuzundan sökülüverdi. Yüzü kül rengi; dilinin altında lastik varmış gibi, yumuşacık dudaklarını hissediyor.

— Göz hapsi süresini doldurmadan yakalandığını görüyorsun değil mi? Ben, bir şey söyledim mi doğruluğuna güvenebilirsin.

Sorguyu kâğıda geçirecek memuru beklerken onbaşının ilk söyledikleri bunlar. Onbaşının da sorgunun bir itirafla sonuçlanacağından hiç kuşkusu yok.

Ama daha işin başlangıcındayız ve Giulio torbada, gümüşlerden başka, gazetelere göre değeri 300.000 lireti bulan bir gerdanlık olduğunu öğreniyor. «Daha inandırıcı» yolları boşu boşuna denedikten sonra onbaşı, Giulio'yu gardiyana teslim ettiğinde, genç adam, Nanni'nin gerçekten işe burnunu soktuğunu seziyor, ama sandığından çok başka bir biçimde: Nanni, onbaşının safında.

2

Olup biten hakkında ilk bilgi edinen, Madam. Tarihçinin bir savaşla ilgili yorumunun, savaşı yöneten generallerle çarpışan askerlerin tanıklıklarından çok daha dikkate değer olduğunu iyi biliriz. Madam, 2 numaranın ikinci katındaki «işkence yatağından», gözlem evinin büyük dürbünüyle, gece gündüz penceresindeymiş gibi Corno sokağındaki olayların akışını izler. Pencerenin başına güvenilir bir nöbetçi, aynı zamanda hastabakıcı, aşçı, can yoldaşı, yakın dost ve sırdaşı olan Gesuina'yı dikmiştir. Genç kızın gözlemcilik yetenekleri, Madam'dan ve hayat ve erkekler hakkındaki deneylerinden gelmektedir. Ama kendine saygısı bulunan her gazete gibi Madam'ın da iki muhabiri vardır, bu muhabirlerin kendisine duydukları

minnet ve bağlılığın yanı sıra meraklılık ve saflıkları Corno sokağında geçen son olayları tamamlamasını sağlar. Oyalanmak, rahatlamak ve çok daha karanlık başka duyguları dindirmek için Madam bu olayları izler, kovalar.

Madam'ın masum muhabirleri Luisa Cecchi ile Giulio'nun karısı Liliana Solli'dir. Ancak bu iki kadın için biraz geriye dönmemiz gerekiyor.

Luisa, kenti çevreleyen bulvarların ötesine geçmeden 40 yaşını bulmuştur. Annesi, yanında hizmetçilik yaptığı bir sulh yargıcının metresiydi. Gebe kaldığında, hem işinden hem de aşkından oldu. Luisa'nın doğumu onu siyatikli ve hareketsiz bıraktı. Yargıç hayatta kaldığı ve kendini onlara üç beş kuruş vermekle yükümlü gördüğü sürece, ana-kız Corno sokağındaki «tek oda-mutfak»larında yoksul bir hayat yaşadılar. En ufak çekiciliği bulunmayan Luisa, çirkinliği ölçüsünde namuslu büyüdü. Saf yürekli ve her sabah tencereyi ateşe oturtmanın verdiği yorgunluğu bilenlerdendi. Annesinin ölümünden sonra, kendisi gibi yoksul ve dürüst bir adamla evlenmişti. Kocası, zamanla Temizlik İşleri Müdürlüğünde bir iş bulan eski bir seyisti. Bu arada Aurora doğmuş, sekiz yıl sonra istenmediği halde oğulları Giordano dünyaya gelmişti. Felâket tek başına çökmediğinden Giordano'nun ardından da Musetta yetişti. Yoksul ve basit insanların hayal gücü kısırdır; Cecchiler de, felâketin sonuçlarını önlemek için nedenlerini yok etmeye karar vermiş, kunduracı Staderini'nin deyimiyle «ateşi söndürmüşlerdi». O sıra Luisa otuz dört, kocası otuz dokuz yaşındaydı. Temizlik İşleri Müdürlüğü'nün verdiği aylıkla her sabah tencereyi ateşe oturtmak, karı-kocanın saçlarını erken ağartan bir sorun olmuştu. İki küçüğün on yaşına geldiği sırada büyük kız da küçük hanımlığa doğru yol alıyordu. Tam bu sıra, Nesi'yle birlikte kömür çuvallarının üstüne uzanıvermişti.

Luisa'nın ufku sokağın iki ucuyla sınırlıydı; bir

kere, kulak iltihabı çeken küçük Aurora'yı Mayer Dispanserine götürmek için Cure'ye kadar uzanmıştı. Bir kere de, annesinin ölümü üzerine, mezarı başında dua etmek için Trespiano'ya gitmişti (buna da yolculuk deniyordu!) Hayat çok özel bir zindandı; insan ne kadar yoksul olursa payına o kadar az metrekare düşer. Önemli olan, kendinde, dünyayı gökyüzü boyutlarına ulaştıran bir denge bulundurmaktır. Luisa bu yere varmıştı (on sekizini bulmadan aynı yere varan Clara gibi). Onun gözünde Corno sokağı suratlar, birtakım şeyler ve olaylarla dolu sonsuzluktu. Bu sokağı baştan aşağı dolaşmasına koca bir gün yetmiyordu. Mutluluk kafayı dinlemektir. Corno sokağında çok söylenen bir atasözü vardır : «Azla yetinmesini bilen mutludur,» der bu atasözü. Luisa da azla yetiniyor, mutluluk boyutunda yaşıyordu. Aurora'nın başına gelenler, ondaki dengeyi yok etmiş, birkaç günde Luisa'yı yıpratmış, tüketmişti.

Şimdi Luisa gündelikle Madam'ın yanında çalışıyordu. Onun gözünde Madam, «geçmiş ne olursa olsun, bir azize»ydi. Liliana'yı koruyucu kanadı altına almakla bunun delillerini ortaya koyuyordu. Kızı için Liliana'ya bir bebek takımı armağan etmiş, çocuğun maması için gerekli bisküvit ve yulaf ekmeğini almıştı.

Şimdi Giulio yeniden cezaevindeydi, Liliana da kendisiyle kızının bütün ihtiyaçlarına yetişen Madam'ın yanında gününü geçiriyordu. Madam Masist'in yardımını kabul etmesini istememişti. Luisa, «kurtarıcı toprağı», Madam'ın yanında bulduğunu söylüyor ve ekliyordu : «Ah, keşke Aurora da Madam'ın öğütlerine kulak verseydi!» Aurora, Madam'ı dinlememişti; doğruydu bu. Ama gerçek acaba biraz daha değişik değil mi? Liliana, Madam'ın yanında gerçekten kurtarıcı toprağı buldu mu? Liliana'nın kendisi buna inanmakta, sonra da Giulio'ya kızmaktadır. Tabii ele geçtiği için değil, çok daha başka bir nedenle. Üstelik bu ko-

nuda kocasını suçlamamakta, bu kez suçsuz olduğunu bilmektedir. Giulio doğru yola girmişti, başına bu iş gelmese yeniden eski işine dönecekti. Herkes onun ne kadar iyi bir mobilyacı olduğunu bilir. Önceki gün Liliana, Murate Cezaevinde kocasıyla görüşmeye gitti. Giulio'nun çok sevdiği küçük kızını da yanına almıştı. Çocuğun doğumundan sonra Giulio bambaşka bir adam olmuştu. Liliana, Madam'ın kendisine büyük yakınlık gösterdiğini anlattı. Ama Giulio, elinden geldiğince Madam'dan uzak durmasını öğütledi. «Kimbilir neyin peşinde!» dedi karısına. «Eski bir orospu olduğunu unutmamak gerek. Neye ihtiyacın varsa Masist'ten iste; kusursuz bir insandır, bir gün bile bize yardım etmekten kaçınmadı.» Neye ihtiyacı olursa mı? Tabii, her şeye!

Giulio bir aydan beri içerde. Soğukkanlılığına kavuşmuş; biraz da şişmanlamış. Arabın dostu her gün yiyecek getiriyor, bu yiyecekten birazı da Giulio'nun payına düşüyor. Bolognese sokağındaki soygunda suçortağı olan Cadorna'nın ele geçmesinden sonra, Arap suçunu itiraf etti. Ama yataklık edenin adını söylemedi. Hem Arap, hem de Cadorna, Giulio'nun işle ilgisi olmadığında diretiyorlar. Çalınan mallar bulunamadı. Giulio da bu konuda sorguya çekiliyor. İnkâr ediyor; bunun üzerine basıyorlar sopayı. Onbaşı, Liliana'nın getirilmesi için adam yolladı. Madam küçüğü de yanına almasını ve ağlatana dek çimdiklemesini öğütledi. Onbaşı Liliana'ya oturacak yer gösterdi, bir kere bile sesini yükseltmedi, ama genç kadını üç saat odasında tuttu. Liliana bir şey söylemedi. Oysa malın bir gün ve bir gece yatağın altında kaldığını. Giulio'nun torbayı alelacele götürdüğünü biliyor. Nereye götürdüğüne gelince, bunu istese de söyleyemez.

Dün görüşme yerinde Giulio, evden çıkarken odadan ne diye seslendiğini sordu. «Nanni'nin uğrayıp mala bir göz attığını söyledim sadece!» Malın nerede bulunduğunu söylemeden Giulio'nun Nanni'yi eve yol-

lamasını da eni konu garipsemişti. «Gerçekten de onu ben yollamıştım,» dedi Giulio. «Yine de Nanni yanına sokulursa, onbaşının karşısında yaptığın gibi tutacaksın çeneni!» Giulio'nun onu bu konuda uyarması gereksiz. Nanni hiçbir zaman hoşuna gitmedi. Sansar gibi bir yüzü var; yüzüne baktığında kötü bir oyun hazırlamış gibi geliyor insana. Liliana, Nanni'nin yanında, kaçmak isteği duymadan beş dakikadan fazla kalamıyor. Madam'a gelince, Giulio yanılmakta. Madam bir ana kadar iyi. Madam olmasa ne yapardı! Bu nedenle Liliana, Giulio ile cezaevindeki konuşmasını en ince ayrıntılarına dek Madam'a anlattı.

Giulio sırtında torbayla aşağı indiğinde, karşıya geçmeden önce, kimsenin kendisini görmediğinden emin olmak için bir an kapının ardında durdu. Geçeceği anı seçti, sokağa çıkan üç basamağı aştı; iki zıplayışta da kömürcü dükkânının küçük merdivenini iniverdi. Sokakta çalışanlardan hiçbiri onu görmedi; ama pencerede biri vardı, o «biri» Giulio'yu gördü. Demiryolu işçisi Bruno'nun anası Semira, kömürcü dükkânına girerken onu gördü, boyunbağını bağlamaya çalışan oğluna söyledi; «Göründüğü kadarıyla Nesi, Solli'ye iş vermiş. Liliana için sevindim.» Ama üst kattaki pencereden de Gesuina, Giulio'nun ilk kez Nesi'le aşağı indiğinden torbasını bırakıp eli boş döndüğü âna kadar bütün olup biteni izlemişti. Stadyumdaki camlı bölmesinde maç anlatan spor yazarı gibi, gözleri sokağa dikili, yatağında oturan Madam'a her şeyi söylüyordu.

— Şimdi Nesi işaretle Giulio'ya ardından gelmesini söylüyor. Aşağı iniyorlar. Önemli bir şey olduğu yok ama. Calenzano çiftliğinin kâhyası Masist'e atının toynaklarını gösteriyor. Rosetta, Cervia Otelinden çıkıyor; sırtında yeni bir elbise var. Hayır hayır, düzelttiği eski eflâtun elbisesi olacak...

— Bugün pazar kuruluyor, o da bir kâhya bulur kendine! Düşün, Rosetta benim yaşımda! Şimdi ne

oluyor? Nesi'nin dükkânını gözden kaçırma!

— Bir şey yok; Luisa'nın çocukları yapı işçisinin çocuklarıyla oynuyorlar. Şimdi Nesi'nin oğlu kapının önüne çıktı. Her zamanki gibi öfkeli...

— Ya şimdi?

— Şimdi bir şey yok...

— Clara hâlâ pencereye çıkmadı mı?

— Hayır ama penceresi açık olduğundan onu görüyorum. Kombinezonlu; az önce bitirdiği elbisesini ütülüyor.

— Ya şimdi?

Madam'ın sesi güçlükle duyuluyor; öylesine hafif. Ölmek üzere bulunan ağustos böceğinin boğuk hışırtısı sanki. Yalnız Gesuina'nın alışkın kulağı ne dediğini rahatça anlayabilir.

— Şimdi kâhya Masist'le vedalaşıyor.

— Hâlâ gidip traş olmadı mı?

— Sanmıyorum. Şimdi Masist'in çırağı geliyor. Geç kaldığı için Masist çocuğu paylıyor.

— Nedir bu çırağın adı?

— Eugenio. Masist onu birkaç gün önce aldı. Legnia'da oturuyor. Bisikletle işe gelip gidiyor.

— Ya şimdi?

— Oh! Oh! Nanni 4 numaraya girecek. Belki de girdi; ama tam duvarın altında olduğundan onu pek iyi göremiyorum... Şimdi bir şey yok... Hiçbir şey...

— Bir şey olmayabilir! Ama sen Nesi'nin dükkânına bakmaya devam et.

— Tabii... Şimdi Bianca evden çıkıyor.

— Ne giymiş?

— Her zamanki gibi sade bir elbise. Yine hastalıklı bir görünüşü var.

— Babası, bütün şekeri yaptığı şekerlemelerin içine koyacağına, birazını da küçüğe verseydi! Glükoza gereksinmesi vardı Bianca'nın! Çocukluğunu hatırlıyorum, değişmezse ortalığı birbirine katacak narin güzellerden biri olması gerekli.

— Şimdi Nanni dört numaradan çıktı. Belki Giulio'ya uğramış, onu evde bulamamıştır. Leoni sokağına doğru uzaklaşıyor; karakola, imza vermeye gidiyor!

— Bu önemli bir haber değil. İlginç olan, şu sıra Giulio ile Nesi'nin birbirlerine söyledikleri.

— İşte Giulio çıkıyor; evine dönüyor... Nesi kapıya çıktı, oğlunu bir şey almaya yolladı. Bizden yana bakıyor.

— Kepenge yapış; seni görmemeli.

— Yeterince gerideyim; ama bu durumda dışarı çıkarsa Giulio'yu göremeyeceğim.

— Hem gizlenmeli, hem de olup bitenlerin kırıntısını bile kaçırmamalısın.

— Oh! Giulio bir zıplayışta sokağı geçip sırtında bir torbayla Nesi'nin dükkânına daldı.

— Bir torba mı?

— Evet! Oldukça da ağır olsa gerek, az kaldı omuzlarından yere düşürüyordu.

— Kömür torbası mıydı?

— Hayır, hayır! Yarısına kadar dolu bir torba.

— İyi bak, küçük sersem!

— Nesi kapının önünden ayrılmadı... Dört yana bakıyor... Şimdi Giulio kömürcü dükkânından çıkıyor. Vedalaşmıyorlar bile... Nesi doğrudan bizim pencerelere bakıyor.

— Çekil oradan! Artık Giulio'nun karakola gidip imzayı atmaktan başka işi kalmıyor. Mal güvenilir ellerde olduğundan onbaşının karşısında kendine daha bir güvenecek... Gazeteyi ver bana da Liliana'yı yolla.

— Madam'ın düşündüğü...

— Ben ne istersem onu düşünürüm, sersem!

Gesuina sustu. Madam çok yorgundu. Bugün olağanüstü bir sabah geçirmişti, gücünü harcamaması gerektiğini de biliyordu. Gırtlağı mengeneyle sıkıştırılıyordu sanki; rahatlamak için göğsünü şişirdi. Oyalanmak amacıyla sol bileğindeki kalın altın bileziği, göğsüne sarkan gerdanlığı ve yüzüklerini kurcaladı

durdu. En azından otuz yıldır taşıyordu bunları: varlığının bir bölümü olmuşlardı; gövdesinin tiksinti duymadan üzerinde oyalandığı tek yanıydı. Kedi okşar gibi okşuyor bunları, okşayışında düşünceye daldığı anların eşi bir tatlı hoşnutluk, bir tatlı çağrı buluyor. Yalnız Gesuina'nın düzenlemeyi becerdiği yastıklara sırtını dayamış, yatağında oturuyor. Hollanda patiskasından sakız gibi bir çarşafla çevrelenmiş kırmızı yorganı kalçalarına geliyor. Belden yukarısı 17. yüzyıldan kalma bir soylu kadın portresi gibi, renk renk ve görkemli, çerçeveleniyor. Koyu ve yoğun renkler beyaz parıltılarla aydınlanıyor, yüzünün çizgileriyle özelliklerini ortaya çıkarıyor. Siyah ve deniz mavisi karışımı nakışlarla süslü bol bir elbise giyiyor. Elbisenin boynu ve bilekleri fildişi rengi dantellerle çevrili; ya boynu -hem de ne boyun!- Saba Melikesi gibi çenesine kadar çıkan bir şeritle çevrili. Şerit siyah, üzerine açık renk noktalar serpiştirilmiş; ortasında platinden sarmaşık dallarıyla çevrili kocaman kabartma akikten bir fermuar parıldıyor.

Bu yüz ve yüzün anlamı hem dehşete düşürüyor insanı, hem de baş döndürüyor. Simsiyah, düz ve parlak saçlar ikiye ayrılıp kulakların üstünde toplanmış. Yüz çok soluk. Kireç gibi beyaz ve yağlı bir pudra tabakası saç diplerinden boğaza kadar bu yüzü kaplıyor. Parlak kırmızıya boyalı dudaklar hem kusursuz, hem de uğursuz bir onarım izlenimi uyandırıyor. Göz kapaklarından elmacık kemiklerine dek şiş ve rastıklı gözlerin çevresinde pudra tabakası incelip kayboluyor. Bu gözler karanlık, uçsuz bucaksız, keşfedilmemiş iki mağara gibi; diplerinde parıldayan ışık ara sıra dayanılmayacak parıltılar saçıyor, ara sıra da insana hepten sönmüş gelecek kadar güçsüz geliyor. Madam'ın eti yıkılıyor. Yanaklar, fazla gergin kauçuk gibi çöküp çenenin çizgisini belli belirsiz izliyor; bir av köpeğinin kulakları gibi sallanıyor.

Madam düşünüyor. Kollarını yorgana dayamış, ön-

ce bir elini okşuyor, sonra öbürünü, orta parmağındaki yüzüğü ağır ağır tırnağının ucuna kadar kaydırıyor, sonra sayısız ve uzun duraklamalarla yüzüğü yerine oturtuyor. Eller uzun, bu ellerin zayıflığı parmakların sinirliliğine ekleniyor ve fındık iriliğindeki boğumlar yüzüğe engel oluyor. Dolayısıyla, yüzüğü acı çekmeden çıkarıp takmak Madam için düşüncelerini izleyen bir sabır oyunu oluyor.

Madam düşünüyor ve Gesuina, Madam kendisine bir şey söylemedikçe susması gerektiğini biliyor. Henüz sabah, aralık kepenklerden en ufak bir esinti gelmiyor. Boğucu haziran ayı, işkenceyle geçecek yeni bir günün habercisi. Güneşin uzantısı yatağın ayak ucunda kırmızı yorgana konuyor, tepelerinde yaldızlı birer küre bulunan yatağın cilâlı abanoz direklerini okşuyor. Duvarda, yuvarlak oymanın üstünde, altın zambaklarla süslü koyu kırmızı kumaşlar içindeki «Sandalyede Meryem» resminin kopyası asılı.

Madam düşünüyor, düşünceleri ustaca ve düzenli. Çevresindeki her şey düzenli ve mantıklı yanını ortaya koyuyor. Oda gerektiği kadar eşya ile dolu; fazladan, süsleyici şey yok, garip ve yararsız hiçbir şey. Aynalı dolap, iki kırmızı koltuk, tuvalet masası ve köşelerde kırmızı kumaş kaplı iskemleler, özellikle Madam'ın yatağının yanında tuttuğu ilâç masası, sürahiler, şişeler ve bardaklarla dolu gece masası gibi gün boyu yararlı olduklarını göstermek zorundalar. Perdeler, üzerine sürünen aslan resmi işlenmiş eflâtun bir kumaştan. Yatağın karşısında bir konsol duvarın yarı yüksekliğini kaplıyor. Üzerinde bir sürü şey var : Biblolar, küçük kutular, muhafazalar, yelpazeler, küçük dürbünler, iğreti gözlükler. Bütün bunlar Madam'ın rahatladığı anlarda, çivilendiği yerden bakışıyla hayatının şu ya da bu mutlu saatini düşünebilmesini sağlayacak şekilde serpiştirilmiş. Oda onun tarafından, «kırmızı oda» gibi düşünülmüş ve düzenlenmiş; duvarlardaki zambakları, çok genç yaşta gelip sevdiği ve acı

çektiği, «mutluluk ve mutsuzluğunu» yaşadığı Floransa için perdelerdeki aslanı o istemişti.

Buna karşılık, odayla evin öteki odalarında -hattâ belki dünyanın hiçbir köşesinde- bulamayacağımız şey Madam'ın resmi. Genç ve olağanüstü güzellikte olduğu çağlardan kalma resmi. «En parlak çağlarının» diyor Luisa. Çöktüğünün bilincine varıp hastalığını, kendisini mezara götürecek hastalığı farkettiğinde Madam, geçmişteki güzelliğinin tüm tanıklıklarını yok etmeye karar verdi. Kafasında her zaman hüküm süren düzen ve akıl almaz belleği sayesinde büyük bir güç harcaması gerekmedi; resmini verdiği bütün kişilerin, adlarıyla adreslerini hatırladıklarının bir listesini yaptı. Şehrin merkezindeki merdivenleri tırmandı; Lungarni saraylarını otuz, kırk yıl sonra yeniden gördü, yolculuk yaptı, tasarısını sonuna kadar gerçekleştirmekte iyiden iyiye kararlı, dedektiflerle görüştü. Ve başardı. Üstelik, resim çektirmekte her zaman cimri davranmış, temkinli bir hesapla topluluk içinde resim çektirmeyi hiç kabul etmemişti. Bulması gereken on altı resmi vardı; on dördünü ele geçirdi. Olaya tanıklık eden birinin sözlerinden, on beşinci resmin yıllar önce elinde tutan kadın tarafından bin parçaya ayrılıp helâya atıldığını öğrendi. Sonuncusu için de yazılı bir açıklama elde etti; açıklamayı yapan, «ciddi bir insan olduğuna inandığı» gün ya da gece -bunu büyük bir çabuklukla söylemişti- resmi yaktığını ve küllerini savurduğuna «milletvekili ve ceza hukuku uzmanı namusu» üzerine yemin ediyordu. Hedefine ulaşan Madam «Bundan böyle kimse, gençliğimde nasıl olduğuma tanıklık edemez,» dedi. «Sözleri rüzgâr alır götürür. Herkesin görebileceği gibi, neysem oyum.» (O günden sonra Madam'ı görenlerin sayısı da pek azdı.)

Araştırmaları sırasında el değmemiş anılarını çiğneyip yıkmış, ölülerin ardından kıskançlık nöbetleri yaratmış, uyuşmuş yaşantı parçacıklarının anılarını canlandırmıştı. Yavaş yavaş görüntüsünü yok ettiği

genç kadın gibi inatçı ve şüpheci, kayıtsızlıkla her şeyin üzerinden geçip gitmişti. Birinin dışında bütün eski tanıdıkları hayattaydı, hepsi de toplumun en yüksek katlarına erişmişlerdi. Hiç kuşkusuz, gençliğinde ilişkilerine «iş ayrı dostluk ayrı, bu ilkeyi bozmadıkça dostluklar daha sağlam olur» sözleriyle başladığını unutup seçtiklerinde yanılmadığından ötürü kendini kutluyordu. Resimlerini en genç, en yakışıklı ve en cömert olanlara vermişti. Hepsinin de bu resimleri sakladıklarını görmek hoşuna gitti. Özellikle on birinci resmi aldığı kişi, yeniden onunla karşılaştığı için çok duygulandı. Resmi bir şartla geri verdi : Kırk yıllık dostu gibi, bir gün kendisiyle kalacaktı. Hiç bilmediği Trevisa'yı gezdirecekti ona. Akşam da Madam'ı unutamadığını anlattı, falan... filân... kısacası kendisiyle evlenmesini istedi. Madam, «paha biçilmez» fildişi bir çerçeve içindeki resmi yitirme tehlikesini göze alamazdı. Adamı isteğinden vazgeçirmeye kalksa işlerin karışması mümkündü. Adamın gözlerini yaşartana dek uğraştı ve kabul etmiş göründü. Seviştiler (bir fedakârlıktı bu!). Gece, adam uyurken kalktı, giyindi, resmi aldı ve ilk trenle Trevisa'dan ayrıldı. (Kahvesine uyku ilâcı koymuştu; zehir bile atabilirdi.) Bu işi de bitirdikten sonra, eski güzelliğinden en ufak bir iz kalmaması gerekiyordu; yine de günün birinde, dostunun dostu bir ressama poz verdiğini hatırladı. Dostunu bulması kolay olmadı; ama resmi elde etmek daha güçtü, çok da pahalıya patladı. Resmi ele geçirdiğinde, harcadığı para ve zamana acıdı Hiç kendisine benzemiyordu. Elbisesini hatırlıyordu ama resimde kendisiyle ilgili başka şey yoktu. Dostu da bunu kabul etti.

— Yine de, dedi, çerçevesi çok güzel!

— Ama o sıra hiç de böyle değildim!

— Canım, o zamanki halinden bir şey, bir hava var.

Bu «bir şey» yüzünden resmi yok etti. Elinde çerçeve kaldı; bir bakır plâka ressamın ve resmin adını belirtiyordu : «Kadın Portresi».

Gesuina'nın pencereden gördükleri ve Liliana'nın ayrıntılarıyla anlattığı kocasıyla konuşmasını birleştirdiğinde, Madam, Bolognese sokağı soygunu hakkında kesin bir fikir edinebildi. Ne yapmak gerektiğini de ilk düşünen o oldu; bu iş için yatağından kımıldaması bile gerekmemişti.

— Nesi'ye söyle. Kendisiyle görüşmem gerekiyor, dedi Gesuina'ya.

3

Bu haziran başlangıcı, meteorologlara unutulmaz bir yaz vadediyor. Tornabuoni sokağındaki terzi, Corno sokağındaki dikişçi kadından biraz daha gayrete gelmesini istedi. Çünkü müşterileri tatillerini öne alıyor, gri elbiselerle krem rengi pantolonları bir an önce istiyorlardı. Clara ile annesinin diktiği ilikler açık hava ve denizin keyfini çıkaracak. Sokağımızın hayatında iz bırakacak aylar geliyor. Sıcaklık şimdiden, gündüzleri azalmak bilmiyor. Madam, konsolun üstündeki vantilâtörün açılışını yaptı.

Ama atlar sıcakta bile yürüyorlar; ocak ayındaki gibi kafaları sarmalanmış ve öksürerek, arabaya koşulmuş ya da damacanalar, sandıklar ve un çuvallarıyla yüklü, nalbant dükkânının önüne geliyorlar. Hepsinin de sağrısı terden sırılsıklam : Kâhyalarla küçük çiftlik sahiplerinin taylarından akan kanlı ter gibi sıcak ve kokulu, payton çeken cılız beygirlerin veremlilerin terini andırırcasına buz gibi, Corrado da terden sırılsıklam; altı yaşında bir Normandiya tayı sanki. Boyundan geçip belde sıkılmış deriden önlüğü, sırtında göğsü iyice açılmış bir yün gömlek, dün «Masist Cehennemde» filminin oynatıldığı sinemada kendini seyretti. Büyük bir ustalık ve yumuşaklıkla atın bacağını kaldırıyor, bacağı dizleri arasına kıstırıp aşınan

nalın çivilerini çıkarıyor, sonra atın toynağında oluşan nasırları temizlemek üzere bıçağına yapışıyor. Şimdi at çıplak toynağını taşa sürüyor. Corrado körüğe asılıyor, yumuşayana dek kızdırıyor nalı. Sonra uzun bir kıskacın arasına kıstırıyor, örsün üstüne koyup yenileyene kadar çekiciyle döğüyor. Çekiç darbeleri klasik, Herkül'ün topuz darbeleri gibi de güçlü. Aynı zamanda da bir hokkabaz ustalığında. Ayağının ucuyla fareyi kışkırtan elden kaçırır gibi yapıp birden yetişerek dişlerini ensesine geçiren kediyi hatırlatırcasına kıpkırmızı nalla oynuyor. Sol elinde tuttuğu kıskaçla nala işkence ediyor, örsün yüzeyinde koşturuyor, eviriyor, çeviriyor, bırakıyor ve hiçbir zaman kaçırmadan yakalıyor, örsün üzerine yatırıp sağ eliyle tuttuğu çekicinin altında eziyor. Onda bir ciritçiyle eskrimcinin çevikliği ve elçabukluğu var. Önce nal bir donanma fişeği gibi patlıyor, sonra yavaş yavaş her vuruşta renk değiştiriyor, hamuru sağlamlaşıyor, sönüyor ve tekdüze bir kalınlık ediniyor. Corrado yeniden atın toynağına eğiliyor, kendi bacaklarının kıskacı arasına alıyor ve toynağın altına henüz sıcak olan nalı yapıştırıyor. Bir duman bulutu, yanık toynak kokusunu içine çeken Masist'in yüzünü kaplıyor. Atta hafif bir kıpırdanma oluyor, gözleriyle sahibini arayarak arpasını yemeye devam ediyor. Corrado, yenilenen nalı toynağa mıhlayacak çivileri çakıyor. Son bir çekiç darbesiyle çivilerin sivrisi yandan, toynağın dışını çevreleyen katı tabakaya gömülüyor. Corrado dikiliyor, eski uzunluğuna kavuşuyor, çekici tutan ve üzerine küçük bir rakkase döğdürdüğü kıllı koluyla alnını siliyor; rakkase zıplayıp havada ayaklarını birbirine vuruyor, o da büyük bir usta. Çırak da aynı işi görüyor ama daha ağır, daha az ustalıkla. Yaşı yirmiden fazla değil, işin ağırlığı çökertiyor onu. Bütün gün tezgâhının başında oturan kunduracınınki gibi soluk bir yüzü var. Günde sekiz at nalladığı oluyor. Hem bir nalbant en fazla bu kadar iş çıkarabilir. Özellikle ya-

zın, böbreklerinden rahatsızlanmak ya da vereme tutulmak istemiyorsa. Corrado onun iki katı iş görüyor. Ama onun da böbrekleri ağrıyor, gözleri yanıyor, dili hıtır hıtır.

Ugo arabasını içeri soktuğunda Corrado kapısını kapıyor. Evine çıkmadan atın yiyeceğini veriyor, onu fırçalıyor, okşuyor, yemliğini dolduruyor. Karısı en üst katın penceresine çıkıp yemeğin hazır olduğunu bildiriyor. Geniş kalçalı, koca göğüslü, köylü yüzlü bir kadın bu; cömert yaradılışı ona bir genç kız pembeliği veriyor. Sokakta pek göründüğü yok; temkinli ama içten davranışı bütün Cornoluların saygısını kazanmasını sağladı. En büyük merakı da piliçleri. Onları balkona koyduğu bir kümeste tutuyor. Gerektiğinden çok daha büyük bir özenle bakıyor, neredeyse şımartıyor. Sansar gibi damlarda gezinen kedilerden çekiniyor. Kümes horozsuz; horoz, gün doğar doğmaz Nesi'ninkiyle yarışarak ötmeye başlıyordu. Bir sabah Corrado sövüp sayarak kalktı, horozu ayaklarından yakaladı ve yere çaldığı gibi kafasını parçaladı. Koca olarak seçilen erkek nasıl sevilirse, karısı da Corrado'yu öyle seviyor; ama bağlılığında çocuksu bir korku izi var. Onu ruhunun en ince kıvrımlarına dek tanıdığı ve ara sıra da uykusunda bir çocuk gibi salladığı halde, gözlerini bu yığına hâlâ alıştıramadı. Öfkelendiği bir gün, horoz gibi kendisini de tek vuruşta öldürmesinden korkuyor. Çocuk sahibi olamayacağını biliyor; en büyük üzüntüsü de bu. Ev küçük; temizlik göz açıp kapayıncaya dek bitiyor, günler uzun. Koruyucu Meleklerden biri konuk gelmezse, bu uzun günleri tığla yün örüp Eski Saray'ın çalar saatının akreple yelkovanını izleyerek geçiriyor.

Nalbant dükkânını açmadan önce, Corrado yöreyi dolaşıp atları herkesin evinde nallardı. Margherita'nın babasının da, iki kızını gezdirmek için her pazar arabaya koştuğu bir kısrağı vardı. Corrado'nun ara sıra «Rosalinda»yı nalladığı olurdu. Margherita'nın baba-

sı vergi tahsildarıydı; hayvanın nallanmasında bulunacak vakti yoktu. Corrado, nalları kızdırmak bahanesiyle mutfağa girerdi. Başını ocağın davlumbazına vurmamak için dizçökmek zorundaydı. Sirkteki filden korktuğu gibi korkardı ondan Margherita İnsan, sirkteki file aynı zamanda dokunmak da ister. Corrado'nun ateşe eğildiği bir gün, eliyle arkadan saçlarına dokunmaktan kendini alamadı. Bir fil okşandığını hissetmez; Corrado tam tersine, döndü ve

— Duygularımı açacak cesaretim yoktu ,dedi, ama beni anladınız.

Margherita'yı kollarına aldı; genç kız kendini, kırın ortasındaki bir ot gibi hissetti. Sonra Masist şehirdeki nalbant dükkânını açtı. Margherita'nın babasının da evliliğe karşı çıkma nedeni kalmadı. (Köyde Margherita'nın ihtiyar kız olacağını söylerlerdi; yirmi yaşındayken çok iyi birini geri çevirmişti.) Şimdi, üç yıldan beri Corno sokağında oturuyor; ama sokağa bir türlü alışamadı. İlk geldiğinde Masist

— Corno sokağında oturanların hepsi iyi insanlardır, demişti, kime yardım etmek, kiminle görüşmek gerektiğini sana söylerim.

Ugo sık sık evlerine konuk gelir; Margherita'ya saygılı davranır. Rahat konuşan, kibar halli bir genç. Ara sıra, üçü birlikte sinemaya giderler. Filmi anlamadı mı Ugo anlatır. Corrado'nun ağzından laf almak, deveye hendek atlatmak gibidir. Ama Corrado, her zaman düşlediği gibi bir kocadır. Yine de, Margherita kocasını daha ufak boyutlarda düşünmüştür.

Dükkân kapandığında Corrado yukarı, yemek yemeğe çıkar. Oturur, Margherita pabuçlarını çıkarır. Karısını öpmek gibi hoşlanır bundan. Önceleri istemiyordu; şimdi bırakıyor çıkarsın. Yüzü iş ve ter kaplı. Bunlar günlük hayatının en güzel anları; Margherita diz çökmüş; Corrado yüzünü kaldırıp okşar onu. Sonra belden yukarı sabunlanır. Corrado bir devdir; Margherita havluyu uzatır, onu hem de korkuyla seyreder.

Corrado karısını boynundan öper, en çok öpmeyi sevdiği yer burası. Margherita ürperir; hep de bu anlarda ana olamadığı için pişmanlık duyar. Yemekten sonra Corrado iter tabakları; hesap yaparken karısının yanında oturmasını ister. Şimdiye kadar 7000 liret biriktirdiler bile. Corrado, bir sepetli motosiklet almak niyetinde. Yatakta horlar; iri bir maymunu andırır. Başını kocasınm omuzuna dayayıp uyumayı sever Margherita, içinde bulunduğumuz şu sıcak yaz günlerinde bile. Bunu uzun süreden beri yapar, ama Corrado farketmemiştir; böylesi daha da hoşuna gider. Kolundaki döğme onu çok etkiler. Nişanlandıklarında bu döğmenin ne anlama geldiğini sormuş, kocası cezaevinde, vakit geçirmek için yaptırdığını söylemişti. Corrado sonraları, savaştan önce artistlik yapan bir metresi olduğunu anlatmıştı. Gece geç vakit Corrado Ugo ile çıkar, Margherita yeniden yalnız kalır; ama çoğu kere Koruyucu Meleklerden biri karşıya geçerek onun yanına çıkar, bulaşığı kaldırmasına yardım eder. Şimdi Clara resmen nişanlandı, geceleri boş geçen yalnız Bianca da âşık olduğunu itiraf etti Margherita'ya.

Bianca dört Koruyucu Meleğin en küçüğü. Kızıl parıltılı sapsarı saçları var; yüz çizgileri on sekiz yaşındaki bir genç kıza göre fazla belirgin. Büyük ağzı, iri ve hüzünlü gözlerinin daha da ortaya çıkardığı acı bir ifade veriyor bu yüze. Uyumlu bir gelişme gösterdi ama gövdesi, belki sağlığının bozukluğundan, belki de yiyecek yetersizliğinden incecik kaldı. Bütün yüzünde, Madam'm erkekleri birbirine katabileceğini düşündüğü o gücünü yitirmiş bezgin hava var. Gençliğinden beri anlayış, sevgi ve sıcaklığa susayan yüreği sertlik, katılık ve soğukluktan başka şeye rastlamadı. Pamuk gibi tüylerinin içinde bir civcivdi, anasını avcının öldürdüğü bir kurt yavrusu gibi tek başına kendini korumak zorunda kaldı. Bianca dokuz yaşındayken anasını avcı öldürdü.

İşinde yardıma, şekerleme dolu sepetiyle şehri do-

laşırken bademleri şekerde kaynatacak ve çocuğa bakacak bir kadına ihtiyacı olduğu gerekçesiyle babası yeniden evlendi. Tam da, çocuk bahçesinde rastladığı bir dadıyla; öğleden sonralarını, büyüklerin alması için çocukların burnuna şekerlemelerini tuttuğu çocuk bahçesinde geçirirdi. Clarinda adındaki bu kadının biraz birikmiş parası ve bir yuva kurma isteği vardı, kırkına gelmişti çünkü. Evde Bianca'yı buldu. Hanımının çocuklarına baktığı gibi baktı ona (başka türlüsünü bilmiyordu), saygı ve otoriteyle, özenle ve bağlanmadan. Bianca'ya tek tokat atmadı; bir kere de okşamadı ama. Belirli bir özen gerektiren, ama anlamı pek kestirilemeyen nazik bir eşyanın yanında yaşarmış gibi yaşadı Bianca'nın yanında. Bianca da mutsuz ve anlaşılmadığından emin, dostluk ilişkilerine dek içine kapanık, yüreğini düşler, yalnızlık ve acıyla besleyerek büyüdü.

— Burada, Corno sokağında çok erken nişanlanıyorsunuz, dedi Margherita ona. Bizim köyde, dinî törenlerde senin yaşındakilere hâlâ melek elbiseleri giydirirler.

Ardından, söylediklerine kendi de şaştı

— Burada, melek olmanın çok özel bir yolu var.

Ardından ekledi

— O da bizim sokakta mı oturuyor?

— Hayır. Santa Croce'de.

— İşi nedir? Nerede tanıdın? Beni kudurtmak mı istiyorsun?

Bianca dudaklarını büzerek güldü; bulaşık beziyle bir tabağı kurutuyordu, keyifli bir düşünceyle inzivaya çekilmiş gibiydi. Birine acıyormuşcasına başını salladı; kendine acıyordu belki. Margherita bunun ne anlama geldiğini sordu.

— Bir şey düşünüyordum; size söylesem benimle alay edersiniz.

— Alay etmeyeceğime söz veriyorum.

— Düşünün, bu akşam buluşmamıza kısa panto-

lonla geldi. İşin en garip yanı da, önce bunu farketmeyişim. Ancak şimdi düşündüm.

— Öyleyse daha çocuk?

— Benim yaşımda; bir ay küçük.

— Yok canım!

Margherita ellerini yıkıyor; bulaşık bitti.

— Seni daha düşünceli sanıyordum.

Birden kızardı, gülümsedi ve ekledi :

— Aslında ben Corrado'dan bir ay değil, dört yaş büyüğüm! Gördüğün gibi, sana örnek oldum.

Bianca tabakları büfeye yerleştiriyor. Bütün bunların ne kadar garip olduğunu düşünüyor. Uzun boylu, iyi giyimli, açık renk gözlü ve şakakları kırlaşmış -yalnız şakaklar!-, hayat tecrübesi olan, kendisini anlayabilecek bir adamdan başkasını sevemeyeceğini sanan Bianca. Yirmi üç yaşındaki Alfredo kendisine çok genç geldiğinden nişanlılık döneminin başında Milena'yı vazgeçirmeye çalışan Bianca. Sevgisini açığa vurduğunda Osvaldo'ya lâyık olduğu cevabı veren («Bir satış mümessili, bir kadını nasıl anlar?») Bianca, geceleri gözüne uyku girmeyecek, kısa pantolon giydiğini göremeyecek kadar sırılsıklam âşık olmuştu bir matbaa işçisine! (Ama matbaacı fikir işçisidir; unutma Bianca, kitap basar. Ha kendi yazmış, ha basmış; pantolonları da uzar nasılsa.)

— Adı ne?

— Mario. Güzel bir ad, değil mi?

— Hoşça kal Masist. İyi geceler!

Saat on bir, kunduracı, kapısının eşiğinden ayrılmak bilmiyor; penceresinin pervazına dayanan Nanni ile konuşuyor Biraz ötede, 1 numaradan sonra yarım daire şeklinde oturan kadınlar gevezelik ediyorlar. Söz Clarinda'nın. Aralarında faşist Carlindo'nun anası Armanda da var. Vicdanı da bembeyaz saçları gibi ak,

tavşan gözlü, ufak tefek bir ihtiyar. Hava eni konu ağır; hâlâ tıkalı olan helânın, çöp yığınlarının ve arka penceresi bizim sokağa açılan Pelascio sokağındaki deponun pis kokuları ortalığı iyiden iyiye kaplıyor. Epey yukarda aysız ve neredeyse yıldızsız bir gökyüzü parçası. İki uçtaki fenerler, yolun aşamadığı iki yuvarlak meydana getiriyor. Corno sokağı karanlık; insanlar birbirlerini seslerinden tanıyorlar.

— Selâm Ugo!

Bir türlü gelmek bilmeyen esintinin serinliğini karşılamak için pencereler ardına kadar açılmış, sivrisineklere yol gösterip elektrik saatini işlettiğinden ışıklar da sönük. Herkes penceresinde, Clara ile Bruno birbirlerine son kez iyi geceler diliyorlar. İkisi de, tam bu sıra, alçak sesle söylenebilen sözleri olduğunu sanıyorlar.

— Eyvallah hanımlar!

— İyi geceler, Ugo!

Bu gece Ugo'nun yüreği hava gibi ağır. Bir omuzunda ceketi, gömleğinin kolları sıvalı, evinin merdivenini ağır ağır çıkıyor. Bacakları alışılmamış ölçüde ağır çekiyor. Belki ilk kez, hastalanabileceğini, bir gün Madam gibi kurtarıcı ölümü bekleyerek yatağa düşebileceğini farkediyor. El yordamıyla odasına varıyor, soyunuyor, çırılçıplak bir sigara içiyor. Herkes gibi, aynı nedenle o da ışığı yakmadı. Odanın tavanı alçak, çarşaflar hâlâ güneşin sıcaklığını taşıyor, yeni ütülenmiş gibi; sabah çıkarken kepenkleri kapamayı unutmuş. Sırtüstü yatıyor; sigara içiyor; bu oda onun; yatağın yanındaki iskemle, konsol, konsolun üstünde ayna, gece masasının üstünde çalar saat, o kadar. Konsolun üstünde fırçaya gömülmüş tarak, briyantin şişesi, diş fırçası ve diş tozu, sabun kabı. Karşılıklı iki duvarda kartona yapıştırılmış iki resim : Solda annesiyle babası, ikisi de hayatta değil; sağda da, tam karşılarına gelen yerde Lenin'in resmi. Babası, çenesine kadar çıkan bir yaka takmış. Annesinin saçları Gü-

zel Otero* gibi yapılmış; ciddi, neredeyse ürkek bir görünüşleri var. Annesi çok heyecanlı; bağırmamak için bütün gücüyle dudaklarını sıkıyor sanki. Babasının tek gözü şaşıydı ama fotoğrafçı resim üzerinde düzeltme yapmış. Sağdaki resimde Lenin Ugo'ya bakıyor. Gazeteden kesilip kartona yapıştırılmış bir resim bu. Kâğıt biraz sararmış; ama Lenin, boğa gibi eğdiği kafasıyla bulanıklık arasından rahatça fırlıyor. Ugo yatağından onu seçemez; ama sanki bir adım ötesinde, kırın ortasında, capcanlı görüyor Lenin'i. Hattâ sağlığındakinden de canlı, çünkü Ugo yüz çizgilerini kafasında yeniden canlandırıyor, ona dilediği suratla büyüklüğü, en iyi çınlayan sesi veriyor.

Az önce, toplantıda, arkadaşlarından biri durmadan tekrarlıyordu: «Elinde resim, kitap, değerli evrak bulunanlar bunları emin bir yere saklamaya hazır olmalılar. Özellikle göz önündeki yoldaşlar.» Masist, «seni uyarmıştım!» dercesine Ugo'yu dürtüyor. Konuşan yoldaş da pek iri yarı değil! Kurnaz bu tilki! Lenin türünden öyleyse?

— Kısa süre sonra gizlice çalışmak zorunda bırakılabiliriz; hattâ, altı aydır zorunlu olarak bu yola sokulduk da diyebiliriz...

Deli gibi dansedercesine, hepsi başlarını sallıyarak konuşmacıyı doğruluyorlardı.

— Şimdi tartışmaya geçelim...

— Darılmayın, demişti, bana kalırsa donumuzu indirip mintanımızı kendi elimizle kaldırıyoruz.

Belki kaba bir sözdü ama Ugo da aynı görüşteydi. «Lafı ağzımdan aldın!» demek üzereyken Masist susması için bir dirsek attı. Sonunda «eciş bücüş» yoldaş bir kez daha söz aldı ve hepsini allak bullak etti.

— Ne olur ne olmaz diyerek tutuklananlar var, bir

* Kırk yıl öncesinin güzelliği ve şuhluğuyla ün salmış artisti.

de göz hapsine alınanlar; kapatılan gazeteler de var. Partimiz, bütün muhalefet partileri gibi tartışılmayacak kadar güçlü darbeler yedi.

Bunun üzerine Ugo söz aldı; Masist onu tutacak zamanı bulamadı bile.

— Bir avuç bile kalsak, Halk Yiğitleri'ni kuracak kadar kalabalık olacağız. Halk Yiğitleri kuruluşunun kaldırılmasından sonra başlamadı mı bütün bu felâketler? Kendi kendimizi ortadan kaldırdık, faşistler de elimizi kolumuzu bağladılar.

Donla mintandan söz eden

— Ben de aynı görüşteyim! dedi.

Ama tek kaldı. Eciş bücüş yoldaş yeniden ortaya çıktı; Ugo dahil, herkesi ikna etti.

Dudaklarının arasındaki sigara sönmüştü. Odasında boğuluyordu. Çıplak uyuyor, ter içindeki gövdesi çarşaflara yapışıyordu. Konuşmacının sözlerini teker teker tekrarlayamazdı ama bunlar inandırıcı sözlerdi: «Bütün zenginlerle kentsoylular faşistlerin safına geçtiler; papazlar da cüppelerini kaldırdılar, onları kutsuyorlar!» Bütün bunlar yeni değil. Sayıca azınlıkta kaldığımızı, halkta gelişmiş bir sınıf bilincinin bulunmadığını söyledi. Halkın papazlarla kentsoylulardan korktuğunu mu söylemek istedi? Tabii! Yiyeceğini papazlarla kentsoylular verdiği sürece! Ama Ugo'yu ikna eden başka şeydi, ertesi gün pazardaki arkadaşlarına tekrarlaması için bunu aydınlığa çıkarması gerekiyordu. Pencereyi kapadı, lambayı yaktı, ceketinin cebinden kalemiyle not defterini aldı, konsolun bir köşesini boşalttı ve çıplak, ayakta, yazmaya koyuldu «Yoldaşlar, herkes bize karşı; birtakım yanlışlar yaptık, ama cesaretimiz kırılmamalı. Devrim gerçekleştirilebilir; ama gidip faşistlerle jandarmaların kurşunlarına hedef olmak için henüz çok erken. Bu kez Kral sıkıyönetim koyabilir, o zaman da askerler üzerimize ateş ederler. Hepimiz ölürüz. Yeni tohumları ekmek için kim kalır geriye? Hiç kimse! Çok değerli yıllar yiti-

ririz. Dolayısıyla şöyle davranmak gerekli: Kanun yolundan ayrılmaksızın mücadeleyi sürdürmek ve halkın bu yönetime karşı direnişe geçip faşistleri devirmesini beklemek. Biz gerektiği an en önde, hepsinin başında olmalıyız.»

Lenin'in resmini çevirdi, yarı alaycı, yarı sevgi dolu bir sesle : «Doğrusu bunları kabul etmek güç sevgili Vladimir!» dedi. Işığı söndürüp yatağa döndü. Sonra yeniden kalktı, bir kere daha ışığı yaktı, kalemi aldı ve şu cümleyi ekledi : «Gerekli görüldüğü an, Halk Yiğitleri'ni yeniden kuracağız!»

Bu kez, kalkmamak üzere yattı. Yan odada Beppino'nun alçak sesle inlediğini duydu; Maria'nın çırılçıplak uyuduğunu düşündü ve onu arzuladı.

Tam o sıra, onbaşı sokaktan :

— Nanni, orada mısın? diye seslendi.

— Şimdi pencereye çıkıyorum, onbaşım!

— Zahmet etme, iyi geceler!

Onbaşı bu kadar iyi davrandığına göre Nanni ona bir hizmette bulunmuş olmalı, diye düşündü Ugo. Corno sokağının bütün uykusuzluk çekenleri aynı şeyi düşündüler. Ama bunda, uyuşmuş beyinlerini daha uzun bir süre çalıştıracak, yorgun gövdelerini uykudan ayıracak yan yoktu. Düşünmek sözkonusu olduğunda yalnız Madam ne yorgunluk biliyordu, ne de uyku; özellikle de beyni hiç uyuşmazdı.

Egisto Nesi, içeri girerken Madam'a:

— Gördüğünüz gibi, tam saatinde geldim! dedi.

Gesuina ona bir iskemle getirdi. Nesi gülümsüyordu, biraz da alaycıydı ama o hain ve uşakça görünüşünü elden bırakmamıştı. Sırtına bir ceket geçirmiş, içeri girerken de beresini çıkarmıştı. Kömürden kapkara kesilen yüzünün tersine, çıplak başı bembeyaz görünüyordu. Bere yuvarlak bir iz bırakmıştı, kellenin hastalıklı beyazlığıyla yüzün tozlu ve kara maskesini ayıran bir iz. Sanki perukasını çıkarmış, ama henüz yüzündeki boyaları silmemiş bir tiyatro oyuncusu gi-

biydi.

Madam'a saygı duyduğundan görüşmeye gelmişti. Luisa'yla ilgilendiği için Madam'm kendisini çağırttığını sanıyordu, cevabı da hazırdı. Bırakacaktı konuşsun (Gesuina tercümanlık yapıyordu), sonra da: «Sevgili Madam, diyecekti, hikâye artık iyiden iyiye eskidi ve her şey düzenlendi. Aurora ile küçüğe güzel bir daire tuttum; rahat bir hayat sürmesini de sağlıyorum. Dolayısıyla üzerime düşeni yaptım, hiçbir gözdağına gelemem.» Ama BEN, NESİ, yanılıyordu. Saçı olsaydı, Madam'ın söylemeye hazırlandığı sözler karşısında tellerin her biri iğne gibi tepesinde dikiliverirdi. Madam, birtakım küçük veriler üzerine gerçeği kurma sanatının ustasıydı. Gesuina'ya dönüp bir şeyler mırıldandığını ve Gesuina'nın: «Yatağa yaklaşın; Madam sizinle başbaşa konuşmak istiyor. Ben çekiliyorum;» dediği an Nesi kuşkulanmaya başladı.

Böyle durumlarda suçlu kişinin ne tepki gösterdiğini bilirsiniz. Karşılaştığı herkesin suçundan haberli olduğunu sanır. Nesi'nin vicdanı da kömürden bir tepe gibiydi, çeşitli suçlarla kaplı. Birden, Aurora'nın çocuk aldırmak zorunda bırakıldığını annesine söyleyebileceğini düşündü. Şimdi Madam, Luisa'nın adına şantaj yapacaktı!

Madam yatağının içine oturmuştu. Gözlerinin mağaraları şimşekler saçıyordu. Mücevher kaplı upuzun hayalet eliyle kömürcüye yaklaşmasını işaret etti. Nesi iskemlesiyle birlikte ilerledi, ama Madam yatağa oturmasını belirtti. Gırtlağının dibindeki ağustosböceği bir hırıltı koyverdi. İlk sözleri üzerine Nesi'nin işitme duyusunda olağanüstü bir duyarlık belireceğinden emin, sesini yükseltmek için bütün gücünü topladı.

Kömürcü yatağı kirletmekten çekindiğini söyledi, ama Madam bir el işaretiyle aldırmamasını belirtti. Kenara, yatağın kıyısına oturup yüzünü Madam'a uzattı ve kulağını dinlemeye hazırladı. Madam birkaç kere tükürüğünü yuttu, sesini açmak için öksürdü, sonra

sözcükleri mümkün olduğu kadar doğrudan kulak zarına yöneltmeye bakarak kıpkırmızı dudaklarını Nesi'nin kulağına dayadı.

— Giulio, içi rahat edebilir diyor!

Ses dopdolu, sözleri tümüyle hedefe vardı. Tek bacağı üstünde kayan ve düşmemek için yorgana tutunmak zorunda kalan kömürcünün hareketinden Madam bunu anladı. Nesi kekeledi

— Ki... kim? Giulio mu?

Madam'ın mağaraları aydınlandı.

— Lafı fazla uzatmayın! Sesim pek zayıf!

Sonra, bir çırpıda ekledi

— Giulio ile Arap size güvenemediklerinden -bence haksız da değiller- 50.000 liret istemekle beni görevlendirdiler. Bu parayı yarın sabah istiyorum, aksi halde onbaşıyı çağırırım. Nasılsa o zavallıların kaybedecek hiçbir şeyleri yok! Bir daha tekrarlamayacağım, yarın sabah burada, yatağımın üstünde, aynı saatte 50.000 liret.

Hıçkırıklara boğularak sustu. Gesuina içeri girdi ve öfkeli bakışlarla Nesi'yi süzerek Madam'a birkaç yudum yatıştırıcı ilâç içirdi.

Kömürcü, tüm kanı boşalmış gibi, karadan yeşile dönüşüyordu. Ayağa kalktı, konuşacak gibi oldu. Ama bardağını ağzına götüren Madam, bir işaretle onu susturdu. Nesi beresini kafasına geçirdi, kaplumbağa gibi boynunu omuzları arasına gömdü, ve ağu dolu gözleriyle Madam'a bakıp işaret parmağını uzatarak:

— Dinle, ihtiyar kaltak! dedi. Sesin çıkmıyor ama kulakların sapasağlam; dinle öyleyse!..

Ama birden, sanki kendi kendini frenlemiş gibi sustu. Doğruldu, yeniden beresini çıkardı -yalnız bakışı değişmiyordu- ve:

— Son söz daha söylenmedi! dedi. Kararım ne olursa olsun, nasılsa cevabımı yarın vereceğim.

Hafifçe eğildi ve ekledi :

— Saygılarımı sunarım!

Sonra kapıyı açtı ve dışarı çıktı.

4

— Bu akşam her zamankinden keyiflisin. O kadar seyrek gülersin ki piyangodan ikramiye çıktı sandım. Düşünde evlendiğimizi mi gördün ne?

— Hayır. Hem ben uyanık düş görürüm, düş görmek için gözlerimi açık tutma gereğini duyarım.

— Öyleyse beş para etmez. Düşünde yalnız canının çektiğini görüyorsun demektir.

— En güzel düşler bunlar değil midir?

— Benden bir şey gizlediğini itiraf et!

— Parçalasan da sana söylemem.

— Hey! Bianca, hiç acıman yok! Ama seni yola getireceğim.

— Erkeklik taslamaya mı kalkıyorsun?

— Gidelim şuradan.

— Hayır, Mario, hayır. Bu sokak çok karanlık!

— Daha iyi ya!

— Söylesene Clara, baban işi hakkında ne düşünüyor?

— Bu gece, çok az para verdikleri için yakındığım duydum.

— Ama demiryollarında iş sağlamdır, gündelikle çalışanlar için bile.

— Çok kalabalık olduğumuz için yakınıyor Bruno, anlıyor musun?

— Ya ben? Benim hakkımda ne düşünüyor?

— Sanki doğduğunu görmemiş gibi soruyorsun!

— Müstakbel damadı olarak, demek istiyorum.

— Sen çıktığında bana sadece : «Artık doğru yolda yürümeye her zamankinden çok dikkat etmelisin,» dedi.

— Haklı.
— Niçin? Kötü bir şey mi yapıyorum?
— Bana bir öpücük bile vermedin.
— Burada olmaz. Çok ışık var.
— Ne olacak? Görmek istemeyen başını öte yana çevirsin.
— Öyleyse nasıl yürürüm doğru yolda?
— Bunu senden isteyen bensem, kuralı çiğneyebilirsin.
— Ne?
— Kuralı çiğneyebilirsin. Bunun ne demek olduğunu sonra anlatırım.
— Şimdi söyle, yoksa dönerim eve.
— Bir öpücük ver bana.

— Bir tane daha.
— İstediğini yaptım ya Mario. Bu kadarı yetişir. Üşümeye başladım. Hem sonra baksana, gelen geçen var.
— Bizim gibi bir çift sevgili. Şimdi duvarın dibinde duruyor ve mesele çıkarmadan öpüşüyorlar.
— Düşmek üzere olduğumu görmüyor musun?
— Duvara dayansan!..
— Ciddi konuşuyorum; soluğum kesildi.
— Biraz daha havadar olan Santa Croce alanının sıralarından birine oturalım.
— Hep, hep aynı şey...
— Terletmiyor mu Bruno?
— Ne garip soruların var!
— Niçin?
— Öpüşürken ne düşündüğünü öğrenmek isterdim.
— Seni sevdiğimi düşünüyorum.
— Öyleyse neden soruyorsun terletip terletmediğini?
— İşte, konuyu değiştirmek için. Yoksa bu işin sonu gelmeyecek.

— Ya sen, buna başlamak bile içinden gelmez.
— Ne kötüsün!

— Biraz daha düzeldin mi?
— Evet, kendimi topladım.
— Beni çok korkuttun. Yüzün, kireç gibi bembeyaz kesilmişti.
— Sıcaktan.
— Sık sık olur mu? Doktora göründün mü?
— Evet; bana iğne verdiler. Yarın başlayacağım.
— Yaptıracağına söz veriyorsun değil mi?
— Tabii; neden yaptırmayacakmışım?
— Kendini çok yorduğunu hissediyorum. Laboratuvardan bir hafta izin al.
— Nereye gideyim?
— Evinde otur. Nereye gideceksin? Erken kalkarsın, ağaçlıklı yollarda yürüyüş yaparsın, öğleden sonra da matbaa çıkışı beni almaya gelirsin.
— Böylece bütün gün üvey anneme katlanmak zorunda kalırım.
— Evde yokmuş gibi davran.
— Evde olmasa da içerde kendini hissettiriyor.
— Sana kötü davranıyor mu?
— Keşke, kötü davransa hiç olmazsa yakınınam için bir neden bulunurdu. Ama bir hanımefendiden daha iyi yetiştirilmiştir, her konuda da kendini haklı görür! Örneğin, sabah yatakta beş dakika fazla yatsam soğumuş süt kâsesiyle gelir. «Kendini iyi hissetmiyor musun Bianchina?» diye sorar, hem de silleden beter bir sesle. Kendimi kötü de hissetsem, hayır derim. Bunun üzerine babam öfkelenir, üvey annemin hizmetçim olmadığını, asıl benim ona süt taşımamın daha yerinde olacağını söyler. Aynı şey bulaşıkta tekrarlanır. Bulaşığı ben yıkarım, ellerimin bozulmasını istemediğimden de kendime lâstik eldiven aldım. Ne alaylara katlanmam gerekti, söyleyemem «Küçük dü-

şes», «kibarımız», «tabii gençsin ve dış görünüşüne dikkat etmek zorundasın...» Alayı o kadar ileri götürdüler ki, sonunda eldivenleri kaldırdığım gibi pencereden aşağı attım. Bunun üzerine başka bir terane başladı Babam, bir şey için üvey annemin fazla para harcadığından yakındı mı hemen bastırıyordu cevabı «Hiç olmazsa benim aldığım burada, paraları pencereden atmadım!»

— Corno sokağında hepiniz birbirinizin eşisiniz. Gerçekten boğucu bir sokak.

— Belki fazla temiz hava yok. Ama insanı asıl bezdiren sokaktaki hayat. Her yanda sefalet, yine sefalet. Hatta sefalet bile değil, aşağı yukarı herkesin karnı doyuyor. Ama sefaleti yüzlerine kazıdılar, üstlerinde taşıyorlar, anlıyor musun? Durumları fena sayılmayacaklar var, üst katlarda yaşıyorlar. Üst katlarda yaşamak çok başka şey! Ben Margherita'ya gittiğimde, hani nalbatın karısı diye anlattığım kadın, ciğerlerimin genişlediğini hissederim.

— Askerden döner dönmez evlenip arkadaşın gibi «Cure» de oturacağız.

— O zamana kadar sen beni bırakırsın.

— Böyle konuşmaktan vazgeçmelisin Bianca. Ben, seni seviyorum.

— Şimdi seviyorsun... Ama kendimi bilirim. Çabuk bıkılan kadınlardanım ben.

— Senin güçlük çıkarmanı aklım almıyor. Askerliğimi atlattım; makinistlik sınavım da çok iyi geçti, annem yatak odasını bize bırakmaya hazır. Ne bekliyoruz?

— Daha çok gencim!

— İyi ya.

— Ne yönden iyi?

— Lânet olsun! Sana «Bayan Ne» diyeceğim bundan böyle.

— Ağzını bozma. Babamın küfürleri yeter zaten.

— Küfretmedim Clara. Lânet olsun, dedim.

— Niyet yeter.

— Bir şey anlayamaz oldum, sabah başka türlüsün akşam başka türlü. Karanlık mı seni rahatsız ediyor?

— Bana kötü şeyler söylüyor, sonra da alay ediyorsun.

— Ne söyledim? Evlenmemiz için gerekli koşulların hazır olduğunu sana ispatladım, bu sözlerime kötü şeyler diyorsun! Olayların akışına bakarsak, üç dört yıl sonra sanki ne gibi bir yenilik beklenebilir?

— Biliyor, beni kudurtmak için tekrarlatmak istiyorsun.

— Peki, senin görüşünden hareket edelim. Evlenirsek annenin eve bakmak için işi bırakmak zorunda kalacağını, babanın kazancıyla da ailenin açlıktan öleceğini söylüyorsun. Anlaşıldı. Kardeşlerin kaç yaşında?

— Çok kötüsün Bruno; akşamları değişen sensin, ben değil.

— Sayalım öyleyse. Adele on iki yaşında, Gigine on, Palle de yedi. Güzel Aileye yardım edecek çağa gelmeleri için en azından on yıl geçmesi gerekecek. Bunun için de seninle ben, on yıl daha dal üstünde kukumav gibi bekleyeceğiz.

— Ne kadar yalancı olduğun ortada. Her zaman, Adele'nin benim yerimi alacak kadar büyümesi gerektiğini söyledim.

— En azından, üç, dört yıl. Üç ya da dört yılın kaç saat ettiğini biliyor musun?

— Eve dönmek istiyorum.

— Bana bir öpücük ver.

— Evet! Şimdi beni öpüyor, sonra yeniden huysuzluğa başlıyorsun.

— Hâlâ öğrenmek istiyor musun? Söylersem darılmayacaksın ya?

— Canın çekiyorsa söyle.

— Şimdi çekiyor. Geçmişte kaldığı için söyleyebilirim. Dün akşam kısa pantolon giymiştin. Ancak sen gittikten sonra bunu farkettim... gülünçtün! Bugün uzun pantolon giymişsin. Seninle alay mı ettiler?

— Hayır, hem sen beni hep iş tulumumla gördün. Uzundur, işte giyecek başka şeyim de yok. Dün tulumun bir yanını yırtmıştım, diktirmek için evde kimseyi bulamayınca eski pantolonumu giydim. Görmezlikten gelmen beni çok sevindirdi.

— Aslında söylüyorum, hiç dikkat etmedim.

— Her neyse, pazar günü yepyeni bir şeyle karşılaşmaya hazırlan.

— Kendine yeni bir elbise mi diktireceksin?

— Evet, kumaşı taksitle aldım. Çok güzel, gri. Sence nasıl yaptırsam daha iyi? Kruvaze mi olsun, düz mü?

— Kruvaze moda değil... Artık eve dönmem gerek. Unutma. Tam geceyarısı saatime bakıyorum. Sen de aynı şeyi yapmalısın. Böylece birbirimizin yakınında oluruz.

— Ya benim saatim ileri gider, seninki geri kalırsa?

— Bu, birbirimizi sevmediğimizi gösterir.

— Saatle sevginin ilgisi ne? Bırak şu kaderciliği!

— Devam et daha; söyle beni yola getireceğini!

— Tabii, yola getireceğim.

— Corrado!

— Ne var?

— Çıktığında, Clara ile Bianca nerede diye soran birine rastlarsan bende olduklarını söyle.

— Kendine güzel bir meslek seçmişsin!

— Kusura bakma, bu son.

— Koruyucu Melekler seni fazla yumuşak buldular. Ama sonunda kömürlüğe düşüveriyorlar.

— Corrado.
— Peki, anlaşıldı, bu son.

Kömürcü dükkânına düşen Koruyucu Melekler, yüzeye çıkma umuduyla kömürden tepeler üzerinde debelenir ve gitgide toprağın karnına gömüldüklerini farketmezler. Bunu bilseler bile bilmezlikten gelirler. Didinir durur, yalnız ışığı değil havayı, aynı zamanda da avuntu ile sevgiyi ararlar. Sorun Aurora'ya. Her gece 8-10 arası, bütün pisliği, leş gibi sönük puro kokan soluğu, kemikli bacakları, sapık taşkınlıklarıyla Nesi'ye katlanmanın ne demek olduğunu sorun. Aurora'ya, uyutmak için çocuğa biraz haşhaş vermesini söyler; yatağın ayakucundaki lambada ille de mavi ışık yansın diye tutturur; Aurora'nın tek bacağına siyah çorap giyip üstüne pembe bir jartiyer geçirmesini ister. Bu kadarı bir şey değil: Ama geri kalanını Aurora, günah çıkarırken papaza bile anlatamaz. Nesi bazı şeyler mırıldanır, Aurora ona cevap vermek zorundadır, gerçekten de cevap verir; kömürcünün oyununa, beynine girer, isteğini yerine getirir, dilediği gibi oynar, Nesi'yi tatmin eder, kendini de doyurur. Tiksinti daha sonra ortaya çıkar, Nesi gittikten sonra ortalığa çeki düzen vermek, az önce kullanılan göğsüyle çocuğu emzirmek gerektiğinde.

Haşhaş bebeciği serseme çevirmiştir. Minicik gözlerini devirir, ağzından salyalar akar. Aurora memesinin ucunu aralık minik ağzına sokar, bebek uyuduğu halde içgüdüsüyle, doyumsuzlukla asılır. Bu dokunmayla anne, önce kendini ürpertilerle sarsan, hemen ardından umutsuz hıçkırıklara dönüşen titremelere engel olur.

Oturmuştur, yeni doğmuş bebeği göğsünde sıkar, hıçkırır, burnu akar; küçük bir kız çocuğu gibidir; sümüğünü alt dudağıyla durdurur, titrer; gözyaşları çocuğun yüzünü ıslatır. Hemen siler çocuğun yüzünü. Bu-

nun üzerine bebek uyanır, her zamankinden iri gözlerini açar, elini dayadığı memeyi bırakmadan annesine gülümser. Aurora, siyah tahta ayaklı, abajuru püsküllü lambanın altında oturur. Bakışı döktüğü yaşlardan bulanmıştır; yeni eşyalar, siyah-beyaz altı köşeli çiniler, tülle kaplı bebeğin beşiği bir filmin görüntüleri gibi gözlerinin önünde danseder. Ağır ağır gözyaşları kurur, ara sıra bir hıçkırıkla sarsılır, dizlerinde uyuyan çocuğu uyandırmamak için bu hıçkırığı önler. Önüne bakar, bir şey görmez, uykuya dalmış biri ya da bir ölü gibi yoktur, bir şey düşünmez. Derken silkinir, uzun bir baygınlıktan çıkmıştır sanki; çocuğu nasıl olup da elinden düşürmediğine şaşar. Onu tekrar beşiğine yatırmayı ister ama kımıldanacak gücü yoktur, kendi gövdesine hükmetmeyi unutmuştur. Yorgun bile değildir, kül olmuştur ve ölüsü, oracıkta, koltuğun üstünde çocuğu sallar. Bir gece: «Kitabın son sayfasındaki Pinokyo gibiyim» diye düşünmüştü.

Milena onu PİNOKYO'yu okumaya zorlamış, ama Aurora'nın hiç canı çekmemişti bunu. «Kızlara göre değil, oğlanlar içindir bu kitap,» demişti Bianca. Milena üstelemişti: «Pinokyo'yu okursan sana BÜYÜK ANNENİN MASALLARI'nı getiririm,» demişti. Caroline İnvernizio'nun* romanlarından önce, bu masallardan başka kitap okudukları yoktu. Romanlar Aurora'yı on beş yaşma götürüyordu. Onları hep Bianca verirdi arkadaşlarına. ÖLÜMÜN ELİ'nden sonra Milena başkasını istemedi. Bu kitapların kendisini sıktığını ve etkilediğini söylüyordu. O sıralar okuduğu ÜÇ SİLAHŞÖRLER'di. Clara ise her zaman, okumanın başını ağrıttığını söyler dururdu. Aptal kız! DÜĞÜN GECESİ TERKEDİLMİŞ'i bile okumamıştı. Romanın her hafta bir bölümü yayınlanır, her perşembe günü bir delikanlı kitapları eve getirirdi. Başlangıçta bir lira ödenirdi,

* Yazdığı aşk romanlarıyla geniş halk yığınlarını etkileyen İtalyan kadın yazar.

her teslimde de yirmi beş kuruş. Romanın sonu bir türlü gelmez, her hafta yeni bir kahraman ortaya çıkardı. Aurora, Madam'ın evine gittiğinde kitapları alır, okur, hiç belli etmeden tekrar yerine yerleştirirdi. Pencereden Bianca'yı çağırır, birlikte sayfaları yutarlardı. Milena'ya gelince, ona seslenmeleri boşunaydı; on üç yaşına bastığından beri annesi onu sokağa çıkarmıyordu. Bianca'nın da tepesinde hep üvey annesi vardı. Clara'nın aklı fikri bebeklerindeydi; Aurora giriş kapısının önündeki basamaklarda onun yanına oturur, sanki öfkelenmesinden çekinilen bir deli sözkonusuymuş gibi: «Günaydın hanımefendi,» derdi. «Kocanız hâlâ yatakta mı?» Clara'ların kapısının yanında kömürcünün mahzeni vardı. Nesi eşikte durur, sık sık Aurora'yı çağırır ve ona, dondurmayla kiraz alması için üç-beş kuruş verirdi! («Gözümün önünde büyüdün, göğüslerinin geliştiğini farkettiğimde kendi kendime: Mümkün değil! dedim. Ama sana zaafım vardı, küçücük bir çocuk olduğun sıralar bile. Verdiğim torba torba kömürü hatırlıyor musun? Kestaneleri başkalarıyla paylaştığını gördükçe hırstan dalağım ağrırdı.» Sonra ekledi: «Olacakları kanımda hissettiğim açıkça anlaşılıyor.»)

Ne zaman tepe üstü düşmeye başladığını kestirmek için, Aurora, bu işin başına nasıl geldiğini hatırlamak istedi; bütün çabalarına rağmen aklına gelen belli belirsiz bir şeydi. Kış olduğunu hatırladı. Fabrikada işi uzadığından gecikmişti (yaptığı iş kutuculuktu), eve döndüğünde ateşi sönmüş, yapayalnız oturan erkek kardeşlerini de soğuktan titrer bulmuştu. Hava kararmıştı bile, tek kömür parçası yoktu ortada. Bir cumartesi günüydü, bunu unutmamıştı, mantosunun altındaki iş gömleğinin cebinde haftalığı duruyordu. Kömür doldurdukları teneke kovayı kaptı ve çıktı. «Azizlerin yapıldığı tahtadan» değildi artık; iki nişanlı eskitmişti bile. 5 numarada oturan faşist Carlino bile ona göz süzüyor, rasladığında: «Kararını ver, seni al-

tına boğarım,» diyordu. İki kere Aurora'yı sinemaya götürmüştü ama Aurora, birkaç öpücük ve erkeklerin bir kızı ıssız bir sokağa götürüp duvara dayadıklarında (gelip geçenler de konuştuklarını sanırlardı hep!) istedikleri ufak tefek şeylerden öteye geçmemişti. Nişanlıları da Carlino gibi davranmışlardı. Ancak birincisini, «çok ileri gittiği» için bırakmıştı. İkincisini de, eski sevgililerinden birine dönmek için terketti. Nesi'yle de şakalaşmaktan çekinmiyordu. Kömürcü hep kulağına: «Güzelim!» diye fısıldardı. Bu iltifat karşısında kızarmaktan çoktan vazgeçmişti. Nesi Corno sokağından başka yerde buluşmalarını teklif etmiş, ama Aurora her keresinde bu teklifi geri çevirmişti. Gençleri yarı yolda durdurmanın mümkün olduğunu, ama yaşlıların kırıntılarla yetinmediklerini küçük yaştan beri bilirdi. Öteki Koruyucu Meleklerin bu tür sorunları yoktu; Aurora, onların yanında kendini bir abla hissediyordu. Clara henüz küçük bir çocuktu, Bianca'yla konuşurken daha çocuğun nasıl dünyaya geldiğinden habersiz olduğunu görmüştü. Milena ise nişanlanmıştı, Alfredo pencereye çıkmasını bile yasaklıyordu.

O akşam daha fenerler yakılmamıştı. Sokak karanlıktı. Yalnız ilk katta birkaç pencerenin ışığı yanıyordu... Nesi kapısının önündeydi. Aurora'yı görür görmez: «Dükkânı kapıyordum,» dedi. «Bana yetiştiğine sevindim, yoksa bu gece soğuktan ölürdün.« Kömürü tartmak için birkaç basamak merdiveni indiler. Mahzenin karanlığında Nesi, bir karaltıdan daha belirgin sayılmazdı, Aurora'ya :

— Gelirken kimseyi görmedin mi? dedi.

— Yalnız Masist kalmıştı dükkânında, onun da arkası dönüktü. Neden soruyorsun?

— Bekle bir dakika, dedi Nesi.

Merdiveni dörder dörder çıktı, kepengi indirdi ve kilidi vurdu. Aurora: «Bağırmam gerekiyor,» diye düşündü. Yine de, ne olup biteceğini merak ediyordu.

Ocağın yanındaydı, arkasında kavuşturduğu ellerini ısıtıyordu; tatlı bir sıcaklık hissediyor ve Nesi'yle dalga geçmenin eğlendirici olacağını düşünüyordu. Nedenini bilmeksizin ondan daha güçlü olduğundan, onu devirebileceğinden emindi. Nesi, anahtarları pantolonunun arka cebine yerleştirerek merdiveni inerken Aurora: «Sanki küçük bir köpek,» diye düşündü. İçinden, Nesi'ye bir tekme atmak geldi. Nesi yanına sokuldu :

— Sana bir öpücük versem karşılığında bana ne verirsin? diye sordu.

— Bir tokat.

— İki öpücük versem?..

— İki tokat.

— Üstüne bir kilo kömür eklesem?

Bu soru üzerine Aurora, nedenini kestiremeden:

— O zaman düşünürüz, cevabını vermişti.

Nesi omuzlarını kasmış, baş parmağını yelek cebine sokmuştu. Kömürü tartmaya gitti. Şamatacı bir fino köpeğinden farkı yoktu, palyaço gibi giydirilip çemberlerden geçirilen fino köpeklerinden.

— İşte. Şimdi ver bakalım öpücüğü.

— Şaka ediyordum, dedi Aurora.

Ateşten uzaklaştı ve sırtının ürperdiğini hissetti. Nesi yanına sokuluyordu. Aurora güldüğünde sesini yükseltmemesini istedi. «Bizi duyarlarsa daha iyi ya,» dedi Aurora, «yardımıma koşarlar.» Hâlâ keyifliydi. Nesi neredeyse yanına vardığından yine biraz uzaklaştı. Ama Nesi'nin küçük bir fino köpeğiyle ilgisi kalmamıştı. Lambanın cılız ışığı altında iki parlak noktasıyla yaklaşan kara bir şeydi sanki. Birden iki eliyle Aurora'nın beline yapıştı, ağzını onunkine yapıştırdı. Aurora başını kurtarabildiğinde Nesi hâlâ genç kızı sımsıkı tutuyordu. Neden haykırmadı? Niçin susup yeniden öpülmesine ses çıkarmadı? Nesi çuvalları yanyana yerleştirmeye koyulduğunda eli kolu bağlı değildi! Tam tersine :

— Annemin dönme saati geldi, beni arar, dedi.

— Elimizi çabuk tutalım, dedi Nesi de.

Hatırlıyor musun Aurora? Söylediği buydu, «çabuk» ya da «elimizi çabuk tutalım.» Haykırmaktan kendini alamadığında ne dedi? «Hesapta bu yoktu» dedi. Hatırladığını görüyorsun.

Sonraki gece ve üçüncüde, sana sarılmış uyuyan Musetta'dan hafifçe sıyrılarak yatağından kalktın, soluğun kesilerek giyindin, kapıyı aralık bıraktın, sokak buz gibiydi. Yerden bir karış yukardaki kepengin altından sürünerek geçmek gerekiyordu. Çünkü kepengi kaldırıp indirmek tüm Corno sokağını uyandırmak demekti. Ardından, bir öğleden sonra seni Amorino sokağındaki otele götürdü... Baştan aşağı umumhanelerle dolu bir sokaktı, sana da, kepenklerin ardında yaşayan o kadınlardan biriymişsin gibi geldi. Yine de kendini vermemeyi bilmiyordun. Bu böylece, gebe kaldığın güne dek sürdü. Nesi, çocuğunu aldırtmak istiyordu...

Sevgilisinin kendisine Borgo Pinti'deki daireyi tuttuğu günden sonra, Aurora Corno sokağına adımını atmadı. Hep çocukla yalnız, bütün günü, akşamı ve saat sekizi beklemekle geçiyor. Tam sekizde Nesi görünüyor! Aurora ne yaparsa yapsın -çocuğa bakmaktan başka işi de yok- her gün akşamı bekleyerek yaşıyor. Saatler birbiri ardından geçtiğinde, garip bir korku düşüyor içine. Altı oldu mu Nesi'nin, San Piero kemerlerinin öbür ucundan görünmesini izlemek için pencere önüne oturuyor. Sevdalısı, eleştirildiğini ya da nefret edildiğini hissetmeden konuşabildiği tek insan. Kendi kendine: «Bana acı çektiriyor,» diyor, «ondan nefret ediyorum. Ama bundan böyle başka kimsem yok. Aynı boyunduruğa koşulmuşuz.»

İlk aylar hep böyle gidiyor, gün ışığında akşamki pişmanlığını unutuyordu. Sevgilisiyle ilişkisinden kendini suçladığı bir tiksinti duygusu, ardından ger-

çekten böyle olup olmadığını anlamak için Nesi'yle yeniden karşılaşma isteği kalıyordu geriye, sonra «her şey bitecekti.» Her sabah ve her akşam saat sekize kadar: «Bu şartlarla artık ben yokum,» diyordu. «Kendimi sokağa atsam daha iyi.»

Zaman zaman annesi Aurora'yı görmeye gelir. Özellikle torununu görmeye geldiğini söyler. Aurora annesine kahve pişirir; canı bir parça konuşmak ister ama annesi hep şu cevabı verir: «Bana maval okuma. İyisiniz ya, bu kadarı yeter. Hem Nesi'nin bütün verdiklerini hak ettin. Hiçbiri armağan sayılmaz.»

Sevdalısının Aurora'ya armağan filân verdiği yok, ama genç kadın hiçbir şeyden de yoksun kalmıyor. Her akşam Nesi ona yirmi beş liret bırakıyor. Ertesi gün Aurora, kuruşuna kadar hesap vermek zorunda. Fazladan bir ihtiyacı olursa bununla Nesi ilgileniyor. Sabah bir kadın çocuğun bezlerini yıkamaya geliyor. Bu kadın Nesi'nin ispiyonu. Hava alsın diye çocuğu parka götürdüğünde kadın da onu izliyor.

— Polis memuru gibi anne, anlıyor musun?

— Böyle şeyleri bana söylemelisin, iğne gibi yüreğimi deliyor!

Yakında bir okul olduğundan, Aurora parkta Bianca'nın babasına raslar. Adamın adı Serafino, ama herkes, Corno sokağındakiler bile ona daha basit bir ad takmıştır: Revuar derler (Rivoire, eskiden Floransa'nın en ünlü tatlıcısıydı). Aurora'nın oturduğu sıraya, genç kadının yanına ilişir. Sepetini açılıp kapanan sehpasının üstüne yerleştirir ve Corno sokağıyla ilgili haberleri verir. Aurora her gün ondan iki parça hoz helvası alır. Bianca'ya selâm söyler, Revuar da: «Olur» cevabını verir. Ama Aurora selâmını iletmeyeceğinden emindir. Bianca'nın babası artık kendisiyle sizli bizli konuşmaktadır.

Buna karşılık babasını haftada bir görür. «Ben onun evine mevine gitmem!» demiştir adam. «Çocuğu bana göstermek istiyorsa bulacağı yeri bilir.» Öğle-

den sonraları babası, süprüntüleri ardından sürükleyerek Pilastri sokağını süpürür. Perşembeleri Aurora yanma gider, yarım saat kaldırımda adama bir şeyler anlatır. Baba kızına tek söz söylemez, çocuğu kucaklamadan önce ellerini önlüğüne siler; koca bıyıklarını küçüğün yüzüne gömer. Minik bebek gülümser, çöpçü de: «Ne o,» der, «deden yüzünü mü gıdıklıyor piçleme!»

Çocuklarına, gidip Aurora'yı görmelerini yasaklamıştır; ama onun yasağına aldırmaz, ablalarını ziyaret ederler. Musetta'nın gözü çamaşır dolabından başkasını görmez. Giordano ile Palle, Aurora'nın incir reçelini ekmeğe sürüp vermesini beklerler. (Bir akşam Nesi, tek günde bir kavanoz reçelin tükendiğini farketti. «Aptal, mideni bozacaksın!» dedi. Aurora da, reçeli kardeşlerine yedirdiğini itiraf etti. Bunun üzerine Nesi: «Anlaşalım da sonra hır çıkmasın,» dedi. «Ben sana bakıyorum, kardeşlerine değil. O günden beri, her gece, eve geldiğinde büfeyi denetliyor.)

Bunların hepsi sonunda Aurora'yı küçük düşürmüştür. Artık akşamı, işkence saatini bekleyen bir tutuklu gibi bekler. Seviştikleri anlar, ellerinde ve sesindeki bir çeşit güçle Nesi hâlâ ona zevk verir. Ama çıkar, korku ve sevdalısının aldatıldığını keşfedeceği ürküntüsü dışında Aurora'yı ihtiyar Nesi'ye bağlayan hiçbir şey yoktur. Peki, Aurora Nesi'yi kiminle aldatmaktadır?

Ocak ayı içinde, bir kömür yığınının tepesinden düşen kömür çuvalı Nesi'nin bacağına çarptı. Saat sekizi geçti. Aurora Nesi'nin bir iş yüzünden takıldığım düşündü. Dokuza doğru kapının çalındığını duydu (Nesi'de anahtar olduğundan Aurora hemen başına bir iş geldiğini sandı.) Kapıyı çalan Nesi'nin oğlu Otello'ydu. Ne yapacağım kestiremeden kapının önünde duruyordu. Aurora'ya : «Babamın bacağı incindi,» dedi. «Sana bu parayı yolluyor. Yarın akşam gelecek.» Ardından yirmi beş lireti uzattı.

— Gelsene. İçeri girmek istemiyor musun?
— Hayır, işim var, hoşça kal.
Merdiveni inmeye başlamıştı bile.

Otello'nun davranışı ilk kez durumunu Aurora'ya belirginlikle hissettirmişti: Küçük düşürdüğü birtakım insanlar vardı. Ya kendisi, Aurora, küçük düşmemiş miydi? Sevdalısı ona her gece hakaret etmiyor muydu? Aurora'ya bir tutuklu hayatı yaşatmıyor muydu? İspiyon karı parkta Revuar'la konuştuğunu söyleyeli beri, yalnız sokağa çıkmasını da yasaklamıştı. Her keresinde, düşüncelerini bile Nesi'ye yetiştiren ispiyonu yanına almak zorundaydı. Yine de Aurora'nın işlediği suçtan ötürü acı çekenler vardı; Aurora'nın, çocuğun varlığı bu insanların yuvasını yıkabilirdi. Bunlar Otello ile anasıydı. Kocasının ilişkisi Bayan Nesi'ye öyle dokunmuştu ki, yedi aydır yataktan çıkmıyordu.

Dört Koruyucu Melek henüz çocukluğun cennetinde oturdukları sıra, tüm Corno sokağını korurlardı. Nanni gibi iflâh olmaz bir sabıkalı, Masist'e saldıran Carlino, kömürü ıslatan ve kantarın altına su dolu leğeni yerleştiren Nesi'nin bağışlanması için bile Tanrı'yı yumuşatabilirlerdi; bütün sokağı yeryüzü ve gökyüzünün yaratıcısı Tanrı Baba'nın sağına, gerçek Tanrı ve gerçek Adam Hazreti İsa'nın yanına yerleştirirlerdi. Ama herkese karşılık Bayan Nesi'yi, ayakları kaynar zift içinde, kafasında kızgın kül, cehenneme atarlardı. Corno sokağında kömürcünün karısının adı «Hırçın Karı»ydı*. Nesi'nin servetiyle başı dönen bir halk kadınıydı. Gelip geçenlerin selâmlarına karşılık vermez, sokağa çıktığında Signoria Alanına varıncaya dek mendiliyle burnunu ve ağzını kapardı. Koruyucu Melekler sık sık 1 numaranın merdiveninde oynamaya gelir, Bayan Nesi de onları şu sözlerle kovalardı:

İtalyanca Crezia sözcüğü üzerine yapılan kelime oyunu. Nesi'nin karısının adı Crezia, bu söz huysuz anlamına geliyor.

«Kaldırımda sürtmeye erken başladınız! Çekilin kapımın önünden, pıstt!» Çocuklukta biriken kinler en geçmek bilmeyenlerdir. Acısının arasında, Aurora, düşmanının Crezia Nesi olduğuna memnundu. «Bir düşmanım olacaksa, o olsun daha iyi!» Yatağa düştüğünü ve büyük acılar çektiğini duyduğunda bile, yüreğinde en ufak bir acıma belirtisi duymamıştı. Otello'nun durumu daha değişikti. Küçüklüğünde, annesi onu ardında sürüklerken Koruyucu Meleklere: «Sizi kovan ben değilim. Bana kalsa kapımın önünde oynamanıza sevinirim!» dercesine bakardı. Otello ile Aurora'nın arası hep iyi olmuştu. Büyüyünce delikanlı tarafından beğenildiğini farketmiş, bundan hoşlanmış, hatta Otello'ya biraz cesaret bile vermişti. Ama Otello «çok hımbıl» bir genç olmuştu, belki kadınlar onda herhangi bir duygu uyandırmıyordu. Aurora, Nesi'nin metresi olduğunda Otello ile konuşmanın yollarını aradı ama Otello genç kadından kaçıyordu. Otello'ya acı çektirmenin pişmanlığı Aurora'yı uzun uzun düşündürüyordu. Ona her şeyi anlatmak isterdi, ama nasıl? Corno sokağı ile Aurora arasında okyanus vardı. Sormuştu sevdalısına

— Otello benim için ne söylüyor?

— Orospunun teki, diyor.

— Pek de haksız sayılmaz, diyordu Aurora ve ağlamak üzere olduğunu Nesi'nin anlamaması için dudaklarını ısırıyordu. Çocuğun doğumunun, hiç olmazsa Otello'nun merakını uyandırıp oturduğu yere çekeceğini umuyordu. «Eninde sonunda erkek kardeşi!»

— Küçüğü görmesi için Otello'yu çağırdın mı? diye sordu sevdalısına. Ne dedi?

— Orospu çocuklarının kendisini ilgilendirmediklerini.

(Hayır! Otello'nun bunu söylememesi gerekir! diye düşündü Aurora.)

Otello'nun küçükken annesi doktor, babası da ölümünde dükkânı ona bırakabilmek için kömürcü olmasını isterlerdi. Anne liseye yazdırmaya kalktı, baba ticaret

okuluna; ama okuma isteği küçüğü ancak dokuzuncu sınıfa kadar getirebildi. Baba üstün geldi ve Otello'yu kömürcü dükkânına aldı. Karısına da :

— Sen dilediğin kadar caka sat, parayı ben öderim, dedi. Ama işe gelince, onu ben yaparım. Otello da işe giriyor!

Otello küçük kızların arkadaşıydı; ceplerinde kömür parçaları taşır ve onları Koruyucu Melekler'e verirdi. Ama onda doktor hamuru yoksa, kömürcü hamuru da yoktu. Zayıf ve hüzünlü, dükkânın eşiğinde büyüyordu. Gökyüzüne bakıyor, karşıdaki duvara vurdurana dek tükürerek eğleniyordu. Babasına karşı içinde bir korku ve bağımlılık duygusu vardı. Hoşnut etmek ve gözüne girmek için, her buyruğu yapılan bir despot gibi boyun eğiyordu Nesi'ye. Ama kömürcünün hayatından da tiksiniyordu. On sekiz yaşına geldiğinde, babası ölünce her şeyi satıp savıp yolculuk etmeyi kurmaya başladı. Utangaç, alıngan, içine kapanıktı, dalgın bakışlıydı, acınacak bir hali vardı. Koruyucu Melekler'le dost kalmıştı. Nişanlandığında Milena'ya bir armağan verdi. Ama «iri göğüsleri ve insanı delip geçen gözleriyle tahrik edici» olduğundan, Aurora'ya hep başka gözle bakardı. Yine de o hep son yılların açık yürekli, şen, dudaklarında bir şarkıyla dolaşan küçük Aurora'sıydı. Eninde sonunda genç kıza âşık oldu, ancak bir türlü duygularını açmaya karar veremiyordu. Babası, bir çöpçünün kızıyla evlenmesine asla izin vermezdi.

Derken ihtiyar Nesi'nin Aurora'yı iğfal ettiğini duydu. Olaya, annesiyle Luisa'dan çok üzüldü. Luisa'nın, bütün Corno'luları pencerelere üşüştüren patırtıyı çıkardığı gün Otello kömür indirmekteydi. Babası onun her şeyi duyduğundan şüphedeydi. Akşam odasına girdi:

— Haberin var mı? dedi. Adam pantolon giydi mi, böyle şeyler başına gelebilir! Hem ben bu küçüğü seviyorum. Anan daha çabuk yaşlandıysa suç bende mi?

Ardından ekledi

— Anlaştık mı?

— Hayır anlaşmadık, cevabını verdi Otello.

Babası, sözlerinin arkasını getirmesine fırsat vermedi; tokatı yapıştırdı ve haykırdı :

— Ben, Egisto Nesi, evimin patronuyum! Reşit olmadıkça da, ancak ben kabul edersem hayır diyebilirsin! Seninle erkek erkeğe konuşmak için gelmiştim. Tam tersine, hâlâ babasıyla zıtlaşma alışkanlığından vazgeçmemiş bir yumurcak olduğunu anlıyorum... Hadi bakalım, söyle görüşünü.

İçine kapanan, sanki birden olayla ilgilenmez olan Otello :

— Sen Nesi'sin, dedi. Ne yaptığını bilirsin.

İçinden de: «Yarın kaçacak, kömürcülerle birlikte Apenin Dağlarına gideceğim,» diyordu.

Ama Corno sokağından ayrılmadı, babasıyla da bir daha Aurora'dan söz etmedi. Dolayısıyla ihtiyar Nesi, kimsenin kendisiyle ilgilenmediğini, çevresinin boşaldığını Aurora'ya söylerken yalan atıyordu. Şişen bacağıyla yatağa düşünce Otello'ya:

— Yerimden kıpırdayamıyorum, dedi. Aurora beş parasız. Şu yirmi beş lireti ona götür.

— Neden çırağı yollamıyorsun?

— Ben Nesi, özel işlerimi yabancıların öğrenmesini istemem. Bu bir emirdir.

Önce bir tiksinti duyan Otello, sonradan Aurora'ya yardım ettiğine sevindi bile.

— Git ve dön, dedi babası. Saat tutuyorum.

Otello yürürken, «Beni kıskanıyor, diye düşünüyordu, beni kıskanıyor!» Babasından gitgide uzaklaşmasına (Bu henüz nefret değildi. Nefretin doğması için babanın daha, biraz, biraz daha ileri gitmesi gerekliydi.) belli belirsiz bir küçümseme karıştı. Yüreği çarpıyordu. Artık babasını unutup yalnız Aurora'yı düşündüğünü kendi kendine itiraf etmek istemiyordu. Yüreğinde çarpan Aurora'ydı.

Ertesi gün babası ona yine yirmi beş liret verdi.

— Bir kere daha git, yerimden kımıldanamıyorum, dedi.

Ardından da ekledi:

— Hepiniz bana kara çalıyorsunuz. Baksana, «ikinci ailem» bana kaça mal oluyor, topu topu yirmi beş lirete!

Sargılara rağmen bacak, incik kemiğiyle baldır arasında şişmeye devam etmişti.

— Çırağı yollarım, dedi Otello.

— Kimi istersen yolla! diye bağırdı Nesi. Yanım yörem alçaklarla çevrili. En başta sen geliyorsun. Cehennem azabı çekiyorum.

Yatalak olduğu için yerinden kalkamayan karısı, yan odadan yüksek sesle yorumladı:

— İşlediğin günahlar yanında bu hiç kalır!

Buna rağmen Otello, ikinci gece de parayı eliyle götürdü. Kapıyı çaldı; Aurora kapıyı açtı ve:

— Seni bekliyordum, dedi. Bu akşam kurtulamazsın. Gir.

Onu elinden tuttu ve kapıyı kapadı.

— Otur, rahatına bak.

Aurora dudaklarını ısırdı. Sevimli görünmek isterdi, oysa belki ilk sözleriyle Otello'yu yaralamıştı.

— Çocuk uyuyor, diye ekledi. Salona geçelim.

(Aurora kendi kendine: «Otello gelirse onunla konuşmalıyım,» kararını vermişti. Çocuk uyuyordu, her geceki gibi bir emzik dolusu uyuşturucu almıştı.)

Otello'yu, kolları dantel kaplı koltuğa oturttu. Kendisi de sedirin kıyısına ilişti. Saçları taralı ve her akşamki gibi süslüydü, her akşamkinden daha da süslü. Pencere sokak fenerinin hemen yanındaydı, bu nedenle oda iki kat aydınlanıyordu. Yüreği iyice çarptığından Otello'nun soluğu kesilmiş, gırtlağı kurumuştu, ne diyeceğini kestiremiyordu; içinin yandığını hissediyor, yüreğinin atışına şakaklarınınki ekleniyordu. Böyle bir gerilimi ancak, hazırlıksız katıldığı bir koşuda duymuş-

tu. Yıllar önce bir pazar günüydü; göğsünde bir numara, kendisini koşu pistinde görebiliyordu. Bütün yarışçılar gelip geçtiğinden seyirciler Otello'yu alaya almışlar: «Çabuk ol, birinci geleceksin!» diye bağırıyorlardı ona. Patlamak, ölmek üzere olduğunu hissediyor, ama koşmaya devam ediyordu.

— Söyle bakalım, beni nasıl buluyorsun?

Otello şaşkınlığını gösteren bir hareket yaptı. Bir an, Aurora'yla birlikte yıllarca öteye gitmiş gibi oldu; yirmibeş lireti getirdiği akşamın üzerinden sanki yıllar geçmişti. Derken genç kadının yüzüne baktı! Önceki akşam, kırgınlığını göstermek için özellikle kaçmıştı bakışından. Şimdi varış çizgisini geçmiş gibiydi; kaldırıma oturmuş soluk alıyordu.

Demek Aurora buydu? Kıvırcık saçları ve bu saçları yandan ayıran çizgi yoktu artık. Saçlar kulak üzerinden kesilmişti, berberden yeni çıkmış denilebilir. Bakışı epey sönük, bezgin; süzdüğü şeyleri sürükleyip götüren gözleri yok artık, ama yine de Aurora. Biraz şişmanlamış, daha ciddi bir havası var. Belki daha tatlı? Daha kadın?

— Seni ürkütüyor muyum? diye soruyor.

Artık Otello gülümseyebilir.

— Ürkek bir görünüşün var, diye ekliyor Aurora.

— Niçin? Hayır. Bu senin kuruntun.

— Seninle konuşmak için içeri girmeni rica ettim. Bana beş dakika ayırabilir misin?

— Nasıl istersen.

— Söze nereden başlayacağımı bilemiyorum... Hem, bu evde bulunmak bana... Ama önce benden nefret edip etmediğini öğrenmek isterdim, ya da... Çocuğu görmek istemediğin doğru mu?

— Şu an burada bulunduğuma göre onu görebilirim.

— Gel... hayır, önce konuşalım. Ben... beş paralık değeri olmayan bir insanım, bunu tartışmak bile yersiz. Ama durumumu hiç düşündün mü?

— Sence bunları konuşmanın gereği var mı?

— Evet. İnsanların ne düşündüğü vız gelir, ama senin düşüncenin bence önemi var. Tabii, acımasız davranmak hakkın.

— Olaylar öyle bir yere varmış ki, geri dönülmesi imkânsız sanıyorum.

— Bak bu doğru! (Hayret! Ne kadar da babasına benziyor!)

— Sonra?

— Nasıl sonra? (Hık demiş burnundan düşmüş! Burnuyla hep aynı hareketi yapıyor!)

— Durumu değiştirmek ne senin, ne de benim elimde demek istiyordum. (Elleri hiç böyle beyaz olmadı. Bu kış çatlak da yok. Hayatında ilk kez herhalde.)

— Anlıyor musun, şimdi çocuğum var. (Otello da küçüklüğünde onun gibiydi herhalde.)

— Tabii, anlıyorum! (Kazağının düğmeleri çözülmüş, üşümüyor mu böyle? Belki de ben geldiğimde çocuğa meme veriyordu.)

— Öyleyse benden nefret ettiğin doğru değil? (Doğru olmadığını söyle Otello. Söyle! Söyle canım!)

— Hayır. Bence olup bitenlerde senin suçun yok. (Neden kazağının düğmelerini iliklemiyor? Kalkıp gideceğim.)

— Göreceksin, yakında her şeyi düzelteceğim.

— Ne yapabilirsin?

— Ne yapacağımı biliyorum, Otello!

— Açıkla. (Ne yapmak istiyor? Kendini mi öldürecek?)

— Sırası geldiğinde öğrenirsin. (Otello! Canım!)

— Gitmem gerekli. (Bu Aurora, Otello, Aurora!)

— Böyle, hemen mi? (Hayır, hayır, kal!)

— Aurora!

Otello genç kadını kollarında sıkarken Aurora :

— Evet, evet, Otello! diye mırıldandı.

Üçüncü ve dördüncü akşamlar yirmibeş lireti çırak getirdi. Bunu kunduracı Staderini'ye söyledi.

— Nesi metresine günde yirmibeş liret veriyor. Bütün gün yorgunluktan geberen bana yedi liret. Üstelik armağan verirmiş gibi de bir hali var!

Staderini, pabuçlarla bizini tezgâhın üstünde bıraktı, sokağı geçip haberi Masist'e ulaştırdı. Masist'in ağzı sıkı olduğundan, bu kadarmda büyük bir kötülük yoktu. Kunduracıya «Hı! Hı?» deyip körüğünün başına döndü. Staderini nalbant dükkânından çıktı ve biraz gevezelik edip sobasında ısınmaya gelen Nanni'yi yakaladı. Nanni, birlikte yaşadığı Elisa'ya olayı anlattı, Elisa da Cervia oteli çevresinde haberi yaydı. Derken şallara sarınmış ve soğuktan donmuş bir halde Fidalma Staderini göründü, kunduracı olayı ona da anlattı. Fidalma, haberi vermek üzere Bianca'nın üvey anası Clorinda'ya çıktı. Clorinda kocası Revuar'a söyledi. Tam da o gece saçlarını kestirmeye karar veren Revuar berber Oreste'ye iletti. Berberle kunduracının kulağı arasında, haberi almayan tek Corno'lu kulağı kalmadı. Çırak kömür paketini getirdiğinde olayı kaynağından öğrenen Gesuina, Madam'a yetiştirdi.

— Aurora çok daha fazla eder! dedi Madam.

İhanete uğramış bir sevgili kırgınlığı vardı sesinde, daha doğrusu bunu hissettirmeye niyetliydi. Çünkü Madam'ın sesi birtakım incelikleri belirtmekten yoksundu artık.

Clorinda, Adele'nin yanında olayı Clara'nın anası Leontina'ya anlatmıştı. Fırında Musetta'ya rastlayan Adele de: «Nesi ablana günde yirmibeş liret veriyor. Neden Aurora sana hiçbir şey armağan etmiyor?» dedi.

Akşam yarım somun ekmekle ıspanağın başında Musetta:

— Aurora gerçekten çok pinti! dedi. Her gün aldığı yirmibeş lireti ne yapıyor? Bana ve Giordano'ya bir kavanoz reçel verebilir pekâlâ.

Cecchi ailesi haberi böyle aldı. Musetta ağzına tokadı yedi. Ama gece, kışları bir saat erken geçen devriye görünmeden önce, Luisa kocasma:

— Aurora bolluğa alışıyor, dedi, ya Nesi onu bir gün bırakırsa? Yapar mı yapar o herif!

— Aklına bile getirme, dedi çöpçü. Hiç hak etmediğimiz bir felâket bu.

Nesi yatağında acı çekiyordu. Kendisine bakan doktorla sargı bezlerini değiştiren ve yemek getiren ihtiyar, sağır hizmetçiden başkasını görmek istemiyordu. Haber çemberi kapanmadı, erişmedi Nesi'nin başucuna. Merdivenin ortasında duruvermesi çok doğaldı. Doktora göre bacağındaki ezik normal gelişimini gösteriyordu, ama Nesi'yi bayıltacak kadar sancıyor ve onu yatağa mıhlıyordu.

Dördüncü ve beşinci akşamlar çırak yine Aurora'ya uğradı. Aurora, soğuktan uyuşmasma rağmen pencere başında durup bekledi. Çırağın karanlıktan çıkıp fenerin yere yansıyan yuvarlak ışığında belirdiğini görüyor, kapıya koşup açmak için pencereyi kapıyordu. Altıncı akşam :

— Bay Nesi'ye söyleyin, dedi, yarın sabah kendisini görmeye geleceğim.

Bu sözler üzerine çocuk, beklemediği bir sıra sopa yağmuruna tutulmuş gibi başını omuzları arasına gömdü.

— Unutmam söylerim, dedi.

Haberi yetiştirmek için dönüş yolunu koşarak aldı. Ama Nesi'nin dairesine çıkmadan başını Staderini'nin aralığına soktu:

— Yarın bayram var! dedi. Sevgilisi Nesi'yi görmeye geliyor.

Corno sokağı haberi birkaç saat içinde duydu. Bu kez Musetta Adele'ye raslamadı. Cecchi'ler, taşların karşılıklı yağacağı bir olayın korkulu bekleyişini ötekilerle paylaşmadılar. Nesi oğlunu çağırdı ve ona

— Bana büyük bir kinin yoksa, dedi, bu rezaletten kurtulmama yardım et. Aslında senin adın da sözkonusu. Koş o serseme, yarın sabah Corno sokağına gelirse bir daha onu buradan çıkarmayacağını söyle.

Hem de anasının babasının yanında oturmak şartıyla. Çocuğu da bir kadının yanma koyacak, Aurora'ya ölmüş gözüyle bakacağım.

— Ona bir pusula yaz, dedi Otello, çırak götürür.

— Ne? diye haykırdı ihtiyar. Bu karı çılgının teki be. Aklını başına getirmek için senin gitmen gerekli!

Otello, Aurora'nın evine kadar uzandı. Aurora ona kapıyı açtı ve boynuna atıldı.

— Görüyorsun ya, seni nasıl geri getirdim, dedi delikanlıya.

Nesi'nin kendine gelip günlük ziyaretlerine başlaması için iki hafta geçmesi gerekti.

Sabahları babası kalktığında Otello genellikle çıkmış oluyordu. Dükkânı açıyor, eşiği süpürüyordu. İlkbahar gelmiş nisan ayına varılmıştı ki Aurora yeniden gebe kaldığını Nesi'ye söyledi. Nesi ona iki tokat attı, her yanağına birer tane. «Sen alçaksın!» diye bağırdı. Yemin ediyordu: «Ama bu kez doğurursan çocuğu gebertirim.»

Aurora, çocuk aldırmayı reddetti.

— Beni bırak, başımın çaresine yalnız bakarım.

Sevdalısı ara ara şiddet, ara ara da inandırıcı olmayı denedi; okşamalarla sillelerden yararlandı. Kara giysiler içindeki kapkara ruhuyla karanlık dükkânında kuşkulu günler geçirdi. Ta Aurora, kendi ağzıyla:

— Düşündüm, sanırım haklısın! diyene dek.

Bu iş Nesi'nin ikiyüz liretine mal oldu; korkacak şey de yoktu, Aurora'nın bir damla ateşi çıkmadı.

Madam kendisiyle konuşurken, Nesi durumu öğrenip öğrenmediğini düşünüyordu. Ya Aurora bunu anasına açmıştı, ya da kendisine yardımcı olan kadın (bütün ihtiyarlar birbirlerini tanırlar, durup dururken Madam'a anlatıvermişti. Ama hayır! Gerçek bin kere beterdi. Yatağından taşma tehlikesi gösteren şantaj ırmağını durdurmak için çok sağlam bir bent gereki-

yordu. Ellibin liret! Çıldırmışlardı! Bir kere boyun eğerse diri diri derisini yüzeceklerdi! Hiç kuşkusuz, Giulio, kendisiyle çetesinin çıkarlarını emin ellere bırakmıştı!

Nesi, ertesi sabah Madam'ın evine yine uğradı. Üzgün bir tavır takındı, parayı ödemeye hazır olduğunu, ancak elli bin lireti toparlamak için bir hafta mehil istediğini belirtti. Madam, bono imzalaması şartıyla bir hafta beklemeye razı oldu! Nesi, tek kuruş ödemeden, imzalandığı kâğıtları hafta içinde geri alacağından emindi. Yine de esnaftı Nesi, bono imzalamanın ne demek olduğunu bilirdi! Bonoları Madam'a vermeden önce, bir kez daha, uzatmayı sözle sağlamaya çalıştı. Madam bana mısın demedi. Jandarma onbaşısına yazdığı mektubu gösterdi. Gözünü kırpmadan yollayacağından emindi Nesi. Polise yardım etmek sözkonusu olduğunda, bu ihtiyar eşkıyalar, çırılçıplak soyunup karda bile dansederlerdi. Ama Nesi demişlerdi ona, görecekti ihtiyar orospunun hesabını!

Söz verdi mi, en az Madam kadar bilirdi sözünü tutmayı. Belki Madam, imzalattığı bonolara rağmen bir haftalık süreyi tanımakla hata etmişti. Belki...

5

Milena'nın kayınpederi öldü. Bütün mahalle haberi aldı, aile parasıyla LA NAZİONE gazetesinde bir de ilân bastırdı. Milena, yas giysileriyle Corno sokağında göründü. Nanni hasetle: «Miras fazla bekletmedi,» dedi. Ama bu sözlere kimseden yankı gelmedi, kunduracı Staderini'den bile.

Milena annesine uğradı. Yüzü sapsarıydı, güvercin gözleri daha da irileşmiş, renkleri iyice açılmıştı. Siyah giysiler solgun yüzüyle sarı saçlarını belirgin kılıyordu. Güzel ve üzgündü. «Rahibe gibi!» dedi kunduracının karısı Fidalma. Corrado atın bacağını

bıraktı ve onu karşılamak için ellerini önlüğüne sildi. «Margherita seni gördüğüne sevinecek,» dedi Milena'ya. At şahlandığından Milena biraz geriledi. Hayvan başını genç kadına çevirip kişnedi... Eyeri kurdelelerle süslü, yağız bir attı. Milena ona gülümsedi. Ama hemen ardından yüzü yine gölgelendi. Gülümsemekle kayınpederinin anısına saygısızlık etmekten çekiniyordu. Yeterince üzüntü duymadığı izlenimi vardı içinde. Kayınpederi Milena'yı severdi. Çocukken, mezeci dükkânındaki tezgâhın ardından uzanarak başını okşar ve : «Böyle güzel kalırsan seni Alfredo'yla evlendireceğim,» derdi. Alfredo'yla nişanlandığında yaşlı adam: «Lafıma mim koymuşsunuz,» dedi. Müşteri dolu dükkânda Milena'yı yanaklarından öpmüştü. Milena da onu severdi, ama dilediği ölçüde değil. «Onu öz babamla bir tutmalıyım,» diye düşünmüştü kendi kendine. Tersine, «Bay Campolmi» demeye ve tedirginlik duymaya devam etmişti. Evlilikleri iki ayı bulmadan kayınpeder başlamıştı «torun da torun!» diye tutturmaya. «Sen, küçük kızlar gibi kızarıveriyorsun!» diyordu Milena'ya. «Ama ben yaşlanıyorum, bekleyecek zamanım yok. Geceleri söyle kocana!» Bu sözler üzerine, Milena utancından koşup mutfağa saklanıyordu. Şimdi, ölünün karşısında aynı tedirginliği, aynı saygı ve korku karışımı şeyi duyuyordu, gerçek bir acı değil. Saygısızlık saydığı buydu. «Taştan bir yüreğim var,» diyordu kendi kendine. O akşam Alfredo'nun kapıyı açtığını duymuştu, mutfaktaydı, tencereyi ocağın üstünden almış, masaya götürmek üzereydi. Alfredo içeri girdi ve: «Babam öldü, bir saat önce,» dedi. Milena, çocukken üst katta ayak sesleri duyduğunda içine çöken korkunun eşini hissetti birden; tencerenin ellerinden kurtulup yere düşeceğini sandı. Alfredo onu dalgın dalgın öpmüş, bakışı şömineye dikili, ağzında yanık bir sigara, oturmuştu. Milena kocasına bakıyor, gözlerini yaşlarla dolu, ellerini bir şey düşürmüşcesine boş hissediyordu. Tencereyi masanın üstünde görmek

onu şaşırttı, tencereden çıkan duman dehşete düşürdü. Hıçkırıklara boğuldu. Alfredo onu kollarına aldı. Milena ürkmüş, umutsuzluk içinde sarılacak bir görüntüden yoksun, ağlıyordu. Durulduğunda gerçek duygusunun, «taş yüreğinin» bilincine vardı. Kayınpederini düşünmek şimdi ona, korkuyla karışık aşırı bir acıma duygusu veriyordu. Kocasının dizlerine oturmuştu. Alfredo ciddi mi yoksa üzgün müydü, gözlerinde hüzünlü bir parıltı vardı. Milena diyecek şey bulamadı. Onu öptü, başını kocasının göğsüne dayadı.

«Alfredo içine kapanık, dalgın, kaba bir adamdır,» derdi Bianca. Margherita ise: «Masist'e benzer,» diyordu, «biraz ayıyı andıran kaba saba adamlardır ama yürekleri tertemizdir.» Milena, ikisinin de yanıldığını biliyordu. Başkalarının kendini beğenmişlik, gurur diye adlandırdıkları dış görünüşten başka şey değildi. Aslında Alfredo yumuşak, içi dışı bir, herkese yakın bir insandı. Margherita, Bianca, herkes dükkânda «çıkarını gözetirken,» istendiğinde veresiyeyi kabul eden babasından onu çok farklı görüyordu. Alfredo sık sık: «Bu müşterilerle sonumuz ot minderdir,» derdi. Corno sokağında kendini beğenmiş, pinti bilinmesi bu nedenleydi. Ama dükkânının dışında, Milena'yla beraberken bambaşkaydı; Milena'nın keyifle ellerini çırpması uğruna kanını son damlasına dek akıtırdı. Balayı dönüşü, kapının eşiğini geçirmek için onu kollarında taşırken: «Sen benim koruyucu meleğimsin, burası da bizim cennetimiz,» demişti. «Pencereler kırlara bakar, aşağıdaki bahçe de bizim, biliyorsun. Evle bakım isteyen bahçe arasında işten baş alamayacaksın. Akşamları ben de sana yardım ederim. Corno sokağını elinden geldiğince unut. Dükkânı, işleri düşünme, bunlar benim görevim.» Her akşam bir armağan, bir yenilikle gelirdi: Küçük bir şekerleme torbası, bir ev elbisesi (yeni, pembe, mavi kemerli, omuzları vatkalı!) çoğu kere çiçek, meze ve taptaze süt tatlıları. Sevişmeleri sırasındaki tatlılığı, neredeyse çocuksu, utangaç fısıl-

tıları Milena için cennetin ta kendisiydi. Aşk buydu. Tam düşündüğü gibi bir mutluluktu. Ama mutluluk mihrapta yanan bir mum gibidir. Adam gerçekleşmeden erir gider. Milena'nın mutluluğu da iki ay sürdü. «Babasının ölümü Alfredo'yu allak bullak etti,» dedi anasına eliyle anlamlı bir işaret yaparak. Sonra kocasının davranışını savunmaya çalıştı. «Dükkânın sorumluluğu sırtında. Defterleri eve taşıyor ve gecenin geç saatlerine kadar oturuyor; kendi kendine sövüp sayıyor. «Babam tereyağından da yumuşaktı,» diyor. «Bana ne bıraktı dersin? Ağlamak için bir çift göz bıraktı bana! Bütün mahalleye veresiye vermiş. Uçup giden paralar! 118 liret alacak Cechilerden, altmış Lucatellilerden, herkesten böyle.»

Alfredo, böyle anlarda Milena'nın yanında oturmasını istiyor. Cure'deki küçük dairede bile yaz boğucu. Sırtında bir yün yelekle bir don. Alfredo mutfak masasının başında. Serinlikten bir parça yararlanmak için pencereyi açık bırakıyor; pervaneler lambanın çevresinde dönüp duruyorlar. Rahatsız eden sinekleri öldürmek için, Alfredo, suratına ve kollarına sille atıyor. Milena sabahlığına iyice sarınmış, saçları gök mavisi bir fileyle toplanmış, kocasının haline üzülüyor, bütün gün serin tuttuğu vişne şerbetini içirip derdini unutturmaya çalışıyor. «Rahat dur biraz,» diyor Alfredo karısına. «Yanılmıyorsam, benim kadar senin de çıkarın var bu işte.» Milena susuyor. Kafasında, sayılar gibi birtakım düşünceler belirip kayboluyor; bardaktaki buz parçası gibi eriyip gidiyorlar. Dalıp gitmişken kocasının sesiyle irkiliyor: «Sesimi yükseltttiysem bağışla. Defter ödenmeyecek borçların doldurduğu bir mezarlık! Bu kadar üzülmem seni sevindirmeli! Geleceğimiz sözkonusu.»

Ama yatmadan önce havagazı düğmesini kapamak, çöp tenekesini dışarı çıkarmak gerek. Banyonun ışığı dönük mü acaba?

— Göreceksin bak, çıkacaksın hesapların içinden,

diyor Milena.

Kocası şakağından öpüyor.

Genç kadının uykusu var, on dokuz yaşının uykusu. Kısa süre önce ölenin yası, tahsil edilemeyen alacaklar ve sivrisinekler sözkonusu. Ama oda havadar, kapılarla pencereler açık, ay daireyi aydınlatıyor: Bir öpücük genç kadını uyandırmaya yetecek. Sevgi rahatlatıp dinlendiren tatlı bir şey. Şimdi Milena gönül rahatlığıyla kendini uykuya bırakabilir, bebeğine sarılan küçük bir çocuk gibi Alfredo'nun elini yanağından ayırmıyor. Ama Alfredo onu bir kez daha uyandırıyor, yüzünü görmek için başucu lambasını yakıyor.

— Benimle dükkâna geleceksin. Kendimize çeki düzen vermemiz gerek. Kasada sen dursun. Bir hesap makinesi alırım. Ben tezgâhta çalışırım, yardımcının parası da bize kalır. Hesap makinesi dükkâna yeni bir hava verecek. Corno sokağındaki müşterileri kaçırırız ama karşılığında Tintori sokağıyla Lungarni pansiyonlarındakiler* bize gelir.

Milena dalmak üzere, evet diyor. Kendini kasada düşünmek hoşuna gidiyor. Hesap makinesi trın-trın diye ses çıkarıyor. Trın-trın, uyuyor musun Milena?

— Ananla baban seni pamuklar içinde büyütmüş, diyor Alfredo. Corno sokağında yetiştiğine kimse inanmaz!

Işığı kapıyor. Milena'nın uyuduğunu farketmeden devam ediyor:

— Ama, çevrende gördüğün örneklerden hayatın toz pembe olmadığını biliyorsun. Bak, Clara'nın evinde nasıl yaşanıyor! Aurora sonunda nereye düştü, gör. Benim senden tek istediğim dükkânı ayağa kaldırmak. Bunda senin de çıkarın var, inanmıyor musun? Dükkânda patronun karısı olacaksın. Paranın üstünü ver, yeter. Önceleri elin ağır da olsa aldırma. Öğrenirsin!

* Arno ırmağı kıyıları.

— Evet Alfredo, evet, iyi geceler.

Sen uyuyorsun, trın-trın, ilk ışıklar tepelerdeki selvileri aydınlatıyor.

Haziran ayındayız; ışıyan gün uykuda olan Corno sokağını birden bastırıveriyor. Otelin fenerinin iki camı eksik. Helânın üstünde, geçen zamanla silikleşen bir yazı var. EMEKÇİLER! OYUNUZU BASTAİ'YE VERİN. Bu yazıyı, 1921 seçimlerinde Masist yazdı. Neden Carlino üstüne bir kat kireç badanası çekmemiş acaba?

Şimdi Nesi'nin horozu erken ötmekte haklı. Ötüşü Margherita'nın kümesine kadar uzanıyor ve bir tüy hışırtısı yaratıyor. Sokak kedileri evlerin dış merdivenlerine yapışmış, gözleri, farelerin karanlıkta burunlarını çıkardıkları kömürcü dükkânının küçük pencerelerine dikili. Kızlığını dün gece yitiren kül rengi bir kedi kunduracının eşiğinde, «Ölçü üzerine pabuç yapılır» tabelâsının altında tortop. Birinci, ikinci ve üçüncü katların aralık ya da ardına kadar açık pencerelerinden, yorgunluğun sabaha dek yakalarını bırakmadığı kişilerin ağır kokusu geliyor. En ağır uyku inşaat işçisi Antonio'nun. Horultusu karşıki evin ikinci katına kadar yükseliyor, orada yaşayan Madam gece boyunca Alfredo'yu bin kez kıskanıp bin kez lânetliyor. En hareketli uykusu olan Bianca: Durmadan yer değiştirip yüksek sesle sayıklıyor. Buna karşılık Revuar'la Nanni düzgün ve ıslıklı, derin soluk aldığında gerçek bir düdük sesi çıkaran çöpçü Cecchi gibi rahat rahat uyuyorlar. Üst katlarda ışık daha çok. Masist homurdanıp çarşafla başını örtüyor, yataktan fırlayıp kepenkleri örtmekte Marghareta'nın eli pek çabuk. Maria çalar saatin kolunu çevirip dikkatle yataktan kalkıyor: Kiracısı için şimdiden dudaklarında bir gülümseme ve bir günaydın hazır. Üst katlar: Nesi dürüst kişilerin deliksiz uykusunda; duvarın öbür yanında ya-

tan karısı da dalmış. Her gece, devriye geçer geçmez Otello'nun dışarı çıktığını ikisi de bilmiyor. Staderini ailesi: Yarın, dedikoducu dilleriniz için bulunmaz bir gün olacak! Dedikodu yoksulun yahnisidir. Üst katlar: «En eski faşistlerden» muhasebeci Carlo Bencini.

Annesi saat sekize doğru kahvesini getirerek onu uyandıracak. Carlo bir sigorta şirketinde memur. Masasının üstünde, kınına sokulu kanlı bir kama duruyor. Hâlâ uykuda. Kızıl saçlı, uykusunda sâkin, yüzü masum. Burnunun çevresinde ve gözlerinin altında sivilceler var, bu da ona bir yeni yetme havası veriyor. Carlino yirmi dört yaşında ve vicdanı üç ölünün sorumluluğunu taşıyor. Bu vicdan vatanının emrinde. Tahta sopası yatağın direklerinden birine asılı. Siyah deriden bir kılıfa konmuş, üzerinde Carlino'nun yazdığı «vızgelir» sözleri. Sopayı kılıfından çıkarırsak, yüzeyde akçaağaçtan olduğunu görürüz; ama sopanın «içi» demir. Kunduracıya göre sopa ve patronu Cacus'ten* fazla iş görmüş. Fidalma Staderini ise, «hem de her türden iş» diye ekliyor ama bütün bunlar gizlice, alçak sesle fısıldanan şeyler. Carlino geçerken millet günaydın diyerek yüzüne gülüyor! Nanni tek kolunu kaldırarak onu selâmlıyor. Otelin Patronu Ristori göz kırpıp hafiften bel kırıyor. Yalnız Masist onun varlığını görmezlikten gelmeye cesaret ediyor. Carlino da başını öteye çeviriyor; annesine, Corno sokağında rezalet çıkarmayacağına söz verdi.

Carlino annesiyle birlikte oturuyor. Dairenin bir odasını, her çeşit kâğıt ve mukavva satan arkadaşı Osvaldo Liverani'ye kiraladı. Babasının San Lorenzo alanında bir işportası vardı, açık arttırmayla satış yapardı. Savaş sırasında aile Corno sokağına yerleşti. O sıra Carlino on beş yaşındaydı. Duyduğu eğilime göre,

* Cacus: Mitolojide adı geçen ünlü haydut. Herkül'ün sığır ve buzağılarını çalmış, hayvanlarının sesi ile mağarasının yerini bulan Herkül onu boğmuştur.

ya cömert ya da şiddet yanlısı bir çocuktu. Doğduğu ay olan mart ayı gibi sık sık değişen bir huyu vardı. Gabriele d'Annunzio'nun Fiume'ye yürüyen askerlerine katılmak için evden kaçtı. Yokluğu sırasında babası tren altında parçalanarak öldü. Yaşlı adamı ezen tren sosyalistti! Ezilen de, ama Carlino bunu hiç önemsemedi.

Herkes, iyilik ve kötülük arasında yaptığı seçime göre davranışınızı düzenler. Carlino ruhta birleşen Goethe'nin kişileri gibi, şarkıda söylendiği üzere «faşistler arasında bir faşisttir.» İyilik ve kötülük ihtiraslarda birbirine karışır; Carlino da kendini olduğu gibi ihtirasına verdi. Serüven, şiddet ve kan eğilimi onda kadınlara duyulan eğilimden daha güçlü. «Yırtıcı hayvan kafesindeki hayvan terbiyecisi gibi» -bunlar kendi sözleri- kendisine korku ve saygıyla bakılması onu heyecanlandırıyor, hoşlanıyor bundan. Aynı zamanda da ülkesi için çalıştığından emin.

Hem sonra insanın payına, geri çevrilemeyecek şeyler çıkar. Birkaç gün önce, Leoni sokağının kaldırımlarında kendisini bekleyen kömürcü Nesi'ye rastladı. Nesi ödlek bir tefeci, ama pek çok dosta yardımı dokundu; para babası ve parti yöneticilerinin tuttuğu biri. Şapkasını çıkarıp selâm verdi, kendisiyle konuşmak istediğini söyledi. Carlino onu eve çağırdı ama kömürcü özür diledi.

— Ufak bir kadeh buzlu konyağa ne dersiniz? Yol boyu insan daha rahat konuşur. Corno sokağında, pencere sayısı kadar kulak var.

— Benim kimseden gizleyecek şeyim yok, cevabını verdi Carlino.

Ama Nesi'ye kapılmış gidiyor ve düşünüyordu: «İşte Borghesi Gazinosuna borçlandığım 5000 liret gökten düşüverdi. Ulu Tanrı çıkardı bu domuzu yoluma. Aurora yüzünden başını ağrıtan Cecchi'ye gözdağı vermemi isteyecek. Çöpçüyü çağırıp, «Bana bak süpürgeci! Nesi benim dostum, onu rahat bırak. Anlaşıl-

dı mı?» demem yeter.

— İnsan dostlarının yanında rahat bir soluk alıyor, dedi kömürcü.

— Anlat derdini Nesi, lafı ağzında geveleyip durma.

Signoria alanındaydılar. Son tramvaylar Calimala'ya doğru iniyordu; henüz Brancone çeşmesi çevresinde serinleyen bir sürü insan vardı. Bir arabacı şarkı söylüyordu; Cervia otelinde oturan Olimpia bir subayın kolunda geçti.

— Muhasebeci bey, siz beni faşist saymıyorsunuz. Oysa, âcizane hizmetlerim olduğunu söyleyebilirim. Bir zamanlar kendiniz gelip benden kamyon istemiştiniz. Hayır dedim mi hiç?

— Bundan şüphesi olan varsa bana yolla.

Vittorio alanı, kahvelerin garsonları iskemleleri düzenliyorlar. Işıklar söndü, Revuar her gün oturduğu kemerin altındaki köşeden kalkmış, kolunda şekerleme sepetiyle geliyordu. Şehrin göbeğindeki sokaklar tenhalaşıyor, orospular hayattan fazla şey beklemeyen açlar gibi sokak köşelerinde gelene geçene göz kırpıyorlardı. Genelevlerle kumar salonlarının gececileri boşaltmasını beklerken, şehir kendine çekidüzen veriyordu. Geceleri açık kalan kahveler masalarını kaldırımların üstünde bırakmıştı, kenti dolduran sefahat gibi uykusuz geçiriyorlardı gecelerini. İki yarış arabası alanın çevresinde dolanıp duruyor, egzoslarından çıkan dumanla havayı kirletiyor ve büyük gürültü yapıyorlardı. Tosinghi sokağının köşesinde bir sürü delikanlı, tabancalarını ateşleyerek kedileri kaçırıyorlardı. Kadın çığlıkları ve kahkahalar her patlamayı yorumluyordu.

— Aptallar! dedi Carlino. Flobert'lerle ateş ediyorlar.

İnsan sesini andıran bir çığlık yankılandı, kurşunu yiyen ama hemen ölmeyen bir kediydi bu.

— Hiç olmazsa birini hakladılar, diye ekledi.

Birden Nesi :

— Madam hakkında ne düşünüyorsunuz? diye sordu Carlino'ya.

— Önce sen ne düşündüğünü söyle bakalım.

— Onun gibi ihtiyar kadınlardan hoşlanırım. Ama Madam benim işlerime burnunu soktu. Cecchilerden yana çıktı. Aldırmaz geçerdim, vicdanım rahat nasılsa. Ama şu sıra bana oyun oynamak istiyor, kazdığı kuyuya düşmesi iyi olur. Anlıyor musunuz muhasebeci bey, yerinde birkaç söz yeter.

Carlino'nun cevabı, tabanca patlaması kadar kuruydu.

— Zahmetin karşılığı ne olacak?

Anlaşmaya vardılar, buzlu konyakları arka arkaya devirdikten sonra kendini tek başına yatakta bulan Carlino, «ihtiyar cadının korkacağını sanması için Nesi'nin epey yılmış olması gerekiyor,» diye düşündü.

Para toplamakta güçlük çektiğine inandırmak için, Nesi, Madam'dan bir hafta mehil istemişti. İhtiyar kadının kararlılığı karşısında yapacak şeyi bulunmadığından da bonoları imzalamıştı. Önce Carlino ona büyük bir koz gibi gelmişti. «İhtiyar cadıların vicdanlarında öyle çok günah vardır ki, faşistlere karşı çıkmayı göze alamazlar»; ama ihtiyar cadılar faşistlerle de birlik olabilirler! Şimdi bu düşünce kafasını kurcalayıp duruyordu. «Carlino kendini açık arttırmaya çıkardı, diye düşündü, kim fazla para verirse onun olacak.» Nesi 5000 lireti kabul edene dek, Madam'la konuşmayı iki gün geciktirdi. Sonunda Carlino'nun istediğini kabul etti. Ama ya ihtiyar cadı 6000 verirse, hapı yuttu o zaman Nesi. Arttırma başlıyor. Nasıl etti de güvendi Carlino'ya? Elini alnına vurarak: «Yaşlanıyorsun Nesi, yaşlanıyorsun!» diyor kendi kendine. Otello dükkânın öbür ucunda; babasının köpekler gibi inleyip uluduğunu işitiyor. Artık hiç acımadığı bir köpek gibi.

Bu arada Nesi düşünüyor: «Mal» daha çok yeni; onu zarar etmeden satmak sözkonusu olamaz.

Egisto Nesi uykusu rahat olan bir köpek, ama gözlerini açar açmaz bir matkap kafatasını oyuyor. Bu sabah Carlino, işine gitmeden önce Madam'a çıkacağına söz verdi. «Bana karşı birleşecekler,» matkap oyuyor. Biraz daha: «Canlı canlı derimi yüzecekler.» Matkabın iyice yüklenmesiyle ensesinde sancılar beliriyor: «Carlino faşistin teki, şefinin elinde bir araç.» Nesi, bir faşistte bile vicdan bulunduğunu bilmiyor. Üç insan hayatının üzerinde en ufak etki yapmadığı, sopa darbelerinin bir tek kere yankılanmadığı, ancak verilen emrin yankılandığı bir vicdan. Carlino yapacağı işten arkadaşlarına söz edip şakalaşarak öğünürken, şeflerden biri Madam'ın «dokunulmaz ve kutsal» olduğunu söyledi. Tam karşısında oturan Carlino'nun hiç haberi yoktu ama Madam, Federasyon'a ayda 500 liret ödüyordu.

«Asıl sen bakkal Alfredo Campolmi'yi gör» dedi şef, «açıktan istediğimiz parayı ödemekten kaçındı. Onu yola getiremez misin? Tatlılıkla demek istiyorum!»

Tepelerden ışık ovayı okşamaya geldi. Cure'nin çimenleri, sıcaklığı gitgide artan ışınları şimdiden kucaklıyor; ışınlar evleri dolduruyor, iki bent arasında sürülerin otladığı Mugnone'nin son akarsuyunu da kurutmak için uğraşıyorlar. Milena epeydir ayakta. Bugün ilk kez dükkânda çalışacak. Kasa girişin sağında; duvarın dibinde bir yarım daire meydana getiriyor. Etiketlerinde koca bir domates bulunan iki «Conserva Manfredi di Colorno» dizisi arasında, kubbe altında oturur gibi olacak.

Önceki akşam pencerenin dışına bıraktığı sütü alırken, Milena, demir kapıyı açan Berta fabrikaları bekçisini gördü. Bacalar tütmeye başladı bile. Az ötede, Aurora'nın geçen yıla kadar çalıştığı mukavva fabri-

kası var. Milena kasada otururken giymek için, yakası işlemeli beyaz bir elbise yaptırdı. Önceki gece hesap makinesini kullanmayı öğrendi, kapanma saatinden sonra Alfredo ile dükkânda kaldılar. Bütün bunlar Milena için henüz bir oyun. Saat üçle beş arası dükkân genellikle boş kaldığından, yanına bir de kitap alacak. O saatlerde Alfredo, dükkânın gerisindeki ardiyeye yerleştirdiği somyaya uzanıyor. Kendisini bekleyen iş, Milena'nın, sinemaya giden bir çocuk gibi gülüp tepinmesine yol açıyor. Milena henüz yumuşak bir yaratık, her dokunuşta anlam detiştiriyor. Corno sokağındaki çocukluk ve ilk gençliğini, aslan kafesine konmuş bir dişi güvercin saflığıyla geçirdi. Anasının ellerinden ürkek ve her şeyi yapmaya hazır çıktı, şimdi Alfredo onu yoğuruyor. Kocasını dumanı tüten bir sütlükahve fincanı ve tereyağlı ekmeklerle uyandırıyor. Güneş, Corno sokağını dolduran evlerin üstünde yükseldi. Çalar saatler şaşmadan görevlerini yaptılar. Otello kömürcü dükkânını açtı. Masist atının yemini verdi. Kunduracı daracık dükkânını açmak için kül rengi kediyi tekmelemek zorunda kaldı. Carlino o sabah işe gitmeyeceğini annesine söyledi. Sonra aşağı inip Madam'ın kendi koruyucu kanadı altında olduğunu iletti ve 5000 lireti geri verdi. Nesi dükkânında yıkıldı kaldı; soluğu kesiliyormuş gibi debeleniyordu. «Kızıl saçlılar içinde tek namuslu kişi Hazreti İsa'dır! Hattâ, o bile değil!» Rahatsızlık duyup duymadığını soran Otello'nun kafasına kâğıtların üstüne koyduğu ağırlığı fırlattı. Carlino dükkâna girdiğinde, Milena makinenin tuşlarına alışmak için 0.00 kaydediyordu durmadan. İçerde kimse yoktu, Alfredo, dükkânın pek iş yapmadığı ve çiftlik kâhyalarının akın ettiği ertesi cuma günü için kuru balıkları hazırlıyordu. Ellerini önlüğüne sildi ve:

— Ne vermemi istiyorsunuz muhasebeci bey? diye sordu.

Carlino Milena ile konuşuyordu, birbirlerini çocuk-

lukta tanımışlardı. O zamanlar Carlino Milena'yı pencerede gördü mü kafasına taş yağdırıyormuş gibi yapardı. Bu şakası da Milena'yı eğlendirirdi. Sonra Carlino, d'Annuzio ile birlikte Fiume'ye gitti. Bütün sokak bu olayın sözünü ediyordu. Milena henüz çocuktu, yüreği onun için çarptı bir süre. Daha sonra birtakım insanları dövdüğü için Carlino'dan kaçmaya başladı. Yine de CUORE'yi okumasına yol açan o görüntüyü hatırlıyordu.

— Sizin için ne yapabilirim? diye tekrarladı Alfredo.

Carlino nazik ve dostça davrandı:

— Siz de Bay Campolmi, eşinizi Corno sokağından seçtiniz. Koruyucu Meleklerimizin en iyisini aldınız elimizden!

Ama Alfredo bu iltifattan hoşlanmamıştı.

— Ne istiyorsunuz?

Birden ciddileşen Carlino :

— Aslında bir ihtiyacım yok, dedi. Sizden bir şey öğrenmeye gelmiştim.

Dükkâna bir kadın girdi; yüz gram reçelle tereyağ istedi.

— İçeri gelir misiniz muhasebeci bey, dedi Alfredo.

Birlikte ardiyeye çekildiler.

Milena, bu konuşmanın nedenini kestiremiyordu. Sonra, «adam döver» diye düşündü ve içgüdüsüyle, yüreği çarparak kasanın ardından çıktı. Ama Carlino da hemen göründü. Alfredo peşinden yürüyordu. Gözlerinde, babasının öldüğü gecekı gölgenin eşi vardı.

Sonra müşteri akını başladı ve bir daha yalnız kalmadılar. Sanki müşteriler aralarında anlaşmışlardı. Biri çıkıyor, öbürü giriyordu. Alfredo bakışlarını Milena'nınkilerden kaçırıyordu. Reçelle tereyağ alan kadın Milena'nın kulağına fısılamıştı: «Söyleyin kocanıza, bu adamlara pek sert çıkmasın. Bıçakları işlemeye hazırdır.» Saat ikiye doğru kepengi indirip karın-

larını doyurmak için ardiyeye geçtiler.

— Carlino bana gözdağı vermeye geldi, dedi Alfredo, çünkü faşistlere haraç vermeyi reddettim. Beni babam gibi yumuşak sandılar! Paraya ihtiyaçları varsa kazanmalarını söyledim! İyi yapmamış mıyım?

Ve Milena -Milena!- şu cevabı verdi:

— Tabii! Biz parayı kuruş kuruş kazanıyoruz.

Bir meleğin tüccar olması için, kasanın ardında birkaç saat oturması yeterlidir!

— Sonra? diye sordu Milena.

— Tekrar görüşeceğimizi söyledi. Ama 1921'de değiliz artık! Şimdi insanlara dayak atmıyorlar. Tek istedikleri kararlı olduklarını göstermek, o kadar.

Yemek yiyorlardı. Masanın üstünden öpüştüler. Sonra Alfredo somyasına uzandı, kitabını unutan Milena da sabah kasaya giren parayı hesaplamaya koyuldu. Net gelirle brüt gelirin ne olduğunu daha bilmiyordu, bir an bütün parayı kâr sandı. Kocası kalkar kalkmaz da sordu:

— Salamın kilosu kaça mal oluyor bize?

Ama Alfredo, karısına cevap verecek yerde

— Düşündüm, dedi. Benden istediklerini ödemek ve partiye yazılmak en iyisi.

6

Kadın portresi. Çerçeve yaldızını muhafaza ediyor; şimdi «Cascine»deki Asma Köprünün resmi var içinde. Küçük bir resim bu. Madam, Adliye Saraymm girişinde devamlı tezgâhı bulunan eskiciden aldı. Asma Köprü tarihî bir yer. Babası Cure'deki fabrikaların sahibi olan faşist Giovanni Berta burada öldürüldü. Olaydan sonra da resmin değeri arttı. Madam resmi duvara, konsolun üstüne astı. Ama şimdi orada vantilatöre de bir yer açmak zorunlu, ekseni çevresinde

yarım döndü mü odanın her köşesini serinleten vantilatöre.

Madam, son bir ayda sanki gençleşti. Sesi insan sesine döndü (onu tek anlayan Gesuina değil artık); kanı yeniden dolaşıma geçmiş gibi, ara sıra elleri renkleniyordu sanki. Bakışları bile eskisi kadar güçlü değildi, ölümü hatırlatsalar da artık delice bir ahlâksızlık izlenimi uyandırıyorlardı insanda. Bu belirtiler bile, Madam'ın sağlık durumundaki düzelmeyi gösterir nitelikte. Üstelik Madam fazla salya akıtmıyor, uykusuzluk nöbetleri azalıyor, ateşi 37'de dengelendi. Son kan tahlili sonucu da olumlu çıktı; doktor, sağlık durumunda «beklenmedik» gelişmeler olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Ama özellikle hastanın neşesinde büyük ilerleme oldu; Eski Saray'ın tepesindeki fırıldak kadar yükselen morali hep yerinde. Hem Madam güzel havaların geri geleceğinden bir tek gün şüphe etmedi, intikama bir acılık, zevke tatlılığını veren güzel mevsimin geri geleceğinden hiç şüphe etmedi. İntikamın adı Nesi, zevkin de Liliana.

Madam, Aurora'yı çocukluğundan genç kızlığına dek izledi; Masist'in atlara yönelttiği tecrübeyle gelişimini denetledi. Ona iğneler yaptırdı, bol bol dondurma ve kremalı pasta yedirdi, bilgece öğütler verdi, bir ananın yapabileceği uyarılarda bulundu. Tam Aurora çiçek açtığında Nesi gelip genç kızı elinden alıverdi. Öteki yaşlı kadınların kanaryalarına, küçük kedilerine ya da Noel için besledikleri hindiye gösterdikleri devamlı, cömert ve özgürlük tanımayan bir özenle yetiştirdiği yaratığı kapmıştı Nesi. Madam intikam fırsatını tam iki yıl kolladı; çünkü bir hakaretin bağışlanabileceğini kabul etmezdi, öteki yaşlı kadınların uysal ve işi oluruna bırakan yaradılışı yoktu onda. Nedeni de, hepsinden değişik bir hayat yaşamış olmasıydı. Boyun eğenler çoğunluk sevgiden yoksun, heyecan yönünden yoksul, ev işlerinin sağladığı küçük zevklerle belli belirsiz ısınmış bir yaşamın yükünü

sürükleyen sofu kızlar, emekli kocalarını yitirmiş dullar ve büyükannelerdi. Doğa onlara basit birer ruh, normal duygular, sıradan üstünlükler sağlamıştı. Sonra da bu kadınlara, yeryüzünün dengesini sağlayan ve kötülük eğiliminin başkaldırmış ordusu karşısında durmadan gemileri yakan ahlâkın kurallarını uygulama öğretilmişti; Madam, tam tersine, düşman ordularının bir Mareşaliydi. Gerek fizik, gerekse ahlâk yapısı her türlü ölçüyü alt üst ediyordu; basitlik onda kargaşalığa dönüşüyor, doğal olan taklit halini alıyor ve güzellik neredeyse mükemmelliğe eriyordu. Vücudunun güzelliğine kapılan erkekler, piste çıkıp inen palyaçolar gibi, bu karmaşık, şiddet ve ihtiras eğilimi büyük yaratığın üstünden gelip geçmişlerdi; haykırışlarının yankılarını trapezde asılı kalan cambazların yarattığı ölüm sessizliği izliyordu. Madam'ın yüreği (Madam'da yürek var mı? diye sık sık sormuştu Gesuina kendi kendine) devamlı bir boşluk korkusuyla gençlik yıllarını geçirmişti; güneşin altındaki inci gibi söndü. Güzelliği de söndüğünde -ama ihtirası hâlâ aynı canlılıktaydı- Madam, kendi türünün yumuşacık ve tatlı suçortaklığında avuntular aradı.

Oyuncağı olmaktan korktuğu için, erkeği hayatından çıkarıp bakışlarını küçük kızlara yöneltti; bir saldırı hareketi miydi bu? Aslında, kendine özgü kararlılık ve düzen merakıyla benimsediği bu yola Madam'ı iten sevgisizlikten kaçma ihtiyacıydı. Kendini her zaman çok beğenmişti, herhangi bir şeyin tadına varabilmesi için de onu ele geçirmesi zorunluydu. Madam bir mücadeleci, kendine göre de bir ozandı. Eğer bir çiçeği eliyle koparmış, bir makas vuruşuyla dalından kesmişse hoşlanırdı ondan. Üstelik yüreğinde duyduğu bu yeni sözde atılımın karşısına, «çok doğru ve gerçek bir bekâret» çıkarma gereğini duydu. Eski Yunan rahibeleri kadar açık görüşlülükle, şehirdeki bütün yetimhaneleri dolaştı. İyi yürekli rahibelerin kendisine tanıştırdıkları yığınla kız arasından seçimini yaptı; on

üç yaşında bir kız çocuğuydu seçtiği. Gesuina'ydı adı; gözleri gri, saçları siyahtı. Onu, Corno sokağındaki evinin altından duvarları arasına kapamak için yetimhane binasından çıkardı. Bütün sokak Madam'ın iyi yürekliliğini övdü; rahibeler adını Yardımseverlerin Şeref Listesi'ne yazdılar. Böylece Gesuina Madam'ın «elleri arasında» büyüdü, Madam'ın kulu, belki en pahalı, ama hiç kuşkusuz en söz dinleyen «öz malı» oldu.

On iki yıl geçti aradan; Madam'ın yüzüne söylediği gibi, artık Gesuina «bilinen bir koku», «bir alışkanlık»tı; bir süre önce Madam'ın tüm isteği Aurora'ya yönelmişti ama Nesi gelip onu çalıvermişti. Gesuina, yine Madam'ın gözdesi oldu. Ama biz Gesuina'ya daha sonra, hayatı herkesinkine karıştığında rastlayacağız; şimdilik genç kız o hayattan ayrı. Penceresinden. Madam'ın kendisine öğütlediği gibi, ötekileri küçümsüyor. Efendisinin geçici isteklerini yerine getiren bir köle olarak, Madam'ın gözüne girmek için, hiç hoşlanmadığı halde dostlarımızın hareketleriyle sözlerini kolluyor. Buna karşılık, Madam'ın Liliana'ya gösterdiği ilgiyi şaşkınlık ve heyecanla izliyor; çünkü Madam Liliana'ya sevdalı.

Bu olay, aslında Madam'ın evrenini meydana getiren bütün düşüncelere, bütün kurallara aykırı; üstelik Liliana evli, dolayısıyla da «erkek denen veba»ya bulaşmış. Daha da beteri, Liliana anne; analık duygusu da Madam'ın en nefret ettiği şey. Bütün bunlara rağmen Madam, Giulio'nun karısına âşık. Nedeni mi? Nedenini aramak neye yarar. Madam'da sorguya çekilmeyi kabul eden bir ruh, içtenliğe hazır bir yan var mı? Bugüne dek bize sağladığı veriler üstünde düşünürsek yalnız şunu belirtebiliriz: Bu olayda Madam, ilk kez yaşlılıktan gelen zayıflığına boyun eğdi. Belki farkına bile varmadan ayağını, çöküntü uçurumunun kıyısına basıverdi. Kendini haklı çıkarmak için Madam «aşkının hayat doğurduğunu, oysa erkeğin sevgi-

sinin hayatı yok ettiğini böylece ispatlayacağını söylüyor. Aynı bitkinin erkeğin elleri arasında solarken, kendi ellerinde canlanıp çiçek verdiğini belirtiyor.»

Böylece Madam kâbus dolu yaşlılığının eşiğinde birtakım eğilimler duyuyor, Yaradılış'a el atmak istiyor. Bu yönüyle, insanüstü yaratığın kaderini izliyor. Ama o sadece Madam, kulu da bir sabıkalının karısı: Enikonu sefil bir yaratık.

Liliana, küçük kızıyla birlikte her gün Madam'a geliyor. Eve girip çıkarken de Madam'ı öpüyor; bunu kendisinden isteyen Madam. Madam'ı ilk kez beyaz, soğuk, dudaklarının altındaki nemli yanağından öptüğünde pudranın yer yer bir kabuk gibi kalın ve çatlak olduğunu gördü. Bu soğukluğu hiç beklemiyordu. Çok etkilendi ve pek saygısız bir düşünce geçti kafasından. «Madam orospular gibi boyalı!» diye düşündü ve ardından kıpkırmızı kesildi.

Madamın yanındayken Liliana, kendine bir minnet duygusu yaratmaya çalışıyordu. Aslında Madam'ın varlığı içine korku dolduruyor, yüzü dehşete düşürüyordu. Madam karşısındakini emer gibiydi. Kapkara mağaraların dibindeki bakışı adamı ağır ağır zindana tıkıyor, sihirbaz bakışı gibi büyülüyor, sonra çekiyor, çekiyor ve yutuveriyordu.

Madam'ın karşısında Liliana kendine hâkim değildi. Madam ne denli yakın ve tatlı olursa, Liliana hareketlerinin ölçüsünü o denli yitiriyordu; Madam'ın istediklerini yapıyordu. Yatağın üstüne oturuyor, saflıkla hiç ilgisi bulunmayan bir şekilde -farkındaydı bunun- Madam'ı öpüyordu. Nalbant dükkânının üstündeki küçük odasında tek başına kaldı mı, içine dehşet dolardı. Küçük uyurdu, Liliana ise devriyenin geçişini bekleme alışkanlığını edinmişti. Tavan alçaktı; pencereden bir parça serinlik gelmesini boşuna beklerdi. Terden sırılsıklam, ama küçüğü uyandırma korkusuyla hareketsiz, haline acır ve çoğu kere de acısını boşaltmak için hıçkırıklara boğulurdu. Sieve ırma-

ğının ikiye böldüğü, büyük köprünün birleştirdiği doğduğu yerin evlerini düşündü. Sieve'nin yatağı Arno'nunki kadar genişti, ama dolduğu pek az görülürdü. Nisan ayı geldi mi, başlardı taşlı bir yolu andırmaya. Büyük kaya parçaları görünür, aralarından kurbağalar toplanır. İçleri boşaltılır, bir gün bekletildikten sonra yenirdi. Anası kurbağa yemeği pişirmekte ustaydı. Babasıyla erkek kardeşleri bayılırlardı kurbağaya... pazarları kilise, sinema, yılda üç kere de «Büyük Panayır»... aynı zamanda devamlı bakım isteyen küçük erkek kardeşler, sonra fasulyeler, sebzeler, yalnız pancar yaprakları ama Chianti-Ruffino'da memur olan babası arabadan düşüp atın ayakları arasına yuvarlandığında sarhoş olduğu açıklandı; bir haftalık para ödemekle kendisine büyük lûtufta bulunulduğu söylendi. Yaralı Floransa'da bir hastaneye yatırıldığından, bu para da yolculukta harcandı. O sıra Liliana on altı yaşındaydı ve hiç şehre inmemişti. Kendisini sorguya çekecek miyiz?

Babası iyileşmiş olarak döndü; ıspanaklarla mercimekler, mercimeklerle ıspanaklar da geri geldi. Şişelerin üstüne etiket yapıştırmak için Chianti-Ruffino'daki işinin başına gitmeden, annesi, erkek kardeşlerini Liliana'ya bırakırdı. Dört erkek çocuk ablasıydı Liliana. Sonra ana ile kız görevleri değiştirdiler. Etiketler kırmızı, sarı ve beyazdır; öten bir horoz vardır üzerlerinde. Sabahtan akşama dek Liliana etiketlerde öten horozu görür. Sonra paydos saati gelir, eve döner, kardeşlerini yatırmak, bulaşığı yıkamak zorundadır. Pazarları Sieve ırmağında çamaşır yıkanır, öğleden sonra kardeşlerini gezintiye çıkarır. Her zaman arkadaşlarından daha kötü giyimlidir, üst üste üç ayrı çeşit dondurma alamaz kendine. Dayanılır gibi mi? Anası hayat boyu katlanmıştır buna, Sieve ırmağının iki kıyısında aynı hayatı sürdüren yüzlerce, milyonlarca kadın da aynı şeyi yapmıştır. Liliana katlanmayacaktır ama. Cure'de, Tintori caddesinde hizmetçilik

bulmak için yirmi dakikalık tren yolculuğunu göze alanlardan biri de Liliana'dır. Onun gibiler de yüzlerce, binlercedir. Solduğu sanılan ve ilkbaharda tomurcuklarla donanan bitkiler gibi, iki yıl içinde şaşılacak şekilde gelişmiştir. Hanımı, «on sekiz yaşının gelişmişliği», der «kimse ona öz kızımız gibi davranmadığımızı söyleyemez.» Ardından da ekler: «Güzel bir kız olup evin girdisini çıktısını da öğrendiğine göre başımıza dert açmayacağını dileyelim.» Daha anlatsın mı Liliana?

Kötü eğilimlerin alevlerini en ufak şey yitirmeden aşmıştı; kendi kendine söylediği gibi «yüreğinin ufacık bir parçasını» bile bırakmamıştı ardında. Özgürlüğünü mümkün olduğu kadar uzatmak için, temiz niyetlerle gelen bir fırın işçisini geri çevirmişti. Üstelik adam biraz da kekeliyor, Liliana onu ciddiye alamıyordu. Ama Giulio'ya raslayınca balıklama dalıverdi; boğuldu sonunda. Giulio Liliana'ya mobilyacı olduğunu söylemiş, daha bir sürü palavra atmıştı. Kekelemiyor, üstelik genç kızın hoşuna da gidiyordu. İçgüdüsü Giulio'nun güvenebileceği adam olduğunu söylüyordu. Ancak Liliana gebe kaldığında evlilik sözkonusu oldu, Giulio da ona her şeyi itiraf etti. Gerçekten üzgündü, seviyordu Liliana'yı; cezaevinden sonraki denetim süresini tamamlayınca yeniden çalışmaya başlayacaktı. Ama bu işin sonu nasıl gelir? Bu mevsimde Sieve ırmağının taşları öyle beyazdır ki mermer sanır insan; güneş teker teker üzerlerine vurur ve parlatır taşları. Sieve ırmağı baştan aşağı parıltıdır; Foli-Berjer'deki dansözlerin giysileri gibi parıldar. Liliana, küçüğü doğurmadan önce birkaç kere Corrado ve Margherita ile birlikte Varyete'ye gitmişti. Giulio kalabalık yerlere giremiyordu. Bir kere, beş dakika arada fırıncıyı gördü. Margherita kısa bir süre yanlarından uzaklaşmıştı, fırıncı Masist'i kocası sandı. Dehşete düştü. Bu anı Liliana'yı hep eğlendirir. Sanki bugün pazar, doğduğu kentte bir çıngırak var, si-

nemanın kapısında durmak bilmeksizin çalıyor. Çıngırak sesi sinemada henüz boş yer olduğunu belirtiyor. Dondurmacı sokakta dondurma satıyor, Chianti-Ruffino'nun müdürüyle evlenen arkadaşı da kendini herkese göstermek için arabasıyla sokaktan geçiyor kuşkusuz.

Ağlıyor musun Liliana? Sana biraz olsun avuntu sağlayan saatler bunlar. Madam seni ürkütüyor mu? «Beni etkiliyor ama iyi kadın, yardım ediyor bana. Pek çok şeyde de gözümü açıyor.» Oysa Giulio Madam' dan sakınmanı öğütlüyor hep. Cezaevi onu değiştirdi. Liliana son konuşmalarını anlattığında, Madam: «Cezaevi kocanı yeniden yere serdi», dedi.

Giulio görüşme yerine her zamankinden sinirli ve çok garip bir havada geldi. «Mahkeme uzayıp gidiyor,» dedi. «Arabın avukatı duruşmayı talik ettirdi, bunun bize faydalı olacağım sanıyor. Ama şimdi, iki yıldan azla paçayı kurtaramayacağımı anlıyorum. Ne diyeyim Liliana? Başının çaresine bak. Yeniden kendine bir iş bul. Ama küçüğü nereye bırakacaksın? Üç, beş kuruş için mi iş arayacaksın? Benim sigaraya ihtiyacım var; Arabın dostunun sırtından yiyip içmeye devam edemem.» Giulio yere bakarak konuşuyor; parmaklarını oğuşturup eklemlerini çıtırdatıyor. Şişmanlamış, ama surat yorgun, bakışlar da sönük. Kötü yağ bağlamış. «Anlıyor musun Liliana? Dışarı çıktığımda... Evet ama çıkmama daha iki yıl var. O zamana kadar sen ne yapacaksın? Ne yapacağız? Demek istediğim, Arabın dostuna daha fazla yük olmaktan kaçınıyorum. O, paranın nasıl kazanılacağını biliyor. Adamını da hiçbir şeyden yoksun bırakmıyor. Her hafta temiz çamaşırını getiriyor.»

— Ben de sana temiz çamaşır getiriyorum Giulio.

— Evet ama, dikiş ve yama dolu. Her keresinde de biraz daha yıpranmış. Hem söylüyorum sana: Üstelik yemekle sigara da var. İnsan cezaevinde sigara içmezse ne yapar, söylesene? Masist'in yolladığı tü-

tün paketleri bana yeter mi sanıyorsun? Günde bir paket içiyorum. Arabın dostu...

Bunun üzerine Liliana:

— Bana baksana sen! dedi. Arabın dostu orospuluk yapıyor, biliyor muydun?

— Pek bilmiyordum, dedi Giulio tedirgin. Ona yardımı dokunan üç-dört müşterisi var... Şimdi ağlarsan... Hiçbir şey konuşamayız ama.

Hâlâ ağlıyor musun Liliana? Ya da gözlerinde iri yaşlarla uykuya dalan küçük kız gibi, hıçkırıklar sana ninni mi geldi?

Karısından ayrılmadan önce Giulio sordu: «Nanni ne âlemde?» «Yine kapısının önüne iskemle atıp ata biner gibi oturuyor.» Giulio o «leş»ten uzak durmasını bir kez daha öğütledi. Artık Liliana, Nanni'nin muhbir olduğundan emin. Selâm verdiğinde başını öteye çeviriyor. Nanni korkusunu onbaşıya açtı! «Beni konuşturduğunuzu anladılar, çevrenin ihaneti bağışlamadığını biliyorsunuz.»

Jandarma onbaşısı Nanni'ye sigara tuttu:

— Doğru yola girmek istiyor musun, istemiyor musun? Durumunun yeniden gözden geçirilmesi için dilekçe verdim, olumlu görüşlerimi de dilekçeye ekledim. Karşılığında senin de bana biraz yardım etmen gerekli!

Ardından başladı fikir yürütmeye:

— O sabah torbayı Solli'nin evinde gördüğün doğruysa, nasıl olur da az sonra, arama sırasında evde olmaz. Giulio torbayı başka yere taşıdı herhalde, pek uzağa değil ama. Her şeyi o sabahtan başlayarak yeniden incelemeliyiz. Giulio torbayı Corno sokağında ya da yakınında bir yere götürmüş olmalı. Nalbant dükkânı değil; Masist bu tür işlere burnunu sokmaz. Faşistlerle başı yeterince dertte. Cervia oteli de olmaz. Ristori'den eminim.

Demek otelin sahibi de polisle işbirliği halindeydi. Nanni bundan şüpheleniyordu ama, jandarma onbaşısının Ristori'nin sözüne inanacağı aklına gelmezdi.

— Söylediklerimi iyi dinle, diye devam etti onbaşı. Sabahın dokuzunda, sırtında torbayla Giulio uzun süre yürümüş olamaz. Çeşitli izler Corno sokağından öteye gitmiyor. Çünkü torba şimdiye kadar, Arabın San Frediano'daki dostlarından birinde çıkmadı. Giulio iyi iş gördü. Kendilerinden olmayan birine başvurdu. Sence, işin önemini dikkate alarak, Corno'da oturan sabıkasız kişiler içinde bu tehlikeyi kim göze alır?

Nanni cezalandırılmaktan korkuyor. Çevrenin insanı bağışlamadığını söyledi onbaşıya. Ama onbaşının aldırdığı bile yok. Oysa bunun ne anlama geldiğini bilir. Nanni, Elisa'yı Arabın dostuna gönderip kulağını bükerek yaptığı hatayı düzeltme düşüncesinde. Cezasını kaldırtmak ya da denetim süresini kısaltmak umuduyla onbaşının hizmetine girdi. Ama daha ileri gidemez. Elisa da hastalanırsa sefalet geldi çattı demektir, kimse de artık Nanni ile çalışmak istemez. O zaman jandarma onbaşısının güzel gözleri doyurmaz Nanni'nin karnını. Cevap vermekte gecikiyor. Sonra yüzünde sahte bir gülücük:

— En ufak bir fikrim yok onbaşım, diyor, bana inanmalısınız. Bir şey bilmiyorum.

— Ben sana gösteririm. Solli'nin karısı, küçük çocuğuyla nereden buluyor geçinecek parayı?

— Nereden bileyim? Öteki kadınların yaptığını yapıyordur.

— Nanni, ne kadar zamandır birbirimizi tanırız?

— Birkaç yıldan beri.

— Sonunda bu işle yakın ilgin bulunduğuna ve beni uyuttuğuna inanacağım.

Tam yerini bulan bir darbe bu. Onbaşı onu hemen yakalayıp dilediği kadar içerde tutabilir. Bu mevsimde, insanın her yanını ısıran tahtakuruları ve bitlerle

bir kere daha içerde yatmak, hayır! Murate cezaevinin koğuşlarında herkes Nanni'nin muhbirlik ettiğini duymuş olmalı. Bitlerden, tahtakurularından, kırbaçtan bin yeter! Her fırsatta yüzüne tükürecekler, tepesinden aşağı kovalar dolusu su dökecekler, her yürüyüşte bacaklarına tekme savuracaklar. Cezaevi müdürü onu tek kişilik bir hücreye kapamak zorunda kalacak. Tek kişilik hücrelere azılılar kapatılır. Onbaşı da gözdağı verdiğinde, Nanni'yi neyin korkuttuğunu bilir. Bu nedenle, gözdağını açıkça tekrarlıyor:

— Artık kapana kısılmış haldesin; beni dinlersen durumun düzelir.

Ancak, düşüncelerini açıklamaya devam etmeden önce son bir gözdağı vermeden edemiyor:

— İstersen, dostunu bu gece fuhşa teşvikten yakalayıp altı aylığına içeri tıktırayım?

Son sözler kesin sonucu ortaya koydu. Sabıkalının şeref duygusu bir kentsoylununki kadar gelişmiştir, kentsoylu kadar bağlıdır karısına. Tabii karısını yitirirken ekmek parasını da birlikte yitirmesi şeref duygusunun güçlenmesine yol açar. Onbaşı:

— Solli'nin karısı orospuluk etmediğine, söylentiye göre nalbantın yardımını da geri çevirdiğine göre (raporlar bunları ortaya koyuyor) kendisiyle çocuğunu beslemek için ne yapıyor, merak ediyorum doğrusu.

— Madam'ın sırtından geçiniyor.

— Oldu işte. Bir ipucu yakaladık. Sence Madam neden bu yükü sırtına aldı?

— Günahlarının bedelini ödemenin bir yolu da bu belki.

— Öyle mi dersin? Ben Madam'ı iyi tanırım, böyle bir işe ellerini kirletmek için girmez.

— Yani onbaşım, bana ne söyletmek istiyorsunuz? Bilmediğim bir şeyi mi?

— Bildiğin bazı şeyleri unuttuğunu göreceksin. Demek Liliana Solli kendisini gözetlediğimizi farketti, ya da onun adına biri bunu anladı. Corno sokağından

çıktığı yok. Öyleyse birinin evine uğraması gerekiyor. Uğrayanın kimliğini ortaya çıkarmalıyız. Sokağın girişine adam koyduk mu bir çuval inciri berbat ederiz. Buna karşılık sen, sabahtan akşama dek kapının önünde oturma alışkanlığını edinmiş bir adamsın...

— Anladım.

— Mükemmel. Bu arada da, son günlerde birilerinin Liliana Solli'ye çıktığını görmüş olman gerekir, değil mi?

— Kimse çıkmadı. Sabahtan akşama kadar Madam'da. Hatta iki, üç gündür de orada yatıp kalkıyor.

— Gördün mü, yaklaşıyoruz. Madam bu buluşmalara aracılık ediyor. Kendisini pek tehlikeye atmıyor ama yine de payına düşeni alacak. Söyle bakalım, Madam'a kim uğradı son günlerde?

— Hiç kimse.

— İyi düşün.

— Doktor uğradı. Bir de ev işleriyle alış-verişi yapan Luisa Cecchi.

Onbaşı yazıyor: Luisa Cecchi. Şimdilik doktor ilgilendirmiyor onu.

— Sonra?

— Neri sokağındaki sütçü Mogherini'nin çırağı. Günde iki kere süt getirir.

Onbaşı yazıyor: Sütçü İtalo Mogherini, Neri sokağı, 35. «Kendi mıntıkasını San Remigio rahibinden iyi biliyor, oysa ikisi de aynı yerlerde görevli. Mogherini mi? Bütün kuşlar günü gelince bülbül gibi şakırlar.»

— Devam et. Başka kim geldi?

— Dün akşam Rosetta'nın çıktığını gördüm. Cervia Otelinde kalan ve orospulukla geçinen bir karı.

— Peki, Rosetta. Karının arkadaşı mı? Söyle ona, Rosetta'yı konuştursun.

— Yaptı bile bu işi. Madam mesleğinin doruğundayken Rosetta işe yeni başlıyordu. O günden beri

tanışırlar. Artık Rosetta da ellisini geçti, biliyorsunuz... hayat... işler kesat... beş parasız kalmış. Oda kirasını üç hafta geciktirmiş. Ristori onu kapı dışarı etmek istiyor. Söylentiye göre geçmişte Madam'la Rosetta'nm arasında bir erkekten ötürü dargınlık girmiş. Yıllar boyu da konuşmamışlar. Bu nedenle Rosetta hiç Madam'a başvurmamış. Ama dün akşam çaresiz kalmıştı, Madam'ın kapısını çaldı. Madam onu kabul etmedi bile. Yarım saat merdivende bekletti, sonra Gesuina'yla yirmi liret yolladı. Bir daha da evine ayak basmamasını söyletti; bu kadar.

Nanni'nin dostları bütün bildiklerini söylediğini sanırlardı. Ama Nanni onbaşının yanlış iz üzerinde olduğundan emindi. Onbaşıyı çıkmaza sürüklemekle Giulio ve arkadaşlarının çıkarına uygun davrandığına inanıyordu. Kafasını toparlayıp kapısının önünde, penceresinde ve kunduracı dükkanında geçirdiği son günleri hatırlamaya çalıştı. Derken hem Staderini hem de kendisini şaşırtan ufak bir şeyi hatırladı. Sansar bakışlı gözlerinden bir şimşek geçti. Susmaya karar vermişti, «gerçekten başka hiç kimse görünmedi» demek üzere ağzını açtığında geç kalmıştı ama. Onbaşı onu bir an bile gözden kaçırmamıştı. Kalemi kâğıdın üzerinde gezdirerek yazdığına bakmadan not almış ve Nanni'nin gözlerindeki parıltıyı farketmişti. Tam da o noktada Nanni'yi çivileyiverdi.

— Hadi aslanım, söyle bana.

— Ne? Başka bir şey yok.

— Hadi, konuş.

Sesten sezilen, «daha ikna edici yöntemlerin» başlangıcı olduğuydu. Nanni'nin bu konuda uzun ve kimbilir kaç kez tekrarlanmış tecrübesi vardı. Gerek gövdesi, gerekse ruhu yumuşacıktı. Kırbacın, gemin ve araba oklarının çoktan yola getirdiği bir yaşlı beygirdi Nanni. Bir kez daha başını kaldırmayı denedi, ama çifte atmıyor, şaha kalkmıyordu. Başkaldırmanın düşkünlüğe dönüştüğü bir yüz hareketi yaptı.

— Yemin ederim, bir şey yok, dedi.

Onbaşı masaya bir yumruk attı, kırbacı kaldırdı ve: «Eşek sudan gelinceye kadar döverim ulan seni!» dedi.

Bu kadarı yetti de arttı bile.

— Benden ne beklediğinizi bilir miyim? Gördüğüm bu işte: Son günlerde kömürcü Nesi iki, üç kere Madam'a çıktı. Yanlış iz üzerinde bulunduğumuzu görüyorsunuz değil mi?

— Sanırım, dedi onbaşı ve kendinden memnun gülümsedi.

Nesi onbaşının kalburundan sağ salim geçti, oysa onbaşı bu kalburdan geçirme işlemini zaman zaman tekrarladı. Ancak, yirmi yıl kadar önce (o sıra kendisi de mesleğin başlangıcındaydı) Egisto Nesi'nin yataklık etmeden altı ay yediğini hatırlıyordu. O sıra çıkan af kanunu Nesi'yi hapse girmekten kurtarmış, on yıl süreyle iyi hali görüldüğünden cezanın sabıka kayıtlarından silinmesini sağlamıştı. Ama onbaşının belleği sabıka kayıtlarından güçlüydü. Bir kere kötü yola sapanın er geç yine suç işleyeceğini bilir, ya da bildiğini sanırdı. Onbaşı şüphecinin, karamsarın tekiydi: Mesleği böyle olmayı gerektiriyordu. Şimdi de, Bolognese sokağındaki soygundan çalınan gümüşlerle gerdanlığı bulmayı kafasına koymuştu. Onu iten gayretkeşliği miydi? Ya da başarının sonunda kendisini «mareşal»* yapmaya yeteceğini mi umuyordu?

Dünya değişken olduğu için güzeldi. Leontina gitgide ağaran saçlarına bakıyor; genç, sağlıklı kızı Clara ile kendini kıyaslıyor ve şöyle düşünüyor: «Dünya hep merdivenlerle dolu.» Corno sokağı dünyanın bir parçası. Hikâye de çok eski: Bruno'nun büyük an-

*İtalya'da güvenliği sağlayan jandarmaların en yüksek rütbesi.

nesi ölüyor, birkaç gün sonra da Liliana'nın kızı dünyaya geliyor; Giulio'nun tutuklanmasından birkaç gün önce de Bianca ile Mario nişanlandılar. Madam yeniden doğuyor, Nesi kurudukça kuruyor. Kömürcü artık bir iskeletten başka şey değil. Kunduracı, Nesi'nin her zamankinden somurtuk olduğunu söylüyor. Zaten soluk ve kemikli yüzü, şimdi sapsarı. Sarılığa tutulmuş gibi. Gövdesi ensesine binen bir yük altında ezilmiş sanki. Omuzları çökük; biriyle konuşurken, o güne dek gülümsemesiyle gizlediği bir kuşku ve hınçla aşağıdan yukarı bakıyor. Elli yıllık hayatında geçirdiği bütün hastalıklar sanki sözleşmiş. Çocukken geçirdiği bir hastahk yüzünden ciğerleri ağrıyor; 1901 de, dikkatsizlik sonucu çekiçle ezdiği iki parmağını güçlükle oynatabiliyor. Gençliğinde yakalandığı zührevi hastalıklar yüzünden işerken yanma duyuyor. Özellikle de son zamanlarda geçirdiği kazanın kalıntılarını hissediyor. Bacağı yeniden canını acıtıyor. Yara, insanın aklını başından alan sancılara yol açıyor. Yürürken topallıyor, çöküşünü iyice tamamlamak için de bastona dayanarak yürüyor.

«Aurora onu mezara soktu», diyor kunduracı kötü niyetle. Ama kocasını iyi tanıdığını söyleyen Crezia Nesi'nin görüşü daha yerinde. Kapının ardından kömürcünün inlediğini duyduğunda, acılarının pişmanlıktan gelen hayalî acılar olduğunu söylüyor. Aslında onun görüşü de isabetli değil. Gerçek neden Nesi'nin ceketinin iç cebinde. Nesi bir hastalık hastası, ama vicdanı cüzdanında. Kömürcü dükkânının dibinde saatler geçiyor, daha iyi düşünebilmek için ışıkları bile söndürüyor; son aylarda başına gelenler üzerine fikir yürütüyor. Şantaja boyun eğdiğine çok pişman: Böylece zayıflığını ortaya koymuş oldu, bundan sonrası için Madam'a, Giulio ve suçortaklarına cesaret verecek bir yol açtı. Yavaş yavaş gömleğine dek nesi var nesi yok alacaklar. Nesi'yi anadan doğma bırakacaklar.

Ağlamak için gözlerinden başka şeyi kalmayacak. Madam'ın önünde, nasıl oldu da birden boyun eğdi, o, Nesi? Bunu kömürcü kendi kendine de soruyor ve Madam'dan çok ürktüğünü itiraf etmek zorunda kalıyor. Madam bir bakışta Nesi'yi toz ediverdi. İhtiyar Nesi elli yıllık hayatının ardına yığdığı şüpheli, karanlık şeylerle, ışıksız kömürcü dükkânında şimdi başını elleri arasına almış düşünüyor. Aklı fikri Madam'da: Yatağın ortasına oturmuş, koyu mavi giyisisinin sisi içinde gözünün önüne geliyor. O yüzü, o gözleri hatırlıyor, yeniden gövdesinde Madam'ı karşısına almanın uyandırdığı ürpertilerle dehşeti duyuyor. Düşünde umacıyı gören çocuk gibi titriyor, uyanıp annesine sesleniyor. Ama oda karanlık, kimsenin cevap verdiği yok. Umacı, Egisto Nesi'yi kömürcü dükkânının karanlık köşelerinde kovalıyor. Kıstırıyor, ısırıyor; göğsünden, parmaklarından, sidik torbasından ısırıyor, dişlerini özellikle bacağına geçiriyor, bayıltana dek. Kendine gelmesi için kömürcü dükkânından çıkması zorunlu. Otello onu nefretle, isyankâr bir tavırla süzüyor sanki. Sopasıyla oğluna gözdağı veriyor. Susuyor Otello. Kömürcü dükkânının önündeki sandığa oturmuş. Bir gün:

— Baba, diyor, kararını ver de bir doktora görün.

Bu sözlerde, «kararını ver de geber artık», diyen bir hava var.

Nesi dükkândan fırlıyor, günün herhangi bir saatinde metresinin evine koşuyor. Korkusunu Aurora'nın üstüne boşaltıyor; sopasının sağlamlığını onun sırtında deniyor. Günlük harçlığını önce onbeş, ardından on, en son da yedi lirete indirdi.

— Bu kadarla da geçiniyorsun nasılsa. Onbeş ay süreyle benden günde onsekiz liret çaldın. Hesabını yaptım. 8.100 liretimi yürütmüşsün. Kime verdin bu paraları? Dostun kim?

Aurora iyice büzülüyor; kollarıyla kafasını koru-

yor. Köşelere gömülüp kendini korumayı öğrendi; Nesi'nin darbelerine sırtının bir bölümüyle böğrünü veriyor. Acıya o kadar alışkın ki bir şey duymuyor. Otello'ya anlattıklarına bakılırsa, doğum sonrası belinde hissettiği uyuşmanın benzerinden başkasını duyduğu yok. Küfürlerine karşılık vermiyor artık, yakınmıyor hiç. Sopanın altında sessiz ve cansız bir şey, sonunda sopanın çarpa çarpa kırılacağı bir yığın. Çocuğun ağlamalarına karışan aşığının haykırışlarının sokakta itirazlara yol açmasını bekliyor. Ancak bundan sonra Nesi duruluyor. «Bir gün senin yüzünden tutuklanacağım,» diyor. «Sevineceksin o zaman.»

Hemen ardından çıkıp gidiyor. Derken saldırgan, acımasız, günde bir, iki, üç kere geri dönüyor. İki haftadır hep aynı. Aurora hem memnun, hem de şaşkın. Bu ani değişikliği neyle açıklayacağını bilemiyor, ama iki haftadır Nesi'nin sevişmek istediği yok. Otello'nun yapmak zorunda kalabileceği şeyi düşündükçe de dehşete düşüyor. Otello her gece uğruyor Aurora'ya; saat üçe doğru geliyor, gün doğarken dönüyor.

7

Sokak sokak gezerek malını satan Ugo'nun çok sevdiği iki mahalle var. Sabah erkenden malı San Ambrogio çarşısmdaki toptancılardan alıyor. Aldığı özellikle sebze, oradan çoğunluk yoksulların yaşadığı Affrico ve Madonnone mahallelerine yöneliyor. Öğleden sonralarını ise meyvaya ve Cure mahallesine ayırıyor. Ugo hayatta yapayalnız, yiyip içecek ve bir takım isteklerini yerine getirecek kadar kazanıyor. Cüzdanında her zaman para var: Serveti üçbinle beşbin liret arasında değişiyor. Yaz mevsimi bu tür ticaret için elverişli; ortalık meyvayla dolup taşıyor, dükkânlar kapandığında da meyvalar ertesi güne kadar bekleti-

lemiyor. Öğleni geçti mi büyük manavlar mallarını gezici satıcılara satmak zorundalar, onlar da şehrin bütün mahallelerini dolaşıp kazanç sağlıyorlar.

Ugo ter içinde ve geçirdiği günden memnun. Sabah Gioberti sokağının köşesinde durdu ve birkaç saat içinde yüz kilo kabak, patlıcan, fasulye ve yeşil domates sattı. Öğleden sonra da Berta fabrikaları önünde, kilosunu manavlardan on-onbeş kuruş eksiğine satarak kayısı ve şeftali yükünü eritti.

Ugo, Cure'deki en iyi müşterilerinden birini kaçırdı ama. Milena, yemek hazırlamak üzere eve dönmeden önce alışverişini Neri sokağında yapıyor. Son iki saat, Alfredo dükkânda yalnız. Hesap yapıyor; Milena bozukluklarla değişik boyutlardaki kâğıt paraları özenle ayrı bölmelere yerleştirmiş, Alfredo hoşnutlukla gülümsüyor. Sonra kepengi indirip tramvaya koşuyor. Eve vardığında çorba hazır. Bu akşam Milena, tramvaydan indiğinde arabasını iterek dönen Ugo'ya rastladı; meyva almayı unuttuğunu hatırladı; ama Ugo, Maria'ya ayırdığı kayısıların yarısını canı gönülden ona devretti.

İşi bitmişti Ugo'nun, ağzında sigara, gömleğinin kolları sıvalı şehri geçti. Bir bardak şarap içmek için San Gallo sokağında kısa bir mola verdi. Sonra Karmen'in Toreador aryasını söyleyerek Corno sokağına girdi. Ugo'nun Karmen'i Maria Carresi, bunu herkes biliyor. Ama bu kez koro ona karşılık vermedi. Kiliseden dönen Clorinda anlaşılmaz şekilde baktı yüzüne: Tezgâhını dışarı çıkaran Staderini, tehlikeyi haber vermek istercesine göz kırptı. Önce Ugo, polisin kendisini götürmek üzere geldiğini sandı. Son günlerde öteki arkadaşlarının evlerinde arama yapılmış, biri eciş bücüş yoldaşın tutuklandığını söylemişti. Ugo arabasına yapışarak yavaşladı, hemen ardından dükkân kapısının yanında ellerini yıkayan Masist'i gördü ve ilerledi. Masist pek soğuk baktı yüzüne. Duygularını göstermediği bir gerçek; yine de bu hali garip.

Ugo kuşkularından utanç duydu; arabasını örsün karşısındaki her zamanki yerine çekti; çıkmak üzereyken Masist:

— Beni bekle, dedi. Seninle konuşmam gerekiyor.

Su kovasının tepesinde iki büklüm, yüzüyle ellerindeki sabunları giderene dek yıkandı. Omuzundaki havluyla silindi; kovayı sokağın ortasına boşalttı ve dükkâna girdi.

— Bu sabah Carresilerde tatsız şeyler oldu. Maria, hastaneye kadar gitmek zorunda kaldı.

Ugo ceketini giymeye hazırlanıyordu. Öbür kolunu geçirmeyi unutuverdi.

— Niçin? Beppino, Maria'yı dövdü mü?

Birden Masist'in sabrı tükendi. Kovayı yere bıraktı, her zamanki gibi, dev yapılı gövdesinden duyduğu şaşkın havayla kollarını kavuşturdu, somurtuk bir yüzle:

— Aydan mı geliyorsun sen? dedi. Maria da boş durmadı, bağırdı! Şimdi sokakta herkes seninle yattığını biliyor. Maria'nın yüzü gözü sarılı, evde. Beppino bütün gün görünmedi. Bu işin içinden nasıl çıkacaksın?

Ugo, başı önüne eğik, tedirgin, arabasının tekerleklerinden birinin üstüne çöktü.

— Gören yok nasılsa. Maria da her şeyi itiraf edecek kadar enayi değildir!

Masist duruşunu hiç değiştirmemişti; tahtalardan yapılma yüksekçe yerde kurbanını bekleyan cellâttı sanki. Yer değiştirmeden, uzun uzun tartıştılar. Ugo, kendini temize çıkarmaya çalıştı; sabahları mutfakta raslaşmalarından başlayarak her şeyi anlattı:

— Maria güzel kız, Beppino da ona hayatı zehir ediyor.

Ugo'nun yaptığı olgun meyvayı koparmaktan başka şey değil. On beş gün önce, Amorino sokağındaki

bir otelde buluştular, Nesi'nin Aurora'yı götürdüğü otelde.

Masist Herkül'ün ta kendisi; iri yarı, şişman, bütün görüşleri ilkel. Adaletin gerçekleşmesini isteyen, ahlâkçı, her çağda görülen türden «başka bir çağın» adamı. Yeryüzü hep onlar sayesinde ayakta. Ugo hikâyesini anlattığı sürece sesini çıkarmadı.

— Kapıyı kapasak iyi olacak, dedi. Beppino dönebilir ve bir karar almadan seni görebilir.

Aslında Ugo'yla açık açık konuşmayı kararlaştırmıştı.

— Ne yapmayı düşünüyorsun? diye tekrarladı.

Ugo, kendini içgüdüsüne bırakan bir delikanlı. Her zaman dönüp dolaşıp aklın yönünü bulacağından emin, dürtülerinin peşinden gidiyor.

— Bu sabah evde yoktum, dedi. Her şeyden habersizmiş gibi davranırım. Maria evde yalnız olduğuna göre durumun nasıl olduğunu anlatabilir. Benimle konuşmak Beppino'ya düşer, eve döndüğünde tabii. Hır çıkarsa ağzını burnunu kırar Maria'yı da alır götürürüm. Beni seviyor, bir yuva kurmak da hoşuma gitmiyor değil doğrusu.

Bu sözler üzerine Masist tartışmayı geliştirdi; önemli anlarda dilini biraz olsun çözebiliyordu.

— Senin için çok basit, dedi. Hem söylediğin kadarıyla durum kendiliğinden çözümleniyor gibi. Ama Beppino'yu hesaba katmadın; sinirleri bozuk, başınıza iş açar ve haksız da sayılmaz. Farfaralık uğruna belâya çatıyorsun. Oysa Maria ile herhangi bir kadın arasında ayırım yapmadığını ben biliyorum. Doğru değil mi?

— Bir anlamda öyle.

— Dinle! Şüpheciliğinin modası çoktan geçti. Bir süreden beri geçerli değil bu. Düşündüklerimi söylemek için bu olayı fırsat biliyorum. Kumar oynamaya başladın; bazı akşamlar kafayı tütsülediğin de oluyor. Sonuncusu ve en önemlisi, her zaman faşist-

leri çiğ çiğ yemeye hazır görünen sen, Partiyi unutmak için hayatının biraz renklenmesi yetti. Bütün bu söylediklerimi istersen ispatlayabilirim de.

Şarap, iskambil ve zar konusunda Ugo kendini savunmaya hazırdı; ama en son suçlama elini kolunu bağladı. Şimdi cezaya çaptırılmış küçük bir çocuk gibi.

— Yapılacak şey olmadığı hepimize söylendi. Sen bile aceleyle gazeteler ve risaleleri gizlemeye baktın. Sabret! Halk Yiğitleri yeniden kurulduğunda ilk başvuracaklardan biri olacağıma inanabilirsin.

— Bu arada kollarını kavuşturup beklemeyi kim, söyledi sana?

— Eciş bücüş yoldaş, değil mi?

— O senin anladığın. Bana, tam tersine, daha çok çalışmamızı istiyormuş gibi geldi. Neden pazardaki arkadaşların ödeneklerini toplamadın?

— Parti dağıtıldığına göre artık gereği kalmadı, diye düşündüm.

Masist, Ugo'ya yönelen hareketini güç tuttu ve elleriyle kendi kollarını iyice sıktı. Ugo'nun başı öndeydi, bu hareketini görmemişti. Devam etti:

— Hem pazardaki arkadaşlar epey soğudular. İçlerinde bize yakın üç kişi vardı: Bove, Matteini ve Paranzelle. Onlar da bizden uzaklaşıyorlar.

— Kızıl Yardım adına toplanan paranın, dün beni görmeye gelen Matteini tarafından getirilmesinin nedeni de bu. Gerçek şu, dostum Ugo, pazardaki dostların sana güveni yok. Tehlikeli bir dönemdeyiz; kafanda kumarla içkiden başka şey olmadığını görüyorlar, üstelik hepsi de aile babası.

Bu sözler Ugo'yu kamçıladı. Suçüstü yakalanıp ne diyeceğini bilemeyen kişinin tepkisini göstererek kendisini suçlayandan daha yüksek sesle bağırmaya, kendini korumak için ipe sapa gelmez şeyler söylemeye koyuldu. Birden patlayıverdi:

— Partiden de, senden de bezdim! Bir şey yap-

mak mümkün olduğu sıra -bu konuda Bordiga* gerçeği görüyordu- onu aşırılıkla suçlayıp köstekledi niz. Şimdi faşistler sizi kıskıvrak yakalamış tutuyorlar. Torinoluları dinlemek istediniz, çok iyi başardınız bu işi! Gramsci** büyük bir zekâ olabilir, ama doğuştan talihsizdir. Ondan ne bekliyebilirsin?

Bu sözler üzerine Masist giyotinin bıçağını indirdi, yani güçlü elinin bir vuruşuyla Ugo'yu yere serdi.

— Ayağa kalk ve defol! dedi sonra.

Ardından kapıyı açtı, ekledi:

— Arabanı da al, bundan böyle beni gördüğünde selâm vermek zahmetine katlanma.

Ugo ayağa kalktı, dilini kanlı dudaklarında gezdirdi, dışarı çıkarmak için arabasını çevirdi. Eşikte geri döndü ve:

— Ayağını denk al Masist, dedi. Çünkü bana yaptığını, şu ya da bu şekilde ödeyeceksin.

Masist'in yüzünde hafiften, alaycı bir gülümseme belirdi:

— Emrinde bir sermayem var, dedi.

Ugo arabasını Mosca sokağındaki garaja kadar sürdü. Yarılan dudağından akan kanı yıkamak için Mentana alanındaki çeşmede durdu. Dilini değdirdiğinde ön dişlerinden biri sallanıyordu. Mentana alanında faşistlerin merkezi vardı: Durup dinlenmeden bir takım kişiler içeri girip çıkıyorlardı. Ugo, iyi gizlenen bir bombanın hepsini havaya uçurabileceğini düşündü. Bu işi yaptıktan sonra yalnız sözde değil eylemde de komünist olduğunun deliliyle Masist'in yanına dönecekti. Sonra da tabancasıyla ateş edip onu

* Bordiga: İtalyan Komünist Partisi kurucularından. Sovyetler Birliği etkisindeki İtalyan Komünist Partisi Merkez Komitesi Bordiga'yı devirdi. 1930'da da partiden attı.

** Gramsci: Togliatti ile birlikte, Bordiga'nın atılmasında rol oynayan ünlü İtalyan siyaset adamı ve yazarı.

oldurecekti, çünkü Masist'e silâhtan başka şeyle saldırmanın imkânı yoktu. Diliyle biraz zorladı, dişi düştü. Ugo dişi avucuna tükürdü ve bozuk para çantasına koydu. «Bunu Masist'e yutturacağım», diye düşündü. Dilini sökülen dişin bıraktığı oyukta gezdirdi ve ağzına kan tadı doldu. Bir değil sanki on diş yitirmiş gibi, ağzında koskoca bir boşluk hissediyordu. Başı ağrıyordu, kafası karmakarışıktı. Saponai sokağındaki lokantaya girdi, altı kişinin yiyebileceği kadar yemek ve bir litre şarap ısmarladı. Etin ardından bir litre şarap daha istedi. İkinci litreden sonra, önündeki şeftali yığınıyla üçüncü litre şaraba bakarken, Maria'nın meyvalarını dışarda, arabanın içinde unuttuğunu hatırladı. Genç kadın sisler arasından, küçük bir bebek gibi göründü gözüne. Dışarı çıktı. Dizlerinin bağı çözülmüştü. Yeraltında, lağımların içinde yürür gibiydi. Işıklar uzak, çok uzak parıltılı noktalar gibi geliyordu. İçgüdüsüyle bu noktalardan birine yürüdü, önünde durdu. Merdiveni çıktı:

— Boş oda var mı? diye sordu.

Kendini yatağın üstünde buldu, geğirdi ve: «Ona yutturacağım», dedi. Ama, neyi kime yutturacağını çoktan unutmuştu. Uykuya daldı.

Penceresinden dışarıyı gözleyen Nanni, evinin merdivenlerinde oturan Staderini'ye:

— Ugo'ya bak, dedi. Uyumak için Cervia Otelinde oda tuttu; zil zurna sarhoş. Onu daha yürekli sanırdım.

Fidalma da penceresinden;

— Hem insanın başını belâya sokarlar, hem de tehlikeyi görünce tabanları yağlarlar, diye seslendi. Başına böylesi gelen kadınlar acınacak yaratıklardır.

Bu sözler Clorinda'nın dikkatini, üzerinde çalıştığı badem ve şeker karışımından ayırdı. Pencereye çıkıp:

Carresi ailesinde barış yapıldı, dedi. Kocam onları bir saat önce, şehrin merkezinde görmüş! Ye-

mekte bana anlattı. Pascoschi'de bir masaya oturmuşlar. Maria sargı bezini çıkarmış, çilekli dondurma yiyormuş.

Kunduracının bir yorumu daha duyuldu, sonra Corno sokağı günü, yazın pis kokulu sıcağı ve devriyenin bekleyişi arasında tamamlandı.

Jandarma onbaşısı yoklamayı yaptı; Nanni karşılık verdi. Devriye Corno sokağını bir uçtan öbürüne geçti. Onbaşının bakışı çalıştığı yere hemen hâkim olan bir sahneye koyucunun bakışı gibiydi: Birkaç gün sonra, seçkin kişilerle olağanüstü bir gösteri yönetecekti. Ardından ara sıra kedilerin miyavlaması, Leoni sokağından geçen bir arabanın homurtusu, sokağın iki ucundan duyulan Antonio'nun horultusu ve Cecchilerin saatinin tıkırtısıyla kesilen sessizlik ortalığa çöktü. Madam bile, uzun süre Liliana'nın uykusuna göz kulak olduktan sonra dalmıştı. Yalnız Masist, Margherita'yı uyandırmamak için kımıldamaktan kaçınarak, açık gözleriyle karanlığı delmeye çalışıyordu. Penceresinden görülen damları ve yıldızlı bir gökyüzü parçasını seyrediyordu. En ufak bir tepki göstermeyişini Ugo'nun kafasına kakmaktaydı. Arkadaş ve yoldaş olarak onu yitirdiğinden korkuyordu. Samson'un bile, yalnız kaldığında, yıkılan bir dostluğun ardından pişmanlık duymaya hakkı vardır, değil mi?

Sokaktan «Anne!» diye seslenen Milena'yı ilk duyan da Masist oldu. Saat sabahın ikisiydi. Uykunun en derin olduğu sıra. Ama çocuğunun çağrısı Tanrı'yı bile mezarından kaldıran bir melek borusudur. Gemma ilk çağrıda uyandı, dehşetten buz keserek hemen pencereye çıktı.

— Anne, bana kapıyı aç!

— Ne oldu kızım?

— Alfredo eve dönmedi anne; aç.

Ana kızın sesleri bütün sokağı ayağa kaldırdı.

Yaz geceleri yataktan atlamak pek uzun sürmez, özellikle böyle olaylarda. İlk harekete geçen Clorin-

da'ydı, sonra Staderiniler, Nanni ve Ristori'nin tavan arasındaki girintiye tıktığı Rosetta göründü. İki dakika içinde bütün pencereler başlarla süslendi.

Milena annesine çıktığından kimse ne olup bittiğini bilmiyor, bir pencereden öbürüne şaşkınlık içinde sesleniyor, fikir yürütülüyordu. Bianca gidip kapılarını çalmak eğilimindeydi, ama babası engel oldu. Fidalma:

— Birinin öğrenmesi gerekir, dedi; eninde sonunda iki yalnız kadın.

Ama oldukça nazik bir durumla karşılaşılmıştı, ancak yakın bir dost bu işi yapmayı göze alabilirdi. Örneğin Margherita. Gerçekten de Margherita, ısrarla Milena'ya seslenmeye koyuldu. Milena annesiyle birlikte pencerede göründü. Gemma'nın ürkmekten de öte ödü patlamıştı, titriyor, aklma en kötü şeyler geliyor ve Tanrı'ya yakarmaktan başka şey yapamıyordu. Annesinin tersine Milena sakindi. Bu öylesine saçma bir olaydı ki genç kadının kavrama yeteneğini aşıyordu. Aynı zamanda da tepeden tırnağa titriyor, bir yanardağın tepesinde yapayalnız kalmış gibi korkuyu hissetmiyordu; böyle anlarda insan bir köşeye sığınır, şaşkınlık içindedir, işi oluruna bırakarak ölümü bekler. Böyle anlarda korku, gülünç bir duygudur. Ama her şey sona erdiğinde insan, saçlarının bembeyaz kesildiğini görür.

— Milena, olup biteni anlat bana, dedi Margherita.

Ama Gemma araya girdi:

— Düşünsene! Alfreda eve dönmemiş, Milena da gecenin bu saatinde ta Cure'den yürüyerek gelmiş!

— Milena, nasıl oldu bu iş?

Dünya Milena'nın başına yıkılmıştı; sesi, bir felâketten arta kalan tek kişininki gibiydi, yine de bu seste şaşkın bir yeni yetme sesinin kalıntıları seziliyordu.

— Alfredo'yu saat altıda dükkânda bıraktım. Onu her zamanki gibi dokuzda bekliyordum. Saat onu, sonra on biri çaldı. Derken geceyarısı oldu. Ne yapacağımı kestiremiyordum. Sonunda anneme uğramaya karar verdim.

Bu sözlerin ardından koro, duruma el koydu.

— Dükkânda uyuya kalmıştır, dedi Staderini.

— Üç-beş dakikalığına sedire uzanmış, dalıvermiştir, dedi Fidalma.

Ama Milena, annesinin evine gelmeden dükkâna uğramıştı. Kepenk indirilmiş, asma kilit dıştan vurulmuştu.

— Gece devriyesi Alfredo'yu saat dokuzda, Signoria alanında tramvay beklerken görmüş, diye ekledi:

Luisa Cecchi, üzgün bir sesle:

— İyi ama, dedi, neredeyse altı saat oluyor.

Masist, her kafadan çıkan seslere bir son verdi.

— Giyinip aşağı iniyorum Milena. Birlikte hastaneye uğrayıp bir bakalım.

Clara, Masist'le birlikte gideceğini söyleyince, hemen Bruno ve herkesin içinde bir şey diyemeyen şekerci Revuar'ın kızı Bianca da onlara katıldı.

Sokağın köşesini dönmek üzereyken, Nanni son öğüdü verdi:

— Alfredo'yu hastanede bulamazsanız merkeze de bir uğrayın.

Tıka basa şarap dolu gövdesiyle uyuyan Ugo ve faydalı olması için Armanda tarafından uyandırılan, «çok şey bildiği» halde üstüne vazife olmayan işlere burnunu sokmak istemediğini annesine söyleyen Carlio'nun dışında tüm Corno sokağı pencereden ayrılmadı ve haber bekledi.

Toprak kimseyi yutmaz. Arno ırmağı bile, er geç boğduklarını geri verir. Ama onlar Alfredo'yu Arno ırmağında bulamazlardı. Alfredo'nun genç, güzel ve

kocasını seven bir karısı vardı; az görülür zenginlikte, yeryüzünde istenebilecek her şeyin bulunduğu bir de mezeci dükkânı. Olanaklar çabucak gözden geçirilmişti: Kilisenin iyileştiremediği ruhi dertleri polis üzerine alırdı. Gövdenin dertleri için de hastane vardı. Alfredo'nun vicdanı rahat olduğundan hastaneden başka yerde bulunması imkânsızdı. Masist'e göre, insan kendiliğinden bu sonuca varıyordu.

Nöbetçi doktor, defterini karıştırma gereğini bile duymadı; onları bizzat Alfredo'nun yanına götürdü. Sandıkları gibi bir kazanın sözkonusu olmadığını söyledi. Anlaşıldığı kadarıyla Alfredo biriyle döğüşmüştü: «Birkaç yaya tarafından kendinden geçmiş bir halde bulundu ve cankurtaran arabasıyla hastaneye getirildi. Bir saat kadar oluyor.»

Kızlarla Bruno hemen Alfredo'nun yanına koştular, Masist isteyerek geride kaldı. Bunun üzerine doktor nalbant'ın gözlerinin içine baktı, onunla konuşabileceğine karar verdi:

— Aldığı yaraya bakılırsa başına sert bir şeyle vurulmuş; yaralıyı tanıyorsanız bana yanılıp yanılmadığımı söyleyebilirsiniz.

Masist'in üst dudağı, şaşkınlıkla uzadıkça uzadı.

— Siyasetle ilgilendiğini hiç duymamıştım, dedi. Sonra ekledi:

— Gerçekten kötü mü dövmüşler?

— Karısının yanında bir şey söylememeyi uygun gördüm, cevabını verdi doktor; başındaki yaralar kafa derisinden başka şeyle ilgili değil. Yaraları diktim, sekiz gün sonra bir şeyi kalmaz. Asıl arıza kafatasının içinde. Kan kusuyor, beyinde açılabilecek yaraların önemi hakkında şimdiden bir şey diyemem. Ama morali eni konu iyi. Bu da bir şeydir!

Alfredo tramvaydan iner inmez saldırıya uğramış ve Mugnone'nin çakılları üstüne sürüklenmişti. Üç saldırgandan biri ona pek yabancı sayılmazdı. Hayır, muhasebeci değildi; ama adamı Carlino'nun yanında

gördüğünden emindi. Korkuluğu aştılar; içlerinden biri geride kalmış gözcülük yapıyordu. Öteki iki kişiden biri sordu:

— Demek para vermek istemediniz?

Soruyu sormasıyla birlikte tahta copla kafasına vurması da bir oldu. Alfredo bayılmıştı.

Ertesi sabah saldırının ayrıntıları Corno sokağını soldurdu. Ama bakışlar sözlerden çok daha fazla şey söylüyordu Carlino dışarı çıktığında, bu bakışlar eni konu büyük bir ağırlıkta sırtına çöktü; gizli kişiliğine saygı duyulan, ama acımasız nöbetlerinden çekinilen biri gibi bu bakışlar onu izledi. Geçtiğini farketmiş görünenler, yalnız Nanni ile Ristori'ydi. Her zamanki gibi, biri elini kaldırıp öteki göz kırparak onu selâmladılar. Akşam, kilisede, Armanda Gemma'mn yanına ilişti.

— Puta el basarım ki, dedi, oğlumun bu işle hiç ilgisi yok.

Gemma onun elini okşadı ve:

— Siz azize gibi bir kadınsınız, dedi. Böyle bir oğulu hak etmiyordunuz doğrusu.

Sonra birlikte, Alfredo'nun iyileşmesi için dua ettiler.

Dünkkânm kepengine elle yazılmış bir mukavva parçası iliştirilmişti: «Sağlık nedenleriyle kapalı. Sekiz gün sonra açılacak. Floransa, 30 Temmuz 1925. Milena Bellini, Campolmi'nin eşi.»

Sekiz gün de neydi ki? Çoğu kere insan, farkına bile varmaksızın bir haftadan öbürüne geçiverirdi. Ama hesap tutmaya alışkın Nesi sekiz günün 192 saat, 11.520 dakika, 691.200 saniye ettiğini söyleyebilirdi. Yüce Tanrı yeryüzünü meydana getirmek için topu topu 518.400 saniye harcamıştı. Dolayısıyla da, bir pazartesiden ötekine çok şey olabilirdi. Alfredo'nun durumu da günden güne düzeliyordu. İki faşistin, Nesi

ailesinin, Madam ve kadınlarının dışında bütün sokak, hatta oğluna haber vermeyen Armanda bile Alfredo'ya geçmiş olsun demek için hastaneye uğramıştı. Clara yanına Adele, Palle ve sokağın öteki çocuklarını aldı. Ristori'nin gelişi büyük şaşkınlık uyandırdı; ama insan otel işletti mi, bir sürü yemliği birden kollamak zorundaydı. Nanni bile onbaşıdan, birkaç saatliğine sokaktan çıkma izni aldı. Bu sekiz gün boyunca Alfredo, ilgililerden haftanın olaylarını tekrar tekrar dinledi durdu, her biri de kişisel bir yorum getiriyordu. Daha sonra Staderi'nin «uğursuz» diye nitelediği bu hafta, yine kunduracıya göre «Kıyamet» olarak nitelenen geceden iki ay önceydi.

«Uğursuz» hafta pazartesi sabahı Carresilerin kavgası ve ardından barışmasıyla açıldı. Akşam üstü Masist'in Ugo'ya attığı tokatla devam etti, bu ilk gün Alfredo'nun uğradığı saldırıyla kapandı.

Ertesi akşam, on bire doğru iki faşistin kavga ettiği duyuldu: Carlino, Osvaldo'dan daha yüksek sesle bağırıyordu. Ama pencerelerini kapadılar, tartışmalarının konusunu anlayabilmek mümkün olmadı. Salı günü bu kadarla kaldı. Çarşamba farkına bile varılmadan geçti gitti. Nanni Elisa'ya kızmıştı, sesini yükseltti, belki elini bile kaldırdı. Gigi Lucatelli ile merdivenden atlama yarışına girişen Giordano Cecchi'nin kolu çıktı; bunların hepsi de olağan şeylerdi.

Karşılığında perşembe günü olan oldu. Nesi, her zamanki gibi saat dokuzda dükkâna indi ve kepengi kapalı buldu; çırak, kunduracıyla gevezelik ederek belkiyordu.

— Otello daha dükkânı açmadı mı? Her zamanki saatte açması gerekirdi, dedi kömürcü.

— Ben de hastalandı sanmıştım, dedi çırak.

Elinde tek pabuçla tezgâhın arkasından uzanan kunduracı Staderini:

— Evde yok öyleyse, dedi.

Nesi, Corno sokağında oturduğunu o an hatırlaya-

bildi; sopasını salladı, öfkeyle çevresine bakıp haykırdı:

— Siz pabuçlarınızın başına dönün! Tabii ki Otello evde yok. Gelen koliyi çekmesi için istasyona yolladım.

Başka bir anahtar aldı ve dükkânı açtı.

Yarım saat geçti. Çırak Tintori ve Lungarni sokaklarını dolaşıp evlere kömür verecekti; patronun kendisine liste yapmasını bekliyordu. Ama masasının başında oturan patron başını elleri arasına alıp düşüncelere daldığından, çırak o gün kimseye kömür götürülmeyeceği sonucuna vardı. Dinlenmek hoşuna gitmiyor değildi; Otello'nun kendisine önceki gece söylediği, Lungarni pansiyonuna verilecek üç kental kok kömürünü de unutmak işine geldi.

Derken Clara göründü ve «bir kilo taşsız kömür» istedi. Nesi karanlığın içinden haykırarak kömüründe taş bulursa ne yapması gerektiğini söyledi.

— İki adım ötede bir kömürcü daha var! diye bağırdı.

— Canım, laf olsun diye söyledimdi, dedi Clara gülümseyerek.

— Ben de laf olsun diye yaptımdı, dedi Nesi haykırarak.

Öfkeyle yerinden kalktı, çırağın tartmakta olduğu kömürü yere saçtı ve bağırdı:

— Defol küçük, defol! Senin gibi müşterileri kaçırmak çok daha iyi.

Şaşırıp ürken Clara yerinden kıpırdamadığından, üzerine yürüyüp suratına haykırdı:

— Ben türkçe mi konuşuyorum yoksa?

Clara koşarak dışarı fırladı.

— Bugün bayram, diye devam etti Nesi yüksek sesle. Herkes dışarı! Kapıyoruz!

Birden pişmanlık duyan çırak:

— Lucchesi pansiyonuna... diyecek oldu.

— Bugünü de kömürsüz geçirirler! Floransa'da

Arno'daki su kadar kömürcü var. Nasıl ve ne zaman istersem o zaman kömür vermek benim elimde mi, değil mi?

Kapıya fırlayan çırak:

— Emredersiniz Bay Egisto! dedi. Ardından da ekledi:

— Yarın görüşüyoruz öyleyse,

— Yarın, öbürgün, daha sonra, ya da belki hiç bir zaman. Yürü, yürü, hadi!

Saç kepengi indirdi, asma kilidi vurdu, sonra çırağa seslendi.

— Hey! Buraya bak! Gezmen için para vermiyorum sana. Burada dur ve Otello'nun dönmesini bekle. Hırsızın teki olmasaydın sana dükkânı bırakırdım.

— Siz Tanrı'ya bile güvenmezsiniz, dedi çırak.

— Tabii! Çünkü daha beynim sulanmadı! diye cevap veren Nesi topallayarak Perlascio sokağında kayboldu.

Çocuk da arkasından mırıldandı: «Daha beynin sulanmadı ama sulanması yakındır.»

Gerçekten de beyni sulanma yoluna girmiş olmalıydı, çünkü Nesi'nin gözünde siparişi geri çevirmek bir balığın su dışında yaşamasıyla eş değerdeydi: Sapıtmanın ta kendisiydi. İnşaat işçisinin istediği bir kiloyla Lucchesi pansiyonu gibi saygı değer bir müşterinin üç kental kok kömürü arasında da hiç bir fark yoktu! Acıları gerçekten aklını başından almış olmalıydı. «Otello nereye gitmiş olabilir?» diye düşünüyordu. Birkaç zamandır alışılandan da suskundu, yüzünde isyan belirtileri okunabiliyordu. Vazgeçilmez olduğunu göstermek için grev yaptı demek, ha! Babasının karşısında tek söz söyleyemiyor, bu yoldan gözdağı veriyor demek? Her hafta cebine yirmi liret koyan kim? Açlık kurdu bile ormandan çıkarır; göreceksiniz, bu akşam kuyruğunu bacakları arasına kısıp dönecek. O zaman Aurora'nın Nesi'den yediği sopalar, oğluna atacağı dayak yanında devede kulak kalacak.

Reşit mi değil mi? Nesi onun babası mı, değil mi? Oğlu ilk kez ona saygıda kusur ediyor. Kendi «etinden» gelen bu hakaret kömürcüyü allak bullak etti. «Onun dünyaya gelmesine ben sebep oldum; ben ortadan kaldırıyorum.» Sabahtan akşama kadar içinde kaynayan öfke yüz kat alevleniyor. Bir çıkış yolu bulmazsa Nesi patlayacak. Elinin altında Otello olmadığına göre ceremeyi Aurora çekecek. Bir katil kadar öfkeli ve bilinçli. İçeri girince pencereyi kapayacak, komşulara duyurmamak için de bağırmamaya bakacak. Canının daha çok acıması için Aurora'yı ayakta durmaya zorlayacak! Ama Aurora kendisinden güçlü, bir kurbağa gibi yere yapışıyor. Hem şimdi kapıyı da kilitliyor. Ama Nesi'yi on birden önce beklemiyor nasılsa. Saat daha dokuz buçuk. Belki alış-verişe çıkmıştır. Nesi'nin bütün umudu bunda.

Gerçekten de düşündüğü çıkıyor. Anahtarı birden kilide soktu, kapı açılıverdi. Herhalde Aurora alışverişe çıkmıştı. Beklemekten başka yapacak şeyi kalmıyordu. Ama bekledikçe öfkesinin azaldığını, yorgunluğun her yanını kapladığını hissediyordu; gövdesindeki arızalar Nesi'nin dayanma gücünü yok ediyordu. Yatağın kıyısına ilişmiş, bakışlarını odanın içinde dolaştırdı. Oda her zamanki gibiydi, yalnız alışılmamış bir şey vardı görünüşünde. Ama ne? Kendini zorladı, derken tuvalet masasının üstünde Aurora'ya ait hiç bir şeyin bulunmadığını gördü. Duvarda da sabahlığı asılı değildi. Yerinden kalktı, dolabı açtı; dolabın içi boştu. Sövdü saydı, dayak yemişcesine haykırdı. Çocuk ağlamaya başladı. Nesi beşiğe yaklaştı; bakışı altına bir kâğıt parçasının iliştirildiği süt dolu emziğin durduğu konsola takıldı. Pusulayı okumadan önce, Nesi Otello'nun yazısını tanıdı: «Çocuk on birden önce uyanmaz, diyordu. Haşhaş aldı. Uyandığında sütünü ver. Lusia'ya bırak onu; ancak, senin oğlun olduğuna göre bakım masraflarını karşılayacaksın. Bizi aramaya kalkma, bulamazsın.» Sonra, daha aşağıya

birkaç satır eklenmişti: «Kendimizi öldüreceğimizi sanma; böylesi seni daha çok sevindirir. Başımıza dert açmaman için, ancak reşit olduğumuzda geri döneceğiz. Yalnız küçüğe üzülüyoruz.» Kâğıdın altına da, Aurora şunları karalamıştı: «Çocuğa dört saatte bir süt verildiğini anneme hatırlat. Dört kaşık sıcak suya iki kaşık süt tozu konacak.»

Nesi'nin ilk düşüncesi, kâğıda imzalarına atmadıklarını farketmek oldu. Sonra elinde kâğıtla kendini yerde buldu, bakışı siyah-beyaz çinileri saymaya koyuldu. Çocuk yeniden dalmıştı. Zaman geçti. Nesi hareketsizdi; ayaklarıyla duvar arasında kalan çinileri sayıyordu. Dudakları kendiliklerinden şu sözleri tekrarlamaktaydı: «Bunu yapabildiklerine göre ben artık eski Nesi değilim. Kimseyi korkutmuyorum.» Bebeğin çığlığı onu bir kez daha uyuşukluktan çıkardı. Güçlükle, inleyerek doğruldu; bacağı her zamankinden çok ağrıyordu. Emziği aldı, Aurora'nın hareketini hatırladı ve yastıkların üstüne bıraktı. Ardından bebeği çevirdi ve emziğin lastiğini dudakları arasına soktu. İskemleye oturdu ve küçüğün şişeyi boşaltmasını bekledi. «Kimseyi korkutmuyorum artık! diye mırıldandı. Çocuğa emziğini ver! Bana emir yağdırılıyor!»

Sonra çocuğu kaldırdı, bir battaniyeye sardı, çıktı. Öne uzattığı kollarının arasında çocuğu tutuyor, bastonu parmağının ucunda sallanıyordu. Sürükleniyor, topallıyordu; yüzünün görünüşü ürkütücüydü: Solgun, sapsarı, neredeyse yeşil bakışı da sönük. Omuzları çökmüş, başı eğilmişti.

Luisa Madam'ın evinde, mutfak penceresindeydi. Nesi'yi gördü ve kalbi durdu sanki. Merdiven boyunca, sokağa varıncaya dek kesilmeyen bir çığlık koyverdi. Bebeği Nesi'nin kollarından kaptı.

Aurora'ya ne oldu? diye sordu korkuyla.

Kaçtı! Aurora ile Otello kaçtılar. Artık Nesi kimseyi korkutmuyor!

Evine doğru yürüdü, geçtiğini gören Borgo de

Greci ve Perlascio sokağında oturanlar merakla hâlâ peşinden gidiyorlardı. Corno sokağı bir anda doldu; Staderini kalabalığı yönetiyordu: «Metresi, çocuğunu buna bırakıp oğluyla birlikte kaçtı!» Sözleri pek açık değildi belki, ama herkes anlamış göründü. Kömürcü evine vardı. Karısının odasına girdi ve:

— Nesi'nin artık kimseyi korkutmadığını farkettin mi? diye sordu. Üşüttüm! Beni de yatağında ister misin? Ayakta duramıyorum!

Günlerden perşembe, öğlene doğruydu.

Ama biz, Aurora ile Otello'nun hazırladıkları çukura onbaşının Nesi'yi nasıl gömdüğünü öğrenmek istiyorsak Murate cezaevine uğramamız gerekecek. Hem sonra bu gezinti bizi eğlendirecek de.

Cezaevi, en ufak sesin yankılandığı koca bir sandıktır. Burada, telefon daha bulunmadan önce çalışırdı. Hava yoluyla yiyecek, sigara ve para değiş-tokuş edilirdi; buranın nasıl işlediğini dışardakilere anlatmak namusluca bir iş olmaz. Hem bütün gardiyanların satın alınamayacağı ispatlanmış da değildir; devlet onlara ya az para verir, ya da hiç vermez. Bu nedenle de Giulio, torbanın kimin eline vardığını çabucak Araba bildirebilmiştir.

Çalınan malın değeri çok büyüktü, uzun süre kendisinden habersiz kalınmasını imkânsız kılacak kadar önemliydi. Sonradan Arabın izlemek üzere benimsediği yolu anlamak için hırsızların da herkes gibi birer insan, Clara gibi saf ve kolay inanır kişiler olduğunu bilmek gerekir (bu satırların yazarı içlerinde yaşadığından hırsızları iyi bilir). Hırsız derken poliste adi sabıkası bulunan kişilerden söz ediyorum; ufku tavuk çalmaktan maymuncuk kullanmaya kadar uzananlardan, Bunlar, günlük nafakayı çıkarmak sözkonusu olduğunda sadece yollarını ve mesleklerini şaşıran namuslu emekçilerdir. Hem, eciş bücüş yoldaş bunların «lümpen proletarya»dan olduklarını söylecektir size; yani, aşırı uçların bir noktada birleştiğini savunan yasa-

ve uygun olarak, aşağı yukarı kapitalizm kadar işçi sınıfına dayanan, hain, «yalın ayak-başı kabak»lar sürüsüne Cepçiler, dolandırıcılar, el çabukluğuyla cüzdan yürütenler, ara sıra insanın acımayla karışık bir hayranlık duymaktan kendini alamadığı yankesici denen bu küçük hırsız sürücü sefiller sınıfının uzman işçileridir; ama onların da kaderi, kurbanlarından çok sıradan bir jandarma onbaşısının elindedir çoğu kere. Otel fareleriyle yavaş yavaş küçük burjuvaziye doğru çıkılır ve sonunda «iki kıta polisince aranan uluslararası hırsız»a varılır. Ama gitgide çerçevemizden çıkıyoruz, hayal gücümüz yolumuzu şaşırtıyor. Giulio'yu bulmak için, tam tersine, kuyunun dibine inmek gerek. Arabı bulmak için de. Bolognese sokağı soygunu, Arabın epey uzun hırsızlık hayatının en kazançlı işi olmuştu. Dolayısıyla da soygunu yaptığı sıra, suç işlediği yerde kartını unutacak ve suçortağı diye bula bula Giulio'yu bulacak kadar aklı başından gitmişti. Üstelik o acelecilikle, gerdanlık ve muhafazasını çok daha emin bir yere gizleyebilecekken torbanın içinde bırakmıştı. Bütün bunlardan sonra gelin de Arabın, malın başına gelenler hakkında bilgi edinmek eğilimine karşı koyabileceğini düşünün. Bilindiği gibi, çocuklar kendilerini tilkiden kurnaz sanırlar. Arap Giulio'ya haber vermeden, dostundan Nesi'ye gitmesini ve şunları söylemesini istemişti: «Malların toplu olarak değeri 300.000 liretten fazla. Hemen 100.000 liret verirseniz bir daha sözünü bile etmeyiz,» dersin. (Kadın 100.000 istemesi gerektiğini, ama 50.000'e kadar da inebileceğini biliyordu.) Ya da hepsini geri versin. Torbayı küçük bir el torbasına koyarsın, üstüne de kömür doldurur sana söyleyeceğim yere bırakırsın: Artık kimsenin dikkatini çekmeyen, emin bir yere.»

Kadın cezaevinin görüşme yerinde talimatı aldıktan sonra, kendisine verilen görevi yapmaya hazırlandı; peşinde de kimsenin bulunmadığını sanmaktaydı. Perşembe günü saat onda Corno sokağına

uğradı ve kömürcü dükkânını kapalı buldu. Çırak, öğleden sonra bir kere daha uğramasını söyledi. Oysa Arap Giulia ile haberleşse, Corno sokağında polisin adamı Nanni'nin bulunduğunu, dolayısıyla da kadının Nesi'yle birlikte görünmesinin tehlikeli olduğunu öğrenecekti.

(Demek Giulio henüz hırsızlar birliğine, yani Çevre'ye, Nanni'nin oynadığı iki yanlı oyun hakkında raporunu vermemişti. Aslında Giulio bu olaydan kimseye söz etmemiş, cezaevinden çıktığında, tekrar geri dönme pahasına, bu işi tek başına çözümlemeyi kafasına koymuştu.)

Arabın dostu sonunda Elisa'yı görmek için odasına çıkmış, jandarma onbaşısı da Nanni'yi görür görmez söylemek istemediği bir şey bildiğini yüzünden okumuştu. Yine de bu kez, Nanni'ye söyletmek için «daha ikna edici» yöntemlere başvurmak zorunda kaldı.

Ertesi cuma günü öğleden sonra, yıllar süren bir ayrılığın ardından yine karısının sıcaklığında ısınan Nesi yataktan kaldırıldı, ağustos güneşinin altında bileklerine kelepçeler geçirildi. Nasıl olduğunu göreceğiz. Ama daha onbaşı nabzını yoklamadan, torbayı olduğu gibi nereye gizlediğini itiraf edeceğini şimdiden söyleyebiliriz.

Haberciler Giulio'nun hücresine uğramakta geç kaldılar, çok geç döndüler geriye! Onbaşı da zaferinin mutlak olmasını istedi; Arabm dostunu da tutukladı. Şimdi içerde sigara ve yiyecek isteyen dört kişi var: Giulio, Cadorna, Arap ve dostu. Bu nedenle Arap, Giulio'ya ültimatomu çekti: «Karın, kendini düşünmeden çalışmaya başlamalı.» Giulio da karısını, isteneni yapmaya mecbur edeceği karşılığını verdi. Arabın, çalışmakla ne demek istediğini bildiğimizi sanıyoruz.

Soyguna yataklık eden Nesi de, alınyazısının tam ters yönünde ilerledi.

Polisler de bizim gibi birer insandır; karnını doyurmak için çalışan her yurttaş gibi yürürler. Fazla fazla, tutuklanan zengin bir adam olup taksi kiralamak istiyorsa, yakınlarından birinin bu işi yapmasına izin verilir. Ama avutacak bir köpeği bile bulunmayan Nesi için durum böyle değildir. İlk heyecanla iyice sarsılan karısı yatağmda bayılıvermiştir. «Utanç üstüne utanç!» diye bağıracak zamanı ancak bulmuş, ardından kendini kaybetmiştir. Yaşlı ve sağır hizmetçi de Tanrı'ya başvurmak üzere mutfağa kapanmıştır. Hizmetçi hem yaşlı, hem sağır, hem de saygısızdır; çünkü gökte, yerde ve her köşede bulunan Ulu Tanrı hiç kuşkusuz Corno sokağındadır ve olup biteni gözleriyle görmektedir. Hem her şeyi hazırlayan o değil midir? Tiyatronun baş locasına kurulmuşcasına penceresine yerleşen Clorinda'nın vardığı sonuç budur. «Tanrı, yalnız cumartesileri hesap görmez!» Bu sözlerin ardında bir hınç vardır: Yarım kilo kömürünün arasında kaç kere kara kara taşlar çıkmıştır. İşte şimdi Clorinda hasis, saf bir hoşnutluk içinde. Madam'ın yüreğine dolan sevinç başka türlü, daha derin ve bilinçli. Şimdi Gesuina, gizlenme gereğini duymadan pencerede duruyor; üstünde, köpeğini kollarında tutan Maria Carresi, altında ise Samira, küçük Piccarda ve o gün izinli olan Bruno var. Corno sokağı mevcutlu denebilir. Aşağıda görüntünün, yani kapının iki yanına erkeklerin ve annelerinin boşuna çağırdığı çocukların kalabalığı yığılmış. Ama Tanrı işini bilir; Pinti sokağındaki eve gidip küçüğün sütüyle bezlerini almasını Luisa'ya fısılamayı unutmamıştır.

Arno'nun kıyısında esen meltem bizim sokağa ulaşmaz. Güneş, bir böcek gibi en ufak deliğe yapışır. Fidelma'nm fırının üstünde unuttuğu ütü gibi yakar. Güneş ışınları gözleri rahatsız eder. İnsanlar, törenin en ufak ayrıntısını yitirmemek için ellerini gözlerine siper ederler.

Derken kapı açılır, ardında jandarma onbaşısıyla

iki memur ve Nesi görünür. Nesi'nin yüzü bembeyazdır, «Palyaço operasının başlangıcı gibi» diyecektir Staderini. Geri kalan her yeri siyahtır. Bastonundan yoksun, sanki kelepçelerine yüzlerce kilo ağırlık bağlanmış gibi iki büklüm ve sarsak sarsak ilerler. Memurlar ona destek olurlar. Onbaşı önlerine geçer. İngiltere seferinden dönen Sezar gibidir.

Dostluklar böyle zamanlarda kendini gösterir. Oysa seyirciler susmaktadır. Bakışları kayıtsızdır. Sanki Nesi, Corno sokağında yaşayanların yabancısıdır. Otuz yıldır yaşadığı bu sokakta şimdi bir dayanışma sözü, bir selâm, umut verici bir laf duymasına yol açacak en ufak soylu davranışın tohumunu atmamış olması mümkün mü? Üstelik kimse de neden tutuklandığını bilmiyor daha. Nanni, Cornolulara bilgi vermekten kaçınıyor. Nesi çok kısa bir süre önce yeri öptü. Onbaşı Sezar'dan çok Maramaldo. Zavallı Ferruci'ye kimsenin acımadığı sonucuna mı varmamız gerekiyor? Yalnız Ristori, otelinin kapısından, elini kaldırıp kömürcüye cesaret verdi. «Kendini bırakma, aksi halde hapı yuttuğunun resmidir!» dedi. Yine de jandarma onbaşısına, ağzını kulaklarına yayan gülümsemesini ayırdı.

Tutuklu sisten başka şey görmüyor. Ocak ayında, kömürcü dükkânındaymış gibi üşüyor; bacağındaki acıları bile hissettiği yok. Yalnız soğuk, alnını buzdan bir taç gibi sıkan soğuk. Ağır ağır soğuk enseye iniyor, boynunu kuşatıyor. Conti sokağını çıkarken yürek pes etti.

Öteki meraklılarla birlikte bu hüzün verici kafileyi izleyen Gigi Lucatelli, birden Corno sokağında görünüverdi. «Fenalık geldi! Cankurtaran çağırmaya gittiler!» Gigi Lucatelli, bu sözleri söyledikten sonra koşarak geri döndü. Artık Corno sokağında, ayakta duramayanların dışında kimse kalmamıştı.

Cankurtaran da elde taşınıyordu. Tekerlekler üstünde, gök mavisi üniformalar giymiş askerlerin ittiği

sedye geldi. Onbaşı borusunu öttürüyordu. Kalabalığı yararak Nesi'yi sedyeye yüklediler; heykel gibi kaskatı kesilen Nesi'nin bir gözü açık, öteki gözü kapalıydı. Can çekişenler gibi kesikti soluğu. Askerler sedyenin üstünü kapadılar, sonra da havasız bırakmamak için iki yanını kaldırdılar; sedyenin kollarına yapışıp rap rap uzaklaştılar. Kafile başkanı, elinde boruyla önde yürüyordu. Fazladan, bu yorgunluğa da katlanabilecek olan memurların en genci arkadan geliyor, meraklılar onları izliyorlardı, tabii programda bulunmayan bir eğlentiye katılan çocuklar da. Ama ağustos ayındayız; askerler talimli, koşmak onların mesleği. İlerledikçe kafile seyreliyor; ilk vazgeçenlerden biri de polis memuru. Sedye hastanenin kapısından içeri girdiğinde, Corno sokağından, son nefesini veren Nesi'nin başında kala kala Giordano Cecchi kalıyor. Öleni tanıyıp tanımadığını soran kafile başkanına, bir an durakladıktan sonra, iri çocuk gözleriyle: «Akrabamdır,» cevabını veriyor.

Jandarma onbaşısı, hastaneye gelmek için tramvayı seçmişti. Ama oraya vardığında Nesi'nin üstü çarşafla örtülmüştü bile. Onu konuşturacağından emin bulunan onbaşı bir küfür savurmaktan kendini alamadı. Sonra: «İhtiyar cadı, bir kere daha üstün geldi. Ölüm bile ondan yana çıkıyor,» dedi.

8

— Herkes konuşuyor, konuşuyor; ama ne olup bittiğini ilk anlayan benim! dedi Clara. Bana kömür vermeyeceğini söylediğinde, Şeytan'ın ta kendisiydi sanki.

— Sen bana bir öpücük ver! dedi Bruno.

Başka şey düşünmezsin!

Bu anların dışında başbaşa kaldığımız yok. Resmen nişanlandığımızdan beri, eskisinden daha az

yalnız oluyoruz. Ya anan var ortamızda hep, ya da Adele!

— Suç senin! Babam nişanlanmamıza izin vermezse, sözde ölüyordun.

— Ah! Gelişme gösteriyorsun.

— Ne gibi?

— Bir öpücük ver bana!

— Söylesene, dedi Bianca, Milena'yı gördün. Hoşuna gitti mi?

— Düşündüğümden daha değişik; Floransalılara benzemiyor, hele Corno sokağındakilere hiç! cevabını verdi Mario.

— Seni anlamıyorum. Tabii ki Floransalı değil. Milâno'da doğdu; ama bebekliğinden beri Floransa'da oturuyor. Babası maliyede memurdu, Floransa'ya atandı. Sonra savaşta öldü. Demek Milena hoşuna gitti?

— Kıskandın mı?

— Yok canım!

— Çocukluk etme! Alfredo ile Milena'yı tanımam için beni zorla hastaneye sürükledin. Şimdi Milena'dan hoşlanıp hoşlanmadığımı soruyorsun. Şaşı olduğu ve topalladığı için hayır demem mi gerekirdi? Peki: Hem şaşı, hem topallıyor, hem de sakalı var. Memnun musun?

— Milena arkadaşımdır.

— Tamam, dinle...

— Ne kızıyorsun? Öpmek istemiyor musun beni?

— Bianca'nın kendine bir sevgili bulduğunu duydun mu? Milena yakışıklı bir çocuk olduğunu söyledi bana.

— Ne iş yapıyor? diye sordu Bruno.

— Pino'daki matbaalardan birinde çalışıyor. Hem sonra...

— Kısa kes, bana hep başkalarından söz edersin. Bütün gün bir pencereden öbürüne aynı şeylerin tekrarlanması seni bıktırmıyor mu?

— Benimle birlikteyken sinirlisindir hep.

— Sadece biraz daha birbirimizden söz etmemizi istiyorum. Aralıkta mı, yoksa ilkbaharda mı evleniyoruz?

— Nisanda anlaştığımızı sanıyordum.

— Peki; istersen biraz daha ileri bırakabiliriz!

— Niçin böylesin ama?

— Seni sevdiğim için!

— Ya ben, seni sevmediğimi mi sanıyorsun?

— Sana söyleyecek bir şeyim vardı, dedi Bianca, ama şimdi söylemek istemiyorum...

— Bana söyleyecek bir şeyin olmadığı, söylemek istemediğin ve söylemek için yanıp tutuştuğun bir akşam olacak mı? Aşk!

— İşte, bu akşam!

— Aptal! Sana iltifat etmek istemiştim!

— Evet, parmağını emen küçük bir kıza iltifat ettikleri gibi, değil mi?

— Hiç Gastigamatti'yi görmeye, Alfieri tiyatrosuna gitmedin mi?

— Hayır, ama artık eve dönüyorum, hoşça kal!

— Gel buraya da asma suratını!

— Beni hiç ciddiye almıyorsun! Ne olmuş Gastigamatti'ye?

— Bunu sana başka sefer anlatırım. Şimdi bana söylemek istediğini söyle bakalım.

— Yeryüzünde yapayalnız olduğunu ve seninle kimsenin ilgilenmediğini biliyorum. Hayır, sersem! Evliliği düşünecek zamanımız var! Sen önce beni dinle! Nalbantın karısı Margherita'dan sana söz etmiştim. Merdiven başında, köyden gelen patateslerle öteki erzakı koyduğu küçük bir odası var. Odayı boşaltmak onun için dert değil. Oda küçük ama güzel; kolayca döşenebilir. Orada rahat edersin! Margherita

senden para almayacağından kiraya ödediğin para da cebine kalır. Sık sık onlara uğradığım için, akşamları çamaşırını da yıkayıp ütüleyebilirim... Margherita kocasını kandırmak üzere. Corrado iyi adamdır!

— Bu kez öpücüğe hak kazandın! Ama Corrado kim? Masist dediğiniz mi? Ev sahibi olarak başımda bir Masist bulunacağını düşündükçe ürpertiler geliyor.

— Otello ile Aurora dönecek mi dersin? diye sordu Clara.

— Dönmezlerse, polis onları bulma işini üzerine alır. Eğer... Ne deli şeyler!

— Tanrım! İntihar etmemişlerdir! Dün gece Aurora'yı düşünerek uyandım. Nasıl arkadaş olabildiğimizi bir türlü aklım kesmiyor! Orta yaşlı bir kadınmış gibi geliyor hep. Oysa benden topu topu üç yaş büyük. Nasıl olur da çocuğundan uzak yaşayabilir?

— Bu Aurora, senin arkadaşlarından biriydi değil mi? diye sordu Mario.

— Tabii! Ama gazetelerde yazı yazanlar gibi kötü şeyler düşünmeye kalkma. Aslında, sevgilisi uğruna her şeyini, çocuğunu bile bırakmak cesaretini gösteren bir kadın.

— Heyecanlanma! Heyecanlanınca ateşlendiğini biliyorsun.

— Düşün, iki saat sonra Masist'in kabul edip etmediğini öğreneceğim! Pencereden konuşabilmek ne iyi olacak!

Böylece 4 ağustos cumartesi gününe gelindi. Henüz ortalık karanlıktı, Nesi'nin horozunun ötüşü boru sesi gibi zafer dolu patlayıverdi. Sonra tanyeri taraçaları pembeye bürüdü. Eski Saray'ın saati altıyı çaldı. İlk tramvay, Grassina ya da Antella durağına gitmek için Leoni sokağında göründü. Yelkovan diren-

meyle karşılaştı ve Osvaldo'nun saati çaldı. Ama bu sabah saat insan seslerinden bir uğultuyla boğuldu. Çöpçü Cecchi, Maria, inşaat işçisi Antonio ve ötekiler, gözlerini açmak için çalar saat gereğini duymadılar. İki faşist, saat sekizden önce yataktan çıkmayanları bile kaldırmayı başarmışlardı; kavga ediyorlardı. Bu kez pencerelerini açık bırakmışlardı, sözleri tüm açıklığıyla komşu pencerelere ulaşıyordu.

Gözleri daha açılmayan Standerini :

— Her keresinde yeni bir numara! dedi.

— Corno sokağı tiyatroya döndü, diye ekledi Clorinda.

Konuşmakla Osvaldo ve Carlino'nun seslerini duymasına engel olduklarından, Nanni onlara sert sert baktı. Yine de hepsinin hevesi kursakta kalmıştı: İki faşist karşılıklı küfürleşiyor, birbirlerini kızdırıyor, kapışmaya hazır görünüyor, ama ayrıntıya inmiyorlardı. Çıplak ya da iç çamaşırlı, boyunlarını uzatan meraklılar kavganın nedenini kestiremiyorlardı. İki kavgacıdan Carlino daha saldırgandı. Osvaldo'nun sesi öfkeliydi ama neredeyse boyun eğecekti. Suçun Osvaldo'da olduğu sonucuna varılabilirdi.

— Sorumluluktan kaçıyorsun! Ödleğin tekisin! İğrenç bir herifsin! diye haykırıyordu Carlino.

— Fazla ileri gitme. Sen de kendini beğenmişin tekisin, haksızlık ediyorsun; manyaksın! karşılığını veriyordu Osvaldo.

— Sakin olun çocuklar! Bağırıp çağırmak için başka zaman bulamadınız mı?

Armanda koridordan konuşuyordu. İki arkadaş odaya kapanıp kapıyı arkalarından kilitlemiş olmalıydılar. Sesler odadan geliyordu.

— Bizi rahat bırak anne, dedi Carlino. Sen dualarına dön!

Sonra yeniden Osvaldo'ya:

Anladın mı köpek? dedi. Öyleyse neden partiye yazıldın? Yakanda parti işaretiyle caka satmak

için mi?

— İhtilâle senden daha iyi hizmet ettiğimi sanıyorum, diye kükredi Osvaldo. («Artık bir yön seçmeye başlayabiliriz!» diye seslendi, Clorinda. Ama kocası, şekerci: «Pencereden çekil, dedi; yattığın yerden de duyuluyor.»)

Osvaldo devam ediyordu:

— Şu sıra ödevimiz bir düzen ve disiplin örneği vermektir.

— Senin gibi düşünenler ödlektir, dedi Carlino. 1921 yılında birtakım vicdanî kuruntuların vardı; 1922 de ne yapıp edip tifüse yakalanmanın yolunu buldun. Şimdi de disiplini reddediyorsun. Köpeğin, iğrenç herifin, ödleğin tekisin!

— Ya sen, ve senin gibi düşünenler, kaçıksınız, delisiniz. ONUN sözlerini hesaba katmıyorsunuz bile.

— Ah! Sende utanma da yok! Boşu boşuna Tanrı'nın adını anma!

(Yatağın kıyısına oturmuş, iş pabuçlarını ayaklarına geçiren Antonio: «Azizleri yüceltmeyi de hatırla!» diye ekledi kendi kendine.)

— Seni duyan da işten elini eteğini çekmekten başka yapacak şey kalmadığını sanır. Oh! Ne âlâ, ne âlâ değil mi? İyi ama sen nerede yaşıyorsun be?

— İkinci dalga da geçince... ben...

— Kendi kendine ihanet ettiğini görmüyor musun? Aşağılık herif! İkinci dalganın göbeğindeyiz. Budur ikinci dalga!

— Tanrı aşkına, çocuklarım! diye yalvarıyordu Armanda kapıyı vurarak.

— Anlaşılan sen, Roma'dan telgraf bekliyorsun: «İkinci dalga bilmem hangi günün şu saatinde başlıyor.» Korkuyorsun. Sen bir hainsin!

— Sen de bir katil!

— Neymişim neymişim?

Bunun üzerine iki tokat, iki şaklama sesleri kesti. İtişip kakışmanın gümbürtüsü, yere devrilen iskemle-

ler, Armanda'nın çığlıkları duyuldu.

(«Vur gözünün üstüne,» diye bağırdı Nanni. Ama hemen ardından, ne olur ne olmaz diye pencereden çekildi.)

Armanda'nın yakarıları sonunda bir etki yaptı. Sadece Carlino'nun: «Bu akşam Federasyonda yeniden konuşacağız,» dediği duyuldu. Ardından sesler normale dönüştü ve duvarların sınırını geçmez oldu.

Kâğıt ve benzeri maddelerin satıcısı Osvaldo, Liliana ve Margherita ile Corno sokağının taşralılarını meydana getiriyordu. Ya da, Staderini'nin ciddi ciddi söylendiği gibi: «Şehirde oturmaya hak kazanmış köylüler»di üçü de.

Osvaldo'nun doğduğu kasaba, yerin sık sık sarsıldığı, köylülerin öküz arabalarıyla yolculuk ettiği, erkenden şehre varmak için hamallarla öğrencilerin 5.37 trenine bindiği Mugello'ya bağlı Vicchio kasabasıydı. Osvaldo 1900 yılında dünyaya gelmiş, savaşın son aylarında askere çağrılmıştı: «1899'lular Almanları durdurdu; 1900'lüler ülkeden atacak. Ülkenin kaderini çizecek olanlar, kısa pantolonlu, çenesinde tüy bitmemiş yumurcaklar!» Ama Almanlar, elleri havaya kaldırmak için kısa pantolonluların takviyesini beklemediler. Osvaldo ile yaşıtları önce vagonlara, ardından at arabalarına bindiler, ama cepheye vardıklarında ateş kes imzalanmıştı. Ülkenin kurtarıcısı diye orduya katılan 1900 doğumlu asker, zaferin tebligat memuru olarak geri döndü. 1900 doğumlu bir erin bulunduğu her konak yeri, koğuş ya da asker topluluğunda kıdemliler başlıyorlardı alaya. 1900 doğumlu, durmadan alaya alınan, tepesine dürülmüş yatak, maşrapalarla su yağan, durmadan kıçına postal yiyen, müthiş hayal kırıklığına uğramış bir çocuktu. «Hayatının tek fırsatının» kaçtığını bilen on sekiz yaşında bir delikanlıydı.

Osvaldo, 1922 yılı şubat ayına kadar askerde kal-

dı. Önce esirlerin denetimiyle görevlendirildi, sonra özgürlüğe kavuşturulan ülkelere gönderildi, sonunda da Torino'daki kışlalardan birinde angaryaya koşuldu. Hayal kırıklığı acıya dönüştü. Yapmadığı bir hatanın bedelini ödemek istiyordu. Utançtan kıpkırmızı, zafer kazanmamanın ezikliğiyle, «vatansızların» nümayişlerine karşılık düzenlenen vatansever toplantılarda, askerin büyük çoğunluğu terhis edilip eski muhariplerin sayısı yetmeyince aralarına karıştı. Bir gün kendinden geçip sevinçle havaya ateş etti, hainleri dipçikledi. Kendisine komuta eden, iki gümüş nişan ve üç yara izi taşıyan 1899 doğumlu yirmi yaşında bir subaydı.

Eğilimi, 1920 yılının bir eylül öğleden sonrası ortaya çıktı. Tanrıya giden kurtuluş yolları sayısızdı, günaha giden yollar gibi bunların da sonu yoktur. Önce dağıtılan nümayişçiler yeniden toplanıp saldırıya geçtiler. Osvaldo, sırtında siyah elbise ve başında şapka bulunan bir delikanlıyla karşılaştı. -Bir güneyliydi bu.- Delikanlı kolunu kıvırıp tüfeğini yakalamayı başardı. Tüfeği Osvaldo'nun elinden almaya çabaladığı sıra şapkasını düşürdü. Osvaldo bütün gücüyle asıldı ve namlusundan yakaladığı silâhı kurtardı. Delikanlı bir çığlık atıp dizüstü çöktü. Osvaldo istemeden, tüfeğin namlusuna takılı kasaturayla karşısındakini yaralamıştı. Delikanlıyı öldürdüğünü sandı ve bir an dehşetten kaskatı kesildi. Ama karşısındaki hemen doğruldu; elinden kan damlıyordu. Yaralanan sağ eliyle. Kan parke taşlarına damlıyordu. «Bir mendil gerek,» diye düşündü Osvaldo. Ama tetikteydi, silâhının namlusu yabancıya yöneltilmiş, hareketsiz durdu. Silâh arkadaşları vatansızları dağıtmış yanlarına geliyorlardı. Yabancı yerden şapkasını aldı: «Aşağılık herif. Ben yarın nasıl çalışacağım?» dedi. Aslında bu sözleri Osvaldo'dan çok kendine söylüyordu. Osvaldo'ya da bağırdı: «Satılmış!» Sesinde bilinen bir hava vardı. Az kaldı Osvaldo, tüfeğini indirip: «Toskanalı mısın?» diye

soruyordu. Ama karşısındaki birden yüzüne tükürüp kaçtı. Balgamı burnuyla dudağının üstüne yiyen Osvaldo öfkeli, hakarete uğramış, tüfeğini kaptı ve kaçmakta olan yabancıya nişan aldı. İlk kez «canlı bir hedefe» üç el ateş etti. Ama ateş eden 1900 doğumlu askerlerdendi, kurşunlar bir serçeyi yere indirdi. Namluya yapışan subay da dördüncü kurşunu boşa çıkardı. Belki bu kurşun kaçanı vuracaktı. Osvaldo görevinden alınıp cezaevine kondu. Subay cezayı kendisine bildirdi ve:

— Bir subay olarak raporumu vermem gerekti, dedi. Çünkü ateş edilmemesi emredilmişti; ama bir sivil ve bir İtalyan olarak seninle dayanışma halinde bulunduğumu ve onu vuramadığına gerçekten üzüldüğümü söylemek isterim.

Cezaevi, herkesin kendi düşünceleriyle başının çaresine baktığı bir «tefekkür» yeridir. Birtakım sonuçlara varabilmek için cezaevi hücrelerinden daha iyisi düşünülemez. Bir şey düşünmeyen ve varabileceği ilginç sonuçlar bulunmayan kişi bunları başkalarından edinir. Karmakarışık düşüncelerimize düzen vermek için gazeteler vardır üstelik. On beş gün hücre cezası, otuz gün adi ceza, bir buçuk ay eder: Osvaldo'-nun gerçeği bulmasına yetecek bir süre. «Yarın ben nasıl çalışacağım? Seninle dayanışma halinde bulunduğumu söylemek isterim! Satılmış! (Jandarma çavuşu bin beterini söylemişti!) Vuramadığına üzüldüm! (Şu sıra vicdanım, bir adam öldürmenin yükünü taşıyacaktı. Almanlarla savaşıyorduk. Şimdi bir Alman öldürmek cinayet; bir Alman da sivil, burjuva.) Burjuvaların tümü haindi. ASKER KAÇAKLARI. KALLEŞLER. KIZIL BAYRAK. (Üniforma giydiğim için yüzüme tükürdü! Gazetelerin yazdıkları doğru demek! Neden savaşa katıldığımı sandı?) VATAN UĞRUNA DÖKÜLEN KAN, KANLARIMIZLA SULANAN TOPRAK. ÖLEN KARDEŞLERİMİZİN KANI İNTİKAM İSTİYOR. «EVET, ÖCÜMÜZÜ KOMÜNİSTLERDEN ALACAĞIZ?» Yarala-

dığım genç komünist miydi? (Komünistse iyi ettim. Yazık ki vuramadım.)

1922 temmuzunda terhis edildi, doğduğu yere, kızkardeşiyle eniştesinin yanına döndü. Yeğenleri ve bunayıp çocuğa dönmüş babasına kavuştu. Eniştesi askerliğini yedek olarak yapmış, dolayısıyla da Floransa'da kalmıştı. Kumaş fabrikası olan Pratolu hısımlarından biriyle ortaktı; orduya mal verip «birkaç kuruş» biriktirmişti. Şimdi bir motosikleti vardı; oturduğu evin duvarlarını satın almıştı. Osvaldo'nun döndüğü akşam, eniştesi omuzuna vurup :

— Hadi bakalım, git yazıl, dedi. Ailemden biri faşistlere katılmazsa hoş olmaz.

— Ben de aynı şeyi düşünüyordum, dedi Osvaldo.

— Burada, diye devam etti eniştesi, bütün yöreyi temizledik. Yine de kendini gösterme fırsatı bulacaksın.

«Kendini gösterme fırsatı» bir ay sonra ortaya çıktı. Ama Osvaldo, 40 derece ateşle yataktaydı.

— Tifüsün ta kendisi, dedi bir yakınları olan doktor. Yazık, Riconi harekâtını kaçırıyorsun!

— Faşistlerle katıldığını ilk eylem olacaktı.

Sayıklarken, ölümü çok yakınında hissettiği halde, konuşmaları izliyordu. «Bütün bunları, gereken her şeyi yerine getirerek yapacağız. Kendimize tertemiz bir köşe hazırlamamız sözkonusu. Borgo ve Pontassieve, hattâ belki Floransa'daki gruplardan birkaç kişi katacaklar yanımıza.» Osvaldo onların yola çıktığını, sonra geri döndüklerini duydu. Yataktan çıkmaması tembihlenip Karnaval eğlentilerinin kaçtığını işiten bir çocuk gibi ağladı.

Tifüs, hafif geçtiğinde kırk gün sürer. Osvaldo'nunki altmış günü buldu. Zayıflamış, kızkardeşinin deyimiyle «evin önündeki küçük ağaç gibi» sararıp solmuştu. Ama ekim ayının da sonu gelmişti. Yatakta geçirdiği iki ay 10 kiloya, tüm saçlarına ve hayatının ikinci büyük fırsatına mal olmuştu. «Savaşı kaybet-

tim, ihtilâli kaçırdım. Hayattan artık ne bekleyebilirim?» Roma Yürüyüşünden dönen eniştesinin, doktorun ve öteki arkadaşlarının anlattıklarını ağzı bir karış açık dinliyordu. «Sen de hep savaştan sonra gelirsin,» dedi eniştesi, Osvaldo yedi kat yerin dibine girmek isterdi. Hiç olmazsa tifüs onu öteki dünyaya götürseydi! Sokaklarda görünmeye utanıyor, kızkardeşinin gösterdiği özene rağmen bir türlü toparlanamıyordu. Çoğu zaman evde oturuyor, hep futbol konuşuyordu; futbol en büyük merakıydı. Kasabada Osvaldo'nun tifüsten ileri gelen bir sinir yorgunluğu çektiğini söyleyenler de vardı, sevdiğinin ihanetine uğradı diyenler de. «Aslında turp gibi; eniştesi ona baktığı sürece...» diyenler bile çıktı.

Bir yıl geçti ve «bölgeye mutlak bir barış getiren» Riconi zaferinin yıldönümüne varıldı. Yıldönümünün bir şölenle kutlanması kararlaştırılmıştı. Pontassieve'den, Borgo'dan, Floransa'dan eski üniformalarla bir sürü insan geldi. Enişte konuklarını ağırlıyordu. Hepsi de şen, bol yemeği seven, kolayca kahkaha atıveren kişilerdi; ihtilâlin genç kuşağı! Aşağı yukarı hepsinde de, savaşta alınmış madalyalar, nişanlar vardı. Eniştesi Vezio, Osvaldo'nun da şölene katılmasını istiyordu. «O gece yürekten bizimle miydin, değil miydin?» Osvaldo, sevinçten ürpererek şölene katıldı. Aralarında sivil olan tek kişiydi (içine kara gömleğini giymişti). Bu özelliği onu rahatsız ediyordu; fazlalık olduğunu hissettiriyor ve küçültüyordu.

Yemek «Giotto con Allogio» otelinde verildi; yiyecek bol, şarap iyi, likörler, şarkılar, fıkralar gırla gidiyordu. Yaşasın bilmem kim! Kahrolsun bilmem ne! «Bir daha sefere O ellerimizi çözdüğünde!..»

Masalar at nalı biçiminde dizilmişti. Osvaldo sol uçta oturuyordu. Yirmi iki konuk vardı. Kasabanın önde gelen güvenlik âmiri, faşist eğilimli jandarma çavuşu baş köşeye yerleşmişti.

Osvaldo'nun yanında oturan kızıl saçlı biri :

— Faşistsen «Kahrolsun kral!» diye bağır, dedi.

Jandarma çavuşu, karşılık olarak masadan defolup gitmesini emretti. Ama içtiği şarapla iyice başı dönen kızıl saçlı yumruğunu kaldırdı, masaya vurdu ve kralın ancak O istediği sürece işbaşında kalabileceğini açıkladı. «İkinci temizlik dalgasında, bütün soylu halefleriyle birlikte tepetaklak gidecek!»

Tam o sıra masaya gelen ravyoliler durumu kurtardı. Yine de çavuş, yanında oturan otuz yaşlarında, parlak kara gözlü (hem kurt, hem de aydın yüzlü diye düşündü Osvaldo) gence eğildi, bu fısıldaşmanın ardından gencin kızıl saçlı tahrikçiye döndüğü görüldü.

— Dikkati çekmeye kalkma Bencini. Olay kapanmıştır başçavuşum, diye ekledi ardından.

Bencini boyun eğdi, bıçağını kınına soktu ve:

— Nasıl istersen Pizalı! dedi. Ama içinden, benim gibi düşünmüyor musun?

Pizalı tabancasını çıkardı, odanın köşesinde sinek kâğıdının asılı olduğu ipe nişan aldı ve ateş etti. Sinek kâğıdı düştü. Pizalı tabancasını kılıfına soktu. Bencini'ye döndü:

— Anladn mı? dedi. Ağzını kapamayı öğren!

Sonra eski kayıtsızlığına büründü. Genel ateşlilik havasında, köylüler arasına çağrılmış bir burjuva görünüşündeydi. Ya da kendine bu görünüşü veriyordu. Ağır ağır yemek yiyor, durmadan sigara içiyordu; her lokma arasında sigarasından bir nefes çekiyordu.

Osvaldo ona bakmaktan kendini alamıyordu. Demek Pizalı buydu? İhtilâl öncesinde zafer kazanan müfrezenin komutanı, Pizalı! Efsaneleşmiş bir ad! Yemeğin başında Vezio, Osvaldo'yu onun yanına götürmüş:

— Müsaade eder misin Pizalı? demişti. Kayınbiraderim! Bizlerden. Süngüsüyle bir grevciyi şişledi. O sıralar devamlı silâh altındaydı. 1900'lülerden, biliyorsun değil mi? Faydalı olabilmek için yanıp tutuşuyor. Onu da hatırlamalısın.

Pizalı Osvaldo'nun elini sıkmış ve ona:

— Aferin! demişti. Kendini göstermen için fırsattan bol ne var!

Bembeyaz, sık dişlerini göstererek gülümsemişti. Temkinli, ciddi bir havası vardı. Bakışı, inatçı ve sağlam bir zekâyı ortaya koyuyordu.

Chianti şarabıyla ıslatılan ravyoliden, yine Chianti ile yenen ıspanaklı antrikottan sonra kızarmış pilice, Riconi'den de binbir zafer dolu savaşa geçildi. Sonra, mayonezli balık beklenirken, açıkça anlamayan ölüler için Pizalı bir dakikalık saygı duruşu istedi. Posbıyık denen Amadori'nin tutamadığı bir osurukla sessizlik bozuldu. Özür diledi, ardından ikinci bir osuruk kaçırdı. Amadori yaşlıca, kır bıyıklı, ince dudaklı, uzun ve zayıf yüzlü bir adamdı. Madalyalarının mavi kurdelelerini hayranlıkla seyreden Osvaldo, «kararlı biri» diye düşündü. Ağaçtan taze taze koparılmış incirlerle işkembe yemeği herkesin aşırı ilgisiyle karşılandı; kadından konuşuluyordu. Güdük bacaklı, kırmızı yüzlü ve incecik ağızlı bir konuk SCULACCİABUCHI Dİ SAN ROCCO*'dan dizeler okudu.

Artık konuklar iyiden iyiye kendilerinden geçmişlerdi. Osvaldo ile Pizalı dışında kendini kaybetmeyen yoktu. Pizalı en açık saçık şakalara gülüyor, ama ağzını açmıyordu; az konuşuyor, aynı şekilde ölçülü yiyip içiyordu. Ötekiler kendilerini koltuklara bırakmış ya da kahkahadan iki büklüm, dostça el sıkışıyor, masanın bir ucundan öbürüne ekmek topakları savuruyorlardı. Midesinden rahatsız olan doktor bir köşede kusuyordu. En ufak olay Osvaldo'nun dikkatini çekiyor, bir türlü kafasını belirli bir noktaya veremiyordu. Komşusu dirsekliyordu onu:

— İçince somurtanlardan mısın? Burada nasıl karı

* Ünlü avukat Rosati'nin yazdığı eserin adı. Bu eser, son derece açık saçık dille yazılmış bir mahkeme güldürüsüdür

tavlanır?

Ötekiler yanındakine Carlino diyorlardı. Osvaldo, cevap verecek yerde sordu:

— Dâvâ uğruna savaşırken yaralandın mı?

— İki kere, dedi Carlino; bir baldırımdan, bir de Hazreti İsa gibi göğsümden.

Ama kafası hemen başka bir şeye yönelmişti. Patron, likörlerle göründüğünde:

— Lokanta sahibinin kızını isteriz! diye bağırmaya koyuldu.

Herkes ona katıldı. Patron, kızının Dicomano panayırına gittiğini söyleyerek özür diledi.

— Geleceğimizi bildiğinden mahsus yaptın! diye bağırdı Carlino. Sen bir sabotajcısın! Yıkıcı unsurlardansın!

Ama Pizalı yeniden araya girdi, Carlino duruldu. Osvaldo hâlâ Pizalının mavi kurdelelerine ve savaşta gösterdiği yararlıkları ortaya koyan çifte nişana bakıyordu. Kara gözlerine ve kibar haline de kendini kaptırmıştı.

Likörden sonra, eni konu sırasız bir şekilde, şampanya, kahve ve pasta geldi. Vezio, Osvaldo'nun hazırladığı söylevi okumak için kalktı. («Sen liseye gittin, benden daha çok şey bilirsin,» demişti.) Kendi yazdığı sözler Osvaldo'ya acı çektiriyordu. «İhtilâl», «İdeal», Vezio'nun anırdığı bütün cümleler ona böyle bir yerde saygısızlık ve hazır bulunan kişilerin geçmişleriyle uygunsuz geldi. Gerçekten de şeritler, nişanlar, çelenkler sözkonusuydu! Pizalı, birkaç cümleyle Vezio'ya karşılık verdi. Ama, «kamçı gibi sözler» diye düşündü Osvaldo. Bu arada: «İnsan her şeyini de verse, yeterince vermiş sayılmaz,» dedi. Söylevden sonra sıra zafer şarkılarına geldi.

Şölenin sonuna varılmadan az önce, oranın papazı, «bu güzel topluluğu» varlığıyla şereflendirmek için göründü. Pizalı onu yanına oturtmak istedi. Papaz, ancak birkaç dakika kalabileceğinden özür diledi; ama

Vezio kendisini şölene çağırdığından kötü niyetli bellenmek istememişti. Bir yudum anason likörünü kabul etti. Tedirgindi; içi pek rahat değildi. Carlino anlaşılmaz birtakım şeyler mırıldandı, ama yanında oturan Osvaldo bir sürahi alıp içindekini arkaya boşalttığını ve sonra da sürahiye işediğini gördü. Bunu yaptıktan sonra sürahiyi sallayarak ayağa kalktı ve söz istedi; papaz efendinin şerefine içmek istiyordu. Pizalı bakışıyla onu sanki kurşuna dizdi: «Bencini, papaz efendiden özür dile!» Bir sessizlik oldu; hem acıklı, hem de gülünç bir durumdu. Carlino, boşuna itiraz eden papaza doğru sendeleyerek yürüdü; sonra dizçöktü ve papazın elini öper gibi yaptı. Papaz elini çekti ama Carlino yakalamayı başardı ve öpecek yerde salya dolu dilini üzerinde gezdirdi. Papaz tiksintiyle elini kurtardı: «Çocukluktan başka şey değil bu! dedi. Tanrı hepinizi korusun!» Sonra gitmeye kararlı, yerinden kalktı. Gider gitmez de yemek salonu haykırışlarla doldu. Pizalı bile bakışını bir neşe parıltısıyla yumuşattı. Jandarma çavuşu:

— Bunlar tehlikeli şakalar! dedi, ama inanmaktan çok görevinin gereği böyle konuştuğu anlaşılıyordu.

— Bunlar papazlara yapılan şakalar! dedi Amadori ve sözleri alkışlarla karşılandı.

Yemek boyunca Osvaldo, çeşitli duygular arasında bocaladı durdu. Konukların bir çatışma kadar zorlu neşeleri; kana boyanan özlemleri; çocuksu zevkleri; sarhoşluk alışkanlıkları, tiksinti ya da beğenmeme duygusundan değil, kişisel bir yetersizlikten, kuruluktan, yoksunluktan Osvaldo'nun dışında kaldığı bir gözüpeklik ve özgürlük dünyası meydana getiriyordu. «Asla ihtilâlci olamayacağım! Hayatın tadını çıkarmayı öğrenemeyeceğim! Belki de vicdanım rahat etmediğinden,» diye düşünüyordu.

Sonra şimdiki işini bulmuş, şehirde oturması daha iyi olacağından eniştesi Vezio Carlino'dan bir odasını Osvaldo'ya kiralamasını rica etmişti.

Dolayısıyla da Osvaldo iki yıldır Carlino'nun evinde oturuyordu. Eniştesinden kurtulmak istediği için büyük bir hevesle işine sarılmıştı. Hayatı uğraşlarıyla düzenlenmişti: Trende geçen saatler, konuşmalar, kâğıt katalogları ve sipariş defterleri, uyku ve küçük serüvenler. Kendisini hiçbir şeyin yasaklanmadığı bir dünyaya sokan işine bayılıyordu. Kendine özgü sırları, kurnazlıkları, başarıları ve yenilgileri vardı. Kâğıt kataloguyla tüm evreni koltuğunun altına kıstırıyordu. Bir âşığın aldığı zevkle elindeki malları teker teker sıralıyordu. Kasaplar ve tabii ekmekçiler için, sarı ve kalın kasap kâğıdı. Dayanıklı, saydam ve yağlı gibi, mezecinin konserveleri, salamuraları, sütlü şeyleri sarmakta kullandığı parşömen kâğıdı. Sonra, bunları paket ederken ikinci bir kere sardığı daha kalın, fildişi rengi kâğıt. Kalınlığı, eni, rengi değişik, birden altıya kadar numaralı «Yıldız» marka tuvalet kâğıdı tomarları. (Renkleri kahverengi ve beyaz arasında değişik tonları kapsıyordu.) Hem basit, hem de karışık ağırlık hesaplarını, perakendecilerin ısrarla öğrenmek istedikleri, çeşitli ağırlıklara (kiloya, 7 hektograma, yarıma, çeyreğe) kaç tabaka kâğıt düştüğünü belirtmekten hoşlanırdı. Hele Buggiano'da, doktorların kullandığı kök ve otları satan Pasci di Borgo'nun siparişini alabilmek için elli grama düşen tabaka sayısını bile hesaplaması zorunluydu. Osvaldo, sabah kalkar kalkmaz bütün bunları çiftlik kâhyalarının yanaklarını sabunlayan berber Oreste'nin güveniyle karşılardı. Vâdeleri 30, 60, 90, 120 gün arasında değişen bonoların, protesto olabilecek senetlerin, dükkânlarla park edilmesi yasak yerlerin, müşteri borcunu ödemediğinde ana müessesenin kendisinden yüzde otuzunu kestiği bakiye borçların birer kaya gibi kapladığı pek güvenilemeyecek bu denizde ustaca yol alırdı. Aslında kalan borçların ödenmemesi halinde kendisinden kesilen oldukça yüksek bir yüzdeydi, ama buna karşılık Osvaldo, aldığı siparişlerden yüklüce bir parayı cebe indirirdi.

Kristof Kolomb gibi, yeni müşteriler keşfedip küçük rozeti taşrada gitgide önem kazanan bir genç adamın gözüpekliğiyle onları mala boğarak kazasız belasız karaya ulaştı. Rozet yumurta biçimindeydi -Kolomb'un yumurtası!- enine beyaz, kırmızı ve yeşil şeritlerle kesiliyordu; tam ortasında da partinin simgesi vardı. Carlino'nun hedefi on ikiden vurduğu anlaşılıyordu. Ama Osvaldo, müşterilerine faşist olduğunu hatırlatmak için bir şey yapmazdı. Ödevi olduğu için rozetini takardı; ama aldığı siparişleri ustalığına, malının üstünlüğüne, aynı zamanda da rekabeti sürdürmesini sağlayan fiyatlarına borçluydu.

İşi onun bütün hayatıydı, bu hayat doğal sonucuna doğru gidiyordu. Osvaldo, Montale Agliana'dan bir fırıncı kızıyla nişanlanmıştı. Nişanlısı ona, ilk gençliğinde iğfal edildiğini itiraf etmişti. Gözyaşları içinde, kendisini bu olayı gizleyemeyecek kadar çok sevdiğini söylemişti. İsterse ayrılabilirdi ama intihar edeceğinden Osvaldo'nun hiç kuşkusu olmamalıydı. Osvaldo nişanlısını öperek aşklarının geçmişten daha güçlü olduğu, bu itirafının daha da çok bağlanmasına yol açtığı cevabını vermişti.

Dolayısıyla da içi rahattı, «ikinci dalga» harekete geçtiğinde hazır olacaktı. Ama geçen hafta Carlino, herifin birine esaslı bir sopa atmayı düşündüklerini söylemek için onu geceyarısı uyandırmıştı. Şüpheli biri, partiye para vermekten kaçınmıştı. Sözkonusu kişi Alfredo'ydu. Annesine, Corno sokağında hır çıkarmayacağına söz verdiğinden bu işe katılamayacağını da eklemişti. Osvaldo yan çizmeye kalkıştı: «Alfredo Campolmi müşterilerimden biridir,» dedi. Aynı anda da «Bu bir şiddet hareketidir, sefer değil,» diye düşünüyordu. Ama sonunda, geçmişinden ötürü korkak olduğunu sanabileceklerinden görevi kabul etti.

Yine de, cumartesi, pazar ve pazartesi günkü iş yolculuklarında yakasını bırakmayan bir vicdan azabı duydu. Pazartesi günü nişanlısının evinde oturma-

yı uzattıkça uzattı, istasyona vardığında son tren gidiyordu; gösterdiği gerekçe akla yakın görüldü.

Ama o sabah Carlino odasına daldı ve:

— Bu akşam Ricorbolili bir herifin aklını başına getirmemiz sözkonusu, dedi. İşe çıkmasan daha iyi; böylece treni kaçırma tehlikesi olmaz. Bu kez ben de varım.

— Federasyon saldırılara izin vermiyor, dedi Osvaldo. Bunca şiddet yeter! Artık yasalara uygun davranmalıyız.

Kavga da bunun üzerine patlak vermişti.

Şimdi Osvaldo, Carlino'nun yumruklarının yüzünde bıraktığı izlerde ıslak bir bez gezdiriyordu. Sonra üzüntüyle kendisini izleyen Armanda'nın önünde eşyalarını bavuluna doldurdu.

— Sizden özür dilerim, dedi. Benim için bir ana gibiydiniz. Hem, eğer izin verirseniz ara sıra sizi görmeye gelirim. Bir yerde mobilyalı oda bulurum nasılsa, bu geceyi Cervia Otelinde geçireceğim.

Yarım saat sonra Osvaldo, bavulu, kâğıt örnekleriyle dolu çantası, üst üste kafasına geçirdiği iki şapkası, koluna attığı pardesü ve muşambasıyla evden çıkıyordu. Ristori ona, Ugo'nun yanındaki odayı verdi. Osvaldo odaya kapandı, masa başına oturdu, dolmakalemini çıkardı ve eski bir sipariş defterinin arkasında «Şef»e yollamak istediği raporun müsvettesini yaptı. Olayın tüm ayrıntılarını not etti ve yüksek sesle Carlino'ya söylediklerini daha düzgün bir ifadeyle belirtti. Sonra dışarı çıkıp bağlı bulunduğu müessesenin daktilo makinelerinden birinde raporu temize çekecekti. O gün çalışmıyordu; günü boşa gitmişti işte.

Bu düşünce Osvaldo'yu iyiden iyiye üzdü.

9

Ertesi gün pazardı. Kaçınılmaz hafta sona erecek-

ti. Pazar günleri çalar saatler izin yapar. Sokaklar pazar günleri de temizlenir, ama küçük şeylerde Cecchi'nin talihi vardır; izin günü herkesin dinlendiği pazara rastlamaktadır. Yalnız Carresilerin çalar saatinin sesi duyulur, ama sokağımız için epey geç olmuştur. Peppino, tam sekizde lokantada bulunmak zorundadır. Hem hafta içi yediyle sekiz arası çalan bütün saatlerin hesabını tutmamız gerekirse, Masist'inkini ve horozun üçüncü ötüşünde Clorinda ayaklandığı halde her sabah üvey anasını rahatsız etmek istemeyen Bianca'nınkini de saymamız zorunludur. (Buna karşılık, insanın öz anası oldu mu çalar saat kullanmayabilir; Carlino ile Bruno'nun işlerine geç kaldıkları görülmemiştir.)

Dolayısıyla pazar günleri çalar saatler dinlenir; Cornolular, önceki gece yatarken saatin sesini kesmeye özellikle dikkat etmişlerdir. Yollar uzun süre ıssız kalır, kadınlar kapıların eşiğinde ve pencerelerde göründüklerinde güneş çoktan yerleşmiş olur. İlk ortaya çıkanlar, saat yedi âyini için kiliseye giden Clorinda ve Armanda'dır. Luisa yanlarında değil. Küçüğe bakması gerekiyor. Bugünlük, Madam'ın işini görmeye Fidalma gidecek. Derken Maria Carresi'nin merdivenleri süpürdüğü görülür, epey sonra da Clara ortaya çıkar. Sonunda öteki kadınlar da alışveriş için dışarı çıkarlar. Ama Staderini çoktan, gözlem yerini almıştır. Nanni'yle iki çift laf eder. Atına aşağı ineceğini hatırlatmak isteyen Masist, bir an pencereden çıplak göğsünü gösterir. Bu sabahki âyine Gemma da gitmedi! Damadına pasta yapacağına söz vermişti. Milena kendisini sıkıştırdığından bir an önce bitirmek için çalışıyor.

Masist atını tımara başladığında saat dokuz. Giordano ile Gigi basamakları atlayarak iniyorlar, Semira pencerenin önünde küçük Piccarda'nın saçlarını kaldırmış tarıyor. Musetta ile Adele Mosca sokağın daki kömürcüde raslaşıp birlikte dönüyorlar.

Aurora'nın küçük kızkardeşi:

— Gece bizim küçük bir çırpıda uyuyuveriyor, diyor.

Kendine de bir övünme payı çıkarmak için şişinerek:

— Hazreti İsa'nın bebekliği sanki, o kadar güzel, diye ekliyor.

İncecik beli şimdiden belirginleşen Adele:

— Onu sokağa indirsene, diyor.

Çenesi epey düşük ve bir yaş küçük olduğu halde Adele'yi kıskanan Musetta, kafasının daha iyi işlediğini gösterme fırsatını kaçırmıyor:

— Oyuncak mı bu?

— Biraz temiz havanın çocuğa ne zararı var?

— Bugünden sonra onu parka götüreceğiz. Ne yaparsın, alışmış bir kere. Aurora her gün çocukla parka giderdi!

— Size bir satır bile yazmadı! Çok hayırsızmış doğrusu.

— Yazamamıştır! Beni kudurtmak mı istiyorsun? diyen Musetta ardından ekliyor:

— Nesine bahse girersin? Bu sabah mektup alacağız Aurora'dan.

Tanrı çocukların da sözünü dinler; üstelik şu sıralar Corno sokağında Tanrı'ya çok dua ediliyor. Belki bu nedenle, saat ona doğru Musetta bahsi kazanıyor. Aynı mahallede oturan ve sokakta tanıdıkları bulunan postacı Mostritti, Leoni sokağının ağzında görünüyor. Çantasında, Corno sokağını alt üst edecek bir şey olduğundan haberli. İskemlesini ters çevirip oturan Nanni postacıyı selâmlayıp sorguya çekiyor.

— Şu çantadaki mektuplar ağırlığınca altın eder, diyor Mostritti.

Staderini penceresinden sarkıp:

— Aurora'dan mektup mu var? diye soruyor.

— Ne? diye haykırıyor Luisa mutfaktan.

Ne de olsa anaların kanı su değil, Nesi'nin dul ka-

rısı bile sürüklenerek pencereye çıkıyor. Bir yıldan beri sokağı ilk görüşü. Bitkin, güneş başını döndürüyor. Kepenklere yapışıp utanç duymadan soruyor:

— Nesi'den haber yok mu?

— Var, var! Oğlunuzdan da mektup var! Sepeti aşağı indirin!

Gesuina'nın ardına gizlendiği perdeyi açması için de sesleniyor postacı:

— Madam'a da mektup var!

Kollarında torunu, ardında çocuklarıyla Luisa aşağı koşuyor; peşinden, kemer niyetine beline sardığı ipi düğümleyen kocası geliyor. Luisa, bir türlü zarfı açamadan hem ağlıyor, hem gülüyor. Göz açıp kapayıncaya dek üst kattan sokağa inen Staderini, Luisa'nın açamadığı mektubu onun adına yırtıyor.

— Nereden yazmış? diye soruyor Luisa merakla.

— Piza'dan! diyor kunduracı, sonra da mektubu yüksek sesle okuyor.

«Sevgili anneciğim. Seni ve babamı ne kadar üzdüğümü, Musetta'ya çok kötü bir örnek olduğumu düşündükçe kalemi tutacak gücüm kalmıyor. Ama hikâyeyi olduğu gibi anlattığımda beni anlayacağınızdan eminim.» Ardından, çocuğa nasıl bakmak gerektiği konusundaki sözleri geliyor. Sonra da şöyle devam ediyor: «Otello'yu sevdiğim ve dünyanın öbür ucuna kadar peşinden gitmeye kararlı olduğumdan ne istersе onu yapacağım... Mektubu kimseye göstermeyin. Cornolulara hiç olmazsa bu zevki vermeyin.»

— Eh! Sevgili Aurora, geç kaldın, mektupta neler yazılı olduğunu öğrendik.

Ama baba Cecchi mektubu Staderini'nin elinden kapıyor ve ailesini içeri sokuyor.

Aynı anda da, güneşin çepeçevre kuşattığı Nesi'nin dul karısı:

— Luisa! diyor. Bana kadar çıkmak zahmetine katlanır mısın? Siz de Bay Cecchi, lütfen.

İşte Otello'nun mektubunda annesine söyledik-

leri: «Benim sevgili küçük anacığım; sana, kolay kolay altından kalkamayacağın bir darbe indirdiğimi biliyorum. Şimdi bile ne diyeceğimi kestiremez haldeyim. Bunları bağışlanmak için değil, biraz olsun haklılığımı ortaya çıkarmak için söylüyorum. Hayır, sandığın gibi Aurora gözlerime perde çekmedi. Tersine, gözlerimi Aurora açtı ve ben, onu kaçmak zorunda bıraktım. Babamın ölümünü gazetelerden öğrendim... Sevgili anacığım, mektubumu buraya kadar okudunsa beni yüreğinden kovmamışsın demektir... Dilediğin zaman geri döneceğim. Ama benden Aurora'yı bırakmamı isteme... Gazeteye bir ilân ver; geri dönmemi belirtirsen beni bağışladın demektir... Bu arada da küçüğün bakımı için Luisa'ya yardım et. O bir Nesi'dir ve suçsuzdur... Dükkân konusunda da acele karar vermemeni rica ediyorum.»

İki ana birbirlerinin kollarına atıldılar. Baba Cecchi üç numaralı Nesi'yi tutuyordu. Dul kadın çocuğa baktı, sanki bebeğin suratında onu lânetlememesi için yalvaran kocasıyla oğlunun yüzünü gördü. Gözleri yaşlı yatağa oturdu, yavaş yavaş bu çocuğun bir piç değil torunu, bir Nesi olduğu inancı geldi içine; onu benimsemesi gerekirdi.

«Bu çocuk benim torunum,» diye tekrarladı kendi kendine. Bakışı yeniden aydınlandı. Üzerine, alınmış intikam gibi garip bir rahatlık çöküyordu. «Beni aldattın Egisto! Ama oğlum öcünü aldı!» Sonra bir ölüye küfretmiş olmak onu ürküttü, hıçkırıklarla boğuldu, boşandı ve rahatladı. Başını kaldırdığında kesin kararı verilmişti; hiçbir kuşçu, hiçbir olay inancını sarsamazdı. Hemen ayaklandı (bu güldürüyü sürdürmenin artık gereği kalmamıştı), içten, dost ve sevgi dolu yüzünü gösterdi. Şaşkın şaşkın bakan Cecchilere: «Büyük anne ve büyük babalar arasında teklif olmaz!» demeyi unutmadı. Kendiliklerinden anlamaları için de dikkatle bu sözlerin üzerine bastı.

— Ne diyorsunuz? Biliyor muydunuz? diye hay-

kırdı Luisa.

— Başından beri haberim vardı, cevabını verdi yaşlı dul, ama elimden ne gelirdi? Kocam ikisini, hattâ üçünü de öldürürdü.

Bunu söylerken bir kâğıt parçası aldı, birkaç satır karaladı ve Cecchi'yle ilânı gönderdi.

Sokakta Cecchi soru yağmuruna tutuldu, cevap vermeyince -her şeyi merak etmek görgüsüzlüktür!- Staderini kâğıdı elinden kaptı ve yüksek sesle okudu: «Otello, evine dön! İkinizi de bağışlıyorum!»

Staderini'nin sesini duyan Madam: «Oldu işte,» dedi. Sonra Gesuina'dan, Aurora'nın kendisine yazdığı mektubu okumasını istedi. Gesuina mektubu okudu: «Sevgili Madamcığım, beklenmedik kazâ olmasaydı her şey düşündüğümüz gibi gerçekleşecekti. Öldüğüne göre, böylesi daha iyi demek doğru olmaz. Göstermek istemediği halde, Otello, özellikle çok sarsıldı... Yardım etmeseydiniz ne yapardık bilmiyoruz, sevgili Madam... Verdiğiniz adrese gittik, arkadaşınız bizi öz çocukları gibi karşıladı. Arkadaşınız size çok benziyor, biliyor musunuz? Ama sizin kadar güzel değil. Sizin gözleriniz, elleriniz onda yok. Gesuina ile yolladığınız paradan mümkün olduğu kadar az harcamaya bakıyoruz, bilet paralarını da hesaba katarsak şimdiye kadar 110 liret harcadık. Şimdi olayların ne yönde gelişeceğini bekliyoruz. Anneme buradan ayrıldığımızı yazıyorum, ama kalıyoruz.»

Sonra mektubun altında bir not vardı, bu notta şöyle deniyordu: «Corno sokağının Koruyucu Meleği sizsiniz Madam, biz değil.»

İKİNCİ BÖLÜM

10

Orospular kaldırımları arşınlıyorlar. Tüm ağırlıklarıyla topuklarına yükleniyorlar. Gece verimli, müşteri cömert olsa bile hepsi yorgun ve keyifsiz, çünkü ertesi gün böyle olmayacak, kuşkusuz adımları tonlarca yük çeken katanalarınkı gibi ağır ve bezgin. Orospuların nalbantı da Staderini. Kunduracı, Giordano Cecchi'nin sandalları, Margherita'nın beyaz iskarpinleri ve inşaat işçisi Antonio'nun çalışırken giydiği sığır derisi çizmelerinden çok orospuların pabuçlarını seviyor. Çünkü onların topu topu bir çift pabucu var, gece olduğunda evlerinde oturamazlar. Sık sık, kunduracı tezgâhının önündeki alçak iskemleye çöker, ayakları çıplak, bacak bacak üstüne atmış, Staderini'nin onarımını bitirmesini beklerler. Namusluca konuşurlar; böylesine boğucu bir yazın görülmediğini, şeftalilerin ateş pahası olduğunu söylerler; savaş sonrasının beklenen cennet olmadığını, hristiyanların yüreklerinin katılaştığını, sigara fiyatlarının yanına yaklaşılmadığını anlatırlar. Staderini, çiviler dudaklarının arasında, pabuç dizleri arasına kıstırılmış, onları ilgiyle dinler. Göz kırparak: «Yine de, der, sizin piyasa durgunluk nedir bilmez.» Bu teklifsizliği gösterebileceğini bilir. Ama orospular bu iltifattan hoşlanmazlar; orospuluğu kabul etmeleri için gece olması gerekir.

Cervia Otelinde oturur, bir anlamda orada dükkân açarlar. Yaşadıkları yer de altı metre boyunda ve üç metre eninde, içinde bir buçuk kişilik yatağı olan bir odadır; yatağın çarşafları on beş günde bir değişir. Otel Leone sokağının köşesindedir; feneri gece-

nin geç saatlerine kadar yanar. Merdiven başında bir kaide üstüne oturtulmuş yeşil yapraklı bir bitki, girişin iki yanında Aida operasından iki renkli resim, birinci kata kadar çıkan kırmızı bir halı, otelin dekoru budur. Sonraki katlarda merdiven daralır, sahanlıklar karanlık girintilerden başka şey değildir. Üçüncü kattan sonra döne döne yükselen, taraçaya ve şimdi Rosetta'nın oturduğu tavanarasına giden küçük bir merdiven tırmanılır. Kapıcının ardındaki tahtada yirmi çengel vardır ama yirmi anahtar yoktur; patronla çalışanlara ayrılan odaların dışında otelin, gecesi üç liretten on iki odası vardır. Osvaldo ile Ugo'nun odalarına ödedikleri paradır bu. Bir aynalı dolabı ve duvarda aynası bulunan 5 numaralı oda daha pahalıdır. Fener söndüğünde, içeri her müşteri girerken çalan, kapı kapandığında kesilen zil sesi Ristori'yi uyarır. Zil sesi Ristori'yi, camlı kapısında Müdüriyet yazılı ilk kattaki dar odasından çıkarır. Çevresine bir göz atar, iyi geceler bile dilemeden yeniden inine sığınır. Bu mevsimde hep gömlekle gezer, Olimpia'nın devam ettiği Viola pastanesinde müşterilere verilen karton yelpazeyi sallar durur. Olimpia yelpazeyi Ristori'ye armağan etmiştir.

Olimpia ve meslekdaşları odalarına günde iki liret öder, ayrıca her müşteri için Ristori'ye yarım liret verirler. (Odalarını kendileri toplarlar; Ristori öteki odalarm, müdüriyetin, girişin ve merdivenlerin temizliği için yarım gün Fidalma Staderini'yi tutar.)

Ristori kırkın üstündedir; saçları eni konu dökülmüştür; kocaman gözleri vardır, göbeklenmeye başlamıştır. Günün büyük bir bölümü müdüriyet masasında, Papa IX. Pi'ye sırt çevirip oturur; ıslak beze sarılı bir şişeyi de yanından ayırmaz. Gazetelerdeki polis haberlerini okur, giriş ve çıkış defterini tutar. Bu defter, Calenzano çiftliği kâhyasının köylülerin borç ve alacaklarını kaydettiği defterinden çok daha temiz ve düzenlidir.

Kâhya ve arkadaşları, her cuma günü Cervia'nın merdivenini tırmanırlar. At nallanıp sakal traş edildi mi, mide gerektiği gibi doldurulup işler sonuçlandırıldı mı, bu yapılması zorunlu bir şeydir. Bitince de arabalara binilir ve köye dönülür.

Dolayısıyla da orospular, cumaları, gün ışıyınca işe koyulurlar. Erkenden kâhyalarla simsarların pazarlık ettiği Signoria alanı, Orsanmickele ve Logge des Porcellino'nun yolunu tutarlar. Bıçak gibi keskin gözleri vardır, kılıcın intikamı gibi yapışıverirler erkeklerine. Çoğu kez uzun uzun denenmiş kılıçlardır bunlar, çünkü köylü alışkanlıklarını seven bir hayvandır ve ayağını sağlam yere basar. Aynı zamanda da utangaçtır, kendisine şantaj yapacak bir suçortağıymış gibi çekinir orospudan. Bu da, Rosetta'nın hâlâ cumaları kendine müşteri bulabilmesinin nedenidir.

Orospular göz, omuz ve kıç oynatarak erkeklerini arkalarından sürüklerler. Çiftçi de, gözleri kamaşmış, yüzü gerektiğinden kırmızı, peşlerinden gider. Bir dostuna raslarsa hemen selâmlar, şüphe uyandırmamak için birlikte yürümeyi teklif eder. Orospular oyunu bilirler! Bu nedenle, erkeği yitirmemek için göz ucuyla kollarlar. Rahat ettirmek amacıyla ara sokaklara saparlar. Corno sokağında güldürünün son perdesi oynanır: Kız çoktan otele girmiş, kapının ardında kâhyanın hareketlerini gözlemektedir. Onun sağa sola baktığını, köşede durduğunu, yola girdiğini, yeniden durduğunu, geri döndüğünü, bir önünü bir arkasını kolladığını ve sonunda duvar dibinden ilerleyerek mümkün olduğu kadar hızla otelin kapısına vardığını görür. Pazar kurulduğu günler (salı da pazar günüdür ama alışveriş fazla olmaz) Ristori'nin, kiracılarının adı yanına on çizgi çektiği bile görülmüştür. On çizgi bir o kadar yarım liret demektir.

Çiftlik kâhyaları Ristori'nin otelinde güven duyarlar; ağzı sıkı bir adam olduğunu ve oteline gelmelerinde çıkarı bulunduğunu bilirler. Sık sık müdüriye-

tin önünde durup işten güçten söz ederler. Ristori'nin otel dışında da geliri bulunur; bunun nereden geldiğini yakında öğreneceğiz.

Ristori'nin beş devamlı müşterisi vardır: Kaldırımlar arşınlayan dört kadınla beraber Oreste. Artık Oreste otelin bir parçasıdır; günde bir liret verir, bir akşam odasını dolu buldu mu sesini çıkarmaz. Gider, dükkânındaki açılır kapanır yatakta uyur. Dört kadının en yaşlısı Rosetta'dır. Sonra panayırdaki toptan fırlayan kadın gibi uzun boylu ve şişman, cumaları ortalığı birbirine katan, Chissa ya da dostlarının Chicona dedikleri yeğeni Donata; şehrin merkezindeki kahveleri dolaşan ve çiftlik kâhyalarına küçümseyerek bakan Modenalı Olimpia; yirmi üç yaşında, siyah saçlı ve somurtuk yüzlü, sönük, yağlı, soydan frengili olduğu için meslekten atılmış bir kız olan Ada gelir. Ama açlık kurdu bile ormandan dışarı uğratır, Ristori ona otelinde yer veriyorsa hastalığı bulaşıcı olmadığındandır. Kendisine, daha sonra Altafonte ve Amorino sokağındaki varlıklı kadınlara kârla devrettiği un ve yağ satan kâhyaların dostluğunu Ada uğruna bozacaklardan değildir.

Öteki kadınların evleri vardır, odaları bir saatliğine tutar ama yarım liret yasasından paçayı kurtaramazlar Ristori'nin tanımlamasıyla, «devamlı» ve «geçici»ler kendilerini koruduğu için Bay Gaetano'ya minnettardırlar. Ristori jandarma onbaşısının da dostudur. Orospular Ahlâk Zabıtasının baskınına uğradıklarında, onbaşının araya girmesi Santa Verdiana cezaevine varmadan salıverilmelerine yeter. Ristori onlardan vergi alan bir tahsildar, çağdaş toplumun temel direklerinden biridir.

Orospular, Ristori'ye minnettar kalmalarına yol açan nedenle, ondan çekinir ve nefret ederler.

Bizim sokakta tek rahat eden Rosetta'dır. Neredeyse yirmi yıldır bu sokakta sevişir; Cornolulardan birkaçıyla ilişki kurmaması mümkün değildir. Arka-

daşları, cuma günlerinin dışında köstebek gibi yaşarlar. Ancak hava kararduğında dışarı çıkarlar, sokağa bakıp eğlenerek günlerini geçirmiyecek kadar kuşkuludurlar. Toplumsal ilişkileri kunduracıyla sınırlıdır. Oysa Corno sokağının onları yargılayıp mahkûm ettiği de söylenemez. Sırasında kibar bir günaydın, dayanışma gösteren bir bakışla karşılaştıkları da olur. Yoksullarla işçiler, yaşamak için didinip durmanın çeşitli yolları bulunduğunu yaptıkları işlerden öğrenmişlerdir; orospularınki de bu işlerin en nankörü ve en küçültücüsüdür. Sofuların sofusu Clorinda bile, orospulara diyecek şey bulamaz. Orospular onu, Masist' le Staderini'nin çekiç seslerinden çok daha az rahatsız ederler. Üstelik bu kadınlar kızlarımıza da kötü örnek olmazlar: Corno sokağında yaşayan analarla babalar, çocuklarına genç yaşta günah işletmenin en kısa yolunun günahı kapkara renklerle çizmek ve fazlaca üsteleyerek yasaklamak olduğunu bilirler. Clara genç bir kız olduğunda, Antonio karısına: «Evlerinde ne görürlerse onu yaparlar,» demişti. «Biz iyi davranırsak çocuklar da izimizden gitmekten başka şey yapamazlar; tabiî günah kanlarına girmemişse. Böyle bir durum karşısında da ne dayak para eder, ne öğüt.»

Elisa da Cervia Otelinin «geçici» lerinden. İskemlesini tersine çevirip ata binercesine oturan Nanni, bir ortağın şüpheciliği ve hoşnutluğuyla Elisa'nın giriş-çıkışını denetler. Artık Nanni'nin Corno sokağında tek dayanağı yoktur; bir pencereden öbürüne yapışan dost, düşman ya da dayanışma halindeki duygu zincirinin dışına itilmiştir. Kimse onu belâ çamurundan kurtarmak için el vermez. Burnuyla çöp yığınlarını eşeleyen başıboş bir sokak kedisidir. Ama Elisa'ya herkes güleryüz gösterir. Elisa'nın, kendisini sömüren, on beş yaş büyük, bir de üstelik hırpalayan bu Nanni'ye nasıl bağlı kaldığını kimse anlamaz. Ama Elisa da kimseye içini dökmez. Bir gün sütçü Mogherini'de Elisa'ya raslayan Semira ona acıyacak olmuş

-bir gözü mor, boynu bere içindeydi çünkü-, öfkelenen Elisa kadını yerli yerine oturtuvermişti. Çiftlik kâhyaları aralarında ona «Demir Meme» derler, Ristori de bu adı sokağa yaymayı kendine görev bilmiş ve Staderini'ye söylemiştir.

Elisa, kendisine «Demir Meme» diyenlerin aklı kadar ağır olan bu ada hak kazanır. Yirmi beş yaşında, güzel vücutlu, kısacık saçlı ve kâhküllü, tam işinin gerektirdiği iri, yeşil ve hüzün dolu gözlü bir kızdır. Daracık gelen beyaz bir blûz, dizinin üstüne bulmayan ve geri kalanlara uygun düşen bacaklarını göstermek için siyah bir etek giyer. Taptaze ve pembe beyaz tenlidir; bütün bu güzellik de on, yedi, beş lirete satılıktır. Cervia Otelinin yatağında da, dış görünüşünün yanıltıcı olmadığını ortaya koyar. Oysa bu sağlam görünüşlü gövde içten çökmekte, asfaltı delen matkap gibi bitmek tükenmek bilmeyen darbeler onu günden güne sarsmaktadır. Yüreği sabahtan akşama dek göbek atar, bu yüreği rahatlatacak ilaç yoktur. Dispanserdeki doktor, ancak dağdaki dinlenme evlerinden birinde uzun süre kalmakla durumunun düzelebileceğini söylemiştir. Tepesinde koca bir haç, haçta da İ.N.R.İ. harfleri kazılı bir dağ. Ristori, geçici müşterileri arasında Elisa'nın bulunmasından memnundur. İltifatını hiç eksik etmez: «Otelimden ayrılacağın gün, kapıları kapamaktan başka işim kalmayacak,» der. Hurma sevdiğini bildiğinden sık sık, gece masasının mermerine bir paket hurma bırakır.

Yine de Elisa, bütün müşterilerini Cervia Oteline götürmez. Genç kadının ardından otelin merdivenini tırmanamayacak erkekler de vardır. Aurora'yı metres tutmadan önce Elisa'yla devamlı ilişkisi bulunan, titiz ve cömert Nesi Cervia Oteline gelemezdi; kalbini durduracak kadar güçlü olan Ugo; iyi yetiştirilmiş ve «bir beyefendi» kadar kibar Osvaldo da. Ugo, Osvaldo, ihtiyar Nesi onun ardından merdiveni çıkamazlardı. Corno sokağının gözü önünde yapılamayacak şeyler

de vardı. Böyle zamanlarda Elisa, müşterilerini «bizim oradan uzak» bulunan Amorino sokağındaki otele götürürdü. Geri döndüğünde de Nanni'ye haber verirdi, ondan bir şey gizlese başına gelecek vardı çünkü! Onbaşı nasıl Nanni'nin yüzünden her şeyi okursa, Nanni'nin gözleri de Elisa'nın yüzüne baktı mı her şeyi anlardı. Yine de Nanni'nin öğrenemediği bir şey vardı: Geçen kış, Amorino sokağındaki otelde Bruno ile buluştuklarını anlayamamıştı.

Hiç kuşkusuz, Elisa, azizlerin sağlam tahtasından değildi. Gözünü para hırsı bürümüştü, gözlerinin bulanık hüznü tokattan, açlıktan ve soluğunu kesen erkek ağızlarından başka şeyini tatmadığı dünyaya beslediği kinden ileri geliyordu. Sevdalıları gözlerinden şehvet ve bezginlik okuyabilirlerdi. Oysa bu gözlerde onu Nanni'ye bağlayan karanlık, belki karmaşık bir şey vardı. Yine de Bruno ile geçirdiği bir saat, içindeki düğümü koparıverdi; bilinmeyen bir sevgi, bir gözyaşı dökme ve okşanma ihtiyacı ve «ardından mengene yüreğini biraz daha sıkıştırdı.»

Bruno'nun kendisini arzuladığını hiç farketmemişti. Bir ocak akşamı, soğuktan donmuş ve hüzünlü, Pucci sokağının kaldırımlarında gezinirken, sırtında muşambası, başında demiryolcu kasketiyle onu birden karşısında buluverdi.

Bir çırpıda:

— Beni dinleyin Elisa, dedi, sizinle yatmazsam deli olacağım. Geceleri düşümde hep sizi görüyor, artık Clara'yı sevmiyorum sanki.

Bir eczanenin önündeydiler. Bruno başını eğmiş pabuçlarına bakıyordu. Elisa işini her zamanki gibi gördü. O da bir müşteriydi nasılsa. Parmağını çenesinin altına dayayıp Bruno'nun başını kaldırdı ve:

— Onbeş liretin var mı? dedi. On ikisi benim, üçü de otelin.

— Daha fazlası da var ama Cervia Oteline gidemem. Sonra bütün sokak beni görür.

-- Seni başka yere götürürüm; gel.

Odada Bruno çırılçıplak soyundu.

— Üşümüyor musun? diye sordu Elisa. Ben buz kestiğimi hissediyorum.

— Ben, tam tersine sanki ocağın karşısındayım. Ağustos ayındaymışız gibi.

Orospuları karı ya da anne gibi görmek isteyen duygulu müşteriler vardır ama, bunlar hiçbir zaman delikanlı değildirler. Delikanlılar genelevleri süngü zoruyla ele geçirirler. On sekiz yaşındayken kiminle yattıklarına bakmazlar bile; Rosetta'yı yaşlı bir orospu, Olimpia'yı bir müzikhol artisti, Elisa'yı bir işçinin güzel karısı yerine koyarlar. Duygulu müşteriler kırk yaşındadır; erken yaşlanmıştır hepsi, bir kekrelik vardır onlarda, dudaktan öperler; mide bulandırıcı ve dinlendiricidirler. Bruno'da ise, kendine özgü bir sıcaklık, etinde kendine özgü bir tat, yanağında ben vardı. Yedi yıl önce, ilk kez Corno sokağında göründüğü gün onu arzuladığını söylüyordu -o sıralar kısa pantolonluydu-. Bu sözler Elisa'ya yöneliyordu, herkesin içinde taşıdığı ve parasını ödediği orospunun ötesinde başvurduğu kadına değil. Elisa'nın yüreği için de: «Sanki bir ekspres,» dedi ve gitmek üzereyken Clara'dan söz etti:

— Artık Clara'yı sevmediğimi sanma. Ama sen içimde ukdeydin, bir ekmek parçası gibi gırtlağıma takılmıştın. Takılan bu parçayı yutabilmek için su içmek gerekir. Şimdi seni sindirdiğimi sanıyorum.

— Çok gençsin, dedi Elisa, ama yeterince de bencilsin.

— Bağışla beni. Yanlış şey söyledim. Yine de seni böyle hissediyordum.

Elisa'yı bir daha öptü, hasis ve kuşkulu bir müşteri gibi parayı avucuna saydı.

Belki alışkanlık, ama aynı zamanda yepyeni bir umutla:

— Bir daha ne zaman görüşürüz? diye sordu

Elisa.

— Sanırım asla. Bu tür buluşmalara alışkın değilim.

— Yaaa! dedi Elisa.

Sonra Clara'nın çoktan Bruno'nun metresi olduğunu düşündü ve güldü:

— Koruyucu Melekler! Onların saflığından söz edelim biraz.

— Sersem, diye bağırdı Bruno dişlerini sıkarak.

Muşambasını giyiyordu; Elisa kollarını boynuna doladı, dudaklarından öptü ve:

— Beni bağışlamak gerek, dedi. Orospunun tekiyim!

Bruno, bu sözler üzerine gülümsemeye çalıştı ve mırıldandı:

— İlk kez bir kadınla yattığımı farketmedin bile.

O günden sonra Bruno'yu arzulayan Elisa'ydı. Sekiz ay geçmişti üzerinden, Bruno bir kere bile bakmamıştı yüzüne; aralıkta Clara'yla evlenmeyi düşünüyordu.

Şimdi aylardan ağustostu, bildiğimiz olaylar sonucu Cervia Oteli iki yeni müşteri barındırıyordu: Osvaldo ve Ugo. Bir akşam Ristori onlara:

— Fikirleriniz pek uyuşmasa da çok iyi anlaştığınızı görüyoruz, dedi.

Bu türden cümleler havayı dondurur. Ristori'nin ne gibi bir çıkarı olduğunu şimdilik bilmediğimiz halde, hiç kuşkusuz, iki tarafın tepkisini görmek için söylemişti bunları. Yine de hava çok sıcaktı, bu cümleyle etkilenmeyecek kadar çok içilmiş, çok yenmişti.

— Tütün, Baküs* ve Venüs** bizi birleştiriyor! dedi Osvaldo. Şöleni veren Ugo'nun odasında-

*Baküs: Roma'da Şarap Tanrısı. Yunan mitolojisinde ona Dionisos denir.

**Venüs ya da Afrodit: Yine Yunan mitolojisinde aşk tanrıçası.

dılar. Olimpia ikisi arasında paylaşılıyordu. Ama ikisinin de gözü dönmüştü, Ugo Olimpia'yı bırakmak istemediğinden Osvaldo haykırdı:

— Patron, bana da bir kadın! Arkadaşlar kötü oyun oynadılar! Bir kadın!

Ristori Chiccona'yı teklif etti.

— Hayır! dedi Osvaldo; balon gibi karı. Hafif, hafif olsun istiyorum... İpek kâğıdı gibi.

— Öyleyse sana gereken Ada.

— Gerisingeri yolla dostum! Acınacak halde; yüzünü gördüm mü içimden ağlamak geliyor, dedi Ugo.

Ama Osvaldo haykırmaya başlamıştı bile:

— Demir Meme'yi istiyorum! Corno sokağındakiler duymuş, duymamış vızgelir!

Böylece Elisa da topluluğa katıldı.

«Kırlangıçlar yuvaya döndüler.» Bu, Staderini'nin bir cümlesidir.

Gecenin dokuzunda balkonlarda ışıklar söner, Corno sokağı kör kuyu gibi karanlığa gömülürken eğri büğrü taşlar üzerinde hoplayıp zıplayan bir araba Perlescio'nun köşesinde yanan tek lambanın ışığında sokağa saptı. Sokakta oynayan Gigi Lucatelli ile Giordano Cecchi'yi uzaklaştırmak için arabacı kırbacını şaklattı.

Masist, kunduracı, Nanni ve Beppe Carresi'nin seyretmekte olduğu sepetli motosikletini duvarın dibine çekti. Araba 1 numaranın önünde durdu ve içinden Otello ile Aurora çıktı. Aurora'nın sırtında, belden kırmızı kemerle sıkılmış beyaz bir elbise vardı. Otello'nun sol koluna siyah kumaştan bir kolluk geçmişti. İki hafif bavulu arabadan indirdiler ve arabacıya bir liret bahşiş verdiler. Giordano ablasının boynuna atıldı; Otello ona annesiyle babasını çağırmasını ve birlikte Nesilere gelmelerini söyledi.

— Corno sokağına dönebilmek için insanın Au-

rora gibi küstah olması gerek! demeye kalktı Clorinda.

Ama Fidalma hemen ağzını kapadı:

— Tanrı'nın size öğrettiği acıma duygusu bu mu? Siz asıl dikkat edin de şekerlemelerimiz yanmasın!

Yine de, yüzyıllar öncesinin bilgeliği Bruno'nun anasının ağzından konuştu. Semira, en ufak bir serzeniş belirtisi göstermeden:

— Ölüler öbür dünyanın yolunu tuttular, yaşayanlar avunuyor, dedi.

Cecchiler gece geç vakit Nesilerden indiler. Otello yanlarındaydı; dükkânın kepengine bir ilân yapıştırdı. «Yas dolayısıyla kapalı. 6 eylülde yeniden açılıyor.»

Yarım daire olmuş hâlâ kapılarının önünde oturan kadınlar, onu boşuna, kendileriyle birlikte oturmaya dâvet ettiler. Otello, Aurora'nın çamaşırlarını almak için aceleyle Borgo Pinto'daki dairenin yolunu tuttu. Staderini iki dakika onunla yürüdü. Ama Otello kunduracıya, acelesi olduğunu söyledi.

— Bol bol birbirimizi görme fırsatını bulacağız, diye ekledi. Her şey bir yana, benim için geçmişin çoktan öldüğünü bilesiniz.

Luisa daha konuşkan çıktı. Musetta eteğine yapışıyor, Cecchi de aklım başına getirmeye çalışıyordu ama boşuna. Luisa Cornolulara, «tasarruf sandığının hesap defteri açıldığında» Nesi'nin nakit para bırakmadığının anlaşıldığını, yalnız birkaç Devlet Tahviline sahip olduğunun görüldüğünü anlattı: Bu da önemli bir şey değildi! Bütün varlıkları kömürcü dükkânıyla kamyonlardı. Otello işi devam ettirecek, masrafı azaltmak için Aurora çocukla birlikte kayınvaldesinde oturacaktı.

Ama Cornoluların o gece gerçekten uyumalarına engel olan haber, istemeyerek Luisa'nın ağzından kaçtı. Kaç günden beri -gerçeği anladığından bu yana- dilini tutmakta güçlük çekiyor, açıklamayı ne za-

man yapacağını bir türlü kestiremiyordu. Şimdi bütün sokak çocuğun ihtiyar Nesi'nin oğlu olmadığını, ihtiyar Nesi'nin uyutulduğunu öğrenmişti. Yine de ne Otello'yu sorguya çeken olmuştu, ne Aurora'yı. Dul Bayan Nesi kendi görüşünü Luisa'ya söylemişti, o kadar.

Bu olay, Corno sokağının son zamanlarda Nesi'nin anısından esirgediği saygıyı geri getirdi. Şimdi sokağımızdan Trespiano mezarlığına ve kömürcünün mezarına dek, namuslu kişileri uzandıkları çukura kadar izleyen acıma duygusu yükseliyor. Kadınlar kulaktan kulağa fısıldaşmaya koyuldular. Luisa bu yoldan kızını temize çıkarmak istediyse yanıldı; dilediğinin tersi bir sonuç elde etti. Aurora, başını süsleyen zavallı kız hâlesini yitirdi; Otello bile eskisi kadar zararsız görülmüyor. Her gece toplanan genel kurulda, Clorinda, hiç olmazsa bir süre için kömürcü dükkânının boykot edilmesini teklif etti. Mosca sokağındaki kömürcü namuslu adamdı, şimdiye dek kimse kömüründe taş bulmamıştı. Kadınlar bu konunun düşünmeyi gerektirdiği cevabını verdiler.

Devriye geçti gitti. Otello ile Aurora kapıyı gıcırdatmadan dışarı çıktılar; Madam'ı selâmlamak için ayaklarının ucuna basarak karşıya geçtiler. (Aklı başından giden Aurora Madam'a bir mektup yazarak durumu bildirmiş, Madam da Gesuina'yla ne yapması gerektiğini söylemiş ve ayrıca bin liret yollamıştı. Otello da bunun üzerine, hemen birlikte kaçmayı kabul etmişti.)

Madam onları, içinde hiçbir şeyin değişmediği odada kabul etti. Gece olduğu için vantilâtör daha ağır dönüyor; sesler kesildiğinde iri bir eşek arısı gibi vızırdıyor. Umulmadık şey: Konsolun üstünde bir vazo dolusu çiçek var. Ölümü hatırlattığı için Madam çiçeklerden nefret eder; ama Liliana çiçeğe bayıldığından Madam çiçeklerde hayatın bir görüntüsünü bulmaya başladı.

Liliana yatağın başucunda oturuyor. Sırtında pembe bir sabahlık var, saçları omuzlarına bırakılmış. Gesuina görünmedi; mutfağm yanındaki odada Liliana'nın küçük kızına bakıyor. Madam bir süre Aurora'nın elini avucunda tuttu; kolunu okşadı ve ona sonsuz mutluluk diledi; yine gelip kendisini görmesini söyledi. Derken bir öksürük nöbetine tutuldu. Liliana elinde yatıştırıcı bir ilâçla yaklaştı, kendini yormamasını rica etti. Otello yatağın ayak ucunda durmuş, bakışlarını, gözlerini bir sinek gibi yüzünde gezinen Madam'ın suratından ayırmaya çalışıyor. Liliana Madam'ın üstüne eğildiğinde sabahlığı aralandı. Otello dik, mükemmel bir göğüs gördü. Nefret dolu bir hareket yaptı ve şimdiden biraz gevşeyen, uçları pörsüyen Aurora'nın göğüslerini düşündü. Hemen sönen bir şimşekti bu. Ama Madam'ın kapkara mağaralarını da aydınlatıverdi. Otello'ya bir şeyler söyledi, sesini duyurabildiği halde konuşması kaya takırtıları arasında bir ağustos böceği vızıltısından başka şey değildi. Otello ne dediğini anlamadı.

— Madam ne yapmayı düşündüğünü soruyor, diye çevirdi Aurora.

Otello, yazlık ceketinin altına giydiği gömleğinin düğmesiyle oynamaya koyuldu. Rahatsızdı, şaşırmıştı.

— Öbür gün kömürcü dükkânını açmayı düşünüyorum, dedi. Nakit para bulmak için bütün kamyonları satıp satmayacağımı henüz bilmiyorum. Ama hiç olmazsa birini satmak zorundayım.

Bir takım şeyleri açığa vurduğu için hemen pişmanlık duydu. Madam ne yapması gerektiğini söylemeye devam edecek miydi? Babasının baskısından daha yeni kurtulmuştu; çekinmek gerektiğini bildiği Madam'a fazla açılmak istemiyordu. Madam'ı beş yıldır görmemişti, onunla yeniden tanışır gibiydi. Yas ve acı olaylar habercisi bir kadın gibi çıktı karşısına. «Bir büyücü sanki,» odaya girdiğinde ilk izlenimi bu olmuştu. Şimdiye kadar da olaylar bu kötü izlenimi

doğrulamıştı aslında. Otello babasının ölümünden kendini suçlu tutuyordu; yenmeye çalıştıkça pişmanlığı artıyordu. Şimdi de Madam'ın suçortaklığını açıkça görmekteydi. Bakışı tedirgin eden, yüzü insana şüpheli ve iğrenç gelen bir suçortağıydı. Otello da kesin bir şey söylemeden sonuca vardı:

— Sonra ulaşım işini devam ettirip ettirmeyeceğime bakacağım.

Ama dişi kaplan gülümseyip dişlerini gösteriyor. Otello, bu kez, söylediklerini açıkça duyuyor:

— Doğru yürü, dikkat! Ben Aurora'ya gözümün bebeği gibi bağlıyım. Onu mutsuz edersen korumayı bilirim.

Sonra elkiyor:

— Ya çocuk? Aurora, çocuğu istemediğini yazdı.

Aurora, kıpkırmızı ve utanç içinde, araya girmek istiyor; ama Madam bir işaretle susturuyor onu.

— Onu bir sütnine yanına bırakmanızı öğütlemek istiyordum. Galuzzo'da, benim için kendilerini ateşe atacak bir köylü ailesi var. Çocuğa öz oğulları gibi bakarlar. Liliana çocuğunu onlara bırakacak. Evde yeni doğum yapan iki gelin bulunduğundan, sizinkini de verebilirsiniz.

Susuyor ve bakışları Otello'yu sorguya çekiyor.

— Teklifiniz düşündüklerimize uygun düştü. Biz de aynı şeyi...

Ama Otello, beklenmedik bir şekilde sözünü kesiyor:

— Daha bir karar vermedik. Anne çocuğa bağlandı. Çocuğu ondan ayırmak sanırım güç olacak.

Vantilâtör uğultusunun daha da belirgin kıldığı rahatsız edici ve uzun bir sessizlik oldu. Sonra vedalaşmak akıl edildi. Liliana konukları kapıya kadar götürdü. Önünden geçerken Otello, Liliana'nın menekşe kokusunu duydu.

Madam, bir ay içinde, Liliana üzerinde mucize

yarattı. Bu işte onarım ve boyaya başvurmanın hiç gereği yoktu; usta bir rötuş ve yepyeni bir çerçeve yetti. Liliana'yı paçavralarından, saçaklanmış ve koltuğunun altı solmuş sarı elbiselerinden çıkarmak, sırtına bir beyaz blûz ve boyuna uygun fantezi bir etek giydirmek, henüz genç olan gövdesinin sağlık ve güzelliğini kazanmasma yetmişti. Saçlarını da firkete yığınından kurtarmak, saç tuvaletine «yüzyıl sonu» havası, yüzüne de hem çocuksu hem de hüzünlü bir anlam vermek için iyi bir şampuanla yumuşatmak yetmişti. Henüz alışamadığı yüksek topukların üstünde dengesini bulmaya çalışarak, istemeden meydan okuyan bir havayla bu kılıkta Corno sokağına çıktı.

Pabuçlarına bakan kunduracı:

Son moda! diye bağırdı.

Aklından başka şey geçmeyen -hem de ne şüpheli şey- Nanni:

— Küçük parmağını oynatmadan bir seferde yirmi liret kazanır! dedi.

Oysa Liliana, Giulio'nun söylediklerine boyun eğmedi, hem Rosetta'nın dediği gibi Madam da kaldırım yapması için giydirip kuşatmadı onu.

Cezaevinden son dönüşünde Liliana hıçkırarak ağlamaya koyulmuştu; kendini öldürmek istediğini söylüyordu. Sonu Elisa gibi olacağına çocuğuyla birlikte Arno ırmağına atlaması daha iyiydi!

Madam onu yatağının bir ucuna oturttu, okşadı, kulağına mırıldandı:

— Sen kızından da çocuksun! Sanki ben burada değilmişim gibi!

Bu sözler Liliana'ya yeniden umut verdi ve korkusunu uzaklaştırdı. Rahatladı ama odadan çekilmedi; kendini Madam'ın kollarında hissetmek, yanağıyla ceketinin satenine dokunmak ve hırıltılı soluğunu izlemek hoşuna gidiyordu. Yüreğinden geldiği gibi, tatlılıkla:

— Sizden başka kimsem kalmıyor Madam, de-

di. Sizinim.

Gerçekten de kendini Madam'm öz malı hissediyordu. Terkedilmiş, dehşete düşmüş zavallı şey, yüz yıllık koca çınarın altında kendine bir barınak bulan böcek. Zaman zaman bir hıçkırıkla sarsılıyordu ama gülümseyebiliyordu artık. Madam onu hep okşuyordu, okşamalarıyla huzur, rahatlık ve sanki bir uykuya davet geliyordu. Liliana Madam'ın yüzüne iyice baktı ve onu değişik buldu: Uğursuz ve ürkütücü değil, çok yakın, neredeyse bir ana gibi. Yanağından öptü, minnetini göstermek için iyice göğsüne sokuldu.

Akşam olmuştu; duvarları kırmızı ve sarıya boyalı oda karanlık ve serindi. Gesuina, hareketsiz, şaşkın, yatağın ayakucunda duruyordu. Liliana yorgun ve dinlenmeye ihtiyaç duyduğundan Madam, çocukla ilgilenmesini Gesuina'ya emretti.

O gece Madam, Liliana'yı yanında yatırdı.

— Sinirlerin bozuk, dedi. Hem seninle konuşmak istiyor ve geç vakitlere kadar ayakta tutmaktan çekiniyorum. Gesuina kızının yanında uyur.

Liliana, ilk kez yumuşak ve serin bir yatakta yatıyordu. Başucu masasmda hafif ışıklı bir lamba yanık kalmıştı. Liliana tavana baktı! Yüksekti tavan, sanki soluk almaya yardımcı oluyordu.

— Sizin yatağınızda yatmak bende garip bir etki yapıyor Madam, dedi. Sanki gizlice gelmişim de her an yataktan çıkıp gitmem gerekecekmiş gibi.

— Seni asla kovmayacağım, dedi Madam.

Madam, sırtını yastıklara verip yatağın içine oturmuştu. Işık yandan geliyor ve yüzünün gölgesini duvara yansıtıyordu.

— Bu ışıkla, mihraptaki Santa Anna'ya* benziyorsunuz.

— Beni bütün gövdenle ısıt, dedi Madam. Ocak ayındaymışız gibi donuyorum. Seni hiç etkilemiyor

*Santa Anna: Meryem Ana'nın anası.

muyum?

Yeniden çocuk olmuşum gibi. Çoğu kere babam gece arabasına binip gider, annem kendisini ısıtmam için beni yatağa çağırırdı.

Ben senin için bir arkadaş olmak istiyorum, bir anne değil... Neden gülümsüyorsun?

Giulio gibi konuşuyor, hep istiyorum diyorsunuz, Giulio'ya ne cevap verirdim, biliyor musunuz? «İstemek» fiili Cennette bile yoktur! Ama şimdi sizin için, dünyanın öbür ucuna gidip istediğinizi bulur getiririm.

Madam Liliana'nın saçlarını okşuyordu.

— Sana Giulio için para veririm, senden istediği gibi çalıştığını sanır.

Ama Liliana karşı çıktı; tersine, Guilio'ya bütün gerçeği söylemek istiyordu.

— Arapla ötekiler kendisine baskı yaptıklarından beni kötülüğe itiyor; aslında beni seviyor ama, kötü bir şey yaparsam döndüğümde benden nefret eder. Tersine, bana yardım edenin Madam olduğunu öğrenirse...

Seni aynı yola sürüklemek ve dilediğim gibi sömürmek için bunu yaptığımı sanacak. Erkeklerin hepsi birbirinin eşidir.

Liliana yeniden dertlendi; Giulio'nun Madam'la ilgili değerlendirmelerini hatırladı.

Siz bir azizesiniz Madam. Bir ermişsiniz aynı zamanda.

Felâketler haftası yaklaşıyor, Ugo, Corno sokağı sahnesinde şarkı söylüyordu:

Kara gözler, mercan dudaklar...

— Pencereyi kapa, dedi Madam. Başımı ağrıtıyor.

Liliana denileni yaptı ve yatağa döndü. Madam sordu:

— Onu dinlemek hoşuna gidiyor muydu?

— Dikkat edersem, kapalı pencereye rağmen onu yine duyuyorum; Ugo'nun güzel bir sesi var.

Benim de çok güzel bir sesim vardı, dedi Madam. Bir gün büyük bir dâvette şarkı söyledim. Senin yaşındaydım o sıra. Napoliten şarkıları, şen şakrak olanları severdim. PİZZİCHE 'E VASE, bilir misin?

— Nasıldı?

— Sana söyleyebilmek isterdim.

— Sözleri?

— Müziksiz sözlerin hiçbir anlamı olmaz. Başka bir şarkı daha biliyorum, çok duygulu bir şarkı: PALOMELLA.

Ve mucize gerçekleşti! Eski ve bozuk, nasıl kurulduğu bilinemeyen bir gramofondan çıkar gibi, eski şarkı Madam'ın göğsünden fışkırıverdi. Bozuk, çatlak ses soludu:

Kırlangıç atla ve uç
Dostum Nenna'nın kollarına
Koş söyle ona
Ölmekte olduğumu...

Bir öksürük nöbeti plâğı durdurdu. Madam iyice soluk bir benizle yastıkların üstüne devrildi, ter alnını boncuk boncuk kapladı. Yine de Madam, Liliana'yı sakinleştirecek gücü buldu. Hayır, Gesuina'yı istemiyordu! Uzun süre sonra, sürüyle yatıştırıcı ilaç alıp gargara yapınca Madam yeniden rahatladı. O zaman da:

— Ne kadar gençsin! dedi. Gerçek bir köylü kadınısın!

— Niçin?

— Sana iltifat ediyorum. Çektiklerine rağmen bir çiçek gibi kaldın. Bırak okşayayım seni. Yakınıma sokul. Öylesine hayat dolusun ki seni bütün gücümle göğsümde sıkarsam ölüm gelip beni almayacak.

Liliana bu saldırıyla allak bullak ve şaşkındı; korkusundan hiçbir şey yapamaz oldu. Yüzünü elleri arasına gizledi, hıçkırmaya koyuldu. Ama bu yanılgı anın-

dan sonra Madam, yeniden ikna edici okşayışlarını, tatlı ve etkileyici sesini, baştan çıkarıcı kadın ustalığını buldu. Sonunda uykuya kavuşan ürkek bir küçük kız gibi, Liliana, kendini onun kollarına bıraktı.

11

Kırlangıçlarla ilgili cümlesinden sonra, Staderini, sözlerini noktaladı:

— Koruyucu Melekler birbiri ardından geri dönüyor; Corno sokağının Cennet olduğu açıkça belli.

— Ya da Cehennem, diye karşılık verdi karısı Fidalma. Zavallı Milena!

Neri sokağındaki mezeci dükkânının kepenginde yapışık ilk ilân, yerini bir ikinciye bıraktı: «Sayım dolayısıyla kapalıdır; yepyeni bir idareyle açılış ayın on beşinde.»

Alfredo'nun durumu ağırlaşmıştı. Darbeler ciğerlerinde yaralar açmıştı. İki ciğere de hava vermek, dağa çıkabilecek hale gelene dek Alfredo'yu Carregi sanatoryumuna yatırmak gerekmişti. Masrafları karşılamak için dükkânı kiralamak zorunda kaldılar. Alfredo'nun bakımı en az bir yıl sürecekti, kesindi bu. Paralı bir odada yatıyor, Milena gecenin geç saatlerine kadar yanında oturabiliyordu. Yeniden annesinin yanına döndü ama, Alfredo'nun iyileşip her şeyin «yeni baştan başlayacağı» günü bekleyerek Cure'deki daireyi tutuyordu.

— Topu topu bir ay sürdü! dedi Alfredo; sonra gülümsedi ve ekledi:

— Nasıl ses çıkarıyordu kasa?

— Trın-trın Alfredo, trın-trın yapıyordu!

— Nasıl çalıştıklarını anlamaya bak. Müşterileri kaçırmalarını istemem... İşleri çok iyi giden bir dükkândı. Konservelerin yerini değiştirdiler mi?

— Evet, tabelâyı da değiştirdiler, kapının önüne koyduğun tuzlu balık teknesini de kaldırdılar.

— İşten anlamadıklarını görüyorsun ya. Dükkânın canına okuyacaklar!

Açılış akşamı, Milena, dükkânın karşısındaki kaldırımdan geçti durdu. Kendi yerinde, kasada oturan dükkânın işletmecisi Biagiotti'yi gördü; tuşlara basıyor ve kasa trın-trın ediyordu. «Ne büyük haksızlık!» dedi yüksek sesle. Artık eskisinden çok farklı bir Milena'ydı. Sıkıntılar karamsar yapmış, ama içinde sağlam bir iradenin doğmasını da sağlamıştı. Dükkânın eşiğinde duran berber Oreste, Alfredo'yu sormak için onu durdurdu. Herkes gibi Oreste de: «Başına geleni hiç hak etmemişti bu çocuk!» dedi.

O akşam Milena, annesinin dairesine çıkmadan Margherita'ya uğradı. Kapıyı ardından kapayıp hıçkırarak ağlamaya koyuldu.

— Boşalmam gerek. Bana bir şey söylemeyin!

Margherita acısına saygı gösterdi; mutfağa girdi, tencereden bir kâse et suyu aldı ve pencerenin pervazında ılınmaya bıraktı. Sonra elinde kâse, Milena'nın yanına geldi:

— Sağlığını düşün; Alfredo'nun düzelmesini istiyorsan kendini bırakma.

İşten dönen ve su istemek için kapıyı vuran Mario konuşmasını yarıda kesti. Masist karısının ricalarına boyun eğmiş, Mario'yu tanıyınca daha da ileri gitmişti:

— Madem oda vermek istiyorsun, kimsesiz olduğuna göre bakımını da üzerine al.

Her neyse, Mario içeri girdi, Milena'yı gördü ve özür diledi. Rahatsız etmek istemiyordu.

— Bu kadar merasim yeter, dedi Margherita Mario'ya. Hepimiz aynı evin insanlarıyız.

Margherita'nın sözleri üzerine Mario güğümü ye-

re koydu ve Milena'nın karşısına oturdu. Alfredo'yu sordu:

— Çok bitiksiniz. Tam tersine, kaldırın başınızı! İlk sert darbelerde insan eğilirse, sonunda kaderine razı olur. Hadi gülümseyin! Cesaret! Doğru söyleyin. Kendinizi daha iyi hissetmiyor musunuz?

— Bu ilâç fazla basit olur, dedi Milena. Siz mutlusunuz; âşık olduğunuz belli! Acele edin; Bianca'nın sizi beklediğinden eminim.

Ama Mario gittiğinde Milena onun sözlerini hatırladı ve söylediğini yaparak gülümsedi.

Corno sokağı insanları Mario'yu kendilerinden biriymiş gibi benimsemişlerdi. Masist'in koruyuculuğu kimsenin tartışmadığı bir giriş izniydi. Bianca'nın dâvâsını savunmak için de Margherita, beklenmedik bir güç ve inat göstermişti. «Beş yıllık evliliğimizde senden ilk kez bir yardım istiyorum.» İki toy gence aracılık etmeyi canı çekmeyen Masist, sonunda Mario'nun yeryüzünde tek başına oluşunu dikkate aldığını söyledi. Fazla işinin bulunmadığı bir sabah, deri önlüğünü çıkarmış ve bilgi edinmek için Pepi sokağına kadar uzanmıştı. Derken kendisine ayrıntılı bilgi verecek bir matbaacı arkadaş olduğunu hatırladı. Mario hakkında söylenenler şunlardı: «Dürüst çocuk. Ona yardım etmek hayır işlemek olur; hattâ fikirlerine bile bir çekidüzen verebilirsin. Görecek gözleri bulunduğu sürece bu çocukların gözlerini açmak bir ödevdir.» Masist eve döndü ve Margherita'ya:

— Çağır onu buraya, dedi.

Sonra Cornoluları hazırlamak için sokağa indi. Evine, eski bir dostunun oğlu olan yetim bir çocuk alacağını Staderini'ye söyledi. Masist pek konuşkan değildir; ağızdan ağıza dolaşan haberin fazla değişmemesi için ancak söylenmesi gerekeni söyledi. Luisa haberi Madam'a yetiştirdiğinde aşağı yukarı şu hali almıştı: «Margherita çocukları çok sevdiği, çocuk sahibi de olamadığı için Masist anasız babasız bir

çocuğu evlât edinecek.»

Bu nedenle Mario, koltuğunun altında çıkınıyla Leoni sokağında göründüğünde kimse pek şaşırmadı. Artık kötülüğünü dilediği gibi kusmakta serbest olan Nesi'nin dul karısı, Masist'in on iki yıl arayla, aşağı yukarı benzer koşullarda Gesuina'yı evine alan Madam'ın yaptığını yapmak istediğini söyledi.

— Nalbant sokağın en önemli kişisi olmak istiyor. Önce bir sepetli motosiklet satın aldı. Şimdi de kendini hayır işlerine veriyor!

Dar ufkunda çıkacak yetenekte olmayan Nanni de Staderini'nin kulağına fısıldadı:

— Ağıla kurdu sokan Masist'e bak!

Maria ve Margherita'nın öğütlerine rağmen, Mario kabuğuna çekilmedi; Corno sokağında, bir salona girmiş gibi davrandı. Herkesi durduruyor, elini uzatıp kendini tanıtıyordu:

— Mario Parigi, tanıştığımıza memnun oldum! Kiminle teşerrüf ediyorum? Ben nalbantın kiracısıyım.

Rahat hareketleri sokaktakilerin sevgisini kazanmasını sağladı. Madam bile, kendisine anlatılanlarla etkilendi.

— İyi bir küçük horoz, dedi; yakında görürüz hangi tavuğun kuluçkaya yatacağını.

— Sevgili Parigi! dedi Carlino Mario'ya. Faşist partiye yazıldın mı?

— Şimdilik hayır.

— Federasyona gel ve beni gör. Saat altıyla yedi arası oradayım.

Mario onu Beppina Carresi sanmıştı. Olayı Masist'e anlattı. Yine de herkesten çok, müstakbel kayınpeder ve kayınvaldesiyle teklifsiz konuştu:

— Mario Parigi... Kim olduğunuzu sormuyorum, çünkü Bayan Clorinda'yı herkes tanıyor. San Remigio papazının, geçen akşam vaaz sırasında sizi övdüğünü işittim!

— Demek kiliseye gidiyorsunuz?

— Tek boş dakikam oldu mu kiliseye koşarım!

— Neden papaz olmadınız? diye sordu sofu Clorinda.

— Bakın, fazla meraklı olmaya başladınız. Böyle şeyler ancak günah çıkartılırken söylenir.

Revuar'a da:

— Bay Quagliotti, saygılarımı sunarım, dedi. Çocukken kaç kere parkta sizden şekerleme almıştım. Hatırlıyor musunuz?

— Hayır, bir türlü çıkaramadım; ama o günden bu yana da epey büyüdünüz tabii!

— Ya şekerlemeleriniz! Hiç şekerli değildi! Doğrusu bu ya, ne kadar şeker koysanız çocuklara yetmez!

— Aşağı yukarı hangi yıldı?

— Eh parka diyelim ki 1919 ya da 1920'de geliyordum.

— Tabii! Savaşın hemen sonrasıydı ve şeker ateş pahasına satılıyordu! Bir de şimdi bakın tadına!

— İtiraz istemem! Bana, sen deyin. Beni öz oğlunuz ya da damadınız sayıverin işte. Şaka ediyorum tabii!

İki gün içinde Mario, on yıldır aynı evde oturan ama Madamın dairesine kapatılan Gesuina'dan çok daha fazla ahbap edindi. Bianca buna hem seviniyor, hem de kuşkulanıyordu.

— Karşısındakilerin nasıl kişiler olduklarını anlamıyorsun. Milena ile Margherita'nın dışında hepsi arkadan vurmak için fırsat kollayan insanlardır. Ayağının sürçmesi kurtlar gibi üzerine saldırmalarına yeter.

— Margherita ile Milena'nın dışında mı dedin? Bir de Masist'in değil mi?

— Tabii. Masist'i söylemek bile gereksiz.

— Ya Bruno ile Clara, onlarda da iş yok mu?

— Hımmm!

— Var mı yok mu?

— Var ama o kadar.

— Hadi bir de Bruno ile Clara'nın ailesini ekliyelim mi?

— Clara'nın babası tek cümlede otuz küfür sıralıyor.

— Şimdi üvey anan gibi konuştun. Onu insanlığın dışında bırakan başka eksiği var mı? Belki çalışmıyor? Kendini ailesine yeterince vermiyor? Ya çocuklar, onlardan da söz etmek gerekir mi?

— Musetta Cecchi dedikoducunun tekidir.

— Ya sen, şu sıra nesin?

Bianca bir an şaşırdı, serzenişi kabullendi ve:

— Çocukları da bir yana ayıralım, dedi. Nereye varmak istiyorsun?

— Luisa ile inşaat işçiliği yapan kocası hakkında ne diyeceksin? Ya Milena'nın annesi hakkında?

Luisa da çenesi düşüğün biri.

Söyledim ya, seninki gibi.

— Gerçekten öfkelenmemi mi istiyorsun?

— Sadece görüşlerini yerine oturtmak istiyorum. Aralarında yaşadığın insanlardan nefret edersen nasıl edersin? Herkesi de kendin gibi sev, demiyorum sana. O işi Clorinda'ya bırakıyorum. Benim sana söylediğim şu: Aralarında yaşadığın insanları tanımaya çalış, aksi halde çölde yaşar gibi yaşarsın.

— Demek Corno sokağını, burada doğan benden daha iyi tanıdığını iddia ediyorsun? Yakında da Madam, Nanni, Elisa ve oteldeki bütün meslekdaşlarının iyi insanlar olduklarını savunacaksın.

— Herkesin durumunu ayrı incelemek gerekir.

— Ne dilde konuştuğunu şimdi anlıyorum. Masist sana ders verdi.

Mario, genç kızın sinirlendiğini hissetmişti.

— Biliyor musun, dedi, bütün bu hikâyelerle «cip-cip» in yarım saatini boşa geçirdik.

İki sevgilinin sözlüğünde cip-cip, Dell'Aqua so-

kağındaki kilisede bulunan Meryem ve Çocuk heykelinin koruyucu bakışı karşısında söylenen tatlı sözler ve öpüşmeler anlamına geliyordu.

— Geç oldu. Gitmem gerekiyor, dedi Mario.

Bianca çok şaşırdığından ekledi:

— Yarın anlatırım. Şimdi gitmem gerekiyor.

Clara ile Bianca, Milena'nın da bulunduğu Margherita'nın dairesinde buluştular. İkisi de somurtuktu, sevgililerinin «kaçış»ından yakındılar arkadaşlarına. Aradıkları cevabı onlara, arkalarında kızkardeşleri Musetta ve Adele, onların da ardında küçük Piccarda ve Pallino olduğu halde geçen Giordano Cecchi ile Gigi Lucatelli verdi. Yanan fenerleri havaya kaldırmış, çocukca bir sevincin coşkunluğuyla sokağın bir ucundan öbürüne koşuyorlardı.

— Amma da sersemiz! diye bağırdı Clara. Yarın Meryem Ana yortusu. Hiç kuşkusuz, Bruno ile Mario «Scampanata»* hazırlamaya gitmişlerdir.

Giordano, Adele ve arkadaşları, fenerleriyle sokağı aydınlatmak için bir gün daha bekleme sabırlılığını gösterememişlerdi. Böylece çok eski bir geleneği sürdürdüklerinden de haberleri yoktu. Eskiden, 6 eylül günü köylüler Floransalılara bezlerini ve mantarlarını satmak için dağlarından inerlerdi. Şimdi eşsiz resmi, papazların üzerine örttüğü ipek peçenin ardında görülen «Kutsal Haber»** mihrabının bulunduğu yere uğramak gibi dindarca bir bahaneyle gelirlerdi. Satıcılar kilise avlusunda konaklar, geceyi orada geçirir, büyük bir saygısızlıkla duanın ardından geğirti, geğirtinin ardından duayı getirerek sağa sola pis-

* İlerde yazarın bu sözcük hakkında vardığı tanımı göreceğiz.

** Cebrail'in Meryem Ana'ya doğuracağını bildirdiği gün hristiyanların önemli bir bayramıdır.

ler, duvarları kirletirlerdi. Bütün bunlar zamanla şehir halkının canına tak etti, konukların ardından sabunlu suyla avluyu temizlemek, yağlı kâğıtları, pisliği ve bokları atmak, büyük bir hasislikle kutsal yağdan değerli tuttukları bir çeşit yağ ve fırçayla duvarları yıkamak zorunda kalan kilise kuşlarıyla papazları da iyice kızdırdı. Gruplar halinde toplanan mahallenin delikanlıları bu hoşnutsuzluğun sözcüsü haline gelmişlerdi, elde meşale, haykırarak, ıslık çalıp el kol sallayarak avluya yerleşen tüccar-hacıların başına ekşiyorlardı. Korkunç haykırışlarla onları kovalıyor, her türden sivri araçla dürtüyor, bir yanlışlık olmuş gibi ellerini henüz sertliğini yitirmemiş göğüsler ve kalçalarda gezdiriyorlardı. İğne iplik edinip, çiftleri karıştırmaya özellikle dikkat ederek yaşlı kadın ve erkeklerin giysilerini birbirine dikiyorlardı. Böylece de Tapınağa yapılan hakaretin öcünü, kendilerine göre alıyorlardı. Yumurcaklar güzel ve eğlenceli bulurlarsa bu yarışma gün doğana dek sürerdi. Sonra Meryem Ana yortusunun şafağında, işe gitmeden önce, gruplar halinde Rione'ye uzanır, akşam Floransa'yı aydınlatacak her mahalleyle her evi leş gibi is kokutacak fenerlere son bir kez bakarlardı.

Viyanalılar Türklerden kurtulduklarında, bir ağızdan şarkı söyleyip her yanı ışıkla donatarak Meryem Ana'ya teşekkür etmeyi kararlaştırmışlardı. Böylece de 6 Eylül 1673 günü bu gelenek doğdu. İşgalcilik sırası Viyanalılara geldiğinde, bu gelenek Alp Dağlarıyla Apeninleri aşmıştı. Viyana kuşatması kalktı; 1914-18 savaşıyla Viyanalılara, Almanlara ve bütün ırklarına son bir ders verildi ama Floransalılar, amansız da olsa bazı yanlarıyla eğlenceli bir işgali hatırlatan eski bayramın mirasını muhafaza ettiler. Eskiler bu eğlentide Rönesans çağının donanma şenliklerini hatırlatan bir yan buldular: Lâvta ve viyolaların, beylerle hanımların doldurduğu Muhteşem Laurent'in kalyonları Arno ırmağında gezinirdi o çağda; geminin

burnuna geçen Poliziano, en ufak bir hazırlık yapmadan, sonraki kuşakların yitirdiği şiirlerini söylerdi. Böylece Meryem Ana'yı yılda bir kere kutlama alışkanlığı yerleşti. O gün zengin evleriyle kenar mahallelerde, bina ister saray olsun, ister gecekondu, her pencerenin bir yağ kandili olur. Bunlar eski Trecento fenerleri, yağ tabakasının ortasındaki fitili bir parça şekerle tutturulmuş cam küre ya da bardaklar, Eski Saray'ın kemerleri altında esen rüzgârla çıtırdayan meşalelerdir. Pencereleri aydınlatılmamış bir kule, bir saray görülmez. Büyük Kubbe, rüzgârın söndürüp yaktığı alevlerle dolup taşar. Nehrin üstündeki kayıklarla gemiler, hafif teknelerle sandallar şen guruplarla doludur, suyun aynası ışıkları iki kat arttırır. Mandolinlerle davullar ağır ve eğlenceli gezintilere refakat eder. Zamanın çok daha hristiyan bir ad, çeşitli ve değişik şekiller verdiği «fenerler»** sokaklara yayılır.

Policarpo Petrocchi'ye göre fener, «içinde yanan bir fitili bulunan ve bir sopa ya da bastonun ucunda taşınan kâğıt kutudur.» Ama bu sözcüğü «eskimiş, yanlış kullanılan deyimler, taşra ağzı, yabancı kelimeler... vs.» arasına koymak ve fenere böylesine soğuk davranmak için insanın ancak sözlük yazarı olması, damarlarında kan akmaması, güzellik ve mucizeye kapalı bulunması gerekir. Kâğıt kutu! Edebî bolluğun başta gelen örneği olarak İLÂHİ KOMEDYA'yı gören Standerini, bu konuda İLÂHİ KOMEDYA'dan fazla şey yazılabilir, dedi. Gondol, sandal, zırhlı biçimine sokulmuş fenerler! Altında sepeti ve her şeyiyle küçük boy bir Mongolfiye kardeşler balonuna, bir çiftliğe, bir şatoya benzeyenleri! Bir hayvanı, canlı bir

Muhteşem Laurent, uzun yıllar Fransa'yı yöneten Médicis ailesindendir. I. Laurent adıyla anılır ve sanatçıların koruyucusu bilinir.

** Önceleri «Pieruculone» diye bilinen bu fenerlerin daha hristiyan adı «Rificolone»dir.

böceği, cırcır böceğini, ağzını açan bir timsahı, uyuyan bir kediyi andıranları! Bir meyve, portaakl, incir, muz, karpuz, iştahla yenebilecek bir kavun gibi güzel ve olgunları! Kurdeleler içinde, havalarda dansederek uçuşan kuyruğu uçurtma kuyruğuna, papanın atkısına, zenginlere metreslik eden kadınların tilki postlarına benzeyenleri! Gülünç ve zarif, çok çirkin ve maskara olanları, içlerinde parıltısı ustaca hesaplanmış birer mum bulunan, ancak bir dâhinin büyük hayâl gücüyle Canto alla Briga ve Pignone zanaatkârlarına hatırlatabileceği en garip biçimlerdeki fenerler.

Tornabuoni ya da Corno sokaklarıyla öteki yollarda, şehrin merkezi ve dış mahallelerinde dolaşır, upuzun sopaların ucuna asılmış epey yükseklerde sallanan ışıklı gece vazoları, papaz şapkaları, soba boruları, küçük boy aptesane taşları, meyveler, salatalıklar görürsünüz. Bütün bunları yaratmak için de bir parça parşömen kâğıdı, beş paralık boya, birkaç mukavva şerit, bir damla yapışkan, bir mum parçası ile içinden yığınla usta sanatçı çıkmış, yüzyıllardan beri sanata alışkın bir ulusun keyifli yaratıcı gücünden başka şey gerekmez. Aslında bu halkın sanatla ilgili olarak bütün bildiği, Kemerlerin üstündeki girintilerde dikilen heykellerdir. Ama genelevlere kadar uzanmaktan korkmazsanız, Canto ai Quattro Leoni ve Cestello'nun sefahat düşkünlerinin yalnız güzeller için yaptıkları dev aletleri, akıl almaz büyüklükteki kadınlık organlarını, koca koca erkeklik torbalarını görürsünüz. Bu adamlar akıl almaz çiftleşmeler hayal etmiş, genelevlerin şehvete dönük gerçeğini resimlere dökmüşlerdir. Bir düğmeye basıldı mı bütün bu ışıl ışıl, akıl almaz, capcanlı, şaşırtıcı resimler karanlıktan fışkırıverir. Doğal içgüdüler burada efsaneye, akıl almaz bir açık saçıklığa ulaşır; ahlâk düşkünlükleri uğursuz, silinmez bir renk alır burada.

Fenerler, şarkılar, çığlıklar ve konserve kutularına vurulan aletlerin gürültüsüne karışan mandolin ve

gitar sesleri arasında, yorulmak bilmeksizin yollarla meydanlarda gider gelirler. Zaman zaman bir fenerin fazlaca sallanması ya da çok çabuk tükenen bir fitilin parlaması küçük bir yangına yol açar. Fener birden alev alır ve kalabalık, ölüm dualarını taklit ederek haykırır, mırıldanır.

Ner, ner, ner,
Oh güzel fener
Benimki kurdeleli
Seninkisi de bitli!

der dörtlüklerin en akıllı uslusu, Corno sokağı çocuklarının sabahtan akşama dek yorulmadan söyledikleri.

Bizim sokak da bütün ışıklarını çıkardı. Her pencerenin küçük kandilleri, fenerleri var. Gerek fener koymamakla Cornoluları kızdırmamak, gerekse sadeliğiyle felâketlerini hatırlatmak istercesine akordeon biçimi tek fener asan Milena'nın penceresi tüm pencerelerin en yoksuluysa, en güzeli de Madam'ın penceresi. Madam'ın pencereleri bilinen, ama her zaman şaşırtıcı etkisini yapar. Her yıl Gesuina çekmeceden mumu çıkarır, kepenklerle pervazdaki çivilerin sağlam olup olmadığına bakar, mumu parçalara böler, gece olduğunda çivilere astığı fenerlere birer mum parçası koyar. Çocuklar -hattâ büyükler bile- burunları havada, bakarlar. Görüntü etkileyicidir; Madam'ın hoşuna giden güzelliği vardır (Madam ressam olsaydı, resimlerini tek renkle yapardı). Gesuina üç pencerede değişik yerlere asılmış, değişik şekillerde aydınlatılmış, çeşitli biçim ve boydaki otuz feneri yakar. Aşağıdan bakıldığında, gökyüzünden kopmuş da ardındaki mavi-beyaz iziyle gelmiş ve yere yakın duruvermiş bir yıldızı andırır bu fenerler. Son feneri asan Gesuina'yı devamlı alkışlar, iyilik dilekleri ve çığlıklar karşılar, Madam'a doğru yükselir. Gesuina içeri çekilir, ama alkışlar ve çığlıklar onu çağırır; bunun üzerine,

Madam'ın da Cornoluların iyilik dileklerine karşılık verdiğini söylemek için tekrar pencerede görünür. Şarkılar ve fener alayları yeniden başlar. Staderini, önceki yıl yaptığı yorumu tekrarlar.

— Bütün şehri gezdim, iş kalmıyor! Geçen yıl yine pek fena değildi, ama bu yıl!..

Ardından ekler

— San Frediano'ya kadar uzandım. İnanmazsınız ama topu topu iki fener alayı görebildim!

İşte şimdi, henüz bilmediğimiz ve Bruno ile Mario'nun acele etmesine yol açan eğlentinin bir yüzü: Nişanlılarıyla birlikte yapacakları gece gezintisinden çok önemsedikleri bir şey. «Scampanata» eğlentinin sonunda, kalabalık Lungarni'den ya da belediyenin düzenlediği donanma şenliğinden döndükten sonra yapılır; kilise avlusunda gençlerin hacılara oynadıkları oyunların benzeridir bir bakıma. Staderini'den öğrendiğimiz üzere, «ihtiyar tekeler, gebe bırakılan kızlar ve boynuzlu kocalar başlıca hedeftir.» Oyunu yönetenlerin yol boyu toplayabildikleri kadar çok figüranla, açık havada oynanan Machiavelli'nin* tiyatrosudur. Saman ya da kıtıktan yapılma, sopalara takılmış kuklalar biçiminde sergilenen kurbanlar kafilenin başına geçirilir. Örnek olarak alınan kişilerin pencereleri altına biriken alaycı çığırtkanların tepesinde bu kuklalar sallanır durur. Orada her türden haykırış ve edepsiz dörtlüklerle «scampanata» oynanır.

Karnavalın son salısı dışında, Floransa'da kutlanan üç bayram vardır ki bu bayramlar sırasında kimse konuğuna pek aldırmaz. Eğlence ihtiyacı öyledir ki ancak en amansız kin bir çağrıyı geri çevirmeye ya da eğlentiye katılmamaya yol açabilir. Bu bayramlar, Kutsal Cumartesi günü Arabanın parçalanması, İsa'nın

* 16. yüzyılda yaşayan İtalyan oyun yazarı Machiavelli, güldürülerinde (en ünlüsü LA MANDRAGOLA) özellikle boynuzlanan yaşlı ve hasis kocaları ele alır.

göğe yükseldiği güne rastlayan Cascine'deki cırcır bayramı, bir de fener alayları ve «scampanata»larıyla Meryem Ana gününün gecesidir. Dolayısıyla da, eğlentiyi düzenlemeyi Nanni üstüne aldığı halde, kimsenin ondan yardımını esirgemeyişine şaşmamak gerekir. Aldatılan bir kocaya karşı «scampanata» düzenleyecek kişilerin sonuncusudur aslında Nanni; ama eğlentiyi hazırlamak için herkesten çok boş zamanının bulunduğu da bir gerçektir. Ayrıca bu davranış, bir çeşit elini çabuk tutmak ve muhtemel bir «scampanata»dan kurtulmaktır. Dolayısıyla parolayı veren de Nanni olmuştur: «Bu yıl scampanata Beppino Carresi'nin kafasında patlayacak.» Herkes evet demiş, Masist bile onayını bildirmiştir.

Scampanata art düşünceye yer vermeyen bir güldürü, zamansız bir karnaval taşkınlığıdır ama yine de karnaval geleneğini sürdürür. Kurbanlar, çok haklı bir öfke anından sonra her türlü hıncı unutur ve «scampanata»yı düzenleyenlerin yanlış adama çattıklarını, şu ya da bu kişiyi hedef alsalar daha iyi edeceklerini söylemekle yetinirler. Savaş sırasında herkesin düşünecek çok başka şeyleri vardı. 1919 yılında scampanata karı-koca Carresi'lerin başında patladı. 1920'de, şimdi Masist'in oturduğu yerdeki aileye; 1921'de, bir süre önce peritonitten ölen sermayelerinden birine âşık Ristori'ye; 1922'de, hayatta olan ve baldızıyla ilişki kurmakla suçlanan Bruno'nun babasına; sonradan suçlamanın yanlış olduğu anlaşıldı da kendisinden özür dilendi. 1923'de, daha iyisi bulunamadığından tekrar Staderiniler seçildi. Buna da Fidalma sebep oldu: «Bu yıl bakalım kim seçilecek, dedi Fidalma. Kocam ve ben, bir kere scampanataya yakalandık; aynı şeyi bir kez daha tekrarlamalarını isterdim! Sanki elimizde kalan son kuruşları da harcamaya hakkımız yokmuş gibi; 55 yaşındayım ama kendimi bir kız çocuğuna değişmem!» Staderiniler şerefine Nanni şu şiiri yazdı:

Mine çiçeği Fidalma
Mangırlarıyla ala ala
Kantaron tozu, enfiye ve açık saçık
Resimler aldı.

Mayıs gülü
Beyni sulanmış moruk kunduracımız
Ayak tandırından ayrılamadı.

Kara kuru cırcır
Koca göt Fidalma
Deliğine kilit vurdu!

1924 yılının scampanata'sı Nesi'ye ayrıldı ve Aurora'yı Borgo Pinti'deki apartmanına dek kovaladı. Çocuk saflığı öyle bir şeydir ki, ana ve babaları tarafından eğlentiden uzak durmaları tembihlenen Giordano ile Musetta, haykıranlarla birlikte kendilerini ablalarının penceresi altında buldular. Bu yıl sıra Maria ve Beppi Carresi, dolayısıyla da Cervia Otelinin 12 numaralı odasında oturduğunu bildiğimiz Ugo'nun.

Bruno, Mario, Nanni, Staderini, o gece şehirde kalıp nalbant dükkânında yatacak olan Eugenio, Otello'nun yeniden dükkâna aldığı eski çırak, sokakla bağlantılarını yeniden kurmak için fırsatı kaçırmayan Otello eğlenti boyunca gezdirilecek üç kuklayı hazırladılar. Genel merkez, berberin Leoni sokağındaki dükkânıydı. Bu gibi işler tam Oreste'ye göredir. Beppi Carresi'ye giydirilmek üzere kullanmadığı, eski bir beyaz iş gömleği verdi; Otello da eski giysiler buldu. Maria'nın kuklasını giydirmek için de Oreste, Olimpia'dan bir bluz ve bir etek kopardı. Sepetli motosikleti alınca atını ve arabasını satan Masist'in verdiği samanla bebeklerin içi dolduruldu. Staderini parçaları büyük bir ustalıkla birleştirdi; birbirine dikilen ve saman doldurulan bez parçalarından üç kafa yaptı; kunduracı iğne yerine bizinden faydalandı. Nanni'ye

gelince, iyi bir ressam olabileceğini çok geç farketti; üç kukla yüzünün bir konuşması eksik. Kısa kesilmiş saçlar isle sağlandı ve saç tuvaleti kısa süreden beri kadın berberliğine de başlayan Oreste'nin kutlamasına hak kazandı.

Maria ile Beppino, Ponte ile Grazie'de hayranlıkla seyrettikleri donanma şenliğinden kolkola dönüyorlardı. Giordano Cecchi'nin kendilerini gözetlemekle görevlendirildiğinden hiç haberleri yoktu. Ama Beppino ne olup biteceğini sezmiş, scampanata için tekrar Aurora'nın seçilmesini teklif ettiğinden aldığı cevaplar hiç de içini rahatlatmamıştı. «İhtiyar Nesi'nin ölüsüne saygımız olduğundan yapamayız,» denmişti Beppino'ya. Corno sokağı bu yıl scampanata'dan vazgeçer nasılsa.» Ama scampanata'dan vazgeçen bir Corno sokağı, arpaya burun kıvıran attan farksızdır. Beppino bunu çok iyi bilir; hiç hak etmediğinde inandığı halde scampanata'nın başına kalacağından şüphelenmektedir. Bu nedenle eve geç dönmek için ne mümkünse yaptı; karısına bir dilim karpuz yedirdi, en iyi karpuzların orada bulunduğu gerekçesiyle ta Zuavi alanına kadar götürdü. Yine de şüphelerini karısına açmadı. Ama aynı kuşku Maria'da da var ve suçlu olduğunu biliyor. Tek umudu, Ugo'nun şerefini kurtarmak için scampanata'ya engel olmayı başarması. Ama Ugo'da bu tür kuruntulardan eser bile yok.

— Rica ederim beni olduğum gibi, yakışıklı yapın; dedi Oreste'ye ve yoluna devam etti.

Artık Corno sokağına uğramıyor; gece geç vakit, odasına kapanmak için dönüyor oraya.

Saat on biri biraz geçe Giordano Cecchi koşarak genel karargâha geldi:

— Az sonra evlerinde olacaklar! dedi ve elde silâh, San Remigio alanında bekleyen yumurcak sürüsüne hareket işaretini vermek için şimşek gibi fırladı gitti. Çocuklarda dipsiz tencereler, boş gaz bidonları, çöplerin arasından topladıkları konserve ku-

tuları var, hepsini ipe geçirip davul gibi boyunlarına asmışlar. Taşlar ve demir parçalarıyla tenekelere vuruyorlar. Boruları ve pişmiş topraktan düdükleri, dişleriyle dudakları arasından akıl almaz ıslıklar çalma yetenekleri var. Kafile koşar adım berber dükkânına varıyor. Nanni kapıyı açıp harekâtın yönetimini ele alıyor.

— Hazır mıyız? diyor.

İşareti veriyor ve sopalara geçirilmiş üç kukla çıkıyor ortaya. Bruno «Beppino»yu taşıyor. Oreste de «Ugo»yu. «Maria» ise Eugenio'ya bırakılmış. Her yıl aynı gün yaptığı gibi, Staderini boru çalıyor. Otello ile Mario meşaleleri yakıp kuklalara refakat ediyorlar. Bu arada da Gigi Lucatelli, daha çok kızlardan meydana gelen fener alayıyla Vinegia sokağında görünüyor. En önde Adele, Musetta ve Piccarda, arkada ise bütün komşu çocukları.

Nanni, kafileyi sıraya dizdikten sonra, gerekli heyecanı sağlamak, herkesi kışkırtmak ve mümkün olduğu kadar çok sayıda insan toplamak için şehrin merkezine götürüyor. Kuklalar ortada geziniyor ve kafile onları kalabalığa tanıştırıyor.

— Sözkonusu kişiler boynuzlu bir aşçı, karısı ve manav dostu. Corno sokağında oturuyorlar. Hadi bakalım, geçin arkaya!

— İşte sokağımızın adını yücelten Maria, Beppino ve Ugo. Scampanata için Corno sokağına gelin!

— Karısının marifetiyle galetaya bulanıp tavada kızartılan pirzola kralı bu! İleri!

Çocuklar boynunlarına geçirdikleri tenekelerle büyük şamata koparıyorlar; boru, iç parçalayıcı nakaratıyla ara sıra bu şamatanın üstüne çıkıyor: «Hem zenginiz, hem de yoksul!» Meşaleler arkada dumandan izler bırakıyor.

Kafile Corno sokağına girdiğinde, fenerlerin sayısı çoğaldı. Kulakların yer aldığı dizinin başı Carresilerin pencerelerinin altına vardı bile, ucu ise daha

Leoni sokağının köşesini dönmedi. Sokağımız tıklım tıklım dolu. İnsan selinin sürüklediği meraklılarla eğlence düşkünleri, bu işe alışkın kişilerin coşkunluğuyla bağırıyorlar. Derken Staderini'nin borusu herkesi susmaya davet ediyor. Nanni girizgâh yapıyor:

Fazla yaşamayan çiçek
İşkembe ve kemik çorbası
Vurdun kendini Maria yeşilliğe.

Küçük, küçük şeftali
İşin içinde iş olduğunu anlayan aşçı
Ateşini sirkeyle söndürüverdi.

Her üçlü beğenildiğini belirten haykırışlar, ıslık sesleri, alaylar ve Giordano'nun orkestrasının gümbürtüsüyle karşılanıyor. Fenerler yukarda gidip geliyor, ustaca yönetilen kuklalar olayı tekrarlıyorlar: Maria kendini yeşillik satıcısı Ugo'nun kollarına atıyor; açık açık öpüşüyorlar. Önce Beppino bir şey görmemiş gibi davramyor, sonra balıklama karısının karnına dalıveriyor. Ama borazan-kunduracının ikinci çağrısıyla yeniden bir sessizlik oluyor ve şarkıcı devam ediyor üçlülerine:

İnci çiçeği
Manav soktu içeri arabasını
Kemiriyor yatağında şimdi marul koçanlarını

Kılıçlar ve altın adımlar
Döndü Ugo eski aşklarına
Ristori'nin ahlatlarına.

Bu ahlatlar arasında Elisa'yı da saymak gerektiği açıkça ortada. Borusu ve kalabalığın gürültüsüyle başı dönen Staderini bunu hatırlatmaktan geri durmuyor: «Hey Nanni, bana kalırsa baltayı taşa vurdun.»

Anni sanat sanatlar. »Ne dizeler be! Çal borunu, daha okuyacaklarım var!» cevabını veriyor Nanni.

Eski Pagliano, yeni Verdi tiyatrosunda LA TRAVIATA'nın oynandığı günler tıklım tıklım dolan localar gibi, pencereler de adam almıyor. Yeni gelenler yüzünden sokaklarında kendilerine yer bulamayan Cornolular, görüntüyü izlemek ve gürültünün azaldığı anlar izlenimlerini birbirlerine söylemek için pencerelere doluşmuşlar. Üçüncü kez boru herkesi susmaya çağırıyor:

Memleketin incirleri
Maria, geldin mi sonbaharına
Evlilik oyunları kalacak kala kala

Dutlar, ahududuları
Karının bir daha kaçmasını istemiyorsan aşçıbaşı
Sopayla besle onu sopayla.

Carresilerin pencereleri kapkaranlık, evlerinin karanlığına çekilen karı-kocanın korkusu kestirilebiliyor. Köpeğin bile sesi çıkmaz olmuş. Ama en iyi şakalar en kısa sürenlerdir. Son işaretini veren, tüm kalabalığı bir baş geçip sesiyle bütün gürültüyü bastıran Masist:

— Nanni, fazla uzatma!

İnşaat işçisi Antonio ellerini ağzının iki yanına götürüp işareti tekrarlıyor.

— Şimdi bitirin! Hadi Nanni, veda şarkısını söyleyin.

Üzümler, makarnalar
Yeniden eş ve sevgili
Maria ile Beppino kol kola giriyorlar.

Lavta havası
Veda edip selâmlıyorum hepinizi
Kızmaca yok; unutun geçmişinizi.

Bunun üzerine karı-kocanın lambası yanıyor, Beppino ile Maria pencerede görünüyorlar. Aşçıbaşının eli karısının omuzunda.

— Kızmaca yok, diyor hafif acı bir sesle.

Onun tersine Maria, kendinden emin, neredeyse keyifli bir sesle:

— Kızmaca yok! diyor. Ama yanlış kapı çaldınız!

Olimpia ile birlikte otelin penceresinden olup biteni izleyen Ugo bağırıyor:

— Bu karı Tanrı'yı bile şüpheye düşürür!

Kalabalık dağılıyor, geleneğe uygun olarak kuklaları San Remigio alanındaki odunların üzerinde yakmak üzere kafile yeniden toplanıyordu ki Gesuina'nın sesi duyuldu:

— Durun! Madam kuklaları görmek istiyor; pencereye çıkacak!

Bu sözler genel ve çok büyük bir şaşkınlık uyandırdı, öyle ki birden sokağa sessizlik çöküverdi. Madam yatağından çıkıyordu; Madam penceresindeydi, Madam kuklaları görmek istiyordu! Dirilen bir ölü, uçan bir merkep, Vatikan'dan çıkan Papa Cornoluları bundan fazla şaşırtmaz, sindirmez, kendilerinden geçirmezdi. Yanında Liliana ve Gesuina ile Madam göründü. Olayın hakkını veren bir alkış tufanı Madam'ı karşıladı. Corno sokağına yabancı kişiler birkaç sözle uyarılıp genel sevince ortak oldular. Kandilleriyle fenerlerinin ışığı Madam'ı aşağıdan yukarı aydınlatıyor, ona uğursuz ve insanüstü bir hayalet, şeytansı bir hortlak görüntüsü, tanrısal bir görünüş veriyordu. Madam'ı ilk kez gören çocuklar ürktüler yaşlı kadının görünüşüyle çok etkilendiler. Yalnız Pinokyo'yu okuyan Piccarda bağırdı:

— Sanki gök saçlı kız!

— Kuklalarla birlikte yaklaşın! diye bağırdı Gesuina.

İsteği yerine getirildi. O an Madam'ın dürbünlerini gözlerine götürdüğü, beğendiğini belirtircesine ba-

şını salladığı ve teşekkür niyetine bir kutsama işareti yaptığı görüldü; hizmetçileriyle bir şeyler konuştu, onlara da beğendiğini söylüyordu herhalde.

Staderini haykırdı:

— Ne diyor Madam? Benziyorlar mı benzemiyorlar mı asıllarına?

Madam başıyla iki kere evetledi, kutsama işaretini tekrarladı ve sadık bendeleriyle birlikte kayboldu. Kimse Nesi'nin horozunun ötüşünü duymadı. Saat hayli ilerlediği, devriye de neredeyse sokağa uğrayacağı için Nanni odun yığınının bulunduğu yere gitmedi. Gerçekten de az sonra jandarma onbaşısı göründü. Sokağı, hâlâ kapılarının eşiğinde ve pencerelerinde kaynaşan insanlarla dolu buldu.

Terkedilen Milena'mn feneri alev aldı, kısa bir süre yandı ve söndü; iskeleti boşlukta sallandı durdu.

— Zavallı Milena, dedi Fidalma, ufacık şeylerde bile talihsiz!

O saatlerde çalışan Cervia Otelinin müşterileri (Ugo'nun yanına aldığı Olimpia dışında) ve iki faşist Carlino ile Osvaldo scampanata'ya katılmadılar. Osvaldo, Elisa ile birlikte oteldeydi. Carlino ise, soylularla dostluk kurabildiği Borghesi Gazinosunun yeşil çuhasını gün geçtikçe daha çekici buluyordu. «Soylulara aldırdığım yok tabii! diyordu. Ama onlarla düşe kalka insan yükselip inceliyor.» Bunlar Carlino'nun sözleri. Tan atarken gazinodan dönen Carlino otelden çıkan Elisa'ya rastladı. Corno sokağı ıssızdı; fenerler sönmüştü; yer her zamankinden çok kâğıt ve çöple doluydu.

Elisa'nın saçları dağınık, bakışları öfkeliydi. Carlino selâmlamaya hazırlanıyordu ama Elisa onu durdurmak için parmağını dudaklarına götürdü. Nanni konuşmalarını duyabilirdi, Elisa'nın canı ise hiç eve dönmek istemiyordu. Canı biraz hava alıp sıcak bir şey

içmeyi çekiyordu. Beyaz ceketinin bütün düğmeleri ilikli değildi; pabuçlarının atkısını bağlamak için eğildi.

— Çocuk gibi sallamak gerek bunları! Uyutmak mümkün değil! Çiftlik bekleyen çoban köpeklerinden beter hepsi! dedi dişlerinin arasından.

Doğruldu, üstüne başına iyi kötü çeki düzen verme işini bitirdi, Carlino alaylı alaylı gülümseyerek yüzüne baktığından alçak sesle:

— Bütün bunlar sizin yüzünüzden! dedi.

— Bak bu güzel işte! Yahu büyük annenin adını bile bilmiyorum.

Az önce kentsoylu dostlarının evinden çıkan ve bir orospuya rastlayan beyefendiye uygundu konuşması. Elisa'nın kendisini birkaç kere eğlendirmiş olması önemli değildi; tersine onu küçük görmesi için bir neden daha çıkıyordu ortaya.

— Ne yaptınız şu zavallı Osvaldo'ya? Acınacak halde, dedi Elisa.

— Ha! dedi Carlino. Sana refakat edeyim.

Leoni sokağının köşesini döndüler.

— Aslında biraz yalnız yürümek niyetindeydim; içimde en ufak bir konuşma isteği yok.

Hava açık. Eski Saray'ın saati altıyı çalıyor, ilk güneş ışını Foli-Berjer'e vuruyordu. Bir tramvay geçti. Chiarugi fırınının aralık kapısından sıcacık, hoş bir koku yayılıyordu. Hava serin, kuru, rahatça içe çekilebilecek kadar temizdi. Nehir yemyeşil ve durgundu, kumcuların kayıkları çakılların üstünde ters çevrilmiş uyuyordu. Renkleri canlanıveren tepelerde, manastır kampanaları birbirlerine sesleniyordu.

— Çirkin şeyleri unutalım! Şu büyük huzuru hissetmiyor musunuz?

— Şairliğini keşfedeli çok oldu mu? diye sordu. Carlino.

Elisa, ılık sabah güneşine omuzlarını verip Arno'nun kıyısına oturmuştu. Havayı büyük bir istekle içine çekiyor, kollarını iki yanına sarkıtıyordu. Carlino

yanına çöktü.

— Al, bir sigara iç, dedi.

Demek bu da ötekilerin eşi bir gün olacaktı. Yanında bir adam vardı, sevişmek istemese de kendisiyle konuşulmasını bekliyordu. Sigara da her zamanki zehirdi. Dolayısıyla Elisa eski halini alarak yine kırıtkan, para delisi, diline çabuk ve belki kalbinden hasta bir orospu oldu.

— Demek dün gece Osvaldo ile beraberdin?

— Aşağı yukarı bir aydan beri her gece beraberiz.

— Para kırıyor desene!

— Son üç ay birikenlere el attı.

— Demek sana işlerini de anlatıyor?

— Her şeyini söylüyor bana.

— Örneğin?

— Monte Agliana'da bir nişanlısı olduğunu: Sözde küçük Osvaldo'yu aldatıyormuş.

— Neden ipini koparmıyor?

— Zayıf bir insan da onun için! Biliyorsunuz! Siz ve arkadaşlarınızın yaptığına her şeyden çok takmış kafasını.

— Ha! dedi Carlino dilini ısırarak. Parti hikâyelerini senin gibi birine anlatıyor demek?

— Canım, anlatılanlar benim bir kulağımdan girer, öbüründen çıkar.

— Haklısın.

Carlino ayağa fırladı:

— Bir şey içmek ister misin? diye sordu. Ben ısmarlıyorum.

— Sıcak bir limonata içerim, dedi Elisa.

Güneş rıhtımları geçmişti; şimdi yapım halindeki kitaplığın tahta iskemlelerine yayılıyordu. Yakmaya başlamıştı. Kumcular Arno ırmağında dolaşıyorlardı. Kıyıda bir balıkçı göründü. Çöpçüler sokakları suluyorlardı; işçi tramvayları, bir teneke tangırtısıyla Grassina ve Antella'dan tıklım tıklım geldi. Sütçü Mogherini'nin dükkânında garson yere talaş döküyordu.

— Buralarda benimle görünmekten utanmıyor musun? Akşama bütün Corno sokağı öğrenecek.

Ama Carlino sorunun cevabını vermedi.

— Canın isterse bir şeyler de yiyebilirsin, çekinme.

Carlino kendine bir fincan sıcak çukulata, küçük ekmekler ve tereyağ ısmarladı. Çukulata yoğundu, dumanı tütüyordu. Tereyağ parçalarımn üzerinde yapımcısının adı ve damgası vardı. Carlino bıçağının ucuyla tereyağ parçalarını alıyor ve kıtır kıtır ekmeğin üstüne yayıyordu. Geceyi uykusuz geçiren sağlıklı bir delikanlının doyumsuzluğuyla yiyordu. Sütçü dükkânında marmelât kalmadığından çocuğu, eski Campolmi, yeni Biagiotti mezecisinden marmelât almaya yolladı: «Eskilik», «yenilik» hikâyesinin kendi eseri olduğu aklının ucuna bile gelmedi. Elisa tuvalete gitmişti; yüzünü pudralamış, saçını taramış, ceketinin önünü iliklemiş olarak döndü. Gülümsedi; dişleri güzeldi, yüzünde kibarlığın yerini tutan o hüzün vardı. Limonatayı içti, sonra bir fincan süt ısmarladı. Bir küçük ekmeğin yarısını kopardı, tereyağına buladı ve fincana batırdı. Sarı, yağdan yuvarlaklar sütün yüzeyinde dolaşıyordu. Elisa eğildi, dudaklarını uzattı ve höpürdeterek sütü içti. İçten gelen bu hareket Carlino'yu tahrik etti; bakışı Elisa'nın üzerinde, blûzunun altındaki sutyensiz göğsünde, okşamaları davet eden incecik bir kıl tabakasıyla kaplı kollarında uzun uzun durdu. Ellerini tüy tabakasının üstünde gezdirdi; Elisa gözlerini Carlino'ya kaldırdı ve hemen o ânın gerektirdiği havayı buldu. Bunun üzerine Carlino gülümseyerek sordu:

— Sen hep verdiğin sözü tutar mısın?

Şehri geçip Amorino sokağına kadar uzanmanın gereği yoktu. Neri sokağında «kibar kimseleri barındıran» yaşlı bir kadın oturuyordu.

— Benden daha kibarlarını! dedi Carlino. Borghe-

si Gazinosundan geliyorum.

Oda sokağa bakıyordu. Kepenkler ışık demetlerini sızdırıyor, yayaların, arabaların, bisikletlerin gölgeleri bir ışık oyunundaki gibi tavanda dolaşıyordu. Bellosguardo'nun topu işitildi; öğlen olmuştu. Carlino giyindi. İşine geldiğini göstermesine yetecek kadar erken varmak istiyordu daireye.

— Sen ne yapıyorsun? diye sordu.

— Yataktan kalkacak gücüm yok. Biraz daha uyumak istiyorum.

Carlino, jartiyerlerini takarken Elisa'ya sordu:

— Kalbine biraz daha dikkat etmen gerektiğini düşünmüyor musun? Sanki buhar makinesi mubarek!

Giyimini tamamladı, parayı başucu masasının üstüne bıraktı; çıkmadan önce Elisa:

— İstemeden söylediğim şey için Osvaldo'nun başını ağrıtma, dedi.

— Bu benim işim. Hoşça kal güzelim! dedi Carlino ve çıktı gitti.

Yalnız kalan Elisa rahatsızlığını ve kesilen soluğunu daha fazla gizlemedi. Sanki yüreği bir bütün değil de bin parçaya ayrılmıştı, her parçası ayrı atıyordu. Bitik, uykuya daldı. Gövdesinin yüreğine yakın bir yerindeki yarıktan durmaksızın fırlayan fare sürüsünün saldırısına uğradığını düşledi. Bruno ayakta durmuş bakarken, çığlıklar atarak üstüne yayılıyorlardı. Nöbeti geçirmek için yastığına dayanıp doğruldu; ölmekten hiç bu denli korkmamıştı. Sonra yavaş yavaş nöbet geçti. Elisa yapacağı şeyi kafasına koymuştu bile.

Corno sokağında, Staderini ile konuşan Nanni'yi gördü. Yüzüne bakan kunduracı:

— Muhasebeci işin tadını çıkarmış! dedi.

Elisa bir küfürle karşılık verdi.

— Bunda bir kötülük yok! dedi Nanni. Fidalma, sabah sizi nehir kıyısında görmüş.

— Başkalarının yaptıklarını izlemek sözkonusu ol-

du mu Corno sokağında erken kalkılır.

Saat dört olmuştu. Elisa, saat beşte biriyle buluşacağını söyledi Nanni'ye. Dostunun kendisini düşünerek sıcak tuttuğu çorbadan birkaç kaşık aldı. Sonra ceketini ütüledi, beyaz pabuçlarını boyadı, özenle pudralandı, saçını taradı ve çıktı. Tramvaya bindi, Prato'daki Porta demiryolu atölyesinin önünde indi. Aynı anda parmaklıklı kapı açıldı; işçiler çıktılar. Elisa'nın göğsü sıkışıyor, yumruklarını sıkıyordu. Sonunda Bruno bisikletiyle göründü; en arkada kalanlardandı. Bitkindi Elisa; yine de Bruno'nun kendisini gördüğünü anladı. Yaklaşır gibi yaptı ama Bruno, tersine, belli belirsiz bir hareketle uzaklaşmasını ve peşinden geleceğini işaret etti. Elisa, Politeama'nın ardındaki ıssız sokaklara doğru yürüdü. Birden Bruno yanında duruverdi.

— Şimdi de gelip beni iş çıkışı alma gözüpekliğini gösteriyorsun demek? Ne istiyorsun benden? diye sordu.

Bisikletten inmemiş, Elisa'nın yürüyüşüne uymak için durmadan gidon oynatıyordu. Elisa durdu.

— Yürü! dedi Bruno. Arkadaşlarımın bizi birlikte görmelerini istemiyorum. Rıhtıma dön Cascine'nin girişinde seni bekleyeceğim.

Elisa onu bisikletine dayanmış beklerken buldu; sigara içiyordu. Çenesinin altına kadar ilikli, yağ ve is lekeli koyu renk tulumu içinde genç kadına pek yakışıklı geldi. Onun önünde kendini basit hissetti. Bir süre kırlar ve ağaçlıklı yolların kıyısında gezindiler. Yoldan bisikletli işçiler, otomobiller ve atlı turist arabaları geçiyordu.

— Benden ne istiyorsun? diye sordu yine Bruno.

Elisa yüzüne baktı ve:

— Bu kez seni özleyen benim! dedi.

Bruno cevap vermedi; bisikletini çevirdi, üstüne atladı ve bütün gücüyle pedallara bastı. «Bruno!» diye haykırdı Elisa. Umutsuz bir çığlıktı bu. Bruno yere

ayak bastı. Elisa ona yetişti.

— Neden bana böyle davranıyorsun? Sana hiç bir kötülük yapmadım.

Güneş Cascine'nin ardında, bahçeler ve kamışlıklar arasında Arno'nun Mugnone ırmağının sularını yatağına aldığı yerde batıyordu. Çayırların, meşelerin, kavakların ve parkın bahçelerinin üstüne akşam çöküyordu. Uyku nedir bilmeyen bir ağustosböceği öttü, sonra yıldızlar yeni geceyi selâmladılar.

— Neden otele gelmek istemedin?

— Garın çok yakınında.

— İlkinde uzak değildi ama.

— O sıra aklım başımda değildi.

— Sekiz ay oluyor.

— İsterse yüz yıl olsun.

— Sinirlenme.

— Geç oldu. Kalk.

— Çayırın üstünde ne kadar rahattık.

— Ortalık nemlenmeye başlıyor. Hastalanacaksın, hem benim de gitmem gerekiyor.

— Gidiyorum, gidiyorum diyorsun, hep buradasın.

— Neden buralara gelip beni aradın? Artık benim için bir önemin kalmadı, görüyorsun. İki aya kadar evleniyorum.

— İşte onun için! diyerek içini çekti Elisa.

— Niçin hayatını değiştirmiyorsun?

— İnsan benim gibi düştü mü, bir daha ayağa kalkmasına imkân yoktur. Hem sonra çarpıntılarım da var, diye ekledi gülerek.

— Yüreğin nasıl da tekliyor!

— Hissetmiyorum bile... Bana üç yapraklı yonca getir de bir dilekte bulunayım.

Ve Elisa, Bruno'nun birkaç gün kendisini hatırlamasını diledi.

12

Mario'nun gelişi, daha bir ay önce Ugo'nun Corno sokağına verdiği şen şakrak havayı geri getirdi. Bu hava da olmasa sokak iki yanında oturanlara benziyor ve koyu bir sefalet yeri oluyordu. Dolayısıyla da bütün Cornolular Mario'yu pazar yemeklerine çağırmakta yarıştılar. Mario hayatında bu kadar iyi karın doyurmamıştı. Çok genç olduğu halde herhalde toz pembe geçmeyen hayatından ve kendinden hiç söz etmezdi. Margherita, yemeğe büyük eğilim duyduğunu bildiğimiz Masist kadar doldururdu Mario'nun da tabağını. Öteki evlerden de hiçbir şikâyeti yoktu. Bizim sokakta haftanın tek günü, pazarları iyi yemek çıkar; hele bir de konuk oldu mu yemek bolca tutulur. İnşaat işçisi Antonio'nun evinde, Leontina'nın elbise ilmiklerinden bin kere daha iyi becerdiği patatesli «gnocchi» verildi. Carresiler de, ilk yemekte sebzeli «lazanya» çıkardılar. Yemek, tam da o gün izinli olan ve mesleğini iyi bildiğini göstermek isteyen Beppino'nun eseriydi. Bruno'nun anası Semira «tortellini» yaptı. Bütün bu söylediklerimiz de baş yemeklerdi üstelik. Ama en garibi. Quagliotti'lerin verdiği yemek oldu.

Çağrı Clorinda'dan geldi. Revuar onayını bildirdi, Bianca'nın bir şey söylemeyip sıkılmış görünmesi üvey anasının şevkini daha da arttırdı. «Küçük matbaacı gibi gençler sana örnek olmalı,» dedi. «Çalışkan, şen, Tanrı'dan korkan bir delikanlı!» Mario, tabağındaki erişteye saldırmadan önce haç çıkardı. Sonra, Aziz Francesco'nun* dünya nimetlerinden uzak, yalnız geçirdiği keşiş hayatı üzerinde durdu ve o kadar diretti ki az kaldı Revuar şüpheye düşüyordu. Ama Mario, büyük bir bilgiçlikle Digerini Marinai bisküvilerinin piemonte bisküvilerine olan üstünlüklerini anlatmaya koyuldu. Piemonte bisküvilerinden Talmone çukulatasına,

Fransısken tarikatının kurucusu, Assisi'li Aziz Francesco.

çukulatadan badem şekerine geçmek kolaydı. Badem şekeri konusunda Revuar gerekeni söyledi. Evet, şimdi eski müşterisi Mario'nun çocukluğunu ve onu hep parka getiren büyükannesini hatırlıyordu. Mario'nun yardımıyla (bu büyükanneyi Mario hiç görmemişti) Revuar kadının gözlük ve ince bir peçe taktığını, yazın eflâtun şemsiye taşıdığını bile hatırladı.

— Dün rastlamışım gibi hatırlıyorum büyükanneni! dedi Revuar.

Bianca kendini tutamaz olmuştu. Rahatsızlığını bahane ederek odasına çekildi ve oradan konuşmayı izleyebildi.

— Kusuruna bakmamak gerekir, diyordu üvey anası, pek sağlam değildir.

— İğne yaptırmalısınız, dedi Mario.

— Yapıldı ama sonuç pek zayıf.

— Öyleyse damardan; damardan, diye karşılık verdi delikanlı.

Kaç akşamdır Mario, damardan iğne yaptırmasını söylüyordu ama Bianca kararsızdı; canının acımasından korkuyordu. Bilgiç bir tavırla «damardan, damardan» diye tekrarladığını duymak öyle gülünç geldi ki kahkahasını tutamadı. Bunun üzerine Clorinda, Revuar ve Mario odasına koştular; Bianca, kendini tutmaya çalıştıkça daha fazla gülüyordu. Mario, kendine gelmesi için boşuna işaretler yapıp durmaktaydı.

— Bir sinir nöbeti, dedi. Genç kızın dinlenmeye ve damardan iğneye ihtiyacı var!

Bu sözler Bianca'nın işini bitirdi; öylesine düzensiz bir hareketle kendini yatağa attı ki eteği havalandı ve uyluklarıyla mavi donu göründü. Utanç ve üzüntü içindeki Clorinda karışıklığı düzeltmek için öne atıldı. Revuar, Mario'ya içeri çekilmelerini teklif etti. Az sonra Clorinda da yanlarına geldi; Bianca'nın rahatlayarak uykuya daldığını bildirdi.

— Bu çocuk bizi ne kadar üzüyor, bir bilseniz! dedi içini çekerek.

— Önemli bir şeyi yok sanırım, dedi Mario.

Sonra, oldukça ciddi, ekledi:

— Sevdalı olması da mümkündür.

Bianca'nın yeniden kahkaha attığı ve ağzında bir şeyler geveledeği duyuldu:

— Yeter Mario, beni öldüreceksin!

Neyse ki bu sözleri Mario'dan başkası anlamadı ve delikanlı, güldürünün yeterince uzun sürdüğüne karar verdi.

Bu pazar Mario, Nesilerin konuğu. Otello, babasının etkisinden çabuk sıyrıldı. Her haliyle içten, toplum hayatından hoşlanan bir delikanlı oldu ve kısa sürede yeniden sokağın dostluğunu kazandı. Kadınlar kömürcü dükkânını boykot etmediler; Clorinda bile eninde sonunda ona döndü. Aurora ile ilişkisini resmiyete dökmesinin bunda büyük etkisi vardı. Aurora ile Otello'nun evlenmesi çağrısız ve törensiz oldu. Yanlarında tanıklarıyla belediyenin merdivenlerini çıkıp inmekten başka şey yapmadılar, tanıklarını da özellikle bu iş için Eski Saray'ın avlusunda bekleyen işsizler arasından seçtiler. Ama Otello geçmişi kapanmış saymaya kararlı. Hâlâ üzüntü veren pişmanlığını atmak için her çareye başvuruyor. Bir borulu gramofon, bir sürü de plâk aldı. Yemekten sonra Aurora ile birlikte şarkı dinliyor, ya da masayı itip biraz dansediyorlar. Çocuk, Madam'ın tanıdığı ve Liliana'nın kızını da yetiştiren köylü kadının yanına verildi. Akşamları Otello, sık sık Mario ve Bruno'yla çıkıyor; gidip bilârdo partisi çeviriyorlar. Bu çıkışları Mario düzenledi. Ama Aurora'dan çekiniyor. Otello'nun üzerine düşüşünde aşırı bir yan var; pek inanmıyor buna. Aurora, art düşüncesi olan bir kadın gibi geliyor Mario'ya. Dış görünüşüyle de ondan hoşlanmıyor. Şimdiden olgun, biraz da geçkince bir kadın; Aurora uğruna Otello'nun aklının başından gitmesine aklı ermiyor. Bütün

olup bitenlerden yalnız Aurora'yı sorumlu tutuyor. Bugünkü yemek çağrısını da, sırf Otello'yu üzmemek için kabul etti. Ama Mario gıllığışsız bir çocuk olduğundan, yalnız Clorinda'yı «işletmek» sözkonusuysa güldürüyü mükemmel oynuyor. Ancak inançları sözkonusu olduğunda duygularını gizlemeyi bir türlü başaramıyor. Aurora'ya kibar, ama soğuk davranıyor. Her zamanki girginliği yok onunla beraberken, soruları evet ve hayırla cevaplandırıyor, konuşmayı sürdürme çabası göstermiyor.

— Hiç de anlatıldığı gibi değilsiniz bugün, diyor Aurora, belki bir derdiniz var? Bir aşk hikâyesi mi?

— Hayır, diyor Mario. Size herhalde yanlış bilgi vermiş olacaklar.

Cevabı o kadar ters ki, Otello şaşkın şaşkın yüzüne bakıyor.

Aurora bu tersliği farketmemiş gibi; kayıtsızlıkla devam ediyor:

— Herhalde suç benim. İyi bir ev sahibesi değilim, beni bağışlamanız gerekir, ilk konuğumsunuz.

Mario terbiyesiz sanılmamak için çaba harcıyor:

— Bugün Alfredo'yu görmeye gidiyoruz. Bruno, Clara ve Bianca olacak. Masist'le Margherita da motosikletle gelecekler. Neden sizler de katılmıyorsunuz?

Aurora ile Otello teklifi sevinçle kabul ettiler.

Yemeğin sonunda Aurora hafiften yüz buruşturdu, Mario'ya dönüp kırıtarak:

— Ama rahatınızı kaçırmak istemeyiz, dedi. Herhalde nişanlılar arası program yaptınız: Gidişte ve dönüşte bir parça «cip-cip».

Mario kıpkırmızı oldu. Demek Bianca, kendi aralarında buldukları ufak tefek şeyleri bile Aurora'ya anlatmış? Aurora'ya duyduğu nefret arttı. Ama daha da önemlisi, Bianca'ya verdiği değer ve bununla birlikte belki de sevgisi sarsıldı.

Sevdalıların uyandırdığı dayanışma duygusu saye-

sinde, Mario ile Bianca arasında en azından duygusal bir eğilim bulunduğunu tek bilmeyen Clorinda ile kocası. Bu nedenle, hiç düşünmeden Bianca'nın arkadaşlarıyla birlikte gitmesine izin veriyorlar. Masist sokağa çıkmış, motosikletine son kez göz gezdiriyor. Deri ceketini giyip önünü kapamış, çeneden iliklenen başlığını kafasına geçirmiş ve güneş gözlüğü takmış.

Corno sokağındaki çocukların en sümüklüsü Palle Lucatelli:

— Dalgıçlara benzemişsin! diyor.

Kardeşi Gigi Lucatelli hemen ardından ekliyor:

— Monza'da yarışa hazırlanan Brilli Peri gibisin.

Margherita aşağı indi ve arabaya yerleşti. Masist motosiklete bindi, motoru işletmek için ayağıyla pedala bastı; sonra, dimdik, elcikleri çevirdi. Motosiklet, ikinci kat pencerelerini bile titreten bir gümbürtüyle yola çıktı. Egzos borusundan çıkan dumanlar arasında kayboldu, çocuklar Leoni sokağına dek koşarak onu geçirdiler. Margherita veda niyetine el sallıyor:

— Çabuk olun! Yukarda buluşacağız! diye bağırıyordu.

Küçük topluluk da sokağa çıkmıştı. Corno sokağı uyuklayarak pazar yemeğini sindirmekteydi. Bir ağızdan veda ettikten sonra uzaklaştılar.

— Dönüşte Milena'yı da alın! diye seslendi Gemma arkalarından.

Duomo alanından tramvaya bindiler. Üstü açık, iki yanı korkuluklarla kapatılmış, açılır kapanır koltuklu eski bir atlı tramvay vagonuydu bu. Genç kızlar oturdular, Aurora ortalarına geçti. Gerek yaşça ve gerekse görünüşüyle hepsinin büyüğüydü. Açık kahverengi bir bluz ve kısa sayılabilecek bir etek giyiyordu. Clara en küçükleri, belki en usluları, aslında en saflarıydı. Örgülerini feda etmişti ama saçını erkek saçı gibi kısaltmayı da göze alamamıştı. Gür saçları

omuzlarına dökülüyordu. Renkli yüzü bir yemiş gibi kaygandı. Her yönüyle en tecrübeli, en uyanıkları Aurora, en çocukları Clara'ysa, en kuşkulu ve heyecanlı görünenleri de Bianca'ydı. Biraz kaba çizgili ama bezgin yüzü kuşkulu bir yaradılışı ortaya koyuyordu. Kızıl parıltılı ve yandan ayrılmış saçları sık sık yüzüne düşüyor, saçlarını yüzünden çekmek için bezgin bir hareket yapıyordu. Üç Koruyucu Melek, bir talihsizlik sonucu mutluluğun göbeğinde darbe yiyen dördüncü kardeşlerinin yanına gidiyorlardı. Onlar sonbahar modasıyla yeni çıkan şarkıları tartışırken sevgilileri sahanlıkta sigara içiyor, belki de kadınların yanında konuşmayacakları şeylerden söz ediyorlardı.

— Küçük hanımlar ayağa! dedi Mario. Geldik.

Yanında Milena ile Margherita, Alfredo'yu bir şezlonga uzanmış buldular. Masist gözlüğü ve başlığıyla oynuyordu. Milena, uzun süreden beri görülmediği kadar sakin ve şendi. Arkadaşlarına hemen, Alfredo'nun «350» hava alabilecek hale geldiğini bildirdi; büyük gelişimdi bu. «Dumanı içine çekmemesi» şartıyla kocasının Otello'nun sigarasından bir nefes çekmesine izin verdi. Havadan sudan konuştular. Birden Margherita, Bianca'nın dişlerinin birbirine vurduğunu farketti. Milena nabzını yokladı ve derece koydu. Ateşi 38.5'du. Bunun üzerine Bianca, ayakta duracak hali olmadığını itiraf etti. Masist motosikletiyle onu geri götürmeyi teklif etti; Mario da arkaya geçti.

Birlikte sanatoryuma döndüklerinde Bruno nişanlısını, Otello da karısını alıp gitmişlerdi bile. Masist'le Margherita, her pazar olduğu gibi, akrabalarına uğramak zorundaydılar; kalanlara veda ettiler. Sonra sıra Mario'ya geldi ve Milena kocasının yanında yalnız kaldı. Ama bir saat geçince Alfredo gitmesi için karısına ısrar etti.

— Bütün gün burada sıkılıyorsun! Senin için hiç iyi değil!

— Dırdırcı sen de! dedi Milena.

Boş kapları topladı, torbasına koydu ve ertesi sabah geleceği saat olan dokuza kadar deliksiz uyumasını tembihledi.

Sonra yola çıktı. Fakat oturmaktan kendini bitkin hissediyordu; yürümek, temiz hava almak ihtiyacını duyuyor, sanatoryum genç kadını boğuyordu. Bütün o hastaları göre göre sonunda kendini hasta hissetmeye başlamıştı. Alfredo'nun sevinci ona cesaret veriyordu; ama akşam olup sanatoryumun kapısından çıkınca ıssız aydınlık ve uzun yola bakıyor, kendini sağlıklı hissetmenin sevinciyle yürüyordu. Çantasını sallayan bir okullu gibi elindeki torbayı sallıyor, küçük taşlara tekme atıyordu. Tarlalara daldığı ve gelincik toplayıp göğsüne iliştirdiği olurdu; yol ıssız da olsa şarkı söylerdi. Bu akşam da bir şarkı takıldı dudaklarına:

Mimoza
Gülümseyişinde ne büyük hüzün!
Güller arasında köşkün vardı...

Ağızlardan düşmeyen bir tangoydu bu. Milena sözlerinde kendini buluyordu. Bir tramvay geçti, kendi kendine «sonrakine binerim», dedi. Böylece yolun karanlık ve ıssızlaştığı vadinin ucuna vardı:

Ama rüzgâr yıktı köşkünü!

Birinin:

— Milena! diye seslendiğini duydu.

Sevinç içinde koşarak yanına varan Mario'ydu bu.

— Burada ne yapıyorsunuz? diye sordu Milena.

— Gökten düştüm! Bir Koruyucu Melek olarak beni tanımanız gerekirdi! Küçük meleklere benzemiyor muyum?

— Daha çok çalıların arasından fırlayan bir haydudu andırıyorsunuz. Neredeydiniz?

— Kırda. Uyuyordum belki. Sesiniz beni uyandırdığında kötü düşler görüyordum yalnız.

Doğruydu söylediği.

— Neden arkadaşlarınızla sinemada buluşmadınız?

— Yalnız kalmaya ihtiyacım vardı.

— Hadi, hadi üzülmeyin! Yarın Bianca'nın bir şeyciği kalmaz.

— Biliyorum; bunun için değil.

Sonra ekledi:

— Gerçekten sonraki tramvaya binmemiz gerekli mi?

— Biraz daha yürüyebiliriz, dedi Milena.

Yüz metre gitmişlerdi ki, Mario:

— Belki çocukluğumda bile çevremde hep kayıtsız kişiler gördüğümden, düşüncelerimi içime atmak zorunda kaldım, dedi. Şimdi bir dağ halini aldılar; onlara dayanamaz oldum. Bianca'da beni üzen, iç dökmenin her türlüsünü imkânsız kılması. Ne demek istediğimi anlıyor musunuz?

— Sadece şu sıra içten konuştuğunuzu anlıyorum. Çoğunluk, şaka edip etmediğinizi kestirmek mümkün değil.

Villa Stibbert bahçesine vardıklarında, Mario:

— Ya siz, evlilik hayatınızın sırlarını bir kadın arkadaşınıza anlatır mısınız? diyordu.

— Bianca'yı kötülemek niyetindesiniz, sizi dinlemeyeceğim.

— Tersine, onu anlamama yardım etmenizi isteyecektim.

Farkına bile varmadan Milena'nın koluna girmişti. Milena da farkına varmadan, Mario'nun koluna iyice yaslanabilmek için torbasını öbür eline geçirmişti. Yoldan çıkmış, sadece yaklaşmaya çalıştıkları şehrin ışıklarıyla yönlerini kestirip kırlarda rasgele yürüyorlardı.

— Kendinize çok kötü bir danışman buldunuz. Ben de, doğduğum günden beri yalnız kalmama yol açan

düşten yeni çıkıyorum. Annem beni pamuklar içinde büyütmeyi bir öğünme nedeni sayıyor. Oysa ben pamuğun tüm duygularıma, hatta belki yüreğime gem vurduğunu farkediyorum. Alfredo'nun başına gelen felâket beni birden kabuğumdan çıkardı; sanki dünyayı ilk kez görüyormuş gibiyim. Kötülüğün varlığını, iyilerle kötülerin olduğunu bilirdim; ama iyiler çocukluğumun sihirbazları ve perileri, kötüler de umacıları ve canavarları olarak kalmıştı. Rastladığım herkesin benim gibi düşündüğünü sanırdım...

Çimento torbaları, tuğla yığınları, sıra sıra dizilmiş keresteler ve araçlar: Vardıkları yerde bir ev yapılıyordu.

— Oturalım, dedi Mario.

— Şimdi, diye devam etti Milena, tam tersi. Her yanda umacılar görüyorum, en başta da kendimde. Alfredo'ya yeterince ilgi göstermiyor, onun acılarıyla yeterince acı çekmiyorum...

— Ben de düşlerimle başınızı ağrıtıyordum!

Mario avucunu çimentoyla dolduruyor, zamanı ölçmek istercesine yumruğunu sıkıp altından ince ince akıtıyordu.

— Görüyorsunuz ya, şu sıra size en ufak yardımım dokunamaz. Bianca'nın kızların en iyisi olduğundan kesinlikle eminim. Ama içimizden geçenleri kim okuyabilir? İnsan kendi hakkında kesin bir şey söyleyemezken, başkası için nasıl olur da: Ona kefilim, diyebilir.

Torbasını dizlerinin üstüne koymuş, önüne bakıyordu.

— Bunun için diye ekledi, ufak tefek güçlükleri gülümseyerek çözümlemeli. Bana anlattığınız gibi. Bianca küçük sırlarınızı Aurora'ya söylemişse o kadar kızacak bir şey yok! Arkadaş arasında her zaman yapılageldiği gibi yapmıştır bunu. Bakın, Alfredo beni sevdiğini söylediği gün, Bianca'ya gidip anlatmasaydım gözüme uyku girmeyecekti: üstelik yataktan kalkıp ona koştum!

Hafif bir gülümsemeyle devam etti:

— Üstelik bakın, sırrınızı bana söylemek için yanıp tutuşuyorsunuz ama birbirimizi tanıyalı kaç ay oldu?

Kalan çimento tozunu çıkarmak için ellerini çırpan Mario.

— Öyleyse söyleyeyim! diye bağırdı. Alfredo'yla aranızda, başbaşa kaldığınız sıralar birbirinize mırıldandığınız kendinize özgü sözler vardır hiç kuşkusuz. Elinizden alınabilecek tek varlığınız bu sözlerdir.

— Buçi-buçi, örneğin.

— İşte! dedi Mario; sonra utana sıkıla ekledi: Biz cip-cip diyoruz. Bianca bunu Aurora'ya söylemekle her şeyi bozdu.

Milena içtenlikle güldü, bir anne gibi elini Mario'nun koluna koydu.

— Garip bir çocuk olduğunuzu biliyor musunuz? Sizi şen, kayıtsız sanırdım... Pek az kişide rastlanacak kadar romantik ve duygulu olduğunuzu görüyorum! Söylememi ister misiniz? Bianca size çok uygun! Birbirinizin eşisiniz. Talihiniz yardım ederse mutlu olacaksınız!

Sonra yerinden kalktı; geç olmuştu. Tramvaya binmek için yola varmak ve en kısa sürede eve dönmek gerekliydi. Mario başını önüne eğip oturduğu ve yeniden çimentoyla oynamaya başladığı için, doğrulmasını sağlamak üzere ona elini uzattı.

Mario, oluşmasını böyle tamamlıyordu. Milena'yla aralarında geçen konuşmadan başka bir de Masist'le konuşması vardı; bu konuşma, çoğu kere motosiklette olurdu.

Masist'in aracı, yanına sepetin eklenmesiyle büyütülmüş bir Harley Davidson 750 motosikletti. Fiat arabalar gibi üç vitesi vardı; sepet eklenmeden önce saatte elli kilometre yapardı. Şimdi bile Due Strade-

nin düz yolunda Masist 45 kilometreye yaklaşıyor, Margherita'nın ilk çığlıklarında yavaşlıyordu. Nalbant, şimdiye kadar atına gösterdiği özeni motosikletine yöneltmişti. Her akşam üstündeki koruyucu muşambayı çıkardıktan sonra onu yağlıyor, parlatıyor, inceliyor, pistonlarla bujileri söküyor, motoru işletiyor, yağ ayarını düzenliyor ve lastiklerine bakıyordu. Bir bakışta en ufak arıza bulunmadığını gören Rustici sokağındaki makiniste gitmeyi gerektirecek şey yaratırdı hep.

— Makine değil bu, derdi adam, saat mübarek!

Her zaman, her şeyin adını vermekten çekinmeyen Maria, Masist'i «vaftizin tekrarlandığı gün kafalarına geçen taçla öğünen çocuklarınkinden de gereksiz bir motosikletiyle öğünme» uğruna, pohpohlanmak için makiniste gitmekle suçluyordu. Üstelik Masist'in de bu zayıf yanını gizlediği yoktu. Çocukluğundan beri bir motosiklet düşlemişti; şimdi otuz iki yaşındaydı ve bir motosikleti vardı. Atı kayınpederi düğün armağanı olarak vermişti. Ama insan atı her gün sever de pazarları istemez. «Motosiklet çelikten bir attır» diye düşünüyor, ama açık açık söylemeye cesaret edemiyordu. Her neyse, motosikletinden hoşlanıyordu, işte o kadar! Hem basit hem karmaşık, zamanın nasıl geçtiğini anlamadan sökülüp takılan motorun düzenini seviyordu. İkinci vitese geçip bir cam kırmışcasına rüzgârı yüzünde hissetmeyi seviyordu. Göz açıp kapayana dek kendini ağaçlıklı yollarda bulmayı seviyordu. Her keresinde bir çocuk hayranlığıyla aynı şeyi keşfediyordu: «Daha bir dakika önce dükkândaydım.» Oysa makineden anlar ve mucizenin nedenini açıklayabilirdi! Ama hayır, sevgiyle karışık şaşıyordu! Ara sıra ustalığını göstermeye kalktığı olur, bunda Mario da kendisine yardım ederdi. Bazı akşamlar motosikleti gümbürdeterek yola çıkarlar, son hızla ağaçlıklı yollara doğru gider ve hiç yavaşlamadan yana yatarak alırlardı dönemeçleri; Mario, dengeyi sağlamak için tüm ağırlığıyla sepetten dışarı sarkar, Masist de alnıyla

lambaya değecek kadar öne eğilirdi. Hızlı gitmekten Masist'in iki kere ceza yemesine yol açan, öğündükleri bir başarıydı bu. Artık dosttular ve farkında değilmiş gibi, büyük bir ihtiyatla Masist delikanlının gözünü açmasına yardım ediyordu. Bunu yapmak için de yöntemlerin en doğru, aynı zamanda da en etkilisine başvuruyordu. Delikanlının kendi kendisiyle çelişip şüpheye düşmesini bekliyor, ancak konudan uzaklaşmamasını sağlamak için lafa karışıyordu. Hız kesiyor, gözlüğünü alnına kaldırıyor, bir şey söyleyiveriyordu:

— Demek Federasyon'da Carlino'yu görmeye gittin? dedi bir gün.

— Hayır, gitmeyeceğim de; suratından hoşlanmıyorum, karşılığını verdi hemen Mario.

— Ama o faşistlerin en azılılarından!

— İyi ya! Alçağın teki. Fikir bambaşka şeydir.

— Neymiş görelim!

— Siz Kızılların yapmayı beceremediğiniz İhtilâl.

— Bize kim engel oldu? Sakın faşistler olmasın?

— Kraliyet muhafızlarıyla jandarmalardan ürktünüz. İhtilâlcilik alanında faşistlerin sizi alt ettiklerini inkâr edemezsin!

— Ama faşistler kraliyet muhafızlarıyla jandarmaların safında değil miydi? O, kralla kırıştırmadı mı?

— Kral bir kukla. Şimdilik düzeni sağlamak için ondan yararlanılıyor. Matteotti'nin öldürülmesinden sonra ne büyük şamata kopabilirdi, düşünsene!

— Kim öldürdü Matteotti'yi?

— Soru sorarak cevap veriyorsun bana! Düzeni faşizm sağlamadı mı, evet ya da hayır de.

— Ben de sana soruyorum: Düzeni bozan kimdi? Hem sonra bu Faşist Parti yalnız düzen mi, yoksa aynı zamanda da İhtilâl mi demek? Üstelik düzeni sağlamak polisin işi değil mi?

— İhtilâl daha yürüyüş halinde. Patron efendiler görecekler!

— Bu ihtilâli kimin yapması gerekir?

— Halkın, biz işçilerin.

— Çalıştığın matbaada, toplam işçi sayısına oranla Faşist Partiye kayıtlı olanlar kaç kişi?

Bu beklenmedik keşif karşısında Mario birden ciddileşti. Uzun süredir aradığı şeyi burnunun dibinde bulan kişinin hayal kırıklığıyla cevap verdi:

— 180'de 10 kişi... Ama bu 10 kişinin üç, dördüne ancak güvenilebilir!

Masist hemen demiri biraz daha yaranın içine daldırdı.

— Matbaa kimin?

— Üç oğlu ve baldızıyla birlikte işi idare eden bir herifin...

Sonra, Masist'ten önce davranıp ekledi:

— Faşist beşi de!

Bunun üzerine Masist, yaraya soktuğu demiri geri çekti ve Mario'nun omuzuna dostça vurarak:

— Hadi bakalım evlât! dedi. Bir gezinti yapıyor muyuz?

Motosiklet yola çıkarken Mario ağzı rüzgârla dolu, bağırdı:

— Bu konuşmayı devam ettirmek için gerek?

Kara gözlüklerin ardından, kendisine bakmaktaki bu yüze gülümseyen Masist:

— Fırsat eksik olmaz nasılsa? diye cevap verdi.

13

Ugo'nun Corno sokağına güveni kalmadı. Sanki yalnız Masist'e değil, bütün sokağa küskün. Gece olduğunda otele dönüyor, sabah bir hırsız gibi kaçıyor. Biri yolda rastlar da selâm verirse, iki parmağını yepyeni beresine götürerek karşılık veriyor. Kravat takıyor artık, sık sık da kulağına bir çiçek iliştiriyor. Aşağı yukarı her akşam biraz sarhoş. Ama işleri yolunda gi-

diyor. Yanına bir yardımcı bile aldı, meyve ve sebze dolu bir arabayı ona verip uğrayamadığı mahallelere yolluyor. «Bir şube açtım,» dedi Olimpia'ya. Yardımcısına günde on liret ödüyor. Kendisi iki katından fazlasını kazanıyor. Her akşam Olimpia'ya verdiği para bu. «Şubeyi senin için açtım. Her akşam saat ondan sonra bana gelirsen, ikinci arabanın sağladığı bütün geliri sana veririm.» Olimpia: «Bir deneyelim bakalım,» cevabını verdi, ama sonra pazarlığın işine geldiğini gördü. Ugo da, sermayesinin faizi dışında beş para masraf ettirmeyen bir metresi olduğunu düşünüyor.

Masist'e hâlâ çok kinli. Topun ikinci kez yerde zıplayarak kendisine karşılık verme sırası bırakmasını bekliyor? Ama hangi top? Bildiği yok. Yine de Masist'e ödeteceklerine kırığın yerine taktırdığı dişin parası da eklendi. Şu sıra politikayla ilgilenmenin gereksizliğine inandığından, yoldaşlarla arasındaki köprüleri de attı. Daha sonra, ufuk aydınlandığında ne yapacağını düşünecek. Faşist Parti'nin merkezini uçurmaktan da vazgeçti. Henüz, faşistlere bomba gerektiği görüşünü bırakmış değil. Ama hepsi Osvaldo'ya benziyorsa onlarla anlaşılabileceğini düşünüyor.

Her akşam saat on ikiden sonra, Osvaldo ile Elisa, Ugo'nun 12 numaralı odasına çıkıyorlar. Olimpia ev sahibesi rolünde, konuklarını ağırlıyor. Bir saat kadar şarap ve kahve içip açık saçık konuşarak, fazla büyütmeden «yedibuçuk» oynayarak eğleniyorlar. Kapanış saati gelip fener söndüğünde Ristori de odalarına geliyor ve son birkaç ele katılıyor. Ara sıra Rosetta'yı da çağırıyorlar; çırılçıplak soyup çarliston yaptırıyorlar ona. Rosetta'nın memeleri göbeğinin de altında, bacakları varis dolu, çok çabuk yorulur ama bir bardak şarapla beş lirete hak kazanacak kadar eğlendiriyor onları. Bir süre önce, Olimpia'nın teklifi üzerine Ugo'nun verdiği bir «parti» düzenlediler. Ada ile Chiccona da partiye katıldı, Ristori ise berber Oreste'yi sürükledi. Ada ve Chiccona yakınlıklarının nedenini sergileyerek

konukların alkışlarına hak kazandılar. Rosetta, Pergola sokağındaki tiyatrodan bir balerin elbisesi kiralamıştı; uğursuz görünüşlü gülünç bir bebeği andırıyordu. Olimpia'nın sırtında, «aşk evleri çağı» dediği çağdan kalma bir tül vardı. Elisa çırılçıplak oturmayı uygun buldu ama bu görünüşüyle, giyimli hali kadar mahcuptu; kadınların en güzeli olduğuna oy birliğiyle karar verildi.

Ertesi gün Oreste, gecenin ayrıntılı hikâyesini Staderini'ye yetiştirmekte gecikmedi. Buna bir de Elisa'nın anlattıkları eklendi. Böylece gecenin bir saatinden sonra Rosetta'nın süt çocuğu numarası yaptığı öğrenildi; Chiccona ona meme vermek için kucağına almış, içtiği şarapla kendinden geçen Ada Ugo'yu ısırık ve öpücük yağmuruna tutmuştu. Geri çevrilince hıçkırıp titremeye başlamış, «acıma duygusu uyanan» Oreste de kendini feda edivermişti. Genellikle müşterilerine soğuk davranan Ristori, Chiccona ile bir köşeye çekilmiş; balerin giysisi şarap lekeleriyle kaplanan Rosetta ise, gençlerin oyuncağı olan yaşlılığın kaderi üstüne düşünmek üzere yalnız kalmıştı.

Ama şimdiye kadar, güldürülü bir eğlentinin sınırları içinde kalınıyordu. Eğlentinin ortalık yerinde Osvaldo nöbet geçirip birtakım itiraflarda bulunmasa kunduracı, berber ve sabıkalı oyunları için çok dar bir alan bulurlardı. Osvaldo fazla içki kaldırmadığından ikinci kadehte sarhoş oldu. Bir ara da başını Elisa'nın karnına dayadı, başladı uğradığı felâketler üstüne yakınmaya. Nişanlısının kendisini aldattığını itiraf etti. İçtikçe keyiflenen Ugo, bu durumda Osvaldo'nun «sacmpatana»ya hak kazandığına karar verdi. Rosetta ve Chiccona kaidelerine yanık bir mum koyup fener oldular. Osvaldo, dört ayak üzerinde odanın ortasına kondu, zaman zaman acınıp zaman zaman da maskaraya çevrilerek çevresinde dansedildi. Osvaldo, bir merkep gibi söylenenleri onaylıyor, hıçkırıklara boğuluyor ve tekrarlıyordu: «Bana gereken bu!» Derken

Chiccona kafasına işedi. Kendilerinden geçen öteki kadınlar da aynı şeyi yapmaya hazırlanırlarken Ristori araya girdi. Ugo bile şakanın çoktan her türlü sınırı aştığına karar verdi. Osvaldo yerlerde yuvarlanıyor ve inliyor, kendisine küfredilmesini istiyor: «Bana gereken bu!» diyordu. Ugo kafasını musluğun altına soktu; Oreste bir havluyla başını yıkadı, olayı kapanmış sayması rica edildi. Sersemleyen Osvaldo itiraz ederek bunu hiç de kötüye yormadığını söyledi. «Hiç olmazsa Chiccona o işi efendice yaptı; arkadaşlarım ise nefret ettiklerinden.» Ama otelinin kapısı dışına çıkan rezaletlerden hoşlanmayan Ristori dikkati başka yana çevirdi de Osvaldo itiraflarını sürdüremedi. Hem öylesine sararıp titremeye başlamıştı ki, onu yatırmak gerekti. Ötekiler gidip eğlentiyi aynalı odada sürdürdüler. Elisa ise, anlaşmaları gereğince Osvaldo'nun yanında kaldı.

Ama Osvaldo'nun cümlesini unutmayanlar vardı. Sabıkalı, berber ve kunduracı tahminlerini birbirlerinin kulağına fısıldadılar:

— Kendi aralarında tepişiyorlar!

— Ufukta yeni şeyler var!

Hiçbir siyasî inancı bulunmayan Staderini ekledi:

— Bırak sarhoşu yıkılsın!

Osvaldo'nun beyni ve yüreği alevlerle çevrili. Her sabah, Elisa gürültü çıkarmamaya bakarak kalktığında uyanıyor ama uyur gibi yapıyor. Gözkapağım aralıyor; Elisa'mn giyindiğini, çoraplarını giymek için oturduğunu, pabuçlarını eline aldığını ve ayaklarının ucunda odadan çıktığını görüyor. Elisa güzel ve söz dinleyen türden; genç kadını yanında bulundurmak onda bir bütünlük, bir güven duygusu uyandırıyor. En güzel anlarda Elisa'nın yüreği deli gibi çarpıyor, bu da hoşuna gidiyor Osvaldo'nun. Elisa'nın her şeyinden hoşlanıyor, ona seslenmek, ondan önce kalkmak, Elisa'yı kaldırmamak, hatta üstünü örtmek istiyor. Aile hayatının huzurunu özlüyor. Elisa'yı tekrar çağırmasının birkaç lirete mal olacağını biliyor. Özellikle bunun için tutmu-

yor onu. Hemen sonra, her hareketinin sahte olduğunu farkediyor. Gözetlendiğini hissetmediği anlar, Elisa'nın yüzünde yorgunluk ve tiksintiden meydana gelen ürkütücü bir anlam, suratını çirkinleştiren bir sırıtma var. Bu yüzden Osvaldo acıma ve pişmanlık duyuyor. Yine de Elisa'nın az önce kalkarken yatakta bıraktığı yere kayıyor, yastığı kaplayan kadın kokusuyla gövdesinin bıraktığı ılıklığı koruyor. Kendi düşünceleriyle başbaşa kalmak onu dehşete düşürüyor. Bu nedenle, tanyerinin belirlediği bu duraklama anında, çalar saatin zilini beklerken, rahatlık ve suçortaklığını bulabilmek için Elisa'nın izlerine koşuyor: Sanki Elisa yataktaymış, kendisini dinliyormuş, her zamanki gibi evet ya da hayır diyormuşcasına düşüncelerini söylüyor, fısıldıyor. Osvaldo kendi düşüncelerinden korkuyor, çünkü bu düşüncelerin hatırlattığı kişilerden çekiniyor.

Bir hafta önce otelde, Federasyon'dan gelen kart eline geçti. Saat dokuz buçukta Federasyon'da olması rica ediliyordu. Yüzünü yıkayacak zamanı ancak buldu; kahvaltı için on dakikası kalıyordu. Kırk yaşlarında, çıplak başlı, şaşılacak şekilde Nanni'ye benzemesine yol açan sansar yüzlü Disiplin Kurulu üyesi Utrilli tarafından karşılandı. Odada Carlino, Riconi kahramanlarından Posbıyık denen Amadori vardı; eniştesi Vezio da aralarındaydı. Yalnız Utrilli kara gömlek giymişti. Gülümseyip elini sıkarak karşıladılar Osvaldo'yu. Önce Osvaldo, Carlino ile barıştırmak için kendisini çağırdıklarını sandı. Ama Vezio'yu kuşkulu gördü. Eniştesi hemen: «Toplantıda bulunmamı istediler. Uyarmak için bütün öğleden sonra seni aradım,» diye mırıldandı. Sanki kötü bir haber vermek, aynı zamanda da özür dilemek ister gibiydi. Utrilli, kâğıt tutacak olarak kullandığı boş mermi kovanını masaya vurup onu susturdu.

— Burada kimsenin gizlisi saklısı yok! dedi. Otur, Liverani!

Osvaldo tam Utrilli'nin karşısına, Amadori ile Ve-

zio'nun arasına oturdu. Carlino, Utrilli'nin yanında ayakta durdu. Osvaldo, nedenini hiç düşünmeden: «Şimdi beni öldürecekler,» diye geçirdi içinden. Suçsuzluğun verdiği gönül rahatlığıyla ölmeye hazırdı.

Utrilli'nin kendisine bir mektup uzattığını gördü.

— Bu mektubu tanıdın mı?

Osvaldo mektubu aldı ve birden, öleceğinden hiç kuşkusu kalmadı. Utrilli ona cevap verecek zamanı bile bırakmadı. Hem gözdağı veren, hem de küçümseyen bir sesle:

— Tanıdın mı tanımadın mı? diye tekrarladı.

— Evet, dedi Osvaldo.

— Tabii. Tekrar oku lütfen.

— Tanıdım. Ben yazdım bu mektubu.

— Sen yazdın demek! Demek Floransa'da İhtilâl'i dinamitleyen bir haydut sürüsü olduğumuzu bildirmek için O'na yazdın?

— Pek öyle değil, diye mırıldandı Osvaldo güçlükle.

— Üç aşağı beş yukarı! Hâlâ aynı görüşte misin?

Vezio vereceği cevabı önledi. Elini omuzuna koydu ve yardım etmek istediğini belirtircesine anlamlı bir şekilde bastırdı.

— Hadi Osvaldo! Yanıldığını kabul et. Hemen pişmanlık duyduğun bir şaşkınlık anı geçirdiğini söyle.

Artık Osvaldo, parti arkadaşlarının cinayette suçortağı olarak ihanet halinde bulundukları Fikir uğruna kendini kurban ettiğini hissetti. Tek şeyden, mektubunun O'na ulaşamadığından emindi. Biri eline geçmeden yakalamıştı mektubu. Demek ahlâksızlık O'nun en yakın yardımcılarına da erişmişti.

— Partiye alınmanı istediğinden eniştenin de bu görüşmede hazır bulunmasını istedik. Ayrıca kendisi gerçek bir faşisttir, bir yakının olarak vereceğimiz kararın doğruluğuna tanıklık edebilir.

Osvaldo konuşmaya çalıştı.

— Biraz bekle. Önce suçlamayı sana bildirmem gerekiyor...

Pembe bir defterden bir mektup çıkardı.

— 4 Ağustos günü Federasyon'a verdiğin raporda, arkadaşımız Carlo Bencini'yi tertipçi ve şiddet yanlısı olmakla suçladın. 14 ağustosta yargılanarak, bütün gayretiyle eylemden kaçışını ve ihtilâlci kayıtsızlığını yüzüne vurmaktan başka suçu olmayan çok eski bir arkadaşımıza kara çaldığında -çok ağır bir suçtur bu- karar kılındı. Parlak olmasa da namuslu geçmişin dikkate alınarak altı aylık bir geçici ihraç cezasıyla yetinildi. Ama, sen bununla da kalmıyarak 25 ağostosta O'na başvurmak ve burada özetlemeyi gereksiz bulduğum iki sayfalık bir mektup yazmak gözüpekliğini gösterdin. Şimdi soruyoruz sana: Osvaldo Liverani, cezan ne olmalıdır?

Osvaldo çevresine bakındı, sert ve düşman yüzler gördü. Carlino'nun nefret dolu bir gülümseyişi zorla tuttuğunu, Amadori'nin sıkıldığını ve sonuca varmakta sabırsızlandığını, Utrili'nin bir hoşnutsuzluk belirtisi olarak avuçlarını masaya yapıştırdığını, utanç içindeki Vezio'nun bakışlarını kaçırıp kendini toplamak için bir sigara yaktığını farketti. Her zamankinden çok öleceğinden emin, kadere boyun eğmeye ve hiç olmazsa şerefiyle ölmeye karar verdi. Titremeyen bir sesle:

— Bu mektubu bana vicdanım yazdırdı, dedi. Bugün anlaşılmıyorum ama, bir gün O'nun sözlerimi dinleyeceğinden eminim.

Bitirmesine fırsat vermediler. Önce Amadori elinin tersiyle vurdu.

Vezio yerinden kalktı, kapıya doğru yürüdü, çıkmadan önce:

— Hiç değilse çalışkan bir çocuk olduğunu hatırlayın, dedi ve ardından kapıyı kapadı.

Ama ölüm, buluşmak için önceden sözleşilmeyen kadındır. Beklendiği zaman uzaklaşır gider. Osvaldo'

nun, Colonnine'deki kahvenin aynalarına bakacağı an da geldi çattı. Yüzünde en ufak bir iz yoktu; sadece kıpkırmızı, sersem ve uzun süre koşmuş gibi bitkindi. Şakakları atıyordu, kafası alev alevdi; giysileri ıslanmıştı, sidik kokuyordu. Carlino'nun son bir tekmeyle kendisini dışarı atmadan önce:

— Bu bir okşayıştır! Yakında gerisini bekle! dediğini hatırlıyordu.

Utrilli de kapıyı açmış:

— Şimdilik Partiden atılmayı bekle! diye haykırmıştı.

Şimdi başına gelecekten çok korkuyordu. Partiden atılmak ölmek, nüfus kütüğünden silinmek demekti. Yakın ve «kesin» olduğu hissedilen «ikinci dalga» ya katılmanın imkânsızlaşması demekti. «Yarım kalmış bir hayat» diye düşündü. Üstelik nişanlısının eski sevgilisini görmeye devam ettiğini düşünmesine yolaçan nedenler de vardı. Bunun için, bir daha Montale Agliana'da görünmemeye karar verdi.

O yılki kuraklık buğdayı başakta yakmıştı. Köylüler törenlerle Santa Margarita'nın yardımını istemeleri için papazlara yalvarıyorlardı. Ristori'nin dostu olan çiftlik kâhyaları şaşkınlıkla, eylülün ilk haftası yağmur yağacağını belirten kâhin takvimlerine bakıyorlardı; Toscana'nın kırk yıllık kâhini bir kerelik yanılmıştı. Signoria alanındaki Sbisa barometresi kuru bir hava ve 36 derece sıcaklık gösteriyordu. Üstelik de eylülün otuzuydu. La NAZİONE gazetesi, meteoroloji konusunda şehrin en yetkili adamı olan Peder Alfani'yi konuşturdu. Muhterem Peder Scolope, 1895'ten beri böyle bir olay görülmediğini açıkladı. Piyango hesaplarının yağmura ayırdığı sayı bile Floransa Çarkında 103 hafta gecikmiş görünüyor*. Staderini de yedi haftadır 103 numaraya oynuyor; bu kadarı kunduracının güneşle yıldızları yönetenin bilgeliğinden şüphe

etmesine yetiyor.

Ulu Tanrı kendine tatil vermiş olsa bile, üç ayın sonunda apartman yöneticileri görünmekten geri durmadılar. Bunlar mal sahiplerinin hesaplarını tutarlar. Her mevsim sonunda da ortaya çıkarlar. Aslmda kiracıların yazıhanelerine gidip kirayı ödemeleri gerekir ama Cornolular bunu bilmezlikten gelirler. Yöneticiler de ellerinde tasdikli tahliye kararlarıyla görünürler; son kez zahmet edip buraya kadar geldiklerini bildirirler; gelecek üç ayın sonunda, kiraların ödenmesi bir gün gecikirse kiracılar evlerinden atılacaklardır. Aslında yöneticiler Corno sokağındaki evlerin kolay kolay kiraya verilemeyeceğini bilirler. Ama sızıntı yapan lâğım çukuru, kalan son alçı parçalarını da yitiren tavanlar, delik ve paslı borularla ilgili şikâyet dalgasını durdurmak için yüksekten atmaları gereklidir.

Madam'ın dışında kimse, Corno sokağında oturduğu dört duvarın sahibi değildir. Yolun sağ yanı Budini ve Gattanilerin malıdır, sol yanı ise hep sönük purolu, şişko bir yöneticisi olan Kont Bastogli'nindir. Masist, zahmetine karşılık ona içki ısmarlar. Budini ve Gattanilerin yöneticisine gelince, tabii karaciğerinden hasta olan bu adam kendini savunmak için: «Topunuzun bize verdiği yılda 1000 liretten az!» der. «Sizi, Genel Koğuş'tan ucuza oturtuyoruz.» Yöneticiler için önemli olan, üç ay sonra tekrar gelebilecek şekilde kirayı almaktır. Herkesin günü gününe, üç ayın sonu geldiğinde kirayı karşılayacak parayı toplamak için kenara bir ya da iki liret ayırdığını bilirler. Para konsol mermerlerinin altında, üstesinden gelebilecek kedi ve kapan bulamadıkları farelerin erişemeyeceği yerde saklanır. Fareler sokakta bıcırdayıp dururlar, sanki yeterince sıcak ve dert yokmuş gibi, geceleri de toplanır-

* Floransalılar hayatla ilgili her olay karşılığında bir sayı bulmuşlardır. Romada sözü edilen piyango ve talih oyunlarında hep bu sayıları kullanırlar.

lar!

Gençlerin uykusuzluğu en hareketlisidir. Mario çarşafları arasında döner durur; Bianca'yı, Milena'yı, Masist'in söylevlerini düşünür, kendini denizin ortasındaki bir kayıkta yapayalnız hisseder. Şimdilik kürekleri elde tutup iyi kötü yol almaktadır. Bianca kuru zatülcenp olmuştur. Sayıkladığı sıralar gelecekle ilgili karanlık şeyler söyler; Mario'nun her zaman vazgeçmesini istediği kaderciliğin kölesi olmuş, kendini şimdiden hastane yatağında «bir ihtiyardan daha çirkin» görmekte ve Mario tarafından bırakılacağını düşünmektedir.

Bir üst katta Milena'nın odası vardır, Milena genç kızlığından kalma yatakta yatar; yan odada uyuyan anasının soluğunu işitir; geç saatlere kadar ışık yakar. Uyumak ister ama bir türlü uyuyamaz. Sıcağı, dolapta gezinen fareyi, nedeni anlaşılmaksızın havlamaya başlayan Carresilerin köpeğini suçlar! Sonra da Nesi'nin horozunu, sinekleri, ışığın çektiği sivrisinekleri. Sokak ıssızdır, kötü kokular ortalığı kaplar; devriye geçip gitmiştir, sanki Corno sokağının ötesinde bütün şehir de ıssızdır. Tek göğsünü açıkta bırakan kombinezonunu yukarı çekmek için ani bir hareket yapar, sanki tam karşısına gelen pencereye Mario çıkacak da onu yarı çıplak görecektir; çünkü farkına varmadan baktığı yer Mario'nun penceresidir.

Genç Nesi ailesinin yatakodasında, Aurora uykusunda yakınan Otello'ya:

— Düşünde ne görüyordun? diye sorar.

Otello düşünmeden cevap verir:

— Liliana'yı babamın kollarında görür gibiydim; onları taşlıyordum. İnsan ne saçma şeyler düşlüyor!

Hemen dalar gider.

Ötekiler uyuyorlarsa içleri rahat demektir. Uykusuzluğun bir fare gibi kemirdiği kişilere gereken de yarım veronal hapıdır. Veronal reçetesiz alınmaz ya, Elisa'nın Bizzari eczanesindeki kalfalar arasında tanı-

dıkları vardır. Dolayısıyla da, Nanni'nin yanında rahatsız ama derin bir uyku uyuyabilir.

Osvaldo otele döndüğünde patron Elisa'nın özür dilediğini, bu akşam kendini hiç iyi hissetmediğini söylemiştir. Osvaldo, geceye ve korkularına karşı koymak zorundadır. Düşünmek ona yardımcı olur. Sonunda verir kararını. «Federasyon'daki arkadaşların hepsinin haksız, benim haklı olmam mümkün mü? der kendi kendine. Ben, istemeden her fırsatı kaçıran, savaşa ve Roma yürüyüşüne yetişemeyen ben. Bu yolda diretirsem ikinci dalga'yı kaçırabilirim. Kesin, çok kişinin kaçınılmaz dediği 'ikinci dalga'yı.» Dolayısıyla Osvaldo alır kalemi eline, «nasıl nerede, kime karşı olursa olsun» yapacağı işlerle nedamet getirdiğini ispatlayacağını söylediği bir mektup yazar Utrili'ye. İkinci bir mektup yazmaya hazırlanırken -bu kez nişanlısına, bir veda mektubu- rüzgâr pencerenin kepenklerini birbirine vurur. Sonbaharın ilk yağmuru yağmaya başlamıştır. Corno sokağı şimşeklerle aydınlanır, gökgürültüleriyle sarsılır, yazın boncuğu sıcağından kurtulur. Yağmurdan meydana gelen dereler evlerin cephesini, pencerelerin dışını, kapıları yıkar. Sular sokağı basar, çöp yığınlarını dağıtır, kunduracının tabelâsını söker, kömürcü dükkânını yarısına kadar doldurur, kedileri kapı eşiklerine ve avluları sığınmaya zorlar. Nesi'nin horozu kümesine çekilmiştir, Margherita'nın tavukları dehşet içinde kanat çırparlar. Şimdi Carresi'lerin köpeği umutsuzca ulumaktadır. Kadınlar asılı çamaşırları içeri almakta acele ederler. Ama dışarda çalışan şekerci, çöpçü ve inşaat işçisi, yatakta dönerken lânet okumaya başlamışlardır. Çünkü insanlarımız öyledir ki: «Çok iyisin Aziz Antonio!» diye düşünür, soğuk ve hastalıkla birlikte kışı şimdiden kapılarında görürler!

Yalnız Giordano Cecchi ile Gigi Lucatelli fırtınayı duymamıştır. Yataktan kalkar kalkmaz gazete kâğıdından yapacakları zırhlılarıyla Staderini yolu üzerin-

de Masist burnunu dönebilecek, Nesi körfezini dolanacaklardır.

14

Güneş doğduğunda fırtına duruldu, güneş yeniden parladı, sonra ortalık yine karardı ve yine fırtına koptu. Ertesi sabaha kadar yağmur, rüzgâr ve şimşekler sürdü gitti. Üçüncü gün hava düzeldi, akşam bir sonbahar serinliği, gece de yıldızlı bir gökyüzü ve yepyeni bir ay getirdi. Bu gece Kıyamet gecesiydi.

İnsanlar sokaklarda dolaşmıyorlardı artık. Cornolular birbirlerini ziyarete gidiyor, yaz boyu kapı eşiklerinde sürdürdükleri toplantılara evlerin içinde başlıyorlardı. Bir masanın çevresine oturup tombalaya başlamak için henüz çok erkendi. Kapalı pencereler, ailenin para durumu imkân verdiği ölçüde aydınlıktı. Mario, Bruno ve Otello ile birlikte oynamaya Masist'i razı etmişti. Nalbantın evinde, yoksulların dominosu «conche» oynuyorlardı. Masist garip bir şekilde konuşkan olmuştu. Margherita'nın çektiği saraykırmızı'ndan da bol bol içiyordu. Arkadaşlarının hepsi genç olduğundan babacan bir küçümsemeyle oynuyor, ama aynı zamanda da kendini oyuna kaptırıyordu. Sayı başına verilen para bir kuruştu. Margherita, Clara ve Aurora ile birlikte, odasında oturuyordu.

Masist arkadaşlarına: «Bu kış odanın ortasına bir tandır koyacağım, dedi; krallar gibi oturacağız. Tombalayı kadınlara, çocuklara ve Staderini gibi moruklara bırakırız!» Güldü, geniş avucuyla masaya vurdu. Bir saatten beri oynuyorlardı ve Masist birkaç liret kazanmıştı. Mario'ya ortaklık teklif etti.

Bruno kartları karıştırırken:

— Kunduracıyı dinleyin, pençeleri nasıl çiviliyor! dedi. Bu akşam dikkati çekmeye kararlı.

— Benim için çalışıyor, dedi Masist. Motosiklete bindiğimde giydiğim sandalları bitiriyor. Acelesi yoktu ama kirayı verecek parası olmadığını anladım.

Kâğıtları dağıtma sırası Mario'ya geldi; üç el daha çevirdiler ve Masist kaybetmeye başlayacak zamanı buldu. Tam o sıra Staderini kapıyı vurdu. Badem şekeri sepetini koluna takan Revuar'la birlikte içeri girdi.

— Sizin hiçbir şeyden haberiniz yok! Şehrin merkezinde ihtilâl oluyor! Bay Quagliotti oradan yeni geliyor! dedi kunduracı.

Revuar, badem şekerlerini örten bez gibi bembeyazdı. Beresini çıkardı, elini alnında gezdirdi, sepetini bir köşeye bıraktı, bir yudum saraykırmızı içti ve oturdu.

Soluk almaya çalışarak:

— Amma da koştum yahu! dedi. Namusunla çalışırsın, bir tabanca kurşunu yemekten kıl payı kurtulursun!

— Sakin ol da anlattıklarını bir düzene koy, dedi Masist.

Şekerci anlattı:

— Her zamanki gibi dokuza doğru kemerlerin altına vardım. Gelip geçenlerin her günkünden çok daha az olduklarını gördüm. Herkeste bir sabah aceleciliği vardı. Sepeti sehpanın üstüne yerleştirdim ama, görünmez oldum sanırdınız. O an bir şeyler geçtiğini anladım.

— Sadede gel, çabuk! dedi Staderini.

— Sepetimi kaptım, kulübeye sokuldum. Gazeteci dükkânını kapamak üzereydi. «Bu gece işi erken bırakıyorsun!» dedim. «Çıkan fırtınanın farkında değil misin?» cevabını verdi. «Nerede?» diye sordum. «Gözlerini açsana!» dedi.

Haberi bir an önce vermek için yanıp tutuşan Staderini:

— Faşistler... diyerek sözünü kesti.

— Siz orada mıydınız? diye sordu Masist sertçe.

Değil miydiniz? Öyleyse bırakın da anlatsın.

— Ama çok uzatıyor! diye karşı çıktı Staderini.

Revuar'ın soluğu kesilmiş, Maraton savaşını haber veren ulak gibi bitmişti. Ama şekerci Revuar'dı o, malını şekere bulayıp sunmaya alışmıştı. Hakarete uğramış saydı kendini:

— Susmazsan, dedi Staderini'ye, ipin ucunu kaçırtacaksın bana!

Bardağına bir parmak daha içki doldurdu ve:

— Böylece, dedi, gazete satıcısı bana olup bitenleri anlattı. İki saat kadar önce, yani yediye doğru bir grup faşist Oriento sokağında oturan bir şüpheliyi yakalamaya gelmişler. Adamın Fransa'dan dönen biri olduğu sanılıyormuş. Olayların nasıl olup bittiği pek bilinmiyor. Sonuç şu ki şüpheli yakalanamamış ve faşistlerden biri ölmüş.

Odada bulunanlar Revuar'ı çok bilgili biriymiş gibi dinliyorlardı; kiminin gözleri iyice açıldı, kiminin kaşları çatıldı. Üç kadın odadan çıkmış ayakta duruyorlardı. Margherita ellerini göğsüne götürdü ve bağırdı:

— Neler olacak, Tanrım?

Masist susmasını rica etti, oturtmak için de kalktı. Ayakta, kollarını kavuşturmuş, kaşları çatık, devamını dinledi. Şekerci kapılarla pencerelerin sıkı sıkı kapalı olduğuna güven getirdikten sonra hikâyesine devam etti, ama alçak sesle: gitgide kuşkulanıyordu çünkü.

— Anlatılana göre gerçek şu: Faşistlerin geldiğini gören şüpheli adam ışıkları söndürmüş, birden karanlıkta kalan ve tuzağa düştüklerini sanan faşistler ateş etmeye başlamışlar. Körlemeden ateş eden edene, birbirlerini vurmuşlar. Merdiven de darmış. Yanlışın farkına vardıklarında, bir ölü ve üç dört yaralı vermişler bile. Ama önce şüpheli adamın ateş ettiğini ve ölenin sorumluluğunu taşıdığını söyleyenler, bir değil makineli tüfekli birkaç şüpheli kişinin bulunduğundan söz edenler de var.

— Sonra?

— Şüpheli kişi ya da kişilerden iz miz yokmuş! Ama haber şimşek gibi şehre yayılıvermiş. Kimsenin buraya kadar getirmemiş olması garip! Faşist sürüleri şehrin merkezinde devriye gezmeye ve saldırıya başlamışlar. Söylenenlere göre, söylenenlere göre diyorum, faşistler şüpheli kişinin bütün ailesini öldürmüşler...

— Hayalinizde canlandırdıklarınıza kendinizi kaptırmayın, dedi Masist. Gözlerinizle gördüklerinizi söyleyin.

— Görmeye gelince fazla bir şey görmediğimden, ancak kulaklarımla işittiklerimi size söyleyebilirim! Gazete satıcısı anlatacağını anlattığında, kendi kendime: Burası sakin, dedim, neden dükkânı kapayacakmışım? Kargaşalık gördüm mü pılıyı pırtıyı toplar giderim... Birden Strozzi sokağında GİOVİNEZZA'nın söylediği ve 1921'deki gibi ateş edildiği duyuldu! Hemen ardından, bağıran ve havaya ateş eden bir kamyon dolusu faşist alanda göründü... Ben onlara bakacak zamanı bile bulamadım, malımı kaptığım gibi kürkçü dükkânından yana sapıp bir koşu buraya geldim... Sehpayı da orada unuttum!

Clara hafifçe güldü; kurşun yağmuru altında koşan Revuar'ı gözünün önüne getiriyordu.

— İnsanların üzerine mi ateş ediyorlardı? diye sordu Bruno.

— Tabiî! Kimin üstüne ateş edeceklerdi? Anıtın mı?

Margherita iskemlesinin üstünde kıpırdanmaktaydı.

— Bize ne olacak? dedi Aurora içini rahatlatmak için. Erkeklerimizin hepsi burada.

Hepsi odadaydı, evet, birbirlerine bakıyorlardı. Staderini yoruma başlamayı çok isterdi; dilinin ucunda çok şey vardı ama ötekilerin suskunluğu onu da etkiliyordu. Masist'in ellerini kollarında, dilini de susa-

mışcasına dudaklarında gezdirdiğini gördü. Revuar onları daha fazla rahatsız etmek istemediğini, böyle bir gece evinde, kadınların yanında bulunması gerektiğini söyledi. Kunduracı, Masist'in vermeyi unutmadığı pabuç parasını cebe indirdikten sonra onu izledi. Mario kapıyı kapadı ve olup biteni görmek için şehrin merkezine uzanmayı teklif etti. Margherita Masist'in koluna yapıştı, çıkmaması için yalvardı; sesi korkulu ve umutsuzdu.

— Evden bir yere kımıldamasam daha iyi sanıyorum, dedi Masist. Siz gidin, bir dolaşın; gazeteye uğrayın, daha çok şey öğrenmeye bakın ve hemen buraya dönün.

Bruno ile Otello, kadınları kapılarına kadar götürdüler, bir öpücükle içlerine su serptikten sonra Mario'yu da yanlarına alıp Signoria alanına doğru ilerlediler. Masist karısını ikna edip yatırdı.

Yalnız kalınca kafasını toplayıp bir karar verebildi. İstediği de buydu. Revuar'ın anlattıklarından Oriento sokağındaki evle «şüpheli kişi»nin kimliğini anlayabilmiş, bağırmamak için de kendini güç tutmuştu. Masanın başına oturdu ve farkına varmadan kartları teker teker saymaya koyuldu. Kendi kendine sorduğu üç soru vardı: «Tribaudo kaçabilmeyi başardı mı? Emin bir yerde mi? Her şeyi götürebildi mi?» On iki saat önce Masist o evdeydi, «şüpheli kişi»yle konuşmuştu. Toplantı yapılıyordu, Tribaudo: «Korkarım, istasyondan buraya kadar izlendim, demişti. Sizi çağırmakla hepinizi tehlikeye atıyorum; ama başka çarem yoktu, birbirimize söyleyeceklerimiz de önemli, değil mi?»

Partinin kanun dışı kalması halinde gizlice işlemeye devam edecek bir örgütün Floransa'da temellerini atmak sözkonusuydu; Parlâmentoda oylanıp kabul edilen olağanüstü yetki kanunları, Matteotti'nin öldürülmesi üzerine faşist saflarında meydana gelen kaynaşma bu olanağı gitgide kaçınılmaz hale getiriyordu.

«Bu tür eylemde eni konu acemi sayılırız, demişti

Tribaudo. Yıllar yılı yeraltı mücadelesini sürdüren rus yoldaşların tecrübesi, umarım işimize yarar!»

Tribaudo elli yaşlarında bir adamdı, «bir maden işçisi». Şakakları açılmış, saçları kırlaşmıştı; sol elindeki nikâh yüzüğü o kadar donuktu ki, insan, altından olup olmadığını ister istemez merak ediyordu. Konuşurken, sık sık boksörler gibi baş parmağını burnuna değdiriyordu, «bu da onun tiki» diye düşünmüştü Masist. Tribaudo Fransa'dan gelmiyordu ama, haberde gerçek payı vardı. Sık sık Fransa'ya uzanmıştı, o gün Torino'dan geliyordu. Kısa süre önce yapılan bu toplantıdaki konuşmasına şu sözlerle devam etmişti: «En göze çarpmayan, ama en bilinçli ve kararlı yoldaşlarımızdan olduğunuz için beşinizi çağırdım. Hayat hikâyelerinizden ortaya çıkan sonuç bu, değil mi? Gizli 'Taşra Federasyonu'nu kuracaksınız. Tartışmaya girmeden önce, içinizde bu sorumluluğu üzerine alacak gücü kendinde bulamayan varsa söylesin! Tekrar ediyorum, çok güç bir an bu; tehlikelerin sayısı fazla. Ailevi nedenlerle ya da başka şeylerin işin içine girmesi anlayışla karşılanabilir. Anlayışla karşılanabilir!» diye tekrarladı ve Masist, azı dişlerinden birinin eksik olduğunu gördü. Sakin ama insanı sürükleyen, inandırıcı ve derinden gelen bir sesi vardı. Beş arkadaş birbiri ardından evet dedi, Berta fabrikalarının dökümcüsü ekledi: «İnsan Parti'den kopamaz. Parti, kışın yaktığımız tandır gibidir!» Yaşlı bir adamdı. Dökümhanede ona ozan derlerdi.

Masist, kartlardan ev yaptığını farkedip şaşırdı. «Hiç kuşkusuz Tribaudo», dedi kendi kendine.

Sonra tartışmaya geçmişlerdi; Görev bölümü yapmış, değişik bir yoldan nasıl adam toplanacağı önerilmiş, içlerinden birinin «bazı durumlar karşısında...» demesi üzerine Kızıl Yardım'ın nasıl örgütleneceği kararlaştırılmıştı. Tribaudo, adları, adresleri, görevleri şifreli bir dille not etmişti. Silâhlı müdahale halinde güvenilebilecek arkadaşların adlarını da öğrenmek iste-

mişti. Her şey bittiğinde dökümcü Masist'e sormuştu: «Şu seyyar satıcıyı unuttun, Ugo'yu; neydi soyadı?» «Ona güvenemeyiz artık,» diye cevap vermişti Masist. Bunun üzerine Tribaudo araya girmişti: «Bir yoldaş, ihanet etmedikçe yitirilmiş sayılmaz. Çok güç anlar geçiriyoruz, zaaf gösterenler anlayışla karşılanmalıdır. İnandırıcılık yoluyla etkili olmalıyız...» Masist, sözünün sonunu getirmesine fırsat vermemişti. «Kabul; ama Ugo hapı yutmuştur. Sana bunları söyleyen, onu seven biri. Şimdi faşistlerin çevresinde dolanıyor!» «Öyleyse faşistlerden çok ondan kendini sakın, değil mi?» Tribaudo sık sık: Değil mi? derdi. Sanki: «Beni uyarmak sizin göreviniz» dercesine. Eskiden Fransa'da edindiği bu alışkanlık, bu «değil mi?» sorusu bir konuşma şekliydi ama bir alçakgönüllülük, kardeşçe bir öpücük gibi geliyordu insana.

«Emin bir yere sığınabilmeyi başardı mı acaba?» diye düşündü Masist, çekiçle örse alışkın koca elleriyle ilk iki kartın üstüne dam niyetine bir üçüncüsünü yerleştirdi. İkinci katı bir türlü çıkamıyordu ama düşüncelerinde belirli bir sonuca varmıştı. Gençler geri döner dönmez dökümcüye kadar uzanma kararını vermişti. İskambilden ev yine yıkıldı. Merdivende telâşlı ayak sesleri işitti. Mario'nun geldiğini sandı; karşılamak için yerinden kalktı. Kapıyı açtı ve Ugo'yla burun buruna geldi. Ugo'nun başı açık, saçları dağınıktı, güçlükle soluk alıyordu.

— Seninle konuşmam gerek, dedi.

Evin geleneklerini bildiğinden konsola yöneldi, bardağa saraykırmızı doldurdu ve bir dikişte içti.

— Bana söyleyeceğin nedir? diye sordu Masist sertçe.

Ugo, alnına düşen perçemi elinin tersiyle itti, yaklaştı:

— Yüzüme bak! dedi. Yanıldım ve senden özür diliyorum. Bana yardım edecek misin, yoksa kendi başımın çaresine bakayım mı?

Önce Masist, Ugo'nun hırsızlık yaptığını ve malın merdivende olduğunu sandı. Artık onun her şeyi yapabileceğine inanıyordu. Ama bir yoldaş asla yitirilmiş sayılmazdı; bunun da, az önce söylediği gibi, yüzüne bakmak, sesini duymak yeterdi. İçten bir konuşması vardı, tıpkı eskiden olduğu gibi.

— Ne var? Ne geldi başına? diye sordu Masist.

Meraklanan Margherita seslendiğinden gidip onu yatıştırdı. «Ugo, barışmaya gelmiş,» dedi. Geri döndü ve Ugo'ya oturmasını söyledi.

— Anlaşmamız gerek, üstelik de hemen, diye ilâve etti Ugo. Benden şüphelenmeye devam edeceksen hemen çekip gitmem en iyisi.

Masist yine yüzüne baktı:

— Geçmişi unutalım, dedi ve elini uzattı. Yalnız ne olup bittiğini anlatmalısın.

— Ben de öyle düşünüyorum! dedi Ugo.

Birlikte ayağa kalktılar, tek hareketle ellerini birbirlerinin omuzuna koydular ve masanın üstünden uzanıp öpüştüler. Sonra Ugo:

— Bu akşam olup bitenleri biliyor musun? dedi. Peki. İçmeye ve şu Osvaldo ile düşüp kalkmaya başladığımı da biliyorsun. Bir takım iç meselelerden ötürü partiden atıldığını bile anlattı bana. Güzel. Bu akşam, her akşam olduğu gibi onu bekledim. Sırtında kara gömlek, belinde bir bıçak, geldi. Eni konu sarhoştu, kalamıyacağı için özür diledi. Böyle giyinip kuşanıp silâhlanmış olarak nereye gittiğini sordum, ben de biraz içmiştim. Şimdi görüyorsun, sarhoşluğum geçti.

Bir an önce büyük önem taşıyan sonuca varmak için telâşlı telâşlı konuşuyordu.

— «İkinci dalga bu» dedi bana. «Bir yığın şüpheli kişinin bu gece hesabını göreceğiz. Anfossi'ye karşılık bin kişi öldürüp öcünü alacağız.» Anfossi, Oriento sokağında ölen herif olsa gerek. Sonra bana: «Kız oğlan kız olmak istiyorsan bizimle gel,» dedi. «Seni Piza'lıya tanıştırırım!» Az önce de söyledim ya, içkiliydim,

ama birden her şeyi apaçık gördüm! Üstüne çullandım, talihim varmış iki yumrukta uyuttum herifi. Olimpia onu yatağa uzatmama, havlularla ellerini ayaklarını bağlamama yardım etti. Sonra başına soğuk su döküp ayılttım, kendi tabancasını burnuna dayayıp bütün bildiklerini söylemesini istedim.

Her sözü, ellerini kavuşturmuş, dirseklerini masaya dayamış hareketsiz duran Masist'in bakışını biliyordu. Ama dirseklerini öylesine büyük bir güçle masaya bastırıyordu ki, farkına bile varmadan doğruldu, ayakta, heyecandan sesi kısılarak:

— Sonra? dedi.

— Parti merkezinde bir ihtilâl mahkemesi kurmuşlar, mahkemenin verdiği kararlar uyarınca faşizme karşı olan birkaç kişi bu gece öldürülecekmiş. Liste hazırlanırken Osvaldo, bir raslantı sonucu orada bulunuyormuş, adlardan bazılarını hatırladı. Hepsini söylettim ona. Böylece dört gruba ayrılacaklarını ve beklenmedik bir anda evlere baskın vereceklerini öğrendim!

Masist artık iyice dikilmişti.

— Kimlerin evine?

— Adları şu kâğıda yazdım ama hiç birinin adresini bilmiyorum. Osvaldo hatırlamıyordu, hatırlasa söyleyeceğinden eminim...

Osvaldo'nun hatırlasa neden konuşacağını Masist'e anlattı; sonra eli ayağı bağlı, ağzında bir tıkaçla hâlâ yatakta olduğunu ve Elisa'nın başında nöbet beklediğini söyledi. Masist listeye göz gezdiriyordu; listede beş ad vardı; ancak ikisini tanıyordu.

— Biri milletvekili Bastai; penceresinin altında gösteri yapmıştık, hatırlıyor musun?

Hemen ardından ekledi:

— Faşistlerden önce oraya varmamız gerek! Motosikleti alalım.

Margherita yataktan çıkacak zaman bulamadı. Masist kapının eşiğinden onunla vedalaştı; soğukkanlı

olmasını rica etti, Nasılsa Mario dönecek, kendisi de en geç yarım saat sonra gelecekti.

Motosikletin gümbürtüsüne, hemen pencerelerin tıkırtısı karşılık verdi; bir çırpıda açıldı pencereler. Kulak gazetesi, kunduracı aracılığıyla bütün Corno sokağı, şehirde olup bitenleri öğrendi. Ama Carlino'nun anası Armanda, hemen bir güvenlik kuşağıyla çevrelenmişti. Yatağına yatmış dualarını okurken pencereden pencereye yapılan konuşmaların gürültüsü dikkatini çekti; o da dışarı sarkarak sordu:

— Ne olmuş, ne olmuş?

Sağdan soldan, acıma duygusunu gizleyemeyen sahte bir kayıtsızlıkla:

— Hiçbir şey yok; merak etmeyin, dendi.

— Neyi merak edecekmişim?

— Hiçbir şeyi işte! dedi Leontina.

Ama birden, Giordano Cecchi'nin hem saf hem de acımasız sesi duyuldu:

— Bir faşist öldürülmüş; sakın Carlino olmasın?

İnşaat işçisi baba elinin tersiyle ağzını kapadı. Clorinda, bu saatte çocukların çoktan uyumaları gerektiğini söyledi. Ama Armanda söyleneni duymuştu; bir an donup kaldı, sonra pencereden çekildiği görüldü. Kapının kapandığı işitildi ve Armanda sokağa çıktı:

— Haber almak üzere Parti merkezine gidiyorum, dedi.

Omuzlarına çöktüğünü hissettiği düşmanlığı silkelemek için ekledi:

— Ne de olsa evlâdım!

Otelin yakınına vardığında, geri dönen Masist'in üç dostuna rasladı. Mario onu yatıştırdı. Birkaç dakika önce Carlino'yu, tam da Duomo alanında, bir arabanın içinde görmüştü.

Her şeye rağmen sonbahar sonbahardı, pencerede uzun süre kaldı mı insan soğuk alırdı. Masist'in yokluğunda birlikte oturmak için Mario ile Margherita'nın Milena'ya gitmesinden sonra pencereden sokağa

bakan bir tek Staderini kaldı. Dolayısıyla da Osvaldo'nun koşarak otelden çıktığını ve Leoni sokağında kaybolduğunu yalnız o gördü.

Yeniden pencerelerine üşüşen Cornolulara:

— Faşist kılığına girmişti, dedi Staderini.

O andan sonra da, Corno sokağı için acılarla dolu bir gece başladı.

Savaşı ve İhtilâli kaçıran, İkinci Dalga'ya da yetişememekten korkan 1900 doğumlu bir faşistin çılgınca koşusuydu bu. Üstelik baskıya uğradığından yüreği ağu doluydu. Gözüpekliğin ziyaret ettiği ödleğin yüzü ürkütücüdür! Umutsuzluk ve Nefretin İntikam ve Kıyım'a doğru koşuşuydu bu!

Tabancayı burnuna tutan Olimpia ile yalnız kaldığında, Osvaldo bütün gücüne kavuşmuştu yeniden; sorguyu ve Ugo'nun ağzından aldıklarını hatırlıyordu, birden randevusunu hatırladı. Utrilli ona: «Gördüğün gibi, fırsat fazla gecikmedi,» demişti. «Bu gece kendini göstermen gerek Liverani!» Şölenden bu yana görmediği Pizalı da gözlerini ona dikmiş: «Seni hatırlıyorum, diye eklemişti. Bağışlatmak zorunda olduğun günahlarından haberim var. Benimle geleceksin.» Ve Osvaldo, eli kolu bağlı, başında bir orospu, buradaydı! Ne rezillik!

Umutsuzluğun on kat arttırdığı bir kurnazlıkla bağlarını gevşetip kendini kurtarmayı başardı; sonra da Olimpia'mn üstüne atılıp onu bir şey yapamaz hale getirdi.

Koşarken bir yayaya tosladı, bir yolu kapayan işaretli tahteperdeyi devirdi, eğri büğrü parke taşlarının üstüne düştü, kalktı. Bir günde yeryüzünü dolaşıveren kötülük gibi koşuyordu; içtimadan birkaç dakika önce merkeze vardı. Pizalı, grubundaki sekiz kişiyi topladı. Osvaldo kendini, Carlino ile Amadori'nin arasında sıraya girmiş buldu. Pizalı hazrol emri verdi,

sonra grubunu Sacrario'ya götürdü.

Burası, duvarları kireç badanasıyla beyaza boyanmış, eşyadan yoksun, ama dipteki duvarında yazılar bulunan bir yeraltı salonuydu. Tam ortadaki parlatılmış demirden sehpanın üstüne bir gaz lambası konmuştu. Pizalı lambaya yaklaştı, sıraya dizili arkadaşlarına dönerek Tanrı'nın ve O'nun karşısında, şehitlerin başı için müfrezenin yeminini yeniledi. «And içiyorum!» diye tekrarladı. Hazroldaydı; başı yukarda, dimdik, yüzü esin dolu, kılıcını havaya kaldırmış bir melekti şu sıra ve sözlerinin mistik bir uzantısı vardı. Kınından çıkardığı kaması ortadaki lambanın alevlerini yansıttı, çeliğin buz gibi beyazında parıltılar oynaştı. Sekiz adam onun hareketini ve haykırışını tekrarladılar. Birbirine değen kamalar şakırdadı; sanki duvarlar sesleri yansıtıyordu.

Alanda üstü açık bir otomobil onları beklemekteydi. Pizalı şoförün yanına oturdu; Carlino sağ basamağa tünedi. Osvaldo ise sola. Ötekiler içeri geçip oturdular. Pizalı:

— En büyüğünden başlıyalım! dedi.

Şoföre dönüp emirlerini verdi:

— Robbia sokağına. Sokağa girerken yavaşla.

Araba hareket etti. Osvaldo tek eliyle ön cama yapışıyordu. Araba birden hızlandı. Rüzgâr Osvaldo'nun yüzüne vuruyor ve onu coşturuyordu. Yüreğinin atışı arabanın motörüne göre ayarlanıyordu: «İhtilâl bu işte,» diye düşünmekteydi. Seferleri hep şarkılar ve haykırışlarla birlikte düşlemişti: yaralıların çığlıkları bile sevinç şarkıları, tabanca sesleri köy eğlentilerinde atılan havai fişekler oluyordu. Faşistler kafaları coşkunlukla dolu, yürekleri şen yumurcaklardı; kara gömleklerinde, tam kalplerinin üstüne raslayan yerdeki kuru kafa bir uğurdu. Gece ay ışığında, fenerlerin donuklaştığı ıssız rıhtımlar boyu yapılan bu hızlı ve sessiz gezinti, tam tersine, ona doğduğu yerin mezarlığını hatırlattı. Bu gezintide uğursuz bir yan vardı, ölü-

me, dehşet dolu bir şafağa doğru yapılan yolculuktu. Osvaldo, yolculuğun sonunda kendisini bekleyen gerçeği düşünmüyordu; «İlk seferini yaptığına» kendini inandırmış, sonunda «faşist vaftiz»ini gerçekleştirdiğinden emin, içindeki kargaşalığı yatıştırmaya çalışıyordu! Yine de, başarıyı kutlayacak eğlentilerden vazgeçtiği yoktu. Bu arada içeri bakıyor, ay ışığının soluklaştırdığı, rüzgârın sararttığı yüzlerden, heyecanla içilen sigaralardan, gecenin karanlığını delen kedi gözlerinden başka şey görmüyordu. Kapkara göğüslerde madalyalardan hedefler açıkça seçilebiliyordu! Araba, şehri çevreleyen ağaçlıklı yollara saptı, yaprakları sararan çınarların yoğun karanlığına gömüldü. Parke taşlarını kaplayan yapraklar arabanın tekerlekleri altında havalanıyor ve onlara taş gibi çarpıyordu. Sacrario'da Osvaldo'yu coşturan heyecan yavaş yavaş azalıyor, yerini korku alıyordu; ölüm ülkesine yolculuk görüntüsü üstün gelmekteydi. Osvaldo, bir gece sevgilisini beklediği köy mezarlığının buna benzeyen iki yanı ağaçlı yolunu hatırlıyordu. Sevdiği kız gecikmişti ve Osvaldo karanlık yolda yapayalnızdı: yalnız mezarların üstündeki birkaç mum yanıyor, ufak alevler görünüp kayboluyordu. O gece korkmuş, peşine düşüldüğünü sanıp kaçmıştı; sırtında, beline sarılmaya hazır koca bir el hissediyordu. Şimdi aynı duygu doğuyordu içinde. Boşta kalan eliyle tabancasını yokladı, ön cama yapışan eli rüzgâr ve harcadığı güçten ötürü buz gibiydi. Osvaldo, düşme korkusuyla arabanın önüne yattı; korku şimdiden kendini gösteriyordu.

— Ağır ol! dedi Pizalı; bundan sonra çok yavaş ilerle. Farları yak.

Kapıların üstündeki numaraları izledi.

— 26, dedi. Burası!

Sepetli motosiklet, iyi niyetli adamlara tufanı haber veren kuyruklu yıldızdır. İki metre uzunluğunda,

başı açık, dudakları kısılmış ve gözleri ufka dikilmiş bir Aziz Giorgio* onu yönetiyor. Tulum giymiş, insan başlı ve at gövdeli bir yaratık bu. Yolu üzerindeki tek tük yayalar duvarlara yapışıyorlar. Evine dönen bir trafik memuru, kollarını açıp yolun ortasında durmayı görev biliyor. Motosiklet onu kıl payı sıyırıyor. La Groce kapısından sonra yol parke değil; su dolu koca çukurlarla kaplı bir çamur deryası. Motosiklet o hızla, damacanalar ve saman torbalarıyla dolu, uyuklayan atların sürüklediği ve oturduğu yerde kestiren bir arabacının yönettiği arabaların yanından geçiyor. Atlar birden yana çekiliyorlar. Arabacı çamur içinde uyanıyor. Motosiklet, sarsıntılar ve hoplamalar arasında cambazlığı sürdürüyor, devrilmeyişi bir mucize. Ugo, fırtınanın beklenmedik bir sırada yakaladığı denizci gibi manevra yapıyor. Sarsıntı, başdöndürücü gidiş kafasını toparlamasını engelliyor. Gövdesi gibi beyni de allak bullak ve kafasında, ağzı tıkalı Osvaldo'nun görüntüsü iple sallandırılmış bir maske gibi gidip geliyor. Masist, kıskaçların arasındaki kızgın demiri işlerken gösterdiği güç ve ustalıkla gidonun iki ucuna yapışıyor. Gidonun üstünde bilekleri sarsılıyor; kafasındaki gerilim dişlerinin arasında sıktığı dudaklarında okunuyor. Bu dramda daha büyük bir soğukkanlılık, yeni bir uyanıklık, belirgin görüntüler ve yine belirgin fikirlerle kararlar ediniyor. Motosiklet, dökümcü yoldaşın evine uğrayarak ilk görevini yerine getirdi bile. Dökümcü de, haberi mahallelere yaymak üzere bisikletine atlayıp yola çıktı.

Şimdi Masist düşmanıyla yarışıyor. Sanki yolun yanında siyaha boyalı, far yerine kurukafa taşıyan bir motosiklet birinciliği elinden almaya çalışıyor. Varış yeri Affrico'nun karşısında, 1 Mayıs 1920 günü Ma-

* Canavara karşı verdiği savaş dinsizliğe karşı kazanılmış bir zafer sayılan, İmparator Diocletianus çağında işkenceye uğrayan Kappadokya Prensi.

sist'in milletvekili şerefine önünde kızıl bayrağı açtığı evin orada. O gün büyük bir kalabalık vardı, bayrakların sayısı da çoktu; ama Masist'in bayrağı hepsini aşıyor, Masist bayrağını kalabalığın söylediği ENTERNASYONAL'in müziğine uydurarak sallamakla kıvanç duyuyordu. Milletvekili pencerede görünmüştü; kırlaşmış gür saçlı, soluk yüzlü bir adamdı. Ufak tefek, analarının kalabalığa tanıttığı biri oğlan öteki kız iki çocuğu gibi kucaklanabilecek kadar ufak bir «fikir işçisiydi.» İşaretle konuşmak istediğini belirtmişti; elleri küçük, çocuksuydu, Masist'in yanındaki bir kadın «ebe kadın elleri gibi» demişti. Özgürlük içinde, gün ışığında kutlanan son işçi bayramı olmuştu bu. Margherita'nın ilk öpüşünün anısı, Masist'in gözünde, bu eğlentiye bağlı kalmıştı. Bir gün önce, ıssız ana yol üzerinde öpmüştü Margherita Masist'i.

Bütün bunlar hayalet motosiklete karşı verilen mücadelenin içindeydi. Livorno kongresi sırasında milletvekilinin, Gramsci ve Yeni Düzen'e karşı çıkışının kendisinde uyandırdığı hayal kırıklığı ve kin benzeri duyguyu içine gömüyordu; İtalyan Komünist Partisi o kongrede doğmuştu. Milletvekili «bir adım ileri, iki adım geri» atanlar, Masist'in «kızıl istakozlar» diye adlandırdığı ve kapitalistlerin iştah açmak için yedikleri arasında, sosyalistler safında kalmıştı. Ama bu gece görüntü, acı bir gerçek halini alıyordu.

Motosiklet, iki yanı güdük dişbudaklarla çevrili bir yola saptı. Yüksek çitin ardında sel gibi bir su akıyordu. Tepeler göz alabildiğine geçip gidiyordu. Ay ışığı görüntüyü daha da belirgin kılıyor, tek tük evleri kaplayan sessizliği daha da yoğunlaştırıyordu. Motör şimdi düzenli çalışmaktaydı. Köpeklerin havladığı işitiliyordu.

— Geldik mi? diye sordu Ugo.

Masist cevap vermedi. Gece bazı yerleri değiştiriyor, Masist çevresini tanıyamıyordu.

— Yönünü bulamadın mı? diye sordu yine Ugo.

— Affrico'ya inen küçük bir merdivenin önündeydi. O günden bu yana yeni evler yapılmış gibi geliyor.

Bakışıyla su kıyısını izliyordu. Bir boşluğa vardıklarında Masist hızlandı.

— Faşistler her an gelebilirler, dedi Ugo. Biz zavallı sersemler de silâhsızız! Aceleyle tabancamı bile Olimpia'ya bıraktım! Hiç olmazsa milletvekili bize bir silâh verse!

Masist ne dediğini anlamadı ya da anlamazlıktan geldi. Bir çayırın kıyısındaki tek villânın yakınında fren yaptı. Parmaklığın iki yanında, sütunlar üstüne topraktan yapılma iki köpek uzanmıştı.

— Geldik işte! dedi Masist. Köpekleri tanıdım.

— Evde ışık var dedi Ugo; demek kalkmışlar.

Masist motosikleti villânın önünde durdurmak için manevra yaptı. Aynı anda da ışık söndü. Yere atladılar. Kapının dışında tokmak yoktu; zil de iki sütundan birinin iç yüzündeydi. Masist zile bastı ve zil sesinin evin içinde çınladığını duydu. İnsan parmağıyla ay ışığı altındaki sessizliğe dokunabilirdi. Birkaç kere, cevap almadan zile bastılar.

— Oysa biri az önce ışıkları söndürdü, dedi Ugo.

Milletvekilini adıyla çağırdılar.

— Dostuz! diye seslendiler. Dostuz dost!

Masist avucuyla, Ugo da ayaklarıyla evi çevreleyen tellere vurdular. Öyle ki, sonunda ilk kat pencerelerinden biri açıldı ve bir kadın göründü.

Masist, sorguya çekilmeyi beklemeden:

— Milletvekili evde mi? diye sordu.

— Hangi milletvekili? diye sordu kadm.

— Milletvekili Bastai. Artık durada oturmuyor mu?

Pencereyi aralık tutan kadın:

— İki yıldır oturmuyor, dedi. Taşındı.

— Şimdi evi nerede?

Ama kadm: «İyi geceler» dileyerek pencereyi kapadı.

Pencerenin tekrar açılması için telleri yumruklayıp, tekmelemek ve uzun süre bağırmak gerekti.

Işık yeniden yandı. Bu kez bir adam göründü.

— Bir dakika daha kapının önünde durursanız polise telefon edeceğim, dedi.

Sonra bile bile ekledi:

— Ya da doğrudan doğruya Faşist Parti merkezine!

Tekrar içeri çekildi.

Ama Masist duvarı aşmıştı bile. Koşup camı vurdu. Adam içerden ona bakıyordu. Yaşlı, saçı dökülmüş, göbeklice biriydi. Pijamanın aralığından pörsük boynu görünüyordu. Camların ardından seslenmekteydi:

— Haneye tecavüz derler buna!

Ve tabancasını kutudan çıkardı:

— Kıpırdarsan vururum haydut herif!

Kadın ardında duruyordu. Masist, duvarın tepesinde beliren Ugo'yu durdurdu ve yolda gözcülük etmesini söyledi.

— Böyle öfkelenmeyin, dedi. Bize milletvekili Bastai'nin adresi gerek. Kendisi ölüm tehlikesinde!

Adam bir masaya doğru yürümüştü; çalışma odası olmalıydı burası. Tabancasını Masist'in üzerinden ayırmaksızın telefonu açtı. Haykırdı:

— Sizi benzeteceğim!

Masist, zincire vurulmuş bir herküldü; öfke göğsünü şişiriyordu. Kendini tutmak yüzlerce kilo ağırlık kaldırmaktan güç geliyordu ona. Aynı gerilimi sinirlerinde duyuyordu. Yine de ikna edici bir sesle konuşmayı becerebildi:

— Neden bana inanmıyorsunuz? Güvenilmeyecek bir görünüşüm mü var?

İki avucunu cama yapıştırmıştı.

Telefonda aradığı numarayı isteyen beriki:

— Öyle! dedi.

Aynı anda da Ugo haykırdı:

— Corrado bir araba yola girdi. Ne yapıyoruz?

Bunun üzerine gecikmeyle, boş yere havaya uçan bir mayın gibi Masist'in öfkesi patlayıverdi; yumruğu pencereye indi, camlar kum taneleri gibi saçıldı; adam tabancasını düşürdü; kadın bir çığlık atıp bayıldı. Masist geri döndü, duvara tırmandı, aşağı atladı, motosikletine bindiği gibi motor koluna basıverdi. Artık araba pek uzakta değildi; dosdoğru hedefine gidiyordu ve hedefi bu villâ değildi.

— Bu gece uyuyan akıllı adamdır, dedi Staderini.

Corno sokağı kulak kesilmişti. Pencereler kapalı bile olsa, gözlere uyku girmiyordu; kulaklar, sokaktan gelecek en ufak mırıltıyı duyabilmek için kirişteydi. Motosikletin yola çıkışından ve Osvaldo'nun koşarak gidişinden sonra Olimpia da sokaktan ayrıldı. Böyle durumlarda kimin ne yapacağı belli olmadığından, Osvaldo ile Ristori'nin intikamından kurtulmak için orospu bavulunu kaptığı gibi kaçtı.

Fidalma'ya sır vermek, o sırrı Pulcinella ya da Stenterello'ya* söyletmekten farksızdır. Kuşkusuz, kötü kadın değildir Fidalma. Herkes Stenterello'nun, Pulcinella'nm burnu gibi uzun bir dille birleşen soylu ve cömert bir yaradılışı olduğunu bilir. Kunduracının karısı da bir kat yukarı çıkıp Milena'mn kapısını vurma isteğine dayanamadı. Margherita, Ugo'nun geliş hikâyesini onun yanında tamamladı. Odasından duyduklarının hepsini anlattı.

— Sizi fazla rahatsız etmeyeyim! dedi Fidalma.

Karanlıkta sokağa çıkmayı göre alarak haberi hemen Madam'a yetiştirdi. «Sokağın taşları ateş gibiydi sanki. Ama geç saate rağmen, bu tür bir haberin hoşlanacağınızı düşündüm.» Madam ona teşekkür etti ve

* Halka mal olmuş İtalyan güldürülerinin iki tipi. Herkes tarafından bilinen ve hâlâ da bir takım kişilerce saklanmak istenen sırra «Pulcinella Sırrı» denir.

Gesuina'ya, bir parmak lacryma christi* vermesini söyledi; sonra elini uzatarak Fidalma'ya veda etti. Bu hareket, iyi şaraptan daha çok hoşuna gitti Fidalma'nın. Alt katta, kendisini kollayan Bruno ile Carresileri gördü. Olup biteni onlara da anlatmakta pek nazlanmadı. Böylece «en son haberler» pencereden pencereye geçti.

Eski Saray'ın saati bir çaldığında, Corno sokağında kulaklar kirişte ve gelecekle ilgili görüşler karamsardı. Birden tramontane** çıktı ve Cecchilerin mukavvayla desteklenmiş pencerelerini sarstı. Margherita da Ugo'nun sözlerini hatırladı: «Hastanede yatanı bile gidip bulacaklar!»

Az sonra Milena Mario ile birlikte çıktı. Merdivende bekleyen Fidalma haberi aldı: «Söylentiye göre Alfredo da kara listede; Milena hastaneye gitmek istedi! Çılgınlık! Mario da yanında. Taksiye binecekler; ama böyle bir gecede onu nereden bulacaklar!»

Eski bir asker ceketine sarılmış bekleyen kocası Staderini, kimbilir kaçıncı kere kapıyı kapıyarak:

— Bu gece Kıyamet gecesi! dedi.

Motosiklet, sabırsızlıktan kuduran sürücüsüyle birlikte uçuyor. Gümbürtüsü uyuyanları uyandırıyor, şehir dışındaki kümeslerle ağılları alt üst ediyor, bekçi köpekleri kızdırıyor, egzoz borusundan çıkan dumanlar arasında kaybolan gecikmiş köylüleri meraklandırıyor. Daha hızlı gidebilmeyi sağlamak amacıyla Ugo arkaya oturmuş. Böylece dönemeçlerde devrilme olanakları daha fazla ama çabuk olmak gerekir, çabuk! Şehir ayın koruyucu kanatları altında uykuya daldı. İlk sonbahar soğuğunun değerini arttırdığı ocaktan gelen sıcaklıkta erkekler toplanıyor. Son yağmurlarla

* Ünlü bir İtalyan şarabı.
** Soğuk bir rüzgâr.

bembeyaz çiyin suyunu emen çayırlar vıcık vıcık düzlükler, geniş bataklıklar olmuş. Ama zaman kazanmak için bunları bir uçtan öbürüne geçmek gerek. Bir alay talimgâha çadır kurmuş: nöbetçi «Kim o?» diye haykırıp önce havaya, sonra da motosikleti durdurmak için bizimkilerin tepesinden ateş ediyor. Masist alnını gidona dayıyor, Ugo ona yapışıyor, mermiler kulaklarında ıslık çalıyor. Rasgele yöneltilen motosiklet oldukça derin bir çamur birikintisine gömülüyor. Masist, öfkeyle karışık bir güçle motosikleti çamurdan çıkarıyor, fışkıran sular iki arkadaşı ıslatıyor. Ama sonunda tüfek menzilinin dışındalar; son kurşun da su fışkırtarak çamurlara gömülüyor. Motorsiklet uzun ve dümdüz bir yola çıkıyor; asfalt ay ışığında bembeyaz. Cure'ye doğru gidiyor. Berta Fabrikalarında gece nöbeti sırası gelen bekçi, elde silâh, kulübesinin önünde duruyor. Uçarcasına geçiyorlar yanından. İşte Milena ve Alfredo'nun evi; burası da Ugo'nun sebzelerini sattığı kavşak. Aurora bir süre şu kâğıt fabrikasında çalıştı. Hadi! Biraz daha hızlı! Taşıdığımız hayatın ta kendisi! İşte, yüksek bacalar ve tepelerden bir dekor içinde cılız bir ırmak daha. Tepelerin yamacında villâlar ve selviler; bu ırmak Mugnone; çimen kaplı yüksek kıyılarında insanlar şimdi birbirlerine ölümcül oyunlar oynuyorlar. Alfredo burada saldırıya uğradı.

Bu kez Masist nereye gittiğini biliyor: Yokuşun başında, bahçesi tek palmiyeli bir villâ. Evleri dolaştığı sıralar, Masist «Komüncü»yü nallamak için buraya gelirdi. Atın adı, ev sahibinin kendi eşitlik ilkelerine gösterdiği tek saygı belirtisiydi. Ama bu tutumundan ötürü ona kızmanın sırası değil. Bizler ölüm müfrezeleri değiliz; beyler, liberal yüreklerinizi sağlam bir yere koyun!

Biri Masist'i bahçe kapısında karşılıyor. Çizgili gömlek giymiş bir uşak bu. Sırtında kışlık pardesüsü, yaşlı bir hasta gibi öksüren efendisiyle birlikte geri

dönüyor. Ev sahibi tasmasına yapışıp köpeğini susturduktan sonra Masist'e bakıyor, bakar bakmaz da tanıyor. İçeri dâvet ediyor ama zaman yok. İhtiyar durumu hemen kavrıyor, hem Masist hakkında değişmez bir yargısı var. Korku son kararsızlıklarını da yok ediyor; yukarı koşup parasını, çok sevdiği bir resmi, birkaç değerli eşyayı alarak iniyor. Uşağı motosiklet sepetinin kapısını açıyor ona; uşağa son talimatını verecek zamanı bile yok. Masist onu küçük bir istasyona götürüyor (gara gitmek büyük ihtiyatsızlık olur) ve yolda milletvekili Bastai'nin adresini bilip bilmediğini soruyor. Adam hem Bastai'nin, hem de Ugo'nun söylediği üçüncü kişinin adresini biliyor; bu arada Ugo'nun yanlışını bile çıkarıp adamın adını doğru olarak söylüyor. Ayrılmadan önce tekrarlıyor; «Milletvekili Bastai, Via Robbia, 26. Selâmlarımı söyleyin kendisine. Talihiniz açık olsun delikanlılar!»

Artık daha çabuk davranmak gerekli. Motorun on beygiri bu son iz üzerinde koşan on safkan at olabilse!

Robbia sokağı sâkin ve temiz bir yol. Evlerin girişine beyaz boncuklarla işlenmiş delikli perdeler asılı; boncuklar «hoş geldiniz» sözcüklerini meydana getiriyor. Ne çöp yığını var ne hayvan pisliği, ne kötü kokular, ne şüpheli oteller, ne de polisin gözaltında tuttuğu sabıkalılar. İki ev dizisi arasında bol bol gökyüzü, bu mevsim buram buram manolya kokan bahçeler, ay ışığında güzel kokulu bir sokak. Pencerelerde yaylı perdeler, saz perdeler, cephelerin rengine boyanmış kepenkler. Her evin içi duygulardan, iyi yöneltilen çıkarlardan bir ada! gece asma köprüsü çekilen bir şato. Buralarda yaşayan kentsoylular, bizim Cornolular gibi meraklı değiller; ne büyük eğilimleri var, ne sabırsızlıkları. Gazetelerdeki yazıları tanıkların ağzından alacakları haberlere yeğ tutuyorlar; burada ertesi günden

söz ediliyor. Tarih yaratan atalarının yorgunluklarından habersiz, ama yorgunlar; ele geçirdikleri mevzilerin korunmasını başkalarına bırakmışlar. Apartmanları düzen, sağlık, kibar davranışlar, Tanrı korkusu, kanun saygısı ve aynı zamanda şimdi çok pahalıya mal olan bencillik, ödleklik ve manevî kölelik yansıtıyor. Bunlar Corno sokağının geri çevirdiği koşullar, ama Robbia sokağı bu koşullarda dengesini ve mutluluğunu buluyor. Bu nedenle faşistler geldiğinde, ne bir perde aralanıyor, ne bir kapı açılıyor. Milletvekili Bastai'nin evinde dört tabanca sesi duyulup kadınlar haykırmaya, çocuklar da ağlamaya başladığında tek ışık yanmıyor. Robbia sokağında yaşayanların uykusu ağır! Belki korku evcil hayvanları bile felce uğrattı! Faşistler rahat rahat dönüp merdiveni iniyorlar. Arabaya binmeden önce: «Bizi seven buraya!» diye bağırıp şarkı söyleyerek uzaklaşıyorlar:

Silâh başına, silâh başına!
Silâh başına! Faşistleriz biz!
Ölünceye kadar savaşacağız!

Şarkıları uzakta duyulmaz oluyor. Ark lambaları birden çıkan rüzgârda sallanmaya koyuluyor; bahçelerde ağaçlar hışırdıyor, ay ışığı perdelerde yansıyor. Ama pencereler kapalı, ışıklar sönük, kapılar kilitli kalıyor. Yalnız milletvekilinin evi düğün şenliği varmış gibi aydınlık. Çığlıkların yerini umutsuz hıçkırıklar almış; uğursuz bir gece. Sokak yeniden sessiz ve ıssız; tabanca sesleri, haykırışlar, savaş şarkıları sanki bir iz, bir varlık bırakmış geriye. Motosiklet gözüpek bir dönüşle giriyor bu sokağa.

Tabanca sesleriyle çığlıklar ilkel bir tam-tam gibi duvarlarla parke taşlarının üzerinde yankılandılar, savaş kampanası tehlike işaretini yaydı. Gecenin sessizliğinde tren düdükleri uzaktan duyuluyor; dehşeti yanında taşıyıp her sokakta çınlayan şarkılar ve ta-

banca sesleri de. Bu, ayın ve emniyet müdürünün suç-ortaklığıyla cinayetlerini tekrarlayan yüzyılların hâkim grubu. Polis tembihli bu gece: Devriye, raporunda şu ya da bu kişinin adını belirterek denetimden döndü. Bu süre içinde de Kara Çeteler cinayetlerini gerçekleştirdiler.

Ama şehir, her taşın ve her kampananın anısını muhafaza ettiği tarihini iyi biliyor. San Lorenzo kilisesinin başrahibi Don Fratto kapıyı açıyor, kaçaklardan birinin sığınmak isteyebileceğini düşünerek eşikte bir lamba yakıyor. Halk tavanaralarını düzenliyor, mahzenlerini açıyor, dam altında gizli bir girintiye uydurma bir yatak seriyor. Faşistler gelişlerini yaylım ateş, haykırış ve «Bizi seven yanımıza!» çığlıklarıyla bildiriyorlar. Robbia sokağında kilitler tarafsızlıklarını açıklamak için şıkırdadıysa, Rifredi ve Pignoni mahallelerinde dökümcü yoldaşın gelişi kadınlarla adamları harekete geçirdi. Büyük bir kalabalık şimdi soluğu kesilerek gizlediklerinin kurtuluşu için bekliyor, onların korkularını paylaşıyor, gözcülük ediyor ve dua okuyor. Zenginlerin tümü de kara çetelerden yana değil. Maggio sokağıyla Lungarni'deki güzel evlerde gelirleri sağduyularını yok etmemiş kişiler var. Orada karşılıklı telefonlar tehlike işaretini yayıyor, gizlenmek isteyenlere kapılar açılıyor.

Sokaklarda kimseler yok; kahveler kapandı, bütün ışıklar söndü. Faşistlerin otomobilleri taştan ve ay ışığından bir çölü geçiyor. Ölüm onlarla birlik. Her biri gömleğin üstüne işlenmiş bir kurukafa. Ölüm evden eve, her hareketlerinde ve düşüncelerinin her birinde onlarla yürüyor. Yürekleri donduruyor, kafaları rahat bırakmıyor. Onun yanında faşistler gözüpek ve kuşkulu oluyorlar. Ölüm onları hem şaşırtıyor, hem coşturuyor. Çok da ağır geliyor üstelik. Yardımını istiyorlar ama gücünden de korkuyorlar. Arabalarıyla, fırtınanın kovaladığı korsan gemileri gibi ilerliyorlar. Gizli bir düşmanlığın peşlerinden geldiğini, her evin,

her afişin, her çıkıntının kendilerine düşman bir çift göz taşıdığını hissediyorlar. Boş bulunup yakalandığı ilk saldırılardan sonra şehir, taşlarının arasına çekiliyor. Faşistler boş evlerden, hâlâ sıcak ama boş yataklardan başka şey bulamıyorlar. İçlerinde cinayet çılgınlığı, yaşadıklarını duymak, tuzaklardan kurtulmak için adam öldürmek ihtiyacı büyüdükçe büyüyor. Kendi kurdukları ölüm tuzağına yakalanıyorlar. Dayanışma halinde olduklarını hissettirmek için şarkı söylüyor, birbirlerini kışkırtıyorlar. Arabalar birden hızlanıyor, ürkek hamleler yapıyorlar. Her kavşakta bir tuzaktan korkuyor, sözde saldırganlar yaylım ateş açıyorlar. Yollarının üstündeki vitrin camları ve fenerler paramparça oluyor. Rasgele dükkânlara, tahta satış kulübelerine, önünde bir karaltının hareket ettiğini sandıkları kapılara ateş ediyorlar. Payına düşen kurşunu yemeyen bir sokak kedisi, sallanan bir tabelâ yok: Ya ölüyor, ya delik deşik ediliyor. Faşistler başlangıçta şehri paylaşmışlardı; şimdi her mahalleden azgınlıklarının yankısı geliyor.

San Lorenzo kilisesi rahibi haçın önünde diz çökmüş.

Orta boylu; saçları küçük ve açık renk gözlerinin üstünde beyaz bir taç meydana getiriyor. Perişan. Kemiklerinde ölümcül bir soğuk, bir «uyarı» hissediyor. Dehşet elini ayağını bağlamış; bu kıyımın nedenini anlayan tek kişiyi kendisi sanıyor. Başka bir çağın, başka bir dünyanın yiğidi, silâhsız bir yiğit. Duasının orta yerinde bir şarkı, yaklaşan bir motor gürültüsü duyuyor. Bulunduğu yer karanlıkta; yanan lamba bir fener gibi parlıyor. Birden, bir delikanlıyla genç bir kız koşarak içeri giriyorlar. Delikanlı kapıyı kapıyor, bitkin kanada yaslanıyor. Araba hızla geçip uzaklaşıyor.

— Korktun mu Milena?

— Biraz. Sanki üstümüze geliyorlardı.

— Bizim üstümüze değil, hayır. Ama görseler git-

memize izin vermeyeceklerdi.

— Ya Alfredo? diyor Milena.

— Meraklanma. Bu gece Alfredo'dan bir şey istedikleri yok.

Pizalının üzerine öldürücü kurşunlar sıktığı, son mermiyi de Carlino'nun attığı milletvekili Bastai'nin öldürülmesinden sonra, çetenin bütün saldırıları boşa gitti. Acele kaçış izleri taşıyan boş evlerle karşılaştılar. Kilitlere tabanca sıkıp kapıları açtılar, dolaplarla girintilerin altını üstüne getirdiler, bir esintinin oynattığı perdeleri ateşe verdiler. Komşu evleri boşuna arayıp taradılar. Cure'deki villâda çizgili ceketli uşak, suçsuzluğunu bahane ederek ayaklarına kapandı. Ama adamda köle ruhu vardı; her şeyi açıklaması için biraz işkence görmesi yetti. Hem patronu nasılsa tehlikeyi atlatmamış mıydı? «İri yarı bir adamla orta boylu bir ikincisinin Beyefendi'ye haber vermeye gelip motosikletleriyle götürdüklerini» itiraf etti. Nereye mi? Hayata çok bağlı olduğu gerçekti ama bilmiyordu. Aynı anda da, bahçe kapısında bekleyip kurt köpeğini kovalamaktan bezenler iki kurşunda hayvanı susturdular.

Şimdi otomobil daha hızlı koşuyor. Önünde bir motosiklet var, bir saat, yarım saat, on dakika önceliği bulunan bir motosiklet. Ölüm gaza basıyor. Rüzgârla sarsılıp ay ışığıyla aydınlanan şehirde, yaylım ateş ve haykırışlarla patlayan bir öfke içinde yanıp tutuşuyorlar.

Damarlarımızda bir damla kan kalıncaya dek!
Bir bir geberteceğimiz
Alçaklara ve hainlere karşı çıkalım!

Birinin ihanet ettiğini biliyorlar. Genellikle keyifli olan Amadori, kalın ve titrek bir sesle: «Bu herifi zift-

le kızartacağız!» diyor. Dişleri hayvanlarınki gibi gıcırdayan Malevolti: «Yüreğini çıkarıp yemek gerek!» diye homurdanıyor. Pizalı ses çıkarmadan başını sallıyor. Ama hainin aralarında olduğundan haberleri yok. Hain kazaya uğramış biri gibi arabanın ön camına yapışıyor. Görünüşünde bir heykel hareketsizliği, yüzünde bir heykel bitkinliği var. Bu gece Osvaldo, bir adamın duyabileceğinden fazla nefret ve mutsuzluk hissetti. Şimdi yüreği ve kafası donmuş. Ne yaptığını bilmeden hareket eden bir uyurgezer... İlk seferiydi; bu seferde göstereceği yararlıkla yükselmesi gerekiyordu! Araba milletvekilinin evi önünde durduğunda Pizalı, şoför ve öteki iki arkadaşıyla sokak kapısında nöbet tutmasını emretmişti; uyuşmuş parmaklarıyla bir sigara bile yakamazdı. Gözcü lambası hareketlerini izleyen Amadori'nin alaycı gözlerini aydınlatıyordu. «Gelecek sefere sıra bizim,» demişti Amadori. «Kızlığının bozulmasından korkuyor musun Liverani?» Ardından kadın çığlıkları, çocuk ağlamaları ve tabanca sesleri geldi. Tabanca sesleri de insan sesi gibiydi.

Sonra sonu gelmez yarış şehrin içinde devam etmiş; derken uşak konuşmuş ve Osvaldo Ugo'nun Masist'i uyardığını, motosikletleriyle müfrezenin önünde gittiklerini, arkadaşlarına ihanet ettiğini anlamıştı. «Merkeze döner dönmez itiraf edeceğim,» demişti kendi kendine. Ardından büyük bir darbeyi izleyen bilinçsizliğe dalıp gitmişti.

Ve otomobil, belki motosikletin henüz erişemediği Kapalı Çarşı'nın yanı sıra koşuyordu.

Sen Masist'sin, Herkül adını taşıyan halk kahramanı ve Yüce Haberi veren melek*; komünistsin ve parti sorumlularından birisin. En oynak atın bile sağ-

* Hıristiyan dininde Yüce Haber, Cebrail'in Meryem Ana'ya İsa'yı doğuracağını bildirmesidir.

rısını kapana kısmışcasına dizlerinin arasında sıkan nalbant Corrado'sun. Ama gözlerin, burnun, otuz iki dişin, kolundaki döğmenle etten ve kemikten bir adamsın. Göğsün geniş, kıllardan bir ormanla kaplı ama ormanın altında yüreğin var. Parti, yüreğinin sesini dinleyerek hareket etmene kızacak; ama sende bu yürek olmasa Parti'ye girmezdin. Belki KAPİTAL'in tek satırını okumadın; bu kitabı görmek bile insanı uyutmaya yetiyor! Artı değer teorisi yüzünden ya da kalbin kırıldığı için mi Halk Yiğitleri'ne katıldın? Düşün, sana benzeyen o Kronsnadt denizcisi Marx'ı on iki havariden biri sayıyordu! Şimdi Yeraltı Örgütünün yöneticilerinden birisin, yüreğinin sesini dinlemeye; belki şu an faşistlerin ele geçirdikleri bir mason için hayatını tehlikeye atmaya hakkın yok. Hem o kapitalistin teki, bir rastlantı sonucu faşistlerin düşmanı ve çok belirgin nedenlerle işçi sınıfının da düşmanı. Her şeye rağmen onların yaptıklarından memnunsun. Yine de alınyazına kavuşmak için hızlanıyorsun. Ugo sanki ermiş; seni vazgeçirmeye çalışıyor. Ama korkuyorsa inip evine dönebileceğini söylüyorsun.

— Çok zaman kaybettik, namussuzum bu kez rastlayacağız onlara! diyor Ugo.

Ve ekliyor:

— Bari milletvekilinin kardeşinde durmasaydık!

Ugo seninle aynı düşüncede değil, görüyor musun?

Robbia sokağında ay ışığından bir çöle rastladın, yakınmalarla yolunu bularak milletvekilinin evine çıktın ve bir «Çarmıhtan indiriliş»te hazır bulundun. Hâlâ korkudan sersem kadın ve çocuklar ölüyü okşuyorlardı; sen içeri girdiğinde, faşistlerin topunu öldürmek üzere geri döndüklerini sandılar. Heybetli görünüşün ödlerini patlattı.

— Ben dostunuzum! dedin.

Kadın ve çocuklar sevgili varlığı yatağa yatırmışlardı; gözleri açık, bakışı sabit, korkunç görünüşlüy-

dü. Ölünün gözlerini kapadın. Geniş kan lekeleri göğsünü kaplamıştı. Çok iyi hatırladığın soluk, çocuksu ellerinden biri kırılmış ve ters dönmüştü. Ölümle iyice büzülmüş daha da küçük görünüyordu, gür ve kırlaşmış saçlarıyla bir çocuk. Ona bakıyordun, gözlerin yaşlarla doldu. Aile senin dost olduğunu anladı. Onları bırakamazdın. Faşistler giderken telefon tellerini bile kesmişlerdi. Komşu kapılarını çaldın; kimse sana cevap vermedi. Kadın, kayınbiraderine haber verip veremeyeceğini sordu. İşte o an yüreğin bir kez daha elvermedi. Ugo'yu nöbetçi bırakarak motosikletinle milletvekilinin kardeşine koştun. Uzakta oturuyordu; karanlıkta bir uçuş! Gürültüsüyle gelişini haber veren bir faşist arabasına rastlamamak için daha uzun bir yolu dolaşman gerekti. Ugo'yu alıp hareket ettiğinde çok değerli bir süre geçmişti. Rüzgâr daha güçlüydü, bulutlar ayı örtüyordu. Saat ikiyi aşmıştı.

— Vicdan yönünden ödevimizin fazlasını yaptık! diye tekrarladı Ugo.

— Korkuyorsan evine dönebilirsin. İster mason, ister değil, bir insanoğlu bu!

Engels'in yazdıklarından habersiz, tam dinlemesi gerekirken mantığın sesini dinlemeyen bu yürek!

Rastlaşma, Kapalı Çarşı'nın yanı sıra uzanan yolda oldu. Mason avukatı uyarmanın gereği yoktu. Roma'da, bakanlıkların taahhüt işlerini tamamlamakla meşguldü. Pizalı ve arkadaşları evi aradılar, hayal kırıklığı içinde öfkeyle aşağı indiler. Merkeze dönmeye hazırlanıyorlardı. Osvaldo şaşkın ve kayıtsızdı; her şeyi itiraf edecekti. Kendini kurtarmaya çalışmayacak, belki Ugo'nun şiddet kullanarak kendisini konuşturduğunu bile söylemeyecekti.

Birden bir motor homurtusu duyuldu! Pizalı arabayı işletmek üzere olan şoförü durdurdu:

— Bekle; bakalım gelen kim!

Sokak kısaydı, pek az evi olan sokaklardan biri. Masist sapmak için yavaşlamak zorunda kaldı ve otomobille burun buruna geldi.

— Onlar! İkisini de tanıyorum ben! diye bağırdı Osvaldo.

Masist durumu hemen kavradı. Motosikleti şahlandı, kendi çevresinde döndü, yana yatıp yeniden hareket etti. Herkesten önce Amadori ateş etmiş, kurşun boşa gitmişti. Motosiklet geniş bir yola girip gözden kayboluyordu bile; otomobil, durmadan mermi saçarak peşine düştü. Arayı hızla kapıyordu; içindekiler ayağa kalkmış ateş ediyor, dönemeçlerde motosiklet birkaç metre kazanıyordu. Şimdi Osvaldo hırsla kurşun yağdırıyor; her nasılsa arabanın basamağında durabilmeyi başarıp iki kaçağın adını haykırıyordu.

Pizalı en soğukkanlılarıydı. Ateş etmek için aranın kapanmasını ve iki adamın sırtının hedef olarak alınabilmesini bekliyordu. Motosiklet çarşının kıyısındaki dar ve girift sokaklara varabilme peşindeydi. Ama otomobil durmadan yaklaşıyordu; iki dostun tek kelime konuştukları yoktu; yaklaşan ölüm onları canlı bir bağdan daha güçlü birleştiriyordu. Masist bu dar yollara sapmakta diretirse hapı yutacaklarını anladı. Tek kurtuluş çareleri kalıyordu: Koridorları ve insanın kolayca izini kaybettireceği sayısız salonlarıyla yakındaki hastane, Alfredo'ya bakan doktor bir dost, belki bir yoldaştı! Ama önce, apaçık ve ay ışığında bembeyaz olan San Lorenzo alanını geçmek gerekiyordu. Ugo'ya bağırdı:

— Bana yapış!

Ve motosikleti alana yöneltti.

Pizalının beklediği an da buydu. Titremeyen bir eli, şaşmaz bir gözü vardı. Yüz metre ilerde ve ay ışığının tam altında iyice kamburlaşmış sırt çok kişiden rahat vurabildiği hareketli hedeflerden birini meydana getiriyordu.

Motosiklet yalpalandı, sonra kilisenin basamak-

larına devrildi. Sürücüsü ensesinden vurulmuştu. Öteki yerden kalkıp kaçtı. Uzaklarda kayboldu. Araba motosikletin önünde durdu. Osvaldo bir sıçrayışta aşağı atladı ve Masist'in üzerine eğildi. Bir bulutun arasından hırıldayan yüzünü gördü. Başının döndüğünü, gözlerinin karardığını hissetti; yerde yatan gövdeyi tekmeledi. Bunca öfkeyle coşan ötekiler onu izlediler; tekmeleyerek ölüyü çevirdiler. Carlino yerinden kıpırdamamıştı; Masist'e bakıyor ve bir hayaletle karşılaşmış gibi gözlerini kırpıştırıyordu. Birden, önceden kestiremediği bir şeyin sorumluluğunu duydu. Pizalıyla birlikte Masist'e saldırmayan tek kişi Carlino oldu; arabaya bindiler ve arkadaşlarının çılgınlığını birer seyirci gibi izlediler. Yine de bu çılgınlık karşısında, belki öfkeyi daha da arttırmamak için ne Carlino ne de Pizalı araya girmeye kalktı. Pizalı elini siper edip bir sigara yakmıştı. Osvaldo haykırdı:

— Ya öteki, Ugo?

Ugo'nun kaybolduğu sokağın köşesine atıldı. Ama kavşakta karşıdan gelen zorlu bir rüzgârla karşılaştı, bir çarpışma sonucu durmuş gibi kalakaldı. Evlerin hareketsiz karaltılarına ve Ugo'nun kaybolduğu sokağın cansız hayaline bir sürü kurşun savurdu. Sonra arkadaşlarının motosikleti kaldırdıkları alana döndü. Amadori benzin deposuna ateş etti; rüzgâr küçücük alevleri söndürdüğünden Malevolti bir, iki, üç kibrit çaktı. Sonunda benzin parladı, alevler motosikleti yalayarak rüzgâra bırakılmış bir meşale haline getirdiler.

Kilisenin dibinde, gece ışığının dev boyutlara ulaştırdığı alanın önündeki şenlik ateşinin çevresinde bu birkaç kişi ellerini kollarını sallıyorlardı. Kalabalık, kilise ve gökyüzünün arasında basamaklara uzanmış, kolları göğsünde kavuşmuş, elleri açık, ensesi iki basamak arasına çizilenmiş Masist yatıyordu. Gözleri artık kendisi için varolmayan gökyüzüne bakıyordu. Amadori haykırdı:

— Alevlere atalım şu komünisti!

Bunun üzerine Pizalı yerinden fırladı, öfkeyle sigarasını attı ve arkadaşlarını yanma çağırdı.

Her biri yeni bir saldırı haberi olarak yorumladığı uyarının şiddetiyle şaşkın, birden susuverdiler. Aceleyle arabaya doluştular; ama telâşlı sorularına Pizalı, çevresinde göz gezdirip buz gibi sessizlikle karşılık verdi:

— Yürü! dedi sonra şoföre.

Motosiklet hâlâ yanıyordu. Alevlerin çıtırtısı alandaki tek hayat belirtisiydi; rüzgâr zaman zaman şiddetleniyor ve ay bulutların ardında görünüp kayboluyordu. Mario ve Milena kilisenin dışına çıkmayı göze aldılar. Masist de uzun uykusunun ilk saatlerinde başında bekleyecek iki dost bulabildi.

15

Devriye bu gece de geçti ve Corno sokağı insanlarını camlarının ardında buldu; hareketsiz yüzler ve kuşkulu bakışlar sokağın karanlığını araştırıyordu. Onbaşı Nanni'nin selâmına karşılık verdi ve aslında herkese yönelen bir uyarıda bulundu: «Bu mevsim pencerede durmak iyi değildir! İnsan soğuk alır! Hastalanmak istemiyorsan içeri gir!» Ama sözleri tek yankı bulamadı. Kimse, kötü bir kehanet saydığı Masist ve Ugo'nun gecikmesinden söz etmedi. Polisler Perlascio sokağının ardında kaybolur kaybolmaz Margherita hıçkırmaya başladı. Yalnız bırakmamak için gelen Fidalma ve kunduracıyla birlikte hâlâ Gemma'nın evindeydi. Birden Bruno dışarı çıktı, hemen karşıdaki pencere de açılıverdi. Müstakbel kayınpederi onu neyin dürttüğünü sordu, ardından fırlayan Clara bağırdı: «Bruno, delirdin mi?» Bruno ikisini de yatıştırdı: «Margherita'nın yanına gidiyorum. Ne kadar acı çektiğini duymuyor musunuz? Mario ile Milena sanatoryuma doğru

uzandılar.» Sonra sessizlik geri geldi, kulaklar bununla dolu. Dönemeyecek olan motosikletin gürültüsünü kolluyorlar; ama gelemeyeceğinden henüz kimsenin haberi yok. Yürekler sıkışıyor, sinirler gergin; önseziler ve kuşku uykuyu uzaklaştırıyor, elleri donduruyor, dudakları kurutuyor. Yalnız Nanni ile Otello uykuya dalabilirler. Ötekiler ayakta, kimi sevgiden kimi de meraktan.

Ama böyle bir gecede, kim sadece meraklı olabilir? Kendisini avuttuğu ölçüde hayatı önemseyen Nesi'nin dul karısı belki. Oysa heyecan, yaşlı kadını soluk soluğa bırakıyor. Hem kayıtsız olup hem meraktan yanıp tutuşabilen tek kişi Madam. Bu gece Gesuina'nın, kepenklerin ardındaki gözlem yerinde kalması gerekti. Liliana yatakta heyecanlanıyor ve Madam onu yatıştırıyor, yorganı çenesine kadar çekiyor, yünlü kumaşa sarılı ayakları genç kadının ayaklarını hapsediyor. Kediler, bir şey olmamışcasına miyavlıyorlar ve su genel helânın çinileri üstünde şakırdıyor. Horozun sesi görkemle yükseldi. Beklemenin üzüntüsü gitgide artarken Eski Saray'da saatler birbiri ardından çalıyor. Sonunda, sisli ekim şafağının ilk ışıkları damlara dokundu. Liliana da uykuya teslim oldu. Gesuina'ya gelince, soğuktan dişleri takırdadığından Madam: «Git dinlen, küçük sersem,» dedi. «Yeni bir şey oldu mu duvara vururum.» Genç kız odasına geçip yattı.

Pencerede geçen saatler Gesuina'yı dondurmuştu. Şimdi yatağında büzülmüş, elleri bacaklarının arasında, başı yorganın altında, biraz sıcaklık sağlamaya çalışıyor. Ama yüreğinin sallandığını ve beyninin bir buz parçası gibi kaskatı kesildiğini hissediyor; bir kaya şakaklarını eziyor. Yazın buzlu şerbetleri bir dikişte içtiği sıralar olduğu gibi, hastalandığını hissediyor. Ama yazın hissettiği bir anlık, kan hemen keyifle gövdesinde dolaşmaya başlar. Bu gece rahatsızlık geçmiyor, kaya sanki şakaklarını ezecek; kolları ve bacakları bir iç ürpertiyle titriyor; kışın Madam'ın ra-

hatsızlığı nüksettiğinde ona bakarken yaptığı gibi, dolaptan bir yün hırka almayıp başına bir atkı sarmamakla hata etti.

Bu rahatsızlık Gesuina'yı iyice düşkünleştiriyor. Kafasındaki kaya kadar son ayların devamlı, gitgide katılaşan, kendisi için hiçbir çıkar yol bulunmadığı düşüncesi de ağır geliyor. Yapmayı düşündüğü başkaldırmalar gerçekleşemez, saçma şeyler. Madam'ın kölesi ve yaşadığı sürece de kölesi kalacak. Madam'ın yüreğinde Gesuina'nın yerini Liliana aldı. Şimdi Gesuina, Madam kendisini eşit davranmak niyetiyle yanına almadan, yetimhaneden çekip çıkarmadan önce neyse yine o. Boşu boşuna geçmiş on iki yıl! Madam onu kullandı, tüm duygularıyla sömürdü; Gesuina'ya kendi duyarlığını verdi ve sonra, ihanet edemeyecek bir suçortağı gibi onu ezeceğinden emin, bıktı.

Gesuina'nın kıskançlığın kuşkusundan kurtulması ve yavaş yavaş Madam'ın manevî baskısından sıyrılmayı düşünmesi için, yaşlı kadının Liliana'ya bağlılığının devamlı çıkması gerekmişti. On iki yıl önce yetimhanede, küçücük yatağındaki gibi buldu kendini. Yüreği ve düşünceleriyle başbaşa, geleceği tıkalı, vurulacak bir dost kapısından, dayanacak tek omuzdan yoksun! Öyle ki sonunda durumunu tanımlayan sözcük aklına geldi: Sömürü! Sömürülmüştü! İlk kez ilâhesini sarsan saygısız bir düşünceydi bu. Madam üzmüştü Gesuina'yı. Üstelik ana da olan bir kadına Madam'ın aynı hareketleri, aynı nazları yaptığını, belki aynı sözleri ve kuşkusuz aynı okşayışları tekrarladığını görerek önce kıskançlıktan çatladı durdu. Sonra yavaş yavaş, yitik mutluluk duygusu öfke ve hayal kırıklığıyla arttıkça, sanki gerçekten bir duman bulutu yırtılıyormuşcasına gerçeği görebilmeye başladı. Madam saygıdeğerlik hâlesini yitirdi; pek çokları gibi hasta ve yaşlı bir otoriter kadın oluverdi. İlk anda Gesuina'yı büyüleyen, hem titretip hem çekici gelen gözleri bu yeteneği yitirdiler; içyüzünü anladıktan sonra Ma-

dam ona iğrenç geliyor, yargılıyordu Madam'ı. Yeni yetmeliğini geçirdiği, herkesten uzakta. Büyük Hasta'nın yatağının kıyısında ya da pencerede, Corno sokağından başka ufuktan yoksun geliştiği cezaevinin kapısı önünde açılıyordu sanki. İçli yaradılışı yeniden ortaya çıkıyor, Madam'ın verdiği «eğitim», Gesuina'yı ardına hapsettiği o duvar, yeryüzüne düşman duygulardan oluşmuş duvar parça parça yıkılıyor ve genç kıza benliğini kazandırıp özgür kılıyordu. Ama Gesuina bu özgürlüğün eşiğini geçmeye karar veremiyordu bir türlü. Daha on üç yaşındayken ona cançekiştiren tek başına karar vermekten yoksunluk yeniden ortaya çıkıyordu. Tecrübeli, evli ve ana olduğu halde aynı ikna denizine gömülen Liliana'ya, acıma ve aynı zamanda keyifle bakıyordu. Hiç kuşkusuz, Liliana'yı bu denizden kurtarmak için tek hareket yapmazdı. Gesuina, Madam'ın kendisine aktardığı öcalma ihtiyacının bir parçasını saklamıştı; duvarın direnen bölümüydü bu. Dolayısıyla da bütünüyle özgürlüğe kavuşmaktan uzaktı. Şimdi bunu iyice farkediyordu. Gece boyunca kaç kere pencereden uzaklaşıp artık canına yettiğini söylemeye karar vermişti; Masist'le Ugo'nun başına gelenler onu ilgilendirecek şeylerin sonuncusuydu. Ama omuzlarında Madam'ın bakışlarının ağırlığını hissediyor, kendisini her zaman ezen, boğuk ve içe işleyen sesini duyuyordu; buyruklarını çiğneyip geçemedi. Bu Gesuina'nın ilk başkaldırma hareketi olurdu. «Yorgunum, üşüdüm!» diyerek özür dileyip dinlenme izni isteyecek yerde: «Artık bezdim, gidiyorum!» demesi gerekirdi. Ödlekliği şimdi Gesuina'yı üzüyordu. Tasarısını gerçekleştirecek gücü bulacak, Madam'ı bırakabilecek miydi? Gidebilecek miydi? Ama nereye? Bu evin dışı kendi gibi yalnız ve yoksul kadınların kaldırıma düştüğü, dost tutulduğu, ya da her işe koşulduğu, erkeklerin zorba, pis, çıkarcı olduğu bir geceydi. Madam'ın Gesuina'ya öğrettiğiydi bu, bildiği tek yer olan Corno sokağı da öğretiyi doğruluyordu. Ama «Ma-

dam, Gesuina'yı üzmüştü.» Madam da, kadınları sömüren erkekler gibi Gesuina'yı sömürmüştü. Yirmi beş yaşına gelen Gesuina, kendisi için kapkara hayvan yaşamından başka bir şeyin mümkün olabileceğini düşünemiyordu; gördüğü kötü bakıma rağmen ne efendisini ne de ahırını bırakabilen, yorgunluk ve umutsuzluğunu günlük işlerle unutan bir hayvanın yaşamıydı bu.

Şimdi tasmalı Gesuina günün son ödevini unuttuğunu hatırladı; çöp kovasını çıkarmamıştı. Ne kadar yorgun olsa bu ödevi boşlayamazdı. Yarın Madam farketse Gesuina'yı paylardı. Madam her şeyi hatırlardı. Dışarda ve evinde olup biten her şeyi bilirdi; onda bir körün kulağı, bir büyücü zekâsı vardı. Gesuina Madam'ın öfkesinden korkuyordu. Madam'ın uyuması gerektiği ve uykusu çok değerli olduğundan yavaşça yorganın altından çıktı. Soğuktan hastalandığı halde çıplak ayaklarına bir şey giymedi; etekliğini atkı niyetine omuzuna attı, mutfağa geçti, gürültü etmeden koridoru aştı, biraz gıcırdayan ve irkilmesine yol açan asma kilidi açtıktan sonra kapıyı araladı, kovayı yere vurmadan kapının önündeki sahanlığa bıraktı, doğrulurken de önünde yere devrilmiş bir adam gövdesi gördü.

Bu adam Ugo'ydu; çığlık atmamak için kendini güç tuttu, özellikle Madam'ın yataktan kalkmasını istemiyordu. Ugo, düşerken kollarıyla başını korumayı düşünebilmişti. Geniş bir kan lekesi sol omuzdan böğrüne kadar sırtını kaplıyordu. Gesuina'nın bakışı açık renk cekete takıldı kaldı. Ceket soluk bir yüzün yarısıyla nemli ve buz gibi bir alın ortaya koyuyordu. Yarı kapalı göz donuktu. Boğuk boğuk soluyor, büzülmüş dudaklarını sıkılmış dişlerinin üstünde oynatıyordu. Gesuina hafiften seslendi. Ugo cevap vermedi. Beline

yapışıp kaldırmayı denedi, ama gövde cansız ve ağırdı. Bunun üzerine koltuklarına yapışıp koridor boyunca içeri sürükledi. Gürültü etmemekten başka düşündüğü yoktu. Kapıyı kaparken avucunun kanlandığını gördü. Ugo bir inilti koyverdi. Gesuina onu kendi odasına sürükledi ve Ugo'nun bir kolunu boynuna atarak yatağına çıkarmaya çalıştı.

Mavi, uzun giysisinin içinde bir hayalet gibi duran Madam eşikte belirdi; boynunu saran siyah şeritin üstündeki süsler parlıyordu. Kara göz çukurlarının dibinde ve kireç gibi yüzde bakışı alev alev yanmaktaydı. Gesuina ne kadar heyecanlıysa Madam da o denli sakin, Ugo'nun bacaklarını kaldırdı ve birlikte onu yatağın üstüne uzattılar. Yine kılı kıpırdamayan, sabit bakışlı Madam:

— Tentürdiyot, alkol, pamuk, gazlı bez getir, dedi. Hadi, çabuk! Makas da bul bana.

Beklenmedik bir güç ve kendine özgü mümkün olduğu kadar az hareket yapabilme yeteneğiyle Ugo'yu yüzükoyun çevirdi, ceketi çıkardı, umduğu gibi kana bulanıp yapıştığından gömleği yırttı ve yaranın yerini buldu.

— İşimi bitirmeden kendine gelemeyeceğini dileyelim! dedi. Bu arada sen elini ağzına kapa, ısırırsa diren. Bizi kimsenin duymaması gerek.

Sonra ekledi:

— Omuzundan vurmuşlar ama yandan; önemli değil.

Gesuina, fazla bastırmadan elini Ugo'nun ağzına kapadı. Ugo hafifçe inliyor. Madam ıslak pamuğu yaraya bastırdığında dudaklarını ısırdı, sonra rahatlamış gibi derin bir soluk aldı. Gesuina, Ugo'nun soluğunu birden avucunda duydu ve avucu ısınıverdi. Ugo ise bu avuçtan kendine biraz serinlik sağladı.

— Susamış, dedi genç kız. Ona biraz su verebilir miyim?

Madam yatağın başucundaki iskemleye oturdu ve:

— Tamam, dedi. Ama ne suyu! Git de konyak şişesini getir.

Ugo gözlerini açtığında yatağın ayakucunda Gesuina'yı gördü. Gesuina lambanın ışığında parlayan pembe sabahlığını giymişti; Ugo onu tanımadı.

Kollarına dayanıp doğrularak:

— Masist! Masist nerede? diye sordu.

Boğuk bir mırıltı sola dönmesine yol açtı. Madam veriyordu cevabı:

— Masist'in nerede olduğunu bize sen söylemelisin.

Bunun üzerine iyice kendine geldi. Yüzünü avuçlarına gömdü ve hıçkırarak kendini sırtüstü yatağa bıraktı. Yarası bir inilti koyvermesine yol açtı; yana döndü ve sonra küçük bir çocuk gibi kendini tutmadan boğulurcasına ağladı. Dizüstü düşen adamın çocuksu ve sevgi dolu acısı.

— Rahatlaması iyi; bırak ağlasın! dedi Madam.

Ama Gesuina yaklaşmış, mendiliyle Ugo'nun yüzünü siliyordu. Horoz öttü. Eski Saray'ın saati altıyı çaldı ve az sonra Mario ile Milena, Staderini'nin deyimiyle «korkudan sersemlemiş bir halde» geri döndüler. Margherita'nın çığlıkları sokağı çınlatıyordu. Gidip gelmeler, birkaç seyrek söz, yakınmalar Ugo'ya kadar ulaşıyordu.

— Kimse içeri girdiğini görmedi, dedi Madam, kımıldayıp konuşmadan burada kalman gerekiyor. Bu süre içinde biz durumu anlamaya çalışacağız. Yalnız senin bize olup biteni anlatman zorunlu.

Masist'in son sözleri:

— Aşağı atla Ugo, kaç! olmuştu.

Sonra motosiklet devrilivermiş, Ugo bir mucize sonucu kendini ayakta bulmuştu. Arkasından yaylım ateş devam ediyordu. Köşeyi dönmek üzereyken omuzuna, tam kolunun üstüne «taş gibi» bir şeyin çarptı-

ğını hissetti. Bu sarsıntı onu durduracak yerde ileri fırlattı. Generi sokağı boyunca koştu. Artık kimse peşinden gelmiyordu. Açık bir avlu kapısı buldu; girdi ve kapıyı ardından kapadı. Yarım saat kadar bekledi. Uzaktan kendisine doğru ateşe devam ediyorlardı; sonra sesler kesildi. Kanı akıyordu. Çok yakınındaki hastaneye gitmeyi düşünemedi. Hem gün ışıyordu; kimseye görünmeden sokaklardan geçemezdi. Ya Masist? Masist... Ugo'nun ini Corno sokağıydı; ama Corno sokağında nereye gitmeli? Duvar diplerine sürünerek yola koyuldu. Her adımda kafası ve bacakları daha da ağırlaşıyordu. Mermiyi yiyen kürek kemiği kurşuna dönmüştü. Az sonra kafasını belirli bir noktaya yöneltecek gücü de kalmadı. Körlemeden gidiyor ve içgüdüsü onu yıllar boyu yaşadığı yere, Maria Carresi'nin evine götürüyordu. Ya Masist?.. Bu yaralı kurdun Perlascio'nun köşesini dönüp 1 numaraya girdiğini kimse görmedi; üçüncü kata varmadan da bayıldı.

Şimdi gitmek istiyordu. Madam koluna yapıştı.

— Bazı işler iyi dostluklar doğurur, dedi.

«Her zamanki nakaratı,» diye düşündü Gesuina ve titremeye koyuldu; Madam'm bir şeyler hazırlamakta olması gerekiyordu. Herhangi bir çıkar görmese küçük parmağını bile oynatmazdı. Gesuina bile artık Madam'ın iyiliğine inanmıyordu. İyilik Meleği diyorlardı bir de Madam'a... Sonra Madam daha da ikna edici oldu, bu tutumu Gesuina'nın şüphelerini iyice arttırdı.

— Şunu bil ve faydalanmaya bak: Benim için kızıllarla karalar birbirinin eşidir. Hükümetler değişir ama vergi memurları hep aynıdır! Şimdilik dışarı çıkmaman gerekiyor, çıkarsan benim de başımı derde sokarsın. Hem ben senin evde olduğunu bilmiyorum. Seni içeri alan ve bana söylemeden gizleyen Gesuina! Gerçek de bu ya! Benim yatağımdan kımıldanacak halim yok. Anlaştık mı? Sonra gerekeni düşünürüz

Yerinden kalktı, gitmeden önce:

— Merak etme! dedi. Günün birinde hesap pusu-

lamu sunarım sana.

Sonra Gesuina'ya, peşinden gelmesini işaret etti.

Komünist de herkes gibi bir insandır, güçlü ve güçsüz anları, gözüpeklikleri ve duraklamaları, damarlarında şu kadar litre kan, beş duyu ve az ya da çok gelişmiş bir zekâsı vardır. Gramsci çok doğru olarak «Parti proletaryanın bilinçli yöneticisidir!» demiş. Dolayısıyla da militanın ödevi, koşullar ne olursa olsun durumu herkesten açık görmek. Ama fikirlerle tasarılar değiştirilebildiği sürece işler yolunda; insan kendi dürtüleri ve vicdanıyla başbaşa, yalnız nefreti ve aşkıyla güçlü oldu mu «Parti çizgisi»nden çıkmak kolay. İtalya'da da Parti dört yaşında. Partililerden verebileceklerinden fazlası istenemez, heyecandan fazla ileri gittiklerinde onlara aşırı uç demeyin. Herkes duygularını frenleyecek ve akla uygun bir yol izleyecek güçte değildir. Bu insanlar acılarını bir kadının dikkatli varlığında hafifletiyorlarsa etten ve kemikten oldukları, çok ürktükleri içindir. Haksızlıkla savaşmak üzere ilk çağrıda ortaya çıkmışlar, ilk safta, herkesin önünde görülebilmişlerdir; bin kez yeri öpmüş ve yine doğrulmuşlardır. Bunu size söylemek üzere Gramsci karşınızda değilse, iki adım ötedeki Eski Saray'a, eski kentin halkına çağrıda bulunan savaş çanının kaç kere çaldığını sorabilirsiniz. Corno sokağı Dante'den önce de vardı, adını sandığınızdan çok başka bir şeyden almıştı. Bu ad, sokaktaki bütün evlerin sahibi olan bir soylu kişiden geliyordu. Çağın tarihçileri Ciompi çetelerinin, Eski Saray ile Medicis ailesinin Hıristiyan niyetine at ve köpek sundukları aslanları yetiştirerek ilk çağları diriltmekte ün kazanıp zevk duydukları Amfiteatr arasındaki sokaklardan çıktıklarını söylüyorlar. Medicisler Hıristiyanları ipek dokutmakta kullanıyorlardı. Değişen bir şey olduğunu sanıyor musunuz? Polis müdürünün silâhlarından hâlâ bizimkilerin kanı damlar, en sevgili

arkadaşımız San Lorenzo kilisesi önünde kollarını kavuşturmuş yatarken bir an yolumuzu şaşırmaya izin vardır sanırız.

Ugo yalnız yarası ve yalnız Masist'ten ötürü ağlayan yenik bir adam değildi; umutsuzluktan, üzüntüden, güçsüzlükten ağlıyordu. Çevresindeki bütün kapılar kapanmıştı. Kan kaybı ve heyecandan güçsüzleşen gövdesi, sarsılan sinirleri ve derisi üzerinde korkunun ilk belirtileri kendini gösteriyordu; kapana kısılan bir kurdun düşünebileceklerini düşünüyor, karanlık kâbus görmesini daha da kolaylaştırıyordu.

Gesuina giderken ışığı söndürmüş, Ugo'da yaraşına dikkat etmek zahmetine katlanmadan soyunmuş ve yeniden yatmıştı. Şimdi karanlık ona sonsuzluğun karanlığı gibi geliyor, kendi ölümünün başlangıcı sanıyordu. Arkadaşlarını düşünse kendisinden çok uzak, belki de düşman görüyordu onları. Masist'le kavga etmesinden sonra onu «yitirilmiş» saymış, bir faşist olan Osvaldo'yla kırıştırdığını öğrenmişlerdi. Masist bütün bunları motosiklette anlatmıştı Ugo'ya. Tribaudo'nun yargısını ve kendi tanıklığını bile aktarmış, sevgisini gösteren bir el hareketiyle özür dilemişti.

— Ne yaparsın, davranışın beni şüpheci yapmıştı. Birtakım olaylar vardı ortada, anlıyor musun?

Ama şimdi Masist ölmüştü, yaşayanlar için de bu olaylar hâlâ ortadaydı.

Gölge her yanını kaplıyordu; gözleri kapalıydı, zihni dalıp gidiyordu; yatağının iki yanında iki adamın, Osvaldo'nun ağzından sırlarını aldığı için cezalandırmak üzere kendisini döven iki faşistin durduğunu hisseder gibi oldu. Bir kama omuzunun altına gömülüyor ve bu omuzu söküp çıkarıyor, arkadaşları da bir şey söylemeden işkencede hazır bulunuyorlardı. Eciş bücüş yoldaşın sert, sapsarı bir suratı vardı, dökümcünün kırışıklarla kaplı ve genellikle şaşkın yüzünde nefret parlıyordu. Onu Masist'e tuzak kurmakla, yakalatmak üzere faşistlerin yolu üstüne çıkarmakla suçluyorlardı.

O dalgınlıkta bunun doğru olup olmadığını bile unutmuştu; kendisi gelmişti Masist'i almaya; dolayısıyla da ölümünden sorumluydu. İşte arkadaşları bu olayla ilgili olarak hesap sormak için geliyorlardı, tek tanık Masist öldüğünden Ugo kendini temize çıkaramazdı! Hiç durmadan büyüyen dehşeti bundan ileri geliyordu. Bu korku Ugo'ya işkence ediyor, maddî acılarını arttırıyordu. Hiç kuşkusuz, kendisini arayan ve arkadaşlarıyla hesaplaşmadan öldürecek olan Osvaldo ile Carlino'dan da korkuyordu. Çünkü yatağın sağ ya da sol yanından ölümcül bir darbe yemek sözkonusu olsa, bu darbeyi arkadaşlarının bulunduğu yandan yemeyi yeğ tutardı; dost bir elin sunduğu ölüm çok daha tatlıydı.

Ugo kendini kurban etmeye hazırlanıyordu; ama kendine acıyordu da. Henüz sapasağlam olduğunu hissediyordu; dudaklarını ıslatan gözyaşları, yastığa sarılan el kopamayacağı gerçeklerdi. Derken belleğin perdesinde geçmiş hayatının, yitik mutluluğunun görüntüleri belirdi. Arabasını iterken, yatağının çevresine biriken kadınlarla şakalaşırken, en gençleriyle birtakım yakın ilişkilere girerken, daha yaşlıların koynunda dinlenip toparlanırken görüyordu. Pazardaki meyhanede içki içerken, usta ve hırslı kumarbaz dostlarıyla kumar oynarken şarabın ve açık havanın tadını ağzında hissediyordu. Maria ile ilk buluşmasını, düşüncesizce geriye dönüşlerini hatırlıyordu; neredeyse Corno sokağına varıncaya dek kolkola yürümüşlerdi! Sonra önden Maria'yı yollamış, ardından sokağa girerken Mario ile birlikte motosikletine binen Masist'e rastlamıştı; Mario kendisine göz kırpmış, Masist de baş sallamıştı.

İşte Masist'in görünmesi onu yeniden kâbusa itiyordu; başka şey görmemek için yüzünü yastığa gömdü ama tam tersine, görüntülerin geçişi hızlandı. Oteli ve Olimpia'yı, sarhoş Osvaldo ve onu küçük düşüren Chiccona'yı, kendini, olup bitenlerden zevk alan,

herkes gibi kafayı çeken ama attığı yumruğu Masist'e ödetmekten başka şey düşünmeyen Ugo'yu gördü. İsteğini gerçekleştirmiş, Masist'e yumruğun bedelini ödetmiş miydi? Evet, Masist'i ölümün beklediği yola itmişti. Başka ne düşünebilirdi? Başka şey düşünemezdi tabii.

Sonunda yatakta oturacak gücü buldu ve aynı anda kâbusu silkeledi attı. Gözlerini açtı. Bembeyaz ışık çizgileri kepenklerin arasından sızıyor, sarı duvarlara vuruyor, yatağın başucuna ve oradan tavana erişiyordu. Eşyalar normal boyutlarına dönüyorlardı. Gölgedeki aynada hafif bir parıltı oynaşıyordu. Şimdi güneş evlerin cephesine erişmekteydi. Sokakta olağanüstü bir sessizlik vardı. Terin alnını, ensesini, boynunu kapladığını ve dirseklerin kıvrımına kadar aktığını duydu. Sargı kımıldanmasına engel oluyordu. Yer değiştirmeye kalktı mı acıtıyordu yarasını. Korkuları erimiş gitmişti ama düşünme yeteneğinden yoksundu. Kafası da yaralı kolu gibi felce uğramıştı. Kâbusundan belirsiz bir korku artakalmıştı; en ufak gürültüde dikkat kesiliyordu; kendini tehlikelerle çevrili, kuşatılmış, peşine düşülmüş hissediyordu; yanıbaşında bir gölge bekliyordu, belki saldırıya hazır kendi gölgesi. Şimdi ya da sonra, nereye giderse gitsin, ne yaparsa yapsın bu gölge üstün gelecekti. Yine de günışığı onu eğlendiriyor, gözyaşlarını kurutuyordu.

Acılarına rağmen, yataktan indi, gidip iç kepenkleri açtı. Camlarla dış kepenklerin ardından sokağa baktı. Perlascio dönemecinden bir köşe ve tam karşıda Carlino'nun anası Armanda sokağı kuşkuyla gözetlemekteydi. Balmumundan bir yüzü vardı; atkılara sarınıyor, bir beyaz perçem şakağına düşüyordu. Tam umutsuzluk görüntüsüydü.

Neyse, sonunda biri geçti. İşine giden Cecchi'ydi bu, ardından Antonio göründü. Ayağında deri çizmeleri,

sırtında da güneş ışığında parlayan yeni bir kürek vardı. Sonra Otello, kömürcü dükkânını açtı, eşikte durup Margherita'nın pencerelerine baktı durdu. Az sonra Leontina, elinde torbasıyla çıktı. Otello'nun önünden geçerken elini alnına götürdü ve başını salladı. Otello kadını doğrularcasına kollarını kaldırdı, bir sigara yaktı ve dükkânın önündeki arkalıksız iskemleye oturdu. Clara, annesinin iyice uzaklaşıp uzaklaşmadığından emin olmak için pencerede göründü ve içeri çekildi. Ugo cama yapışmıştı; camda alnını serinletiyordu. Margherita'nın hıçkırıkları duyulmadığından, Mario ile birlikte Masist'in ölüsünü almaya gittiklerini sandı. Ama nereden alacaklardı?

Tam o anda Armanda: «Carlino!» diye bağırdı ve telâşlı bir hareketle penceresini kapadı. Carlino, kepenklerin arasındaki açık alanda göründü. Ugo her hareketini izliyor, her keresinde de ürperip bayılmak üzere olduğunu hissediyordu. Yüzüne dalga dalga sıcak çıkıyor, tüm gövdesi soğuktan kaskatı kesiliyordu. Onu, peşlerinden gelen faşistler arasında gördüğünü söyleyemezdi ama Carlino'nun da aralarında bulunduğunu «hissetmişti». Her zamankinden daha saldırgan, omuzuna yüklenen, elle tutulmaz ama odada hazır gölgenin varlığından ne kadar eminse Carlino'nunkinden de o kadar emindi.

Carlino ceplerinde anahtarlarını arıyordu ama çıkaracak zamanı bulamadan kapı açıldı ve Clara üstüne düştü. Anasının yokluğunda Bianca'ya gitmek için merdiveni koşarak inmişti herhalde. «Anneee!» diyerek bir çığlık koyverip kaçtı. Çılgın bir kırlangıç gibi sokakta dört döndü; arkadaşının kapısıyla korkusunda hatırlayıverdiğ,i nişanlısının kapısı arasında korkusunda hatırlayıverdiği nişanlısının kapısı arasında karar veremiyordu. Sonra Brunolara giden merdiveni koşarak tırmandı. Çığlığı bütün Cornoluları pencerelere toplamıştı.

Bu görüntü karşısında Clorinda:

— Oh Tanrım! Sen bizi koru! diye haykırdı.

Bunun üzerine Carlino eşikte dikildi, öfkeli ve sert, yüksek bir sesle:

— Sinirlerinizi yatıştırın biraz! diye bağırdı. Çünkü, hır çıkaracak adam arayan belâsını bulur!

İnsanlar hakkında, böyle durumlarda yargıya varılabilir mi bilmem. Ama tek sesini yükselten Staderini oldu, öfkeli bir ses değildi doğrusu, çok da sakindi. Ama Staderini böylece, Bruno'nun hatalı bir hareketini ya da kadınlardan herhangi birinin sözlerini önleyeceğini anlamıştı. Herkes çok kızgındı.

Dolayısıyla Staderini, 3 numaranın damı altındaki penceresine çıktı ve alçakgönüllü, ama kararlı bir sesle:

— Hiç şüpheniz olmasın muhasebeci bey, dedi, kendimizi tutmayı biliriz. Ama durumu siz de kabul etmelisiniz. Bu gece bir felâket olduğundan belki haberiniz yok...

Staderini göründüğünde Carlino şaşırdı sanki. Ugo anahtar destesini havaya attığını ve düşündüğünü farketti. Sonunda Carlino:

— Hiçbir şey bilmiyorum, Livorno'dan dönüyorum, dedi. Her neyse, umarım bütün sokak senin görüşünü paylaşıyordur!

Bu sözlerin ardından kapıyı kapadı; annesi onu karşılamak üzere sahanlığa çıkmıştı.

Ardında duran Gesuina:

— Çabuk yatağa! dedi.

Ugo irkilerek geri döndü; genç kızın elinde bir fincan kahve vardı, bezgin bezgin gülümsüyordu.

— Korktunuz mu? dedi.

— Sinirlerim çok bozuk, anlıyorsunuz ya!

Ugo, kahveyi içmek için yatağın kenarına oturdu; Gesuina, bir elinde küçük bir kaşık, öbüründe fincanın tabağı, ayakta durdu. Toz, briyantin ve terle karışık

dağınık siyah saçlarına, yanık ensesine bakıyor, daha da aşağıda karın boşluğunun belirdiği bele kadar bezler içine hapsedilen bu erkek göğsünü yandan görüyordu. Bir elini bacağına koymuştu; kolu kaplayan kılların sona erdiği, koca bir eldi bu. Parmaklara çıkıldıkça kıllar seyreliyordu; parmaklar üzerinde ve eklemler arasında kıldan belli belirsiz bir iz ancak vardı. Baş parmakta kıl görülmüyordu, bu parmak elin geri kalan bölümünden kopuk gibiydi. Ugo dalgın dalgın sallıyordu parmağını. «Baş parmağını böyle sallayabilmesi için kemiksiz olması gerekiyor!» diye düşündü.

— Uzanın! diye tekrarladı. Madam, dinlenmeye ihtiyacınız olduğunu söyledi.

Ugo, konuşmak için çaba harcadı; sanki kuyudan çıkmaya çalışıyordu.

— Tam tersine, görünmeden çekip gitmenin yollarını aramalıyım.

Ne olursa olsun, geceden önce düşünmenin yeri bile yok.

Ardından ekledi:

Üşümüyor musunuz?

Sanki şu dakikaya kadar Ugo'ya bakmamış gibi, yarı çıplak olduğunu ancak o an farketti. Başını çevirdi.

— Faşistler yeniden peşime düşmeden biriyle konuşmam gerekiyor, ama bu akşama kadar yapacak şey olmadığını da anlıyorum.

Yeniden yıkılmış, yorgun, karşıt ve kısır isteklerle doluydu. Yorganını düzelten genç kıza baktı, ikisini, çeşitli kuşkularını ayıran uzaklığı doğrularak aşan Ugo oldu; bu değiş tokuştan biraz güç alacaklardı.

— Gesuina, dedi, yanımda kalın. Beni yalnız bırakırsanız, deliririm, üstelik bu gece bütün gücümü toplamam gerekli.

Ama genç kız, bu sözlerin içindeki güvenli atılımı farketmez göründü; yalnız:

— Madam sargıların sağlam olup olmadığını sordu, dedi.

Ugo ters bir hareket yaptı, acıyla ağzından bir küfür kaçırdı.

— Şşşşt! dedi Gesuina; yüksek sesle konuşmayın. Liliana bile burada bulunduğunuzu bilmemeli.

Ugo yana döndü ve hemen uyudu.

Bu süre içinde Masist, San Lorenzo kilisesine taşınmış ve oradan, hastane binasına bitişik morga götürülmüştü. Kamu düzeni gerekçesiyle cenaze töreni yasaklandı. Milletvekili Bastai ile bu unutulmaz gecenin üçüncü kurbanı da aynı ihtiyat tedbirlerine hedef oldular, aynı nedenlerle ölülerin bulunduğu yere halkın girmesi yasaklandı. Yalnız eşlere izin verildi; Margherita'ya refakat ettiklerinden, Mario ile Milena da içeri girebildiler. Ama dostluk duyguları korkularına üstün gelen Cornolular göründüklerinde sivil memurlar onları kibarca geri çevirdi. Bruno ile beraber Oreste kurnazlık edip kendilerini kurbanın yeğenleri olarak göstermeye kalkıştılar; kurnazlık bir kere söktü. Ama üçüncü bir yeğen çıktığında memur, tanıklık etmek üzere Mario'yu yolladı. Gerek kendi ve gerekse Partisi adına gelen bu adam dökümcü yoldaştı.

Ve Masist tabuta kondu; muşambası sırtındaydı. Margherita beklenmedik bir soğukkanlılık, ama allak bullak bir yüzle kocasından ayrıldı.

Şehir hâlâ geçirdiği kâbusun etkisindeydi; sokaklar aşağı yukarı ıssızdı. Basın bir şaşkınlık ve tedirginlik duygusu yansıtıyordu: Olaylar, birkaç satırla ölüm haberlerinin yer aldığı sütunda yorumlanmıştı. Faşist çeteler sokaklarda nümayiş yapıyor, hiç kuşkusuz hayal kırıklıklarını gidermek ve olayların sorumluluğunu yüklenmek için kendilerine düşman görünen herkese çatıyorlardı. İlk Yardımda on kadar insan bakım görüyordu. Sütunlarından faşistlerin hoşlanmadığı kokular yayan bir gazetenin binası yandı; bir kumaşçı mağazası, yazı makinesi satan bir dükkân, bir pastane,

bir gümüşçü, faşist düşmanı bir sürü avukatın yazıhanesi yakılıp yıkıldı, yağma edildi. Akşam şehirde, yeni bir felâket gecesinin habercisi olan büyük bir gerilim vardı. Işıklar erkenden söndü, aynı anda da dükkânların kepenkleri indi. Tramvay sürücüleri depolara her gecekinden erken girme emri aldılar. Bütün yayalar kuşkuluydu; sanki bir tuzaktan az önce kurtulmuşlardı da faşist çetelerin üstlerine çullanmasını bekliyorlardı. Ama sokak lambaları yanıp ay göründüğünde saldırılar karanlıkta eridi, seyreldi, durakladı. Sabahın ilk saatlerinde kamu binalarının çevresine nöbetçi erler kondu, jandarma devriyeleri şehri dolaşıyorlardı. Şehirde sıkıyönetim ilân edildiği haberi merkezden dış mahallelere yayıldı; geceyarısından sonra sokağa çıkmanın yasaklandığından söz edildi.

Margherita ve Mario, son tramvayla mezarlıktan döndüler. Corno sokağı ıssızdı; aydınlık pencerelerin ardında karaltılar görünüyordu. Ristori otelin eşiğindeydi. Onları görünce tedirgin bir havayla geri döndü ve içeri girer gibi yaptı. 4 numaranın önünde bir polis duruyor, merdivende ise bir komiserle iki silâhlı jandarma bulunuyordu. Komiser saygılı davrandı; ne olur ne olmaz diyerek, kiracıların selâmeti için evin korunduğunu söyledi ve Margherita'dan dinlendikten sonra bir görüşme rica etti. Emrinde olduğunu, acısına katıldığını ve adaletin gerçekleşeceğini hemen ardından ekledi. Yolun iki ucunda, karanlığın en yoğun olduğu yerde de iki jandarma devriyesi bulunuyordu. Başlarında, nöbetçileri otelin birinci katına yerleştiren bir mareşal vardı; Papa IX. Pi'nin resmi altındaki Ristori'nin masasına oturmuştu; yanında da her gece devriye gezen ve mahallenin girdisini çıktısını bilen onbaşı vardı. Sıkıyönetim şehirde değil Corno sokağında ilân edilmişti. Cornolular korkulu bakışlarla olup biteni pencerelerinden izliyor ve ne düşüneceklerini kestiremiyorlardı. Hücrelerine tıkılmış mahkûmlar gibi evlerine kapanmış, tahmin yürütüyorlardı.

Çok üzgün olduğu halde, Margherita, eve girerken tavuklarını düşündü. Gıdaklıyordu hayvanlar; bütün gün kümeslerinde yiyeceksiz kalmışlardı.

Ugo hâlâ uyuyordu: horluyordu uykusunda. Sakalı uzamıştı; önceki gecenin biraz pürtüklü derisinde, şimdi, elmacık kemiklerine kadar çıkan sert ve kara kıllardan sık bir tabaka beliriyordu. Gesuina şiddetli bir tepki göstermesinden korkuyormuş gibi, onu hafif hafif salladı. Ugo hoşnutsuzluğunu uykusunda koyverdiği bir homurtuyla belirtti ama Gesuina bundan pek korkmadı, daha çok tiksindi. Ugo da horlamayı bıraktı. Gesuina, yarım saat kadar kararsız, Ugo'nun karşısında durdu. Sabahtan beri sağlam omuzu üstünde yatıyordu. Madam yaralıyı uyandırmamasını söylemişti, uyku ona iyi geliyordu. Ugo'nun soluğu iyice hafifledi. Gesuina üstüne eğildi ve yüzüne, dik sakallarına, bu her yanı pis şeye baktı. Pisti pis olmasına, ama Gesuina bakmaya devam ediyordu. Ugo'nun yüzü uykuda yeniden biçimlenmiş, sanki huzura kavuşmuştu; iyileşme yolunda, uyuyan bir hastaydı. Gesuina ilk kez bir adamın uyuduğunu görüyordu; ilk kez gözlerinin önünde dinlenen bir adamın yüzü vardı. Bu adam ona olduğu gibi göründü: Bir insan, ama pis, kıllı, kaba. Oysa Madam bu insanı Gesuina'ya emanet etmişti, emirlerini yerine getirmek zorundaydı; hatta bu kez önceliği ele alan Gesuina'ydı bile denebilir. Madam oldubitti karşısında kalınca boyun eğmekten başka yol bulamamıştı. Ugo Gesuina'nın sırrı, onun serüveniydi ve Madam da bu serüvene katılmaya zorlanmıştı. Bu koşullarda, her zamankinin tersine, Madam Gesuina'ya bağlıydı. Ugo'yu odasına sürüklemekle Gesuina soylu bir harekete boyun eğmişti. Bu onun ilk iyi davranışıydı; hiçbir art düşüncesi yoktu ve Ugo'nun varlığı kendisini rahatsız etse, onu pis ve itici bulsa bile bu iyi davranışını sonuna kadar götürmek istiyordu.

Şimdi Ugo'nun soluğu duyuluyordu; Gesuina biraz daha eğildi ve dudaklarının kupkuru, binlerce çatlakla kesildiğini gördü. Bir parça gazlı bez alıp ıslattı ve Madam'a yaptığı gibi, Ugo'nun dudaklarına bastırdı. Ugo uyandı; gözlerini açtı ve bir an çevresini tanıyabilmek için hareketsiz yattı. Bir elinde bardak, ötekinde gazlı bezle Gesuina'nın üzerine eğildiğini gördü ve gülümsedi.

— Günaydın! dedi.

Ugo birden doğrulup pencerelere baktı; kapalıydı hepsi.

— Neden beni uyandırmadınız, sersem! diye bağırdı yataktan atlarken.

Pantolonunu giydi ve gidip iç kepenklerden birini açtı; tahtaların aralıklarından, fenerin aydınlattığı ıssız bir sokak parçası gördü.

— Saat kaç? diye sordu ve küfretti.

Gesuina ciddi, hatta öfkeyle baktığından diretti:

— Hey, size söylüyorum!

Genç kız konsolun üstünü düzeltmeye koyuldu ve arkasına bakmadan.

— Bu evin konuğu olduğunuzu ve sizden sesinizi duyurmamanızın rica edildiğini unutmayın, dedi. Hem bunda sizin de çıkarınız var; öğrenmek istiyorsanız söyleyeyim, sokak polis dolu. Herhalde birini bekliyorlar.

Bu sözleri duyan Ugo'nun yüreği duracak gibi oldu. Kafese kapatılmış aslan gibi odanın içinde dönmeye koyuldu, tuvalet masasının başına oturup aynada kendine baktı, elinin tersini çenesinde gezdirdi, bir tarak alıp mermerin üstüne vurdu, tarağı yeniden saç fırçasına batırdı ve sonunda kendi kendine konuşur gibi, kuşkulu:

— Şimdi ne olacak? diye sordu.

Gesuina yatağı topluyor, şilteyi kabartıyor, iş görüyordu.

— Madam gelip sargılarınızı değiştirecek, dedi.

Akşam yemeği hazır. Önce karnınızı mı doyurmak istersiniz?

Ugo yeniden kâbusunun tutsağıydı, polisin varlığıyla kâbusu daha da artıyordu. Beklenen kendisiydi! Otelde bir jandarma mareşalinin nöbet beklediğini duyduğunda korkusu kesinleşti. Polise inanacak adamlardan değildi; faşistlerin polisle işbirliği yaptığını biliyordu. Gesuina günün olaylarını anlatınca polisin Masist'in katillerini değil; içeri tıkmak, konuşmasını engellemek, belki de temizlemek amacıyla cinayetin tek tanığı olan kendisini aradığına iyice inanmıştı.

Ama fırtınanın en yoğun karanlıkları içinde bir şimşek görüntüsü aydınlatır ve uyandırdığı dehşete rağmen insanı nasıl avutursa, karmakarışık düşüncelerin birbirine geçtiği Ugo'nun kafası da birden ışıldadı. Polis kendisini aradığına göre Masist'e ihanet etmemiş demekti! Suçsuzdu, arkadaşlarının gözünde temize çıkmıştı. Belki arkadaşları onun için üzülüyorlardı. Belki onu arayıp bulmak ve yardım etmek için tehlikeye atılıyorlardı? Kurtulmuştu!

Bu düşünceyle Ugo kafasını topladı, cömertliği, ustalığı, gözüpekliğiyle hayat için mücadele etmek, hayatı sevmekle geçen yirmi sekiz yılını, iyi yanları ve kusurlarıyla kendini buldu. Her şeyden önce durumunu arkadaşlarına bildirmeye karar verdi. Nasıl yapmalıydı bu işi. Gesuina masanın üstündeki vazoyu kaldırıyor, örtüyü yayıyor ve yemek için hazırlık yapıyordu. Ondan faydalanabilir miydi? Ama Madam'ın evindeydi ve Madam'dan çekiniyordu. Madam Ugo'yu istemediği halde evine almak zorunda kalmıştı, kovmuyorsa, ağzıyla söylediği gibi başına belâ getirmek istemediğinden bu işi yapmıyordu. Doğrudan doğruya yardımını istese reddedecekti. Diretse belki hemen ihbar edecekti! Maria Carresi'nin dairesine çıkmayı düşündü: ondan dilediğini sağlayacağını biliyordu ama Beppino vardı ortada. Beppino'dan yardım bekleyemezdi. Bruno'nun dairesine inmeyi düşündü, ama delikanlının

annesiyle küçük Piccarda'ya görünmeden bu işi yapamazdı. İkisi de çeşitli nedenlerle, Ugo'nun evlerinde gizlendiğini Cornolulara söylemekten kendilerini alamayacak yaratıklardı. Kala kala Gesuina kalıyordu geriye, o da «Madam'ın beyniyle düşünmekteydi.» Gesuina'ya değişik bir gözle baktı. Gençliğini sade bir saç tuvaleti ve her türlü süsten kaçınarak gizlemeye çalışıyordu ama hâlâ gençti! gözlerinde canlı bir parıltı vardı. Ugo'nun kısa süre önceki babalığını, kişilik ortaya koyan bir davranışla karşılamıştı. Geniş sabahlığın içinde kaybolan gövdesi kadınsı bir beceriksizlik, genç ve yeni açılmış bir kadın inceliği koyuyordu ortaya. Ugo, Gesuina'nın çok genç yaştan beri Madam'ın evinde bulunduğunu ve pek seyrek dışarı çıktığını düşündü; bir manastır hizmetçisinin bağlılığıyla kendini Madam'a feda ediyordu. «Mirasa konma umuduyla» derdi Nanni. Bir gün de Staderini: «Şimdi Madam onun adına da düşünmek zorunda» demişti. «Ama kız günün birinde erkek kokusunu alırsa bağlılığının kalmayacağını ve kendi kafasıyla düşünmeye başladığını göreceksin». «Ya da erkeğin kafasıyla!» diye eklemişti Nanni.

Gesuina Ugo'yu masaya çağırdı.

— Madam daha sonra gelecek, dedi. Liliana'yı uyku tutmuyor, Madam da onun bütün bunlara karışmasını istemiyor.

Ugo kalktı, ceketini omuzlarına atarak yaklaştı.

— Beni bağışlamalısınız, dedi. Aptal olmadığınızı biliyorum.

Gesuina, arayı açık tutan bir havayla yemeği koyduğundan Ugo çocuk gibi davrandı, saf tavırlar takındı, aşağıdan yukarı bakıp dudak büzdü.

— Hâlâ somurtuyor musunuz? dedi ve genç kızdan bir gülücük kopardı.

— Gülünç olmayın, dedi Gesuina. Birden korku duymaz oldunuz. Ama nesiniz siz? Deli misiniz, yoksa düşüncesizin teki mi?

— Bakıcının ellerinde bir yaralıyım.

— Öyleyse bakıcı yemenizi ve yeniden yatağa yatmanızı emrediyor.

Dramın orta yerinde, Gesuina ile Ugo arasında oyun oynayan çocuklarınkine benzer bir suçortaklığı kuruldu. Gesuina birkaç kere içeri girip çıktı, masayı temizledi ve vazoyu yeniden koydu. Ugo cebinde koca bir izmarit bulmuş, sağlam omuzunun üstüne yatmış sigara içiyordu. Ama yarası yeniden acımaya başladı, omuzun üstünde «yürek gibi» atıyordu. Gesuina, Liliana'nın henüz dalmadığını ve Madam'ın sargıyı kendisinin değiştirmesini istediğini söyledi. Bu onları birbirlerine daha da yaklaştırdı: Gesuina'nın güveni gitgide arttıkça içine karmaşık ve mutlu bir şey doluyor. Ugo da bundan öğünme payı çıkarıyordu: «Onu kendi safıma çekmekteyim,» diyordu kendi kendine. Bu düşüncenin hayatı üzerinde ne denli ağır basacağından haberi yoktu.

Derken ortalık iyice karardı. Devriyelerin ayak sesleri yeniden sokağın iki ucunu çınlattı.

— Kapı komşusuyduk ama birbirimizi pek seyrek gördük! dedi Ugo. Floransalı mısınız?

— Floransalı sayılırım, diye cevap verdi Gesuina.

Yatağın yakınına oturmuştu; aynı pembe sabahlığı giymişti ama bir gece önceki gibi üşümüyordu. Dizlerinin üstünde sıcak su dolu torba da vardı ya aslında...

— Scandiccidenim.

Ugo yatağın kıyısındaydı, genç kıza yönelmişti.

— Floransa'nın içi sayılır. Ne kadar uzaklıkta? Tramvayla yarım saat sürer mi?

— Yarım saat bile değil; yirmi dakika!

— Scandiccili bir dostum var; Baldotti adında biri. Tanır mısınız?

— Oradan ayrılalı on üç yıl oluyor. Arabacılık yapan bir Baldotti tanıyorum.

— Odur işte. Siyah saçlı, iri yarı biri!

— Benim sözünü ettiğim keldi. Ama durun, belki

oğludur. On iki yıl, benim için olduğu kadar onun için de geçti gitti! Adı Romeo mu?

Ugo yalan attı:

— Evet, evet! Romeo!

Ardından bir palavra daha salladı:

— Babası öldü. Şimdi Romeo arabayla atın sahibi... Rahat bir hayatı var.

— Romeo! dedi Gesuina; dudakları ve gözleriyle gülümsedi, gülümseyişinde hoş bir anının hüzün ve tatlılığı vardı.

— Evlendi mi? diye sordu istemeyerek.

Ugo bir yalan daha kıvırdı:

— İki de çocuğu oldu, ikiz sanıyorum!.. Ama özel hayatınıza fazla girmiş olmayayım.

— Yanlış şeyler düşünmeyin... Birlikte büyüdük. Sonra, bir ay içinde annemle babamı kaybettim. Başka kimsem olmadığından beni yetimhaneye koydular. Scandicci'yi görmez oldum; on üç yaşındaydım. O günden sonra da oraya hiç dönmedim.

Gesuina, birden Ugo'nun bakıcısı olduğunu ve Madam'ın bazı şeyler söylediğini hatırladı.

— Artık uyuyun, dedi. Işığı kapamamı istiyor musunuz, yoksa lambanın çevresine bir gazete mi sarayım yalnız? Bir şeye ihtiyacınız varsa kalırım.

— Siz ne zaman uyuyacaksınız?

Yarı ciddi yarı alaylı bir havayla:

— Madam başınızda beklememi emretti, dedi Gesuina. Ama siz uyursanız, herhalde ben de gözlerimi kaparım!

— Gidin yatın öyleyse, yarın sizden bir şey istersem bana evet demeye hazırlanın.

— Hemen evet diyebilirim, dedi Gesuina ve içtenlikle ekledi:

— Yatmaya gelince, benim yatağımda siz uyuduğunuza göre nasıl yatabilirim?

Ugo öyle üzgün bir tavır takındı ki, Gesuina hemen onu avuttu.

— Madam buna karar verdi! Yarın da burada kalırsanız sandık odasından bir yatak çıkaracağız.

Ugo zemini yoklama fırsatının göründüğünü düşünerek:

— Madam mı karar verdi? dedi. Sizin de kendinize göre bir görüşünüz var sanıyordum!

Ama genç kız, sadelikle karşılık verdi:

— Tabii, benim görüşüm Madam'ınkiyle uyuşuyor.

— Madam'ın bütün görüşleri sizinkilerle uyuşur mu?

Ve zemin çöküverdi; genç kız hep o dostça yakınlığıyla:

— Bir süredir durum değişti, karşılığını verdi.

— Niçin?

Ugo ardından hedefi buldu:

— Belki Madam'ın Liliana'ya olan bağlılığını paylaşmıyorsunuz?

Sanki en gizli düşünceleri gün ışığına çıkarılmış gibi, Gesuina birden kızardı. Ama kendine hakim olmayı bildi; kuru, çatlak, telaşlı bir sesle:

— Sizin canınız konuşmak istiyor, tam tersine, uyumanız gerek, dedi.

Yerinden kalktı, ışığı söndürdü ve ekledi:

— Liliana zavallı bir kadındır, çok daha fazlasını hak eder. Madam'a gelince, o bir azizedir!

Bunun üzerine Ugo zeminin yavaş yavaş çöktüğünü, ancak belirli bir noktada direnme olduğunu ve o noktaya dokunmamak gerektiğini anladı.

Oda karanlıklara sürüklendi, sonra ayın incecik ışınları pencereyi kapayan kepenklerin arasından süzüldü, gözler karanlığa alıştıkça daha da parlaklaştı. Gesuina'nın çalar saati genç kızın koyduğu gözde takırdayarak işliyor, karanlıkta bu gürültü, sevimli ve esrarlı yoldaş sanki uzaklardan geliyordu. Zaman geçti; ikisi de susmuş, değişik şeyler düşünüyorlardı. Bir kedi miyavlaması, alt kattan gelen ayak sesleri (belki Beppino'nunkiler), devriyelerin devamlı, yürümeleri,

otelde konaklayan nöbetçilerin boğuk, çözülmesi imkânsız, uzak sesleri... Sonra Margherita'nın hıçkırıkları belki ve sessizlikte çalan saatler, yine bu yoğun sessizlik. Tılsımı çözecek ilk horoz ötüşüne dek hayat durmuş gibi geldi Ugo ile Gesuina'ya. Her biri kendi düşüncesini izliyor, ama sırayla karanlıkta birbirlerine bakıyor ve ister istemez birbirlerinin soluğuyla avunuyorlardı. Birden Gesuina yüksek sesle düşünmeye koyuldu: «Olimpia için tek şey söylemediniz.» Kendi söylediklerine şaşırarak sustu. Çünkü gerçekte Ugo'ya değil, kendine göre biçim vermekte olduğu Ugo'nun görüntüsüne başvuruyordu. Bu yüzden, Ugo cevap verdiğinde irkildi; bu sesten hoşlandı da üstelik, karşılık vermekten zevk aldı. Ugo'nun cevabı şuydu:

— Olimpia'yı hiç merak etmiyorum; tek başına kendini kurtarabilen bir kadındır.

— Ama yanılmıyorsam sizin dostunuzdu, değil mi?

Bu kez Ugo bir şey gizlemedi:

— Üç aydan beri ilişkim bulunan bir kadındı. Bunu küçümsediğimden söylemiyorum. Aramızda bir çeşit anlaşma vardı: Ben sana şu kadar vereceğim, karşılığında sen de bana bunu vereceksin. Bilmem anlıyor musunuz, Gesuina. Şimdi, başıma gelenlerden sonra anlaşma bozuldu. Olimpia bunu hemen anlamıştır.

— Neyi anlaması gerekiyor? Birkaç saat sonra kendisini düşünmeyecek bir adam için büyük tehlikeleri göze aldığını mı?

— Saf bir kızsınız, sevgili Gesuina. Bundan ötürü de sizi kutlarım. Ama derdimi anlatabilmem güç. Beni, kendini beğenmişin teki sanmanızdan korkuyorum.

— Yine de söyleyin!

Alçak sesle konuşuyorlardı; gecenin karanlığında bir fısıltı. Ama Madam'ın odası iki adım ötedeydi, belki Madam uyanıktı ve av köpeğininkini aratmayan hassas kulağıyla konuşmalarını dinliyordu. Ugo ve Gesuina birbirlerinin yüzünü görüyorlardı şimdi. Ugo devam etti:

— Aslında söylemesi güç değil; güç olan, sizin gibi bir genç kızı ikna etmek. İşte, anlatmak istediğim...

Kullanacağı sözleri seçmeye çalıştı:

— Olimpia, başıma gelenlerin beni yine eski Ugo yaptığını anlamıştır. Eski Ugo, Olimpia gibi kaldırımda müşteri avlayan bir kadınla anlaşma yapmayı kabul etmezdi.

— Güzel! dedi Gesuina -sesinde alaycı bir hava vardı-. Çünkü eski Ugo, nasıl denir, bir aziz miydi? Bana anlatmak istediğiniz bu mu?

— Her şey bir yana, Corno sokağında sır saklanmaz. Hep peşinde koştuğumu belirtmek için bana «Checca horozu» demezler mi? Kendini satarak hayatını kazanan zavallıları küçümsediğim doğru değil. Yalnız benim düşüncemi anlamak, bir köylününkini anlamaktan biraz daha zordur. Son zamanlarda kendimi bırakmıştım. Uyanışım, Olimpia'yı düşünmemi mümkün kılmayacak kadar ürkütücü oldu. Şimdi anladınız mı beni?

— Hayır, dedi Gesuina. Bir kadın olduğum için, benim gözümde kendinizi temize çıkarmak istiyorsunuz. Aslında, böyle durumlarla karşılaşan her erkek nasıl davranırsa siz de öyle davrandınız. Canları istedi mi biz kadınları bırakıverirler.

Ugo içtenlikle konuşmuştu; derin inancını ilk kez açıklıyordu. Bu nedenle Gesuina'nın sözlerine kabaca, sesinde hafif bir alaycılıkla karşılık verdi:

— Madam'ın beyniyle düşünüyorsunuz; kendi beyninizle düşünmeye çalışsanız!

Gesuina, umduğunun tersine; hiç öfkelenmedi ve söylediği Ugo'yu düşündürdü; evet, belki kendisine yardımı dokunacaktı.

— Söylediğiniz gibi, kendi beynimle düşünüyorum; Madam'la görüşlerimizin birleştiği birkaç noktadan biri de bu.

Ugo, Gesuina'yı daha iyi görmek için dirseğinin üstünde doğruldu. İnandığını söylüyordu genç kız; so-

ğukkanlılık ve özenle gördükleri hakkında kişisel fikir edinen birinin hali vardı onda. Ugo da çok sormayı istediği soruyu tam bu sıra sordu:

— Politika konusunda, siz de mi Kızıllarla Karaları bir tutuyorsunuz?

Gesuina, şimdiye kadar olduğu gibi, içinden geldiğince cevap verdi:

— Düne kadar böyle düşünüyordum; ama Karalar böyle şeyler yaparlarsa Kızıllar haklı demektir. Corno sokağında saygı duyduğum tek insan Masist'ti.

— Neden? diye sordu Ugo.

Alçak sesle yapılan bu konuşmayla, çok garip olan kendi durumu ve yanında oturan genç kızın söylediklerileriyle etkileniyordu şimdi. Duygulanmaya hazırdı; Gesuina'dan faydalanmak için onu elde etmeyi düşündüğüne pişmandı. Gesuina, dış görünüşlerine bakarak insanlar hakkında yargıya varılmayacağını öğretiyordu Ugo'ya; bunu dikkate almayıp Madam'la ilgili görüşlerine onu katmakla hata etmişti. Üstelik bir kadının kolayca uyandırabilecek duyuları varsa, anlaşılmak için zaman, alçakgönüllülük ve kendininkine eşit bir saflık gerektiren yüreği de var demekti. Genç kızın cevabı onu önce hayal kırıklığına uğrattı; ama düşündükçe daha çok duygulandırdı.

— Masist, hakkında hiç dedikodu yapılmayan bir adamdı!

Bu sözlerle Masist hakkındaki yargısının, kısa süre önceki düşüncelerinin ve Madam'ın kendisini alıştırdığı merakla entrika havasına gösterdiği tepkinin ürünü olduğunu belirtmek istiyordu. Masist, rezalet, kötü davranış ya da kendini gülünç düşürecek bir hareketle Madam'ın merakını bir kez bile uyandırmayan tek kişiydi. Masist'in ölümü görüşünü çok acı bir biçimde doğruluyor ve gerçeğin, Madam'ın gücünün sona erdiği yerde bulunduğu yönündeki inancını belirtmesine yol açıyordu. Masist'in ölümünün odanın karanlığında, yakın dostunun yanıbaşında kendisine belli be-

lirsiz açıkladığı bu gerçeği düşünüyordu. Ugo'ya, gerçeği ve doğru yolu bulan bu adamın dostu gözüyle baktı. Ugo'nun gerçek ve doğrunun bir parçasını bulması gerekiyordu. Onu dinlemeye, güvenle sorguya çekmeye, kendisine sunduğu dostluğu karşılamaya hazırlandı. Belki Madam'ın evinin tılsımlı eşiğini aşmak için beklediği el buydu.

Uzun süre içlerini dökerek konuştular. Horoz öttüğünde -güneş doğmuştu- çalar saatlerin zili duyulduğunda, ilk tramvaylar geçip ilk insan sesleri ortalığa yayıldığında Ugo, Gesuina'nın yardımından emindi.

Ertesi gün Gesuina dökümcü yoldaşı buldu ve talimat aldı. Tıpkı Matteotti'nin öldürülmesinden sonra olduğu gibi, faşistler çetelerin yaptıklarını benimseme ve sorumluları yakalamakta istekli görünüyorlardı. Bu durumda bile, çok daha geçerli bir nedenle, Ugo faşistler için rahatsız edici bir tanıktı. Ağzını kapamaya çalışacaklardı. Eğer kendini emniyette hissediyorsa, bir süre daha bulunduğu yerde kalmalıydı. Birkaç güne kadar Parti, ona, izlemesi gereken yolu gösterecekti. Tam sırası geldiğinde Masist'in katillerine karşı tanıklık etmek için, Ugo'nun çok sağlam bir yerde gizlenmesi gerekiyordu. Şüphe uyandırmamak için, Gesuina'ya dökümcü Mario ile bağlantı kurmasını söyledi; bundan böyle Mario ile görüşecekti. Mario aynı sokakta oturuyordu ve şüpheli biri değildi. Ugo, bilmiyordu ama Mario yakın arkadaşları arasındaydı, Masist'in Parti'ye kazandırdıklarından. Gesuina, arkadaşlarının kendisine güvenleri konusunda Ugo'nun kuşkularını gizleyemeyip açtığında, dökümcü gülerek onu yatıştırdı:

— Masist'le birlikte ilk bana uğradıklarını ve Masist'in bana her şeyi anlattığını unutması için Ugo'nun ateşi çok yüksek olmalı. Parti'nin görünüşe aldanan bir küçük hanımefendi olmadığını kendisine ha-

tırlatın; bir yoldaşı, ancak delillere dayanarak mahkûm edebilir. Tıpkı ağırceza mahkemesi gibi -bunu söylerken, babaca, kızın kolunu tuttu-. Parti bir yoldaşı mahkûm etti mi Meytuşelam* kadar uzun yaşayabilir. Sanki suratını yitirmiş gibidir, kimse kendisini tanımaz.

Gesuina şaşırmış göründü; bunun üzerine, dökümcü gülümseyerek ekledi:

— Suratı olmayan bir adam düşünebiliyor musunuz? Ya da kafası sıfır numara traşlı bir genç kız? Kim onu karılığa kabul eder?

Gesuina da güldü:

— Peruka takan o kadar kadın var!

Madam'ın da peruka taktığını ve bunu kendisinden başka kimsenin bilmediğini düşündü; daha Liliana'nın bile haberi yoktu.

Ugo'nun yanına dönmeden, Gesuina ona sigara götürmesi gerektiğini hatırladı. Kendiliğinden bir de pijama aldı.

Dökümcünün tahminleri gerçekleşti; Hükümet, kıyamet gecesinin sorumlularını kapı dışarı ediyordu. Polis memurlarının Margherita'dan sonra Carlino'nun evini de gözetledikleri görüldü. Bir daha otelde görünmeyen Osvaldo gibi, Carlino da sırra kadem basmıştı. Polis kafaya koydu mu, en kurnaz tilkinin bile izini bulabilecek yetenektedir; polisler de hayal gücünden yoksun avcılardır, ama inin çevresini hiç durmadan, hallaç pamuğu gibi atıp durdular. Bunda haklıydılar da. Carlino evinin damında ele geçti; taraçanın bir girintisinde, Nesi'nin horozunun kümesinin ardında gizleniyordu. Bütün sokak bu işe şaştı, özellikle de Otello. Osvaldo Montale Agliana'da nişanlısının evin-

* Kutsal kitaplara göre en uzun yaşayan fâni.

de, ötekiler de hep böyle beklenmedik yerlerde tutuldular. Ama bu sonuca varmak için yedi gün geçmesi gerekti, yedi gün boyunca da Corno sokağı sıkıyönetimde yaşadı. Margherita, dairesini kapayıp anahtarları Mario'ya teslim edebilene kadar üç sorgu geçirdi; Mario merdiven başındaki küçük odada oturmaya devam etti. Margherita ise köyüne döndü; kızkardeşi evlenmiş, çocukları olmuştu. Nalbant dükkânı, birkaç gün süreyle tek başına çalışan, sonra yardım etmesi için kardeşlerinden birini getirten Eugenio'ya bırakıldı.

Yine de Ugo için daha tehlike vardı. Dolayısıyla bir hafta gizlendiği yerden çıkmadı ve öyle temkinli davrandı ki, ne temizlik yapmaya geldiğinde Luisa, ne de Liliana onun varlığını farkedebildiler. Madam yorgun olduğunu söyleyip ilk akşamdan sonra görünmemişti. Yara kabuk bağlıyordu; beşinci gün Ugo, acı duymadan köprücük kemiğini oynatmaya başladı. Gesuina yedek somyeyi çıkarmıştı, Ugo'yla aynı odada ve pencerenin yanında yatıyordu.

— Mutfakta da yatabilirsin, demişti Madam ona. Ama Liliana seni görebilir, bunu hiç istemiyorum. Çünkü delikanlı çok atılgan, pencereye çıkabilir ya da bir sersemlik yapabilir. Öyleyse kendini biraz feda et yavrucuğum!

Ama bu iş, artık Gesuina için bir fedakârlık değildi. Gecenin geç saatlerine kadar oturuyor ve uzun uzun konuşuyorlardı. Ugo, Gesuina'nın armağanı pijamalarla sırtüstü yatıyor, ilk akşamki gibi Gesuina yatağın kenarına ilişiyordu. Alçak sesle konuşuyor, sokak sessizleştikçe seslerini alçaltıyorlardı. Başlangıçta asla buluşamayacaklarını sanacak kadar birbirinden uzak iki yüreğin fısıltısıydı bu. Yavaş yavaş birbirlerine yaklaşıyor, taşla kazıldıkça dökülen yosun gibi çeşitli tecrübelerin kabuğu altında ruhlarının bulunduğunu, önemli bir günahtan yoksun olduklarını görüyorlardı. Sağlıklı bir toprakta kökleşmek isteyen

genç bitkilerdi bunlar. Aşk var mıydı aralarında? Hiç değilse, çok uzaktan gelip birbirlerini yüreklendirmek için el tutuşan iki insanın rastlaşması sözkonusuydu. Çünkü yol eni konu uzundu ve eğer varsa, karşı kıyıya varmak gerekiyordu.

Altıncı gece hayatlarını birleştirdiler. Gün ışıyıp çalarsaatlerin zilleri duyulduğunda Gesuina, başı Ugo'nun göğsünde, sakin sakin ve güçlü atan yüreğinin üstünde, uyandı. Ugo sırtüstü yatıyordu. Sakalı daha da uzamıştı; Gesuina Ugo'nun bir ayı olduğunu düşündü, ayılar tatlı tatlı okşanan yaratıklardı ve güçlüydüler. Sahip oldukları şeyleri korumayı bilirlerdi. Ugo'nun yarasına yüklenmekten korkuyor, ama onu uyandırmak da istemiyordu. Sonra gözlerinin rengini anlamak istedi ve hâlâ bilmediğini hatırlayınca şaşırdı. Ardından sesini duymayı arzuladı. Hafif hafif kulağından öptü. Ugo gözlerini açtı ve ona gülümsedi.

— Günaydın! dedi.

Sesi beş gün önceki gibi, oysa değişikti. Gesuina, Ugo'nun uyandığında kendisinden başka böyle selâmlayabileceği kimse bulunmadığını anladı. Gözleri çam yarması gibi ve kapkara bir ayının açık renk gözleri kadar iri ve açıktı. Gesuina'yı göğsünde sıktı, gövdelerinin sıcaklığı aynıydı. Tam o an anahtar kilitten düştü; kapının kilidini iki kere çevirmişlerdi; biri dışardan ikinci bir anahtarla açıyordu. Kendilerini toplama fırsatı bulamadan kapı açıldı ve Madam göründü.

Göğüs ve kolları bol dantelle çevrili, gök mavisi elbisesini giyiyordu. Yüzü kireçten beyazdı, gözleri de mor halkalarla çevrili. Yine de bakışında alaycı bir parıltı, kızıl dudaklarında bir gülümseme belirtisi. Uzağı gördüğüne sevinen bir eski çağlar tanrıçasıydı sanki.

— İşi bu kadar çabuk pişirdiğinize sevindim! dedi. Artık Ugo için tehlike kalmadığına göre kalkın ve pılınızı pırtınızı toplayın. Corno sokağı uyuyana kadar

biraz vaktiniz var.

Sokakta tanyeri soğuk, bulutlar iyice alçaktı. Soğuk bir sonbahar, kışı haber veriyordu. Neri sokağındaki sütçü Mogherini'nin garsonu kepengi açıyordu. Ugo ile Gesuina, hem ısınmak, hem de kafalarını toplamak için içeri girdiler. Her şeyden önce bir masaya oturup dudak dudağa öpüştüler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

16

Kış iyiden iyiye bindirdi; aylar geçti. Dehşet ve ölüm saplantısından kurtulmak için herkes tüm canlılığıyla hayata döndü. Margherita, acısını unutmak için günlerini yeğenlerine ayırıyor; çünkü kaderimiz yaşamak. Nalbant dükkânını Eugenio'ya bıraktı ve bir daha Corno sokağına dönmedi. Genç dostları pazarları, sık sık köyünde onu görmeye gidiyorlar. En sık gelen de Mario. Bir pazar Milena da nişanlılara katıldı. Alfredo hâlâ sanatoryumda ve durumu düzeleceğine ağırlaşıyor. Kunduracı, Gesuina konusunda gerçeği görmekle böbürleniyor: Etekleri arasına dalan ilk erkeğe evet dedi. Herkes böylesinin daha iyi olduğu görüşünde. Kadınlar bile Gesuina'nın genç ve hayatını yaşama hakkına sahip bulunduğunu söylüyorlar; cömertçe işlediği hayırın karşılığını almak için, Madam'ın yanında Liliana var. Ugo ile Gesuina, Corno sokağına dönmediler bile. Onlar hakkında bir şeyler öğrenmek istersek, şu günlerde oturdukları yere bir uğramamız gerekiyor. Kötü hava ve sisin ardından kar yağar gibi oldu. Sokağımız soğuk ve uyuşmuş halde; kendi kanında ısınıyor ve insanca avunuyor.

Çöpçü Cecchi kışın işine giderken ortalık karanlık ve pencereler kapalı oluyor. Nesi'nin horozu kilometrelerce ötede ötüyor sanki. Sisten bir örtü sokak lambasının ışığını donuklaştırıyor ve sokağımıza sırt çevirmeye devam eden Eski Saray'ın üstüne bir perde gibi iniyor. Bu saatte Corno sokağı bir çıkmazı, hatta nöbetçi kulübesi, yani umumî helâsıyla terkedilmiş bir kenti andırıyor. Ara sıra dağ rüzgârı,

geceleri, yaylaların yok edeceği birkaç kar tanesini sürükleyip getiriyor. Ama bu kadarı bile Cecchi'nin, sokağın sessizliğinde bir eski zaman çığırtkanı gibi bağırmayı ödev bilmesine yetiyor: «Yatakta uyuyanlar kalkmasınlar! Kar yağıyor!» Onu duyanların sayısı pek az; Cornolular yorganı kafalarına çekip uyuma alışkanlığını edinmişler. Odaların havası sokağınkinden daha soğuk ve nemli; her soluk buhara dönüşüyor.

Kış yoksulların can düşmanıdır; örtündükçe sefaletlerini ortaya koyarlar. Staderini, iki eski ceketi üst üste giyiyor. Nanni bir asker kaputuna sarmıyor. Cecchi, iş saatleri dışında bile üniformasını çıkarmıyor; yakası ve düğmeleri zambaklarla süslü mavi pardesüsünün yerine giyecek şeyi yok. İnşaat işçisi Antonio, pazarları, gençliğini hatırlatan bir siyah kaftan geçiriyor sırtına. Kadınlar omuzlarına atkılar alıyor, en yaşlıları başlarını yün yemenilerle örtüyorlar. Küçük kızlar partal giysilerle okula gidiyor; açıkta kalan yerleri hep çatlıyor. Genç kızlar sokağa çıkarken, sadeliklerine rağmen zarif mantolar giyiyor, delikanlılar boyunlarına şimdi pek moda olan atkılar bağlıyorlar. Poyraz çıktığında herkes Otello'nun babasının iki yıl önce yaptırdığı kürkü giyip giymeyeceğini merak etti. Otello kürkü giydi, kendisi için yapılmışcasına da oturuyordu sırtına.

Şubat ayı, atalar sözünün de dediği gibi, uğursuz bir topal aydır. Şubatta Sbisa barometresi genellikle «bulutlu hava» işareti verir, Nesi'nin dul karısı da siyatiklidir. Elisa'nın kalbiyle başı derttedir, Madam'ın odasında da hiç durmadan şömine yanmaktadır. Mart ayı iyice ilerleyip Margherita'mn Bianca'ya bıraktığı ıtırlar çiçek açmadıkça boğaz ağrısına karşı potasyumlu hap, öksürüğü geçirmek için yakı, çatlaklara karşı melhem, lapa ve ılhlamur bol bol kullanılır. İlk güneşli günlere dek uzun kış geceleri bir onun, bir bunun evinde geçer; tombala oynanır, konuşulur.

Pazartesi geceleri Corno sokağı Antonio'nun evinde toplanır; salı Revuar konuk kabul eder, perşembe de Cecchiler. Cuma, düşünceye dalıp oruç tutmayı emreden Kilise'nin yasasına uyulur; yobazların kabul ettirdiği bu yasa artık bir alışkanlık olmuştur. Aslında haftanın yedi günü oruç tutulur ya; her neyse. Birkaç özel ziyaretin dışında cumaları erken yatılır ve cumartesi sıra Milena'nındır. Masist'e ayrılan pazar günleri genellikle, parası olan bir insanın cömertliğiyle Cornoluları kabul eden Otello'da geçer. Otello'ya gidildiğinde, kadınlar ne iskemlelerini ne de tandırlarını alırlar. Aurora ocakları ağzına kadar doldurur, masanın altında iki tandır, masanın üstüne de Otello'nun gizlemeden, bol bol içtiği şarap şişelerini koyar. Üstelik koca bir tepsi Viola çukulatası, «centesimini» denen daha küçük ve yaldızsız çikolatinler de vardır. Midesi sağlam olup içtikleri şaraba üstlük yapma gereğini duyan erkeklere de Aurora bir sürü sandviç hazırlar. Nanni pazarları Corno sokağında kimsenin yemek yemediğini söyler, ama herkesi de çok kıskanır. Çünkü çoğunluk, onu yeniden çağırmayı unuturlar.

Tabii bütün evlerin durumu bir değildir. Bazıları o kadar küçüktür ki, Cornoluların ancak yarısını alabilir. Örneğin kunduracıyla çöpçünün evi, ama çöpçü bundan üzüntü duysa da kunduracıya vızgelir. Antonio ile Revuar'ın evine iskemle, yakacak ve biraz içki içip bir parça badem şekeri gevelemek isteniyorsa üç-beş kuruş götürmek gereklidir. Revuar badem şekerlerini maliyetinden de aşağı veremez. Bruno ve Carresilerde ise, konuklara tıpkı Nesilerdeki gibi iyi davranılır. Tabii sıradan şeyler sözkonusudur; bir kâse arpa şehriyesi ve iki parmak içkiyle insanın götü ve memesi şişmez, diye düşünür Beppino. Cumartesileri Gema, Milena'nın Cure'deki apartmandan özel olarak getirdiği gümüşlü güzel fincanlarda çok açık renk, ama tatlı çukulata verir; bu fin-

canlar düğün hediyesidir Milena'ya.

Her Cornolunun piyango biletleri vardır, adını biletlerin arkasına yazar. Üç biletin fiyatı beş kuruş, altısının on kuruştur; dokuz bilet alan indirim yaptırabilir. Ama kimse aynı zamanda dokuz bileti birden gözleyemez, hele numaraları çeken Clara'ysa; Clara ekspres gibi hızlıdır. «Bir demiryolcuyla nişanlı olması boşuna değil», der Luisa Cecchi. Üç yıl önce alınan ve orta malı olan tombalanın sorumluluğu Clara'dadır. Kartonun üzerinde -nedeni, gerçekten düşünülse de bulunamaz- Milano'daki ünlü kilisenin resmi, Meryem Ana ve bir yanında da kanatlı talih perisi, gözü bağlı uçan bir genç kız vardır. Oyuna katılan oyuncu sayısına göre, iki numara aynı anda çıktı mı onar kuruş kazanılır, birinci çinko yarım liret, ikinci çinko bir liret, tombala ise üç lirettir.

Bu oyun evrenseldir. Foria'nın daracık odalarında ve Naviglio evlerinde, Paris'in dış mahallelerinde ve «El Paseo»nun çıkmaz sokaklarında oynanır. Bir lâtin oyunudur, Lucca şehrinden göç edenler heykelcikleriyle birlikte bu oyunu da Okyanus ötesine götürmüşlerdir. Bizim Cornolular kendilerine, kendi kafalarına, çocuksu kılıklarına özgü bir taşra havası verirler tombalaya. Herkes, sırası geldi mi dilinin ucunda bulunan ve ahlâk kurallarının elverdiği şakayı patlatır (biraz da oyun bu imalara uygun düşer). Numara çekme sırası Staderini'ye gelince yaylım ateşin kesildiği görülmez: «Tabut, Kan! Hileler, hileler!» der; bu kadarının 4,18 ve 22 olduğunu çocuklar bile bilirler, 90 korku, 47 de konuşan ölüdür).

— Clorinda! der Staderini. Clorinda 88 eder, çünkü gözlüklüdür.

— Bizim ahçıbaşı! diye bağırır 28'i çekti mi kunduracı. Boynuzluların numarası!

Ardından göz kırpıp ekler:

— Bir şey söylememiş sayın beni! Şakaydı şaka!

Ama kunduracılar şahı kaydıkça kayar, sonra büyük bir keyifle herkesin gözünü kapadığı sınırların çok ötesinde dolaşır:

— Öpücük! Meme! Venüs Tepesi!

(Sansür korkusu daha ileri gitmemizi önlüyor; aslında kunduracı çok daha açık, hatta bayağı konuşuyor.)

Bütün masa bir kahkaha ve «şşşt» korosu. Luisa, kulak kesilmiş dinleyen çocukları gösterir.

— Biraz olsun dilimizi tutalım! Çocuklar var!

Küçüklerin şerefine 9 çıktı mı kunduracı «kaka» diyecektir; oysa geçen yıla kadar bu numara göründü mü: «Muhasebeci Carlino» dediğini duyardık. Ama gerçekten küçüklerin şerefine mi böyle der? Bizim Cornoluların bu kadarcık bir imayı bile ağızdan kaçırmadıkları daha mümkün; artık tombala masasında bundan söz eden yok.

Oysa aynı konu, kış boyu daha dar çevrelerde konuşuldu. Masist'in ölümünden hemen sonra, suçluların Carlino ve Osvaldo olduğundan kimse şüphe etmiyordu. Cinayet sabahı muhasebeci Corno sokağında göründüğünde, Clara, şeytanın ta kendisini görmüşcesine dehşete kapılıp kaçtı.

Olaydan hem Corno sokağında, hem pazarda, hem de insan topluluklarının bulunduğu her yerde söz edildi. Dünyanın bütün gazeteleri olayı kınayan şeyler yazdılar. Kıyamet gecesi O, telefonun başına geçip harekâtı kınadı: «Gerekli değildi! Bu kez, hiç bir neden sorumluları haklı çıkarmaz!» Suçluların küreğe ve ölüm cezasına çarptırılacağına, yemin etmiş, Floransalıları afaroz etmişti: «Beni kimse bir daha Floransa'da göremez!» Dolayısıyla da soruşturma, gördüğümüz gibi polise verildi. Ama İhtilâl evlâtlarına karşı çok cömerttir. Aceleciliklerine rağmen, kim lekesiz yiğitleri bağışlamaz? Bazıları sorgu sırasında salıverildiler; bazıları da kefaletle bırakıldılar. Bütün dünyanın görüşünü özetleyen bir gaze-

te başlığı: «İtalya'da Hava Düzeliyor» diyordu. Tribaudo'nun sözünü ettiği olağanüstü kanunların uygulanmasına bağlı bir düzelme. Yine de O, siyah beresinde koca bir tüy, alaca beygirini mahmuzlayıp başkent caddelerinde geziyor. «Yeni, ihtilâlci soylu sınıfın temsilcileri» sırtlarında gömlek, başları açık, yürüyerek onu izliyorlar. Ozanlara bakarsak: «Tarih horozu yepyeni bir günü selamladı.»

Ama horoz şiirde hayranlık uyandırıcı oluyorsa, gerçekte tatsız. Carlino Bencini Otello'yu, kümesindeki tek erkek yaratığın boynunu vurmak zorunda bıraktı.

— Geç yatıyorum, horozlar beni rahatsız ediyor.

Bir kaç gün sonra Staderini'ye:

— Çalarsaatler çok gürültü ediyor, dedi. Ya daha az öten saatler alın, ya da vazgeçin çalar saatten! Herkese söyle.

— Dediğiniz yapılacaktır! Cevabını verdi kunduracı.

Carlino da ona elini uzattı:

— Bu kadar geveze olmasan, pençe vurulacak pabucum oldu mu sana verirdim.

— Siz bilirsiniz muhasebeci bey.

— Bir fincan espresso* mu istersin, yoksa bir kadeh kırmızı şarap daha mı iyi?

— Siz bilirsiniz muhasebeci bey, diye tekrarladı kunduracı.

Leoni sokağının köşesini döndüler. Kadınlar gözleriyle onları izledi. Fidalma, soluğu kesilerek merdiveni indi:

— Benimkinden ne ister? diye sordu Clorinda'ya.

— Tanrım! dedi şekercinin karısı, kocanız Faşist Parti'yi yeren bir söz kaçırmasın ağzından?

Çarşaflarını silken Leontina:

* Kahve.

— Fidalma peşlerinden gitmeli! dedi.

Çekilirken de ekledi:

— Tanrım! Bu ne biçim hayat!

Carlino Staderini'nin koluna girdi ve onu, Neri sokağının köşesindeki kahveye götürdü.

— Ben kahve isterim; hem adamı tok tutar, hem de başına vurmaz. Haklı değil miyim?

— Yerden göğe kadar, dedi Staderini.

— Kunduracı, pek uyaroğlusun! Kendine göre bir fikrin var mı yok mu?

— Ben şaraptan yanayım, ama kahveden de hoşlanmaz değilim.

— Peki, dost adamsın sen. Neden Faşist Parti'ye yazılmıyorsun?

— Bir türlü vakit bulamıyorum. Ama sizi yürekten destekliyorum.

— Biliyorum, biliyorum, Corno sokağında hepiniz Kızılsınız. Hepiniz değil; hayır. Sen, örneğin, iyi bir insansın; işlerin ne yönde geliştiğini görüyorsun. Corno sokağında ödlek damgası yemekten korktuğun için partiye girmiyorsun.

— Hayır muhasebeci bey, emin olun. Çünkü, bir türlü gereken işlemleri yapacak zamanı bulamıyorum.

— Her neyse, ama Corno sokağında da için için yanan ateşin bir gün ortalığı aleve boğacağından emin olabilirsin. Anason likörüyle mi içersin, yoksa rom'la mı... Şimdi birer sigara sarıyor muyuz?

— Tütünü pipoma saklarım. Genellikle izmarit içerim ben.

— Enfiye de çekiyorsun ha? Sana yüz gram tütün alayım!

— Hayır muhasebeci bey, zahmet etmeyin. Hem yüz gram çok. Onar gramlık paketler halinde satılır bu.

— Ya canım sana iki kilo armağan etmek istiyorsa? Zevkim için hayat boyu sana enfiye çektir-

mekte özgür değil miyim?

Dışarı çıktılar. Staderini sigarayı kulağına iliştirip geri dönmeye çalıştı ama Carlino yeniden koluna girdi:

— Hadi hadi, söyle bakalım Corno sokağında neler anlatılıyor? Ben sanki oranın yabancısı gibiyim. Horozun kesilmesini nasıl karşıladılar? Otello diyecek şey bulamadı mı?

— Otello diyecek şey bulamadığı gibi ötekiler de hiç ses çıkaramadılar.

Bunun üzerine Carlino, bir fincan kahveyle yüz gram enfiyeyi öne sürerek hazırladığını açığa vurdu:

— Başka?

Hedef oynak. Tetikte bekleyen bir adam sözkonusu. Darbe ona hafifçe değip geçiyor ama yine de sarsıyor.

— Anneniz size hiçbir şeyden söz etmiyor mu? diye sordu Staderini.

— Annemle birbirimize gizli saklı şeylerimizi söylemeyiz. Ona Corno sokağından hiç söz etmem. Havayı senin vermeni istiyorum.

— Hava sıcaklığı çok düşük muhasebeci bey. Mart ayındayız, hâlâ ayaz ortalığı kasıp kavuruyor! İzin verin de dükkânıma döneyim.

— Geveze, numarayı bırak! Masist'in karısı hiç görünmedi mi?

— Hayır, gerçekten hayır. Nalbant dükkânını eski çırağına bıraktı ve köyüne çekildi.

— Bunu biliyorum. Sokaktakilerle ilişkisi var mı yok mu, onu söylemeni istiyorum.

— Sanırım yok.

— Yok sanıyorsun demek? Oysa, istediğin zaman derdini çok iyi anlatabiliyorsun. Dante sana bir şeyler öğretmiş. Yalancının tekisin. Geçen pazar nişanlılar onu görmeye gittiler!

— Öyle dedilerse öyledir!

— Üstelik sokakta, hâlâ Liverani ile benim Masist'in ölümünde parmağımız bulunduğunu sananlar varmış; hem Ugo'nun ifadesi sorgu yargıcı tarafından kabul edilmedi, tabii!

— Size söylemiş olabilirler, bana bir şey demediler!

— Hadi oradan! Hep evde oturan anamın bir şey bilmemesi mümkün, ama tezgâhını sokakta kuran ve günün her saati başında oturan senin en ufak söylentiyi kaçırmana şaşarım! Gözlerin de var, kulakların da!

— Tabii muhasebeci bey!

— Eh, benim de var! Ama iki gözle iki kulak yerine, dört gözüm ve dört kulağım var. Gerektiğinde de, akşama bilgi edinebilmek için iki çiftini Corno sokağında bırakırım.

Gerek bu sözlerde, gerekse Carlino'nun sesinde gözdağı vardı. Staderini kendini, Arno'nun üzerinde yüzen oynak bir kayıkta hissetti. Neyse ki tam o sıra, Fidalma, arkalarından seslendi:

— Remigo, Remigo! Onu nereye götürüyorsunuz muhasebeci bey?

Girdikleri sokak gerçekten de Faşist Parti merkezine gidiyordu. Carlino'nun özel bir niyeti yoktu aslında, ama merkez Neri sokağı yakınındaydı. Fidalma arkalarından yetişti, kunduracı Carlino'yla vedalaştı. Ayrılmadan önce Carlino:

— Anlaştık değil mi kunduracı? dedi. Çalarsaat kullanmak yok; horozlara gelince, boyunlarının koparılmasını istemiyorlarsa sussunlar.

Yalnız kaldıklarında Fidalma:

— Ne çalarsaati, ne horozu? diye sordu kocasına.

— Sabahları çalarsaatlerin fazla gürültü yapmasını istemiyorlar, horozlara gelince... herhalde Vinegia sokağındakilerden söz etti, neden olmasın? Oradakiler de insanı rahatsız eder.

— Ama sesleri Corno sokağından duyulmuyor.

— Canım muhasebeci duyuyor işte, düşünsene!

— İyi ama bundan sana ne? Remigo, bana gerçeği söyle!

— Gerçek bu Fidalma! Vinegia sokağında oturanların kulaklarını bükmemi istiyor!

— Yemin et.

— Gözüm çıksın!

Gözünü çıkarsalar Staderini bir şey söylemezdi. Tek canlıya, karısı, Fidalma'sına bile Carlino ile aralarında geçen konuşmanın devamını söylememeye karar vermişti. Kunduracının dili uzundu ama korku bu dili kısaltıyor. Bir kerecik, Corno sokağında casusluk yapan bir herif olduğunu söylemiş, ama başka bilgi vermek istememişti. Hem de hiç kimseye. Corno sokağında bütün konuşulanları, hatta düşünülenleri ve ruhsal durumları Carlino'ya yetiştiren birinin bulunduğundan emindi. Muhasebeci Carlino'nun deyimiyle, havayı veren birinin. Kunduracı muhbirlik yapanın Elisa olduğuna inanıyordu. Ama gerçekte, Elisa bir daha Carlino'yla sütçüde raslaşmamıştı. Kunduracı da gerçeği öğrenemedi ama gerçeğin çok yakınına geldi, çünkü muhbir Nanni'ydi. Staderini bunu nasıl göremiyordu? Ama hep böyledir işte. En çok çekinmemiz gereken kişiler şüphemizi en son uyandıranlardır.

Bu olay Staderini'nin gözüpek kumarbazlığına bir son verdi. Ama ara sıra, tepki olsun diye oyuna girdiği oluyor. Dün gece 60 numara çıktığında, adıyla sanıyla söyledi; anneleri utandırıp ürküttü. Çocukların hepsi, dokuz yaşındaki Piccarda, Clara'nın yedi yaşındaki kardeşi Palle bile birlikte kıpkırmızı kesildiler. Ama oyunun düşlerin değişik yönlerde yorumlanmasına uygun düşmesi, allak bullak olan analarla utanç içindeki çocukların yardımına yetişti. Gerçekten de 60 numara Staderini'nin sözüne uyuyor. Adem'in elmayı ısırma nedenini ortaya koyuyordu;

hangi tombala oyuncusuna sorarsanız sorun, bunu doğrular. Ama Staderini her şeyi gizlisiz saklısız söyler ve alaylarını esirgemez.

— Vay canına! Unutmuştum!.. Gerçek insanları hep ürkütür!

Kıyamet Gecesinin duruşması çok ağır gidiyor. Bu arada, bir hafta önce «Arabın Çetesi» yargılandı. Mahkeme Corno sokağının yirmi metre ötesindeki 9 numaralı duruşma salonunda görüldü. Öyle ya, insan ruhunu tedirgin etmek, baskı altında tutmak için kurulan her örgüt yüzyıllardan beri Corno sokağını da zorluyor. Bunları saymamız yeter: En fazla iki yüz metrelik bir alanda sarayı dışarda bıraksak bile, Faşist Parti merkezine, Adliye Binasına, Polis Müdürlüğüne, Millî Emniyet'e ve altı yüz yıllık dört kiliseye raslıyoruz.

İddianamede «Arabın Çetesi»ne, Bolognese sokağındaki soygundan başka «son iki yıl içinde bilinmeyen kişiler tarafından yapılan yirmi beş soygun» daha yükleniyor. Polisin şerefini kurtarmak için «hiçbir işin elden geldiğince askıda bırakılmaması», bürokrasi gereklerinin zorunlu kıldığı çok eski ve eşsiz bir kural. Adalet, gerçekten herkese eşit davranmak istiyorsa terazisinin iik kefesini de dengelemek için bir suçlu bulmak zorunda. Suçlardan en eskisinin, Arabın eski bir mahkûmiyet cezası çekip cezaevinden çıktığı güne gelmesi bir raslantı değil! Cadorna ve Giulio, dört yıldır Murate cezaevine ayak basmamışlardı. Bizim onbaşının masasında küflenen işleri çözümlemek için bundan iyi fırsat bulunamazdı. Kralın kişiliği gibi, mülkiyet de kutsal ve «tecavüzden masun» du; sabıkalı bir kere haksız mahkûm edilse de, bu bile kamu düzeni için kâr sayılırdı. Haksız yere mahkûm edilen bu gencin ardından gözyaşı dökecek değiliz, çünkü adı Giulio Solli, ölü Ernest Sol-

li'nin oğlu (otuz iki yaşında, evli, «sabıkalı ve gözaltında»), namusuyla yaşamak istediğini belirtmişti! Onbaşının deyimini hatırlayalım: «Bir kere suç işleyen, tekrar işleyecektir.»

Bu iş için jandarma onbaşısı sorgu yargıcına, tek olaydan yola çıkıp çeşitli suçluların tümünü aynı kişilere yükleyen inandırıcı deliller sunmuştu. Bu deliller, savcının kolaylıkla en ağır cezayı mahkemeye kabul ettirmesini sağladı. Üstelik savunma sıralarında bazı üstatların bulunması sanıkların suçluluğunun dolaylı bir ispatı oluyordu. Bedava alınsa bile bir aşk cinayeti avukatın ününü yaygınlaştırıp pekiştirerek zahmetin karşılığını fazlasıyla öderdi. Sözkonusu dâva bu da değildi. Dolayısıyla avukatların, önceden üzerinde anlaşmaya varılan bir vekâlet ücreti karşılığı savunmayı almalarını gerektiriyordu. Ama bu durumda parayı kime ödeteceklerini sormanız doğru olur: Sanık yakınları, dışarda kalan suçortakları en parlak avukatları tutmak için gereken parayı bulmuşlardı. Avukat Contri, Marchetti, Castelnuovo Tedesco gibi «altın hatipler» nasıl da basit sabıkalıları savunacak kadar alçalmayı göze almışlardı? Tabii rahatsız olmalarının karşılığını, şimdiye kadar ele geçmemiş ve listesi yirmi beş ayrı suçta verilen hırsızlama malların satışından elde edeceklerdi. Meslek sırrını koruma gerekçesi Arap ve suçortaklarımn dâvasıyla ilgilenmelerini sağlayan kişinin adını gizlemelerine yarayacaktır, diye düşünüyordu jandarma onbaşısı.

Duruşma günü, işlerinden kurtulabilen bütün Cornolular gelip dinleyici kalabalığını arttırmışlardı. En hevesliler arasında da Nanni bulunuyor, yerini kaptırmamak için tahta korkuluğa yapışıyordu. Sanıklar içeri alındığında Arapla Giulio'ya bir işaret yaptı ama, onlar bu işareti görmezlikten geldiler. Cadorna da iki arkadaşı gibi, Nanni'ye karşılık vermedi. Ama. sanık sırasının yanındaki sandalyeye oturtulan Arabın dostu, gerçeği bildiklerini göstermek için yere tükü-

rüp ayağıyla ezdi. Bunun üzerine Nanni kalabalığın en arkasına çekilerek kapana kısılmış bir fare suratıyla duruşmayı salonun dibinden izledi. Sonunda da kendisini, salonun düzenini sağlamakla görevli iki jandarma arasında buldu. Öylesine rahatsız oldu ki dışarı fırladı. Ertesi gün Fidalma, ikinci duruşmaya da gidip gitmeyeceğini sordu. Gözaltında tutulduğu için mahkemelere alınmadığı karşılığını verdi. Gerekçe geçerliydi. Dolayısıyla da Cornolular, dört gün süren ve cuma günü sona eren duruşmayla ilgili bilgileri devamlı ona ilettiler.

Liliana mahkemeye gelmedi. Giulio gelmesini yasaklamıştı. Görüşme yerinde: «Acı çekmeni istemiyorum,» demişti karısına. «Sana garip gelecek ama, orada olmazsan kendime daha çok güveneceğim.» Liliana, duruşma aralarında, geçici olarak tutulduğu mahkeme bodrumundaki hücresinde Giulo'yu görmeye geliyordu. Bu bodrum Neri sokağının yanısıra uzanan Borgo dei Greci'ye bakıyordu; bir jandarma onbaşısı, Giulio'nun sokakla aynı düzeydeki parmaklığa tırmanmasına izin vermişti. Giulio parmaklığa asılıyor, Liliana sokakta diz çöküyordu. Arada parmaklıktan başka kalbur gibi ince bir tel vardı ama, ellerini parmaklığa yapıştırmakla birbirlerine değebiliyorlardı. Liliana, kocasına göstermek için gidip çocuğu sütnineden almıştı. Epey büyümüştü çocuk; bir tek kere bile ağlamadı. Buna karşılık Liliana ağladı, Giulio da ağlıyordu sanki. (Evlendiğinden bu yana ilk cezaevine girişiydi.) Tabii Liliana kocasının yüzünü değil, bir karaltı görebiliyordu; ama sesinden ağladığını sandı. «Şimdi Madam'ın yanma dön. Ellerimde kelepçelerle arabaya bindiğimi görmeni istemiyorum. Senden bu fedakârlığı istememem gerektiğini de biliyorum. Ne diyebilirim? Rahat ediyorsan Madam'ın yanında kal. Duruşmanın gidişi kötü, Liliana. Yaptıklarından ötürü, kendim ve arkadaşlarım adına sana teşekkür ediyorum.» Bu sözlerden sonra Giulio ken-

dini aşağı bırakıyor, aşağıdan gelen sesini Liliana duyabiliyordu: «Öğlende yine gel... Yedide yine gel... Öğlende gel... Bu akşam karar açıklanıyor.»

Cuma akşamı, karardan sonra, Giulio parmaklığa tırmanmak istemedi. Liliana, iki büklüm olmuş, yüzü parmaklıkların arasında, burnu tellere yapışık ona sesleniyordu; sonunda kocasının sesini duydu.

— On yıl! Liliana; on yıl! Öğrendin mi? Sana yazacağım; şimdi beni götürüyorlar. Mektup yaz! Benim için küçüğü öp!

— Giulio!

— Liliana!

— Giulio, Giulio!

— Liliana, Nanni muhbirin teki, unutma! Başımıza gelenler onun yüzünden!

Liliana'nın, hıçkırarak kollarına yığıldığı Madam:

— Merak etme, Nanni'nin de hesabını görürüz! diyor.

Sonra da ekliyor:

— Şu iğrenç avukatlar! Bu iş için, Fuscati olayından beri eşi görülmemiş bir avukat sürüsü tuttum! 6000 liret aldılar! Üstelik hafifletici sebepleri bile mahkemeye kabul ettiremediler!

Ama jandarma onbaşısı, yirmi beş soygunu da Arabın Çetesine yıkmasına yol açan devamlı olarak aldığı imzasız mektupları uzmanlara inceletmeye rarı edilse, mektuplardaki yazının Madam'a ait olduğu anlaşılacak.

Duruşmayı izlemek için işini boşlayan Staderini şu açıklamayı yapıyor:

— 1936'da çıkacak! O zamana kadar da köprülerin altından çok su akar!

— Çıktığı zaman küçük nerdeyse ilkokulu bitirmiş olacak! diyor Clara.

Fidalma muhabirlik görevini hatırladı ve Nanni'yi arıyor.

— Nanni ne oldu, neden onu hiç göremiyoruz?

— Evinden çıkmıyor, söylenenlere göre ateşlenmiş, diyor Leontina.

Çöpçünün karısı Luisa Cecchi açıklama yapıyor:

— Tabiî! Hep kapının önünde! Üşütmüş olacak!

Üşütmeden de beter! Ama Nanni'ye işkence çektiren pişmanlık değil. Onu evde tutan, her zamanki gibi korku ve bencillik. Şimdi Giulio, Cadorna, Arap ve dostunun, «mal»ın yerini kendisinin gösterdiğini bildiklerinden emin. Yalnız Giulio'nun bunu nasıl öğrendiği ve arkadaşlarına nasıl ulaştırdığından haberi yok. Önemli olan bilmeleri, onlar biliyorlarsa bütün hırsızlar da biliyor demektir. Floransa'nın bütün sabıkalıları Nanni'nin polise muhbirlik yaptığından haberli, onu çevrelerinden uzaklaştırdılar.

Şimdi Nanni meslekten atılan bir subay, afaroz edilen bir papaz, gözleri görmez olan bir ressam durumunda. Korkusu «ikinci dalga»yı kaçırmaktan çekinen Osvaldo'nunkinin, arkadaşlarınca hain sayılmaktan ürken Ugo'nun korkusunun eşi. Yalnız onun durumu hepsininkinden beter, çünkü o gerçekten hain. Aralarındaki ortak yan ise, bir insan için hayatta en önemli şeyin benzerlerinin saygı ve güvenini yitirmemek olması.. İster sınıf gururu deyin, ister parti ruhu, hattâ gizlilik merakı: Bir değerler sırası vardır ama duygular dizisi değişmez.

Nanni neyse odur, hayatın biçim verdiği biri. Ama kendisine ne acıyan, ne de bağışlayacak olan biri çıkmayacağını bilir; birbirine benzeyen ve birbirlerini korumak için birleşen kişilerin dayanışma bağını koparmış, kendi sınıfına ihanet etmiştir. Kendini temize çıkarıp namuslu kişiler safına geçmek için bunu yapmışsa da yanılmaktadır, insan ihanetle temize çıkamaz. Kırbaç korkusuyla jandarma onbaşısının hizmetine girmiş, olta iğnesine takılı yarım Toskana purosundan yeme gelmiştir. Sopa, korkusu ve bir paket

tütün umudu, Carlino'ya Corno sokağının havasını vermesine yol açmıştır. Ama çevre polisle işbirliği yaptığını öğrenmekle yetinir, bu da çevre'den birinin ölümü demektir. Elisa hastalanır, fuhuşa teşvikten tutuklanır ya da Nanni'yi bırakıp gider de çalışmak zorunda kalırsa, kendinden başka güvenecek kimse yoktur. Oysa Nanni'nin imkânları cılızdır. Ustalığı hiç denenmemiştir; büyük soygunlarda uzmandır ama bu iş için bir şef ve suçortakları gerekir. Nanni ise bir kere bile böyle bir soygunun şefliğini yapmamıştır. Açlık korkusu onu tehdit etmektedir. Günün birinde ininden çıkıp başının çaresine bakması gerekecektir. Şimdiden kelepçeleri bileğinde hissetmekte, jandarma onbaşısının sözlerini duymaktadır: «Denetim süresini tamamlayamayacağından emindim.» Yanaklarında, dudaklarında eski dostlarının balgamlarını hissetmektedir; evet Murate cezaevinde hava almak üzere bir saat dışarı çıkardılar mı yüzüne tükürecek, onu yumruklayacak, acısı yattığı hücreye kadar onu izliyecektir.

Kimse ona bir tutam enfiye vermeyecek, baronun seçtiği bir avukatla yetinmesi gerekecektir.

Akşam olup Elisa dönmediğinden, geçirdiği kâbuslar kanını dondurup gırtlağını yaktığından dışarı çıkar. Sopona sokağındaki koltuk meyhanesine gider, cebinde kaç para varsa o kadarlık içer, parası bitince veresiye hesabı açtırır. Bölgesindeki kahvelerle meyhaneleri dolaşan jandarma onbaşısı içeri girdiğinde, Nanni ruhunu istemek üzere gelen Şeytan'la, Mefistofeles'le karşılaştığını sanır. Onbaşının üstüne yürür ve suratına tükürür.

17

Alp Dağlarından denize kadar dünya bir cehennemdir. Ama Corno sokağı denen bölge Koruyucu Melek-

lerin âraf'ıdır. Artık Koruyucu Melekler, Madam'ın penceresinden ad taktığı bayramlıklarını giymiş küçücük birer kız değildirler. Aurora yirmi ikisine gelmiştir. Milena ise yirmisine; birer ay arayla dünyaya gelen Bianca ve Clara da on sekizi doldurduklarını söylemektedirler. Hepsinin de bir günahı vardır; çünkü gizli kalan bir istek, kaçamak bir öpücük bile günah sayılır; saf olmayan bir düşünce ve büyüklük arzusu da.

Çocukken Koruyucu Melekler kapılarının eşiğinde, çocuk bahçesinde, hava kötüyse Milenalarda oynarlardı. Şimdi varlığıyla Nesilerin dairesine hayat veren Aurora'da toplanıyorlar. Dul bayan Nesi bile araba gezintilerinden, Doney kahvesinde geçirilen öğlen sonralarından, eski günlerin gösterişinden zevk alıyor. «İnsan bir kere dünyaya gelir!» demiş bulundu. Otello çocuğu tanımaya bir türlü karar vermediği halde, büyükanne olduğundan gitgide emin. Bu da Aurora'yı bağışlamasını sağlıyor. Dolayısıyla Aurora, borulu gramafon, bir kanape ve birkaç koltuk koyduğu salonda arkadaşlarını kabul edebiliyor. Vazoların çiçeksiz kaldığı yok. En sık gelen de bütün kış çektiği kuru zatülcenpten yeni kurtulan Bianca. Clara, öğleden sonra onlara katılıyor; işini de yanına alıyor ve kalın iplikle iliklerin üstünden geçerken konuşmaları izliyor. Milena saat beşe doğru görünüyor. Çay içmek için onu bekliyorlar.

Son ayların olayları Koruyucu Meleklerin üzerinde iz bıraktı. Yüzleri, hattâ gövdeleri bile değişti; kendilerini gençlikten ayıran son adımı da attılar, geçirdikleri heyecanlar o kadar büyüktü ki yüzlerinde şimdiden olgunluğun gölgesi var. Clara bile geçen yazın saf genç kızı değil. Paskalya'dan sonraki ilk pazar Bruno'yla evlenecek ama, onları yatak odasına alan Aurora'nın suçortaklığıyla kendini nişanlısına verdi. Bruno çok kuşkuluydu, yaralayıcı sözler söylemeye başlamıştı: «Senden başkasını sevmiyorum;

ama ya başka bir kadına alışırsam?» Genç kızm ağlamamak için kendini güç tuttuğu bir kavgadan sonra da Clara'ya: «Sana iğrenç mi geliyorum?» diye sordu. Çok üzülen Clara: «Hayır, dedi, çünkü bana hakaret ederken acı çektiğini gördüm!» Bu sözlerle şimdiden yeni yetmeliğe vedâ etmekteydi.

Bütün bu genç kadınlar içinde, yine en tazesi Clara. Bütün hareketlerine, sesine, kadınlaştığı halde hâlâ çocuk kalan bir kıza özgü bulanık bakışlı gözbebeğine güzellik veren gençliğini yitirmedi. Onun yanında Aurora, her türlü gizliliğini yitirmiş bir kadın. İnsan çok acı çekti mi diyor, hâkim duygu yarın korkusu oluyor; «insan, bir gözünü kapayıp huzur içinde yaşamak için ötekini kullanmakla yarın korkusuna karşı kendini koruyor.» Bu, mücadele etmekten yorgun düşüp gücünün geri kalanını elde ettiği durumu savunmakta kullanan kişinin duygusu. Dolayısıyla Aurora'nın hiç umudu kalmadı, bir ideali, pişmanlıkları bile yok. Bütün bunlar büyük çabuklukla, son altı ay içinde Otello'nun kendisinden uzaklaştığını, ona geçmiş bir hatânın kaçınılmaz sonucu olarak katlandığını farketti. Belki Otello, Aurora'yı hiç sevmemiş, babasının metresine sağlıksız bir ihtiras duymuştu. Onu babasının elinden almakla, kendini güçsüzlüğüne inandıran hakimiyete de başkaldırmış oluyordu. Üstelik çocuğa duyduğu nefret, kuşkuya yer vermeyen bir belirti. Babası öldüğüne göre, sahte duyguların uyandırdığı devamlı gerilim de kayboldu ve yanı başında bir suçortağından başka kimse bulamadı; bir metres değildi bu hiç kuşkusuz, hele bir karı, hiç değildi! Birlikte, geriye pişmanlıktan başka şey bırakmayan rahatsız edici bir serüven yaşamışlardı. Şimdi Aurora krizin gelip çatmasını korkuyla bekliyor. Kendini silahsız hissediyor, bulutların yoğunlaştığını, yığıldığını, gökyüzünü her an biraz daha kararttığını görüyor. Ocak ayında, ilk öncü şimşekler patlak verdi. Otello'nun uykusunda inlediğini

duydu. Kocasını uyandırdı; Otello: «Düşümde babamı gördüm, dedi; Liliana kolundaydı. Alınyazım bu, hangi kadına ilgi duysam babamla gidiyor! Düşümde bile; çoktan öldüğü halde!» «Uyanıkken de Liliana'ya ilgi duyuyor musun?» diye sordu Aurora. Otello cevap vermekten kaçındı: «Bırak da uyuyayım.» Birkaç dakika sonra, arkasına bakmadan, uykulu bir ses ama ölçülüp biçilmiş sözlerle: «Bu düşten ötürü beni kıskanmıyorsun ya?» diye sordu. «Babamı kıskanmıyorsun ya, demek istiyorum. Anladın; başka bir kadının kolundaydı.» Ama bu kez Aurora uyuma numarası yaptı. Şimdi kendi kendine itiraf etmekten kaçmaya çalıştığı kâbus bu, itiraf etse dirilecek çünkü. Hayır, Otello'da sevip katlandığı, önünde alçaldığı eski sevgilisini, kendisini baştan çıkaran adamı gördüğünü de kabul etmek istemiyor. Kayınvaldesinin isteyerek kendisine bıraktığı evin yönetimini ele aldı. Otello'yu iyi bakımla, tatlı bir kadın sıcaklığıyla çevreliyor. Aile yuvasının mutluluğunda onu uyutup yeniden elde etmeye çalışıyor. Ama bu sahte bir durum, bir yalan. Örtü geleceği koruyacak yerde karartıyor, daha belirsiz kılıyor. Arkadaşları toplandığında, Aurora onlara bu durumdan pek seyrek söz ediyor. Ama en anlayışlı gördüğü Bianca'ya yürekten içini döküyor. Bianca'nın kuşkulu, duyarlı, doğuştan umudunu yitirmiş yüreğinde Aurora, acısını hafifleten bir benzerlik buluyor. Bu iç dökmelerden birinde Bianca'ya: «Şimdi Otello'da Nesi'yi görüyorum, dedi. Babasına ne kadar benziyor; hareketleri aynı. Sesinin de gitgide babasınınkini andırdığını farketmedin mi? Yavaş yavaş bir saplantı oluyor bu. Otello eskiden beri biliyor, ya da yeni anladı, ama bu saplantıyı arttırmak için elinden geleni yapıyor. Sesini yükselttiğinde kollarımla kendimi koruyacak hale geldim. Çünkü Nesi, bağırdıktan sonra beni döverdi. Saçma ama ara sıra, Otello bana vurmadığı için hayâl kırıklığı duyuyorum!»

Milena, Eski Saray'ın saati altıyı çalmadan geliyor. Nesilerin evinin sağır, eli ağır ve beceriksiz emektar hizmetçisi, Aurora'nın dağıtabilmesi için çayı haşlıyor. Koruyucu Melekler salonun bir köşesinde oturuyorlar; bir elle fincanı, ötekiyle tereyağlı ya da ballı ekmek dilimlerini tutuyorlar. «Hanımefendiler gibi,» diyor Clara bir gün. Bu sözün, yoksul bir genç kız kıskançlığıyla söylendiği sanılabilir, ama hayır; hâlâ bir çocuk çığlığıdır. Koruyucu Meleklerin yaşı yirmi, ruhları değişik sınavlardan geçmiş. Kibarlık taslamayı biliyorlar. Burada tecrübeden değil, daha çok hayatın öğrettiği ve hayatı yaşanabilir kılan bir güvensizlik, ikiyüzlülük birikiminden söz edebiliriz. Birbirlerinin sırlarını paylaşmış, sırayla suçortaklığı isteğinde bulunmuş, ama bunları hep kulaktan kulağa yapmışlardır. Bir araya geldiklerinde, dedikodunun bir salon için gerekli konuk olduğunu bilen tecrübeli hanımlar gibi özel hikâyelerini gizli tutarlar. Çay saatinin gerektirdiği değersiz ve boş şeylerden söz ederler; her biri ısmarlama bir tavır takınır, dışında bırakıldıkları ve yitik cennet saydıkları kentsoylu dünyasının insanları gibi davranırlar. Aurora'nın derdini yalnız Bianca bilir, Clara'nın kendini Bruno'ya verdiğini Aurora'dan başkası duymamıştı. Milena bu çevrenin dışında kalır; mutsuz evliliğinin arkadaşlarında uyandırdığı acıma duygusunun ardında emniyettedir ve kuşkusuz, Mario'nun devamlı ilgisi karşısında ne yapacağını bilemediğini onlara söylemeyi düşünmemektedir. Arkadaşları da, çocukluğundan beri vazgeçmediği özel meselelerini gizleme tutkusundan ötürü ona kırılmazlar.

Milena her zaman içini dökmekten kaçınmış, başına gelen felâket bu yanını daha da geliştirmiştir. Aynı nedenle düşüncelerinde ilerleme olmuş, duyguları iyice belirginleşmiştir. Ağır da olsa önünde kesin çizgili bir ufuk, acılı da olsa apaçık durumlar ister. Fitneye sabrı yoktur, belirsiz tavırlar onu

yorar. Aurora'nın tersine, güçlüklerle karşı karşıya gelmek kararındadır. Bu yönden dört arkadaşın en gencidir, belki de hayat ona daha yeteri kadar şey öğretmemiştir. Ama belki aralarında en sağlam, en yürekli olandır. Yüreğinin bölünmesini düşünmez bile; duyuların birtakım şeylere alıştırılmasını, bilinçsiz pasifliği kabul etmez. İçinden geldiği gibi davranır, sevimlidir, kendine saygı duymak zorunda olduğunu da bilir. Hiç yakınmadan olduğu gibi kendini fedâ edebilir, ama acıma duygusu bir iç kargaşalığı gizliyorsa ondan uzak durur. Bütün bunların bilmeden farkındadır. Arkadaşlarının, duruma göre katı, gururlu ya da bencil diye tanımladıkları bir yaradılışın sonucudur bu. Ötekiler, vicdan rahatlığıyla tutuculuğu birbirine karıştırırlar. Corno sokağında güçlü bir bitki yetişmiş ve şimdi şaşkın bir rüzgâr bu doğuştan güçlü bitkiyi sarsıyorsa suç kimsede değildir. Evet, Milena her akşam Mario ile buluşmaktadır. Kış geldiğinden, hava kararmaya başladığında sanatoryumdan ayrılır ve işinden çıkan Mario'ya raslar. Mario'nun dönüş yolunda Milena'ya rasladığı ve yapılmakta olan duvarın dibinde oturup ilk gece başlattıkları konuşmayı sürdürürler. Mario ona siyasetten, matbaacılık mesleğinden, çocukluğundan söz eder; Milena da Mario'ya çocukluğunu, felâketle eğitilen kadınlık dertlerini anlatır. Belki aralarında bir aşk, belki acı da doğmuştur. Milena, Mario'nun dışında içini dökecek kimsesi bulunmadığını bilir; arkadaşlarından yardım isteyemez. İçinde doğan, kulak verdiği üzücü duyguyu her biri kendine göre zedeleyecektir. Ama bu duygu Milena'yı gitgide daha az üzmektedir.

Koruyucu Melekler, çaydan sonra saat yediye kadar konuşurlar. Çoğu kere dul bayan Nesi'nin gezintiden dönüp konuşmalarına katıldığı olur. «Bunca gencin arasında sanki yeniden canlanıyorum!» Çoğu kere üremi çeken hasta damarları sözlerini he-

men yalanlar; yine de bu kadarı keyfini kaçırmaya yetmez. «Şeytan, yaşlılığımı hatırlatmak için geldi!» der. «Ama kadınların bacakları arasına dalan bu şeytan çok ahlâksız şey, değil mi çocuklar?» diye de sorar. Genç kadınlar, hem ayıp olmasın diye, hem de yaşlı kadının varlığıyla eğlendiklerinden gülerler. Bayan Nesi yas tutar ama garip bir biçimde: Başına genç kızların giydiği türden düşük kenarlı ve tas biçimi bir şapka geçirir, 1910 modası saten giysilerini süsler. Mercan iğnesini ve uzun eldivenlerini hiç unutmaz. Sokağa çıkarken gençliğinden kalma, elden geçirilmiş kemerli bir redingot giyer; eteği redingotundan en az on santim uzundur. Siyah ipek çoraplarının içinden baldırlarını sıkan ucu lâstikli kısa çorapları görülür. Gördüğü «baskı»dan epey geç intikam alır, kocasının kendisine yirmi yıl çektirdiğini tanımlamak için bulduğu sözdür bu. Daha doğrusu «cebir». Aşağı yukarı her gece, küçük çocuklarıyla yemeğe çağrılı olan Aurora'nın annesine: «Maddi ve manevi 'cebir' anlıyor musunuz?» der. «Ama yasım sona erdiğinde yemin ediyorum her şeyi yapacağım! Mahalleli dedikodu edecekmiş, bilmem nemi yesin hepsi.» Bunu söylerken de kıçını gösterir.

Kısa süre önce, onun koca bir menekşe demetiyle geçtiğini gören Staderini değişmeyecek bir ad buluverdi: «Savulun, Şen Dul geliyor!» diye bağırdı.

Karısı Fidalma da istemeden aynı cümlede benzer sözcüklerin yer aldığı bir buluşla kunduracıyı destekledi: «Menekşeli memeler.»*

Otello, herkesin içinde annesinin savunmasını üstüne almaya cesaret edemedi. Akşam: «Yaşına

* İtalyancada meme ve menekşe sözcüklerinin yazılışındaki benzerlik, burada bir kelime oyununa imkân veriyor.

başına bak, dedi. Hiçbir Nesi böyle elâlemin maskarası olmamıştı!» Ama dul anası tüm sokağı ve pencerelerdeki bütün açık ağızları silkelemek istercesine omuz silkip şu cevabı verdi: «Ayak takımı oğlum, ayak takımı. Onlara, ateş yakıp bitlerini ısıtacakları kömürü sağlamakla şeref veriyoruz!»

Birbirlerine açıla açıla Aurora Bianca'ya, Bruno'nun sevgisini yitirmemek ve «başka bir kadına alışmamasını sağlamak» için Clara'nın kendini nişanlısına verdiğini söyledi.

Panayır mevsimi yaklaşıyor. Bianca'nın hastalığı biriktirdikleri bütün parayı erittiğinden, Revuar arabasını panayırın en kalabalık noktalarına yerleştirerek yitirdiğini çıkarmayı umuyor. Ama toptan mal alabilmek için de birinin borç para vermesi gerek. Bu sabah karısıyla sokağa çıktığında herkes uyuyordu. Verlungo'da papaz olan amcaya gitmek üzere trene bindiler. Clorinda, annesinin erkek kardeşi olan bu amcadan, sonraki ayların ekonomik durumunun bağlı bulunduğu yardımı sağlayabilmekle öğünüyor.

Bianca bugünü ne zamandır bekliyordu. Dışarı çıktıklarını duydu ve sevinçten yorganın altında kahkahalar attı; yüreği sıkışan ve kendi kendine cesaret vermek isteyen kişinin sinirli kahkahasıydı bu. Aurora'nın söyledikleri, bir kerede pek çok şey öğrendiğine onu iyice inandırmıştı. Hastalık küçüklüğünden beri kolayca ateşlenen Bianca'yı iyice yormuştu, saçma tahminleri bol keseden atıveriyordu: «Ağır bir hastalığa tutulup solacağım. Mario artık: Seni yola getireceğim! demiyor. Seni olduğun gibi kabul etmek gerek! diyor. Belki hastalığım sırasında başka birini düşünmeye başladı. Belki hayatında başka bir kadın var.» O kadını bir sarışın görüyor, bir kızıl saçlı. Mario ona da, seni yola getireceğim, diyor ve insanın soluğunu kesen ama hoşa giden öpüşüyle dudaklarına yapışıyor.

Nekahat dönemi kışın ortasına rastladığından, Revuar dışarı çıkıp yeniden işine başlamasına izin vermedi; Clorinda'ya da, Bianca'yı erkenden yatırmasını tembihledi. Dolayısıyla Bianca'nın Mario'ya ayıracak tek gecesi kalmıyor. Öğlen üstü bir saat süreyle birbirlerini görebiliyorlar. Saati geldi mi Bianca hava almak için çıkıyor ve matbaanın önünde Mario'yu bekliyor. Gidip demiryolu köprüsünün altına oturuyorlar. Mario, içine bir şeyler doldurulmuş somununu dişliyor. Homurtudan başka karşılık vermemek için sanki uzun uzun çiğniyor ağzındakini. Hep de makasçı kulübesinin ardına ilişir; orada öpüşmeleri imkânsızdır. Memurların, demiryolu bekçilerinin, makasçıların ve manevra yapan trenlerin durmadan gelip gittiği bir yer burası. Bianca sevgilisine: «Benden uzaklaşıyorsun!» dediğinde Mario ona hiç değişmediği ve her zamanki gibi kötümser olduğu karşılığını veriyor. Bir gün öfkelendi: «Bu böyle sürüp gidemez; yapışıp durmaktan ya vazgeçersin, ya da..» «Ya da?» diye sordu Bianca. «Sana bir ders veririm.» «Ver bakalım.» Ama Mario birden duruldu, tatlı bir hareket yaptı. O gün Bianca'yı, yedek yolda duran yük vagonlarından birinin ardında öptü bile. Demek öpmek istediğinde yer bulmayı beceriyordu! Ama çoğu kere, havanın soğuk olduğu gerekçesiyle Bianca'yı talimgâhtaki bekleme odasına götürüyordu; bu saatte de bekleme odası hep tıklım tıklım olurdu. Havadan sudan konuşmak gerekliydi. «Canını sıkıyorsam söyle. Çok zayıf olduğumu, burnumdan başka şeyin seçilmediğini, gözlerimin altında ürkütücü halkalar bulunduğunu biliyorum.» Böyle anlarda Mario, konuşmalarını duyabilecek kişilerden başkasıyla ilgilenmezdi. Yan çizer dururdu. O zaman da Bianca'nın gözleri yaşlarla dolardı. Cesaret edip her gece evlerine gelebilmek için kendisini neden resmen istemediğini sorunca, sırası olmadığını, ama yakında, ilk fırsatta isteyeceğini söylerdi. «Ne fırsatı?»

diye sorardı Bianca. «Canım monotipe'a* geçip aldığım para arttığında. O zaman baban yüzüme gülemez. Haftada otuz altı liret, hattâ daha fazlasını kazanan bir damada kim ne diyebilir?»

Birlikte birinci San Gallo panayırından kısa süre önce açılan luna-park'a gittiler, Madam Assunta el falına bakınakla ün yapmıştı; bir noktada aşk çizgisinin ayrıldığını söyledi Bianca'ya. Tersine, Mario'nun hayatında büyük bir aşk vardı. Dönüşte: «Görüyorsun ya Mario, ikisi nasıl bağdaşabilir,» diye sordu Bianca. Mario cevap vermedi. Belki Bianca'dan da şaşkındı. Paketi elinde tuttuğunu farketmeden Bianca'dan bir kâğıt helvası istememiş miydi? O günden sonra Mario daha sinirli, gitgide daha tasalı olmuştu. Ama beterin beteri var. Kararının kesinleşmesine yol açan bir olay geçmişti. Cumartesi akşamı. Bianca şaka olsun diye Mario'nun cebinden haftalık zarfını çekip almış ve Mario kapamadan üstünü okumuştu: Kırk beş liret, bilmem kaç kuruş. Demek geçmişti monotipe'a!

Aurora'nın sözleri onu düşündürüyordu. Mario, «başka bir kadına da alışabilirdi.» Başka bir kadını öptükten sonra gelip kendisini öptüğünü düşünmek başını döndürüyordu. Mario ve üzerine sinen mürekkep kokusu, bembeyaz sık dişleri, hastalığı sırasında kendisini görmeye geldiğinde bir an yalnız kalınca öptüğü göğsü; gri gözleri, bir çizgiyle yandan ayrılan siyah saçları, sesi, yürüyüşü ve eti; bütün bunlar aşk demekti.

Dün, bir hiç yüzünden dargın ayrıldılar. (Mario, su kemerini izleyerek matbaaya dönmek, Bianca ise yamaca vurmak istiyordu; ikisi de dediğinde direndiğinden ayrı yollara saptılar.) Bianca «barış yapmak» ve onunla biraz daha uzun konuşabilmek için

* Yazı dizmekte faydalanılan, satır yerine tek harf döken bir çeşit dizgi makinası.

sabah odasına uğramaya karar verdi. Aylardır doyasıya konuştukları yoktu. Çöpçünün saati çaldı; demek altı olmuştu. Mario yedi buçuktan önce çıkmazdı. Bir sürpriz yapacaktı ona. Sevinir miydi, yoksa kızar mıydı? Eskisi gibi odasına gelişinden faydalanıp bir öpücük, ardından bir daha, bir öpücük daha istemezse «beni sevmiyor, artık aramızda her şey bitmiş demektir.» Başka bir kadının Mario'yu Bianca'nın elinden aldığı anlamına gelir.

Çabucak ama özenle giyindi. Tekrar tekrar aynada kendine baktı. Saçları alında iyi durmuyordu. Pudra da genç kızı her zamankinden solgun göstermekteydi. Tayyörünün ceketi omuzlarından kaçıyordu. Yanaklarına ve dudaklarına allık sürdü. Ceketi çıkardı; etek ve bluzla görünüşü daha iyiydi. Hava soğuktu ama karşıdan karşıya geçecekti nasılsa! İşin en güç yanı da kimseye görünmeden dışarı çıkmaktı. Saat uygundu ama acele etmek gerekliydi; herkes kalkmış dışarı çıkmaya hazırlanıyordu herhalde. Bianca kapının eşiğine vardı; Giulio'nun torbayı kömürcü dükkânına taşıdığı gün yaptığı gibi yolun iki ucuna baktı. Aynı suçluluk duygusuyla korkuyu hissediyordu. Ama Giulio'dan daha talihliydi. Birkaç adımda, fenerlere rağmen karanlık olan sokağa geçti. Mario'nun odasına giden merdivene varmıştı bile. Önce soluk alması gerekiyordu. Kimbilir neden, şakakları ateşlendiği zamanlar attığı gibi atıyordu? Sonunda kapıyı vurdu; önce hafif, sonra şiddetli. Mario'nun kalkmadığını görünce kapıyı tekmelemeye başladı. Sanki tekmeleri Corno sokağını çınlatıyor, bütün başlar pencerelere üşüşüyordu. Sonunda Mario'nun uykulu ve ürkekçe sesi sordu: «Kim o?» Bianca, oyunda yakalanan bir küçük çocuk gibi gülmekten kendini alamadı. Mario hemen kapıya koştu ve açtı. Sırtında yün gömlek ve iç donu, çıplak ayakla çıktı karşısına. Bianca'nın gülmesi durmak bilmiyor, kendine gelmek için kapıya dayanıyordu.

Mario'nun güldüğü yoktu.

— Deli misin? diye sordu birden, kabaca. Ne istiyorsun?

— Seni görmeye geldim. İçeri almayacak mısın?

— Delirdin mi? Gördüklerinden eminim! Evine dön!

Bunun üzerine Bianca yanından geçip odaya süzüldü. Kayıtsız sandığı, biraz da kırıcı bir sesle:

— Biriyle mi beraberdin? diye sordu.

Kendi sözleriyle etkilenmiş gibi, boş ve daha düzeltilmemiş yatağa bir göz attı.

Oda birkaç metrekareyi geçmiyordu, çok basit döşenmişti. Bianca yatağa doğru yürüdü ve düşünmeden yaslandı. Tatlılıkla sordu Mario'ya:

— Burada mı uyuyorsun?

Kırıcı bir alayla:

— Doğrusu bu pek garip! dedi Mario. Odayı bana bulan sen değil misin?

Pantalonunu giymek için arkasını döndü, Bianca tavana bakarken de giyimini tamamladı.

— Buraya gelmem gerçekten hoşuna gitti mi? diye sordu Bianca.

— Evet, çok! Kuş beyinlinin tekisin, o kadar!

Geri dönüp:

— Barışıyor muyuz, barışmıyor muyuz? dedi Bianca.

Mario pabuçlarını bağlıyordu; saçları darmadağınıktı, odaya sigara kokusu sinmişti.

— Hem de ne barış! Seni her keresinde bağışlamak çok kolay bir iş olur!

Bianca sevgilisine yaklaştı ve yatağın kenarına ilişti. Uysal, söz dinler görünmek istiyordu. Koluna dokundu; yanındaydı Mario. Yalnızdılar ve odada sigara kokusu vardı. Tatlılıkla, kadın ve çocuk sesini birbirine karıştırarak:

— Beni bağışlamak istemiyor musun? diye sordu.

Mario'nun kendisini kollarına alacağını düşünüyordu. Ama Mario yüzüne bile bakmadan kalktı, sırtını çevirdi ve hiç arkasına dönmeden:

— Seninle konuşmam gerekiyor Bianca, dedi. Gelmesen de bugün, en geç yarın söyleyecektim. Ama burada olduğuna göre hemen konuşmamız daha iyi.

Bunları söylerken birden geri döndü; şimdi Bianca'ya bakıyor. Bianca ise çekingenlikten korkuya geçiyor. Bu birkaç sözü duymak ve Mario'nun yüzünü görmek ona yetti. Somurtuk, hem mahçup hem de düşman bir havası vardı. Bianca:

— Sanki bana bir felâket haberi verecek gibisin! derken çocuksu alaycılığını yeniden kazanıyor.

— Öyle! Seni üzeceğimi biliyorum!

Aynanın önünde saçlarını düzeltiyor, sonra tarağı bırakıp geliyor, Bianca'nın yanma oturuyor. Başı önünde, söyleyeceklerini bulup çıkarmaya çalışarak devam ediyor:

— İnsan genç oldu mu yanılabilir, öyle değil mi?

Bianca yatağın üstünde, iki elini arkaya dayayarak ancak durabiliyor. Birden omuzlarında bir ürperti hissediyor, sanki elleri gövdesini çekemiyor artık. Bir iniltiyi güç bastırıp o alaycı, çığlıktan da acı gülümsemesiyle Mario'ya bakıyor.

— Buna adıyla sanıyla sepet havası derler!

Sonra, cezalandırılan küçük bir kız gibi başlıyor ağlamaya. Mario ellerini hafifçe dizlerine koyuyor. Ama kararlı.

— Seni çok seviyorum, diyor. Avutmak için söylemiyorum bunu. Benim ilk nişanlımsın; aşkın başka şey olduğunu daha sonra anladım. Seni hâlâ seviyorum ama, değişik biçimde.

Bianca kendini topladı bile:

— Benim kaderim bu! diyor.

Mario, serzenişte bulunurcasına:

— Daha on sekiz yaşındasın, cevabını veriyor. Ne kaderi? Önünde koskoca bir hayat var. Kendine karşı açık olabilsen beni söylediğin kadar sevmediğini, düşlediğin gibi bir sevgili olmadığımı kabul edeceksin.

Bu kez Bianca ayağa kalkıyor, gözyaşlarını siliyor, ara sıra hıçkırıklarla sarsılıp:

— Öyle mi sanıyorsun? diyor.

Sonra devam etme gereğini duyuyor:

— Ayağına köstek olacak değilim. Hayatındaki kadını tanıyıp tanımadığımı bile sormuyorum.

Elini ona uzatıyor. Mario bu eli avucunda tuttuğu için birden çekip kurtarıyor ve yeniden hıçkırıklara boğulduğunu göstermemek amacıyla dışarı fırlıyor. Yeni küreğini sırtında sallayarak çıkan Antonio'dan kılpayı kurtulup karşıya geçiyor.

Sonra Quangliottiler becerdikleri işten memnun, dönüp Bianca'yı ateşler içinde yatarken buluyor, «hastalığı tekrarladı!» diyorlar.

18

Yeni çağın daha beşinci yılı. Son kalıntılar da süpürüldü, «normal» bir hayata başladığımızı söyleyebiliriz. Robbia sokağı ve bütün benzerleri rahat uyuyabilirler. Düzen sağlandı. Tabii düzenle birlikte kanun üstünlüğü de. Şiddete şiddetle karşılık vermek gerekti; kurtlar gelip insanları tehdit etmeye başladılar mı ava çıkmak zorunlu oluyor tabii. Hazreti İsa'nın kendisi saygısızlık edenleri Tapınaktan kovmuştu, bir genç kızınki kadar tatlı bakışlı Kardinal Mistrangelo, Kara Çetelerin bayraklarını kutsadı. Bilge bir kral ve ileri görüşlü bir halk çocuğu, halkın kaynaşmasıyla tehlikeye giren akıl ve evrensel değerleri kurtarmaya yetti. Biri ciddi ciddi: «Hem atı kur-

tardılar, hem arabayı,» dedi. Hâlâ yıldırımdan söz eden kişi hem gerçeğin hem de tarihin dışındadır. Ya da -böylesi daha akla yakın -işlediği bir günahın pişmanlığını duymaktadır. Bu ilkbahar, savaştan sonraki ilk gerçek ilkbahar. Doğa çiçek açıyor, kamu hizmetleri tarifeleri şaşmaksızın uyguluyor, gösteriler gürültüsüz geçiyor. Dükkânlarda, fabrikalarda, resmî törenlerde ve pazar âyinlerinde de aynı şey sözkonusu. İhtilâl de hayat gibi, düzen ve sessizlik içinde devam ediyor. Kendine özgü bir taktikle polis yeni çağa ayak uydurdu ve (olağanüstü yasalar gereğince son birkaç «hayâlperest»i de içeri tıkmasını sağlayan temizlik hareketi dışında) suç işleyenlerle orospuluk edenlere savaş açılacağına söz verdi.

Başçavuşluğa terfiini bekleyen ve ancak çavuş olabilen onbaşı emir aldı. Dolayısıyla da Ristori'yi çağırtıp ona daha fazla göz yumamayacağını bildirdi. Ya da, hiç olmazsa kısa bir süre için idare edemeyecekti. Gerçekten son günlerde ahlâk zabıtası ekipleri, çalılıkları alt üst eden avcılar gibi kaldırımları taradı. Elisa şimdiye kadar ağın ilmikleri arasından sıyrılmayı başardı ama Chiccona ele geçti; kendisine, doğduğu şehir Lucca'ya gitmek üzere bir yol kâğıdı verdiler. Ada da yakalandı, cezaevleri doktoru onda ikinci derecede frengi buldu. İflâh olmaz sâbıkalı Rosetta ise, Santa Verdiana cezaevinin altı aylık tayınına hak kazandı. Polis daha bir çok orospuyu topladı. Orospu kıyımıydı bu, dünya dünya olalı her düzen değişikliğini izleyen bir felâket. Yahudiler gibi orospular da yüz yıllardan beri baskı görürler. Önce ateş püskürürler ama yaptıkları işten vazgeçmezler. Kurulan tuzaklardan ustalıkla sıyrılırlar; hiç olmazsa günde bir kere yemek yemek ve bakımını üstlendiklerimizi doyurmak zorunlu! En genç ve yüzüne bakılabilecek durumda olanlar, özgürlüğün yitirilmesi demek olan cezaevini andıran yolu seçerler. Kıyamet gecesi otelden ayrıldığında Olimpia'nın kabullendiği

de bu; Osvaldo'nun kendisini cezalandırmasından korkuyordu, Ugo da ortadan kaybolmuştu. Şimdi Olimpia Güney İtalya'da; zaman zaman Ristori'ye bir kartla selâm ve esenlik dileklerini yolluyor. «Dostumuz» dediği Ugo'dan da haber soruyor. Ama Ristori, daha ona cevap verecek zaman bulamadı. Yaşadığımız bu çağda şüpheli biri hakkında, mektup yazıp kendini tehlikeye atması eksikti bir de!. Üstelik eski bir dostun içini rahatlatmak için! Hem Ristori, Ugo hakkında aşağı yukarı hiçbir şey bilmiyordu. Adresini bile yalan yanlış öğrendi.

Corno sokağı Ugo hakkında, genç adamı koruyucu kanadı altına alan emniyet siyasî bürosunun bildiğini biliyordu. «Şimdilik, diyordu Ugo'nun fişi, komünist ve eski Halk Yiğiti Ugo Poggioli her türlü siyasî eylemden vazgeçmiş görünüyor. Öte yandan ...gecesi olayları konusunda söylediklerinin gerçekle ilgili olmadığı yapılan resmî soruşturma sonucu ortaya çıktı. Yine de hareketleri her gün izleniyor. San Ambrogio pazarında sabit bir meyva ve sebze tezgâhı var, işinde de metresi Gesuina Concetti kendisine yardım ediyor. Pazar yakınındaki Angolo sokağının 60 numaralı binasında bir bodrum katını tutuyorlar. Sözkonusu Gesuina Concetti'nin orospuluk yapmadığı tesbit edildi. Kendisi Madam .....'nın eski hizmetçisi...»

İki hırsız gibi Madam'ın evinden ayrıldıkları ekim sabahından sonra, sisleri, ilk kestaneleri ve kara lahanalarıyla önce sonbahar buzları, tek tük atıştıran karı ve frenk elmalarıyla da ardından kış geçti. Şimdi ilkbahar; kirazlarla bezelyeler ortalıkta göründü. Gençliklerini birleştirmek ve birbirlerini sevmekle, Ugo ile Gesuina, bilinçsiz ama gözle görülür bir şekilde yüreklerinin yolu şaşırıp daldığı iğreti heyecanlar ve sahte serüvenlerle dolu geçmiş-

leriyle aralarındaki köprüleri attılar. Eğer aşk, yaradılış gününden beri boşlukta birbirini arayan iki gezegenin raslaşmasıysa, onlar şimdi bir tek yıldız meydana getiriyorlar.

Ugo artık seyyar satıcı değil. Pazarda Gesuina adına belirli bir satış yerinin ruhsatını aldı. Açıklayamıyacağımız bir şey daha var, çünkü bu Ugo ile Gesuina'nın sırrı. Ugo her gün güneşin doğuşuyla kalkıyor. Gesuina ev işlerini bitirip saat sekize doğru onunla buluştuğunda Ugo tezgâhını kurmuş oluyor. Çığırtkanlıkta ve müşterilere kibar davranmakta birbirleriyle yarışıyorlar; bu arada, çıkarlarını da gözden uzak tutmuyorlar. Öğlene doğru Gesuina, yemeği hazırlamak üzere eve dönüyor. Ugo da en geç iki saat sonra evde oluyor.

Evleri küçük; yatakla komodini güç alan bir yatak odası; bir mutfak, dolabına ocakları yerleştirdikleri biraz daha büyük bir yemekodası. Çeşme evin girişinde: «Cüceler evi! diyor Gesuina. Artık alıştık ama. Piti Sarayında otursak ancak bu kadar rahat ederiz!» Ev her zaman düzenli; kırmızı yer çinileri, üstü örtülü masa, istendiği kadar alçalıp yükselen tavandaki lamba, her şey tertemiz. Duvarda, Ugo'nun 29. doğum yıldönümü dolayısıyla 11 şubat günü Gesuina'nın armağan ettiği anne ve babasının büyütülmüş fotoğrafı asılı. Tam karşısında da taş baskısı bir resim. «Garibaldi'nin Aspromonte'de Yaralanışı.» Garibaldi'nin kırmızı gömleği, duvara asabilme hakkı tanınan tek koyu kırmızı eşya.

Ugo polisin kendisini göz altında tuttuğunu biliyor. Yine de siyasî çalışmasını sürdürmekten geri durmuyor. Artık geçen yaz gibi düşündüğü yok. Evet, şimdi her geçen gün «daha az yapacak iş oluyor sanki,» Ama Ugo tetikte. Masist'in bir yumrukta tek dişini kırdığı gün haklı olduğuna inanıyor. Yeraltı örgütünde Ugo, Masist'in yerini aldı: «Bu görev senin hakkın,» dedi arkadaşları. «Senin yoldan çıktığını söylediği gün

Masist'in yüzünü hatırlıyorum, diye ekledi dökümcü, sanki öz oğlunu yitirmiş gibiydi!» Ugo takma dişini gösterdi ve: «O sıralar düşüncelerim şimdikinin tersiydi,» cevabını verdi. Şimdi sorumlulukları her geçen gün biraz daha belirginleşiyor.

Dökümcü yoldaş da göz altında. Yirmi yıldır çalıştığı Berta Fabrikalarındaki işine son verildi. Ugo, pazardaki toptancılardan birinin yanında ona komisyon culuk buldu. Yine de Ugo ile dökümcü seyrek görüşüyorlar, Gesuina aracılık yapıyor. Kadın olduğu ve pek şüpheli görülmediği için her akşam şehre iniyor; Kızıl Yardım parasını, iyi ve kötü haberleri taşıyor. Toplatılmadan ele geçirdiği Unito gazetesiyle dağıtılması için gizlice basılan AZİONE COMUNİSTA paketlerini de getiriyor. Yaptıklarının henüz pek bilincinde değil, ama artık bunların ortak hayatlarının bir bölümü olduğunu biliyor. Bütün evreni bu; bir acı, bir ağır yük; dolayısıyla pazarla dökümhanede çalışan, birbirlerini seven insanların düşmanları Ugo'nun ve kendisinin de düşmanları olduğundan onlardan nefret ediyor, bu acı onlara karşı nefrete dönüşüyor. Mario en sık gördükleri dostlarından biri, eski bir arkadaş olduğundan evlerine gelip gitmesi garip sayılmaz. Delikanlıyı sık sık yemeğe alakoyuyorlar. Mario da onlara, Corno sokağında olup bitenler hakkında bilgi veriyor.

Bu akşam Ugo ile Gesuina'ya anlatacak fazla şeyi yok. Nanni'nin mahkûmiyeti gazetelerde çıktı. Mario, Nanni'nin dostu Elisa'nın da havalanmaya hazır göründüğünü sözlerine ekleyemedi ama. Yüreği dengesiz ve her zaman birine kapılmaya hazır olduğundan, bu uçuşun sonunda onu nereye konduracağını kolaylıkla kestirmek mümkün.

Dereden tepeden konuşurlarken, Ugo, damdan düşercesine: «Bu akşam sana vereceğimiz bir haber var, dedi. Sabah evlendik; sevineceğini sanıyorum. Oracıkta edindiğimiz tanıklarla bir yıldırım nikâhı.»

Mario, kendisine haber vermedikleri için onlara serzenişte bulundu, sonra yeni evlilerle birlikte keyiflendi. Tabii karşılıklı kadeh de tokuşturdular! Ezmelerle et yemeğinden sonra Gesuina Mario'ya sordu:

— Sen ne zaman resmen nişanlanıyorsun?

Sorunun Mario'yu rahatsız ettiği açıkça görülüyordu.

— Evvelki gün ayrıldık, rica ederim, durumu düzeltmek için yapabileceğin hiçbir şey yok. Halinden, hemen araya girmeyi düşündüğünü görüyorum!

Karı-koca, Mario'dan daha fazla bilgi koparmak için boşuna uğraştılar.

— Öbür gün San Giorgio yortusu, dedi Gesuina. Panayıra gidecek ve doğrudan doğruya Bianca'ya soracağım. Sence bir sakıncası var mı?

— Yok canım. Böylece bana iyice inanmış olursun!

Sonra sebzelere geçtiler, manav evinde olduğumuza göre, hepsi de turfandaydı! Hem bir düğün yemeğinde bulunduğumuz unutulmasın.

19

Bu yıl Corno sokağı Karnaval'ı kutlamadı. Kimsenin canı, bu işi düzenlemeyi üstlenmek istememişti. Her yıl Cornoluların en genç ve keyiflileri çeşitli giysiler kiralar, mahallelerinin eğlence yerlerinde dansa giderler. Konfeti atıp boru çalmak için pazar ve salı günleri, kalabalığın çılgına döndüğü şehrin merkezine uzanırlar. Staderini'nin Stenterello'su ünlüdür, şimdi Olimpia Tiyatrosu olan eski Quarciona salonu sahnesinde haftada bir gün aktör Vasco Salvini'nin yeniden canlandırdığı Stenterello'dan daha gerçek, daha iğneli. Stenterello'yu güldürüden, operetten ve operadan gizlice üstün tutmayan tek Cornolu yoktur. Ama kun-

duracı-Stenterello bir savaş öncesi anısıdır. Milena ile Alfredo'nun Pierrot ve Pierrette* çifti geçen yıldan kalma. Bir çılgınlık yapıp Maskeli Büyük Basın Balosuna gittiler ve çiftler arası giyim yarışında altıncılığı aldılar. Bu yıl mümkün olduğu kadar çok gürültü edip koşmak için çocuklar, takma burun, takma bıyık ve ucuz karton maske takıp toprak düdüklerini, rengârenk borularını ve kastanyet niyetine tahta parçalarını öttürmeseler Karnaval sokağın çok açığından geçecekti. Kastanyet çalmakta Giordano Cecchi usta sayılır. Aynı uzunlukta iki sopayı sağ elinin işaret ve orta parmağının, orta parmağıyla yüzük parmağının arasına alıp Verdi'nin operalarındaki davul seslerini öyle iyi yapar ki, eskiden bu iş için para alan Ristori bile onu kutlamadan edemez. Bu yıl Giordano yüzüne bir Çinli maskesi taktı, Gigi Lucatelli de beyaz sakallı bir ihtiyar maskesi. Musetta, «burun-bıyık ve gözlük»le kendine bir avukat maskesi yapmakla yetindi. Bruno, kızkardeşi Piccarda'dan sivri, üstü yıldızlarla süslü, ardından uzun saç sarkan bir külâhı satın aldı. Bununla sihirbaz kılığına girmiş oluyor. Eni konu büyüyen, ama hâlâ çocuk Adele çok sade bir siyah maske takıyor, eski çağın Venedikli kadınlarına benzemek için de yüzüne bir ben oturtmuş. Böylece Çinli bir Venedikli kadınla evlendi; tanıdıkları nur yüzlü bir ihtiyarla bir avukattı. Sihirbaz da hayatlarını birleştirdi. Çinli maskesini çıkarıp Venedikli kadım dudaklarından öptü; temiz bir öpücüktü bu, ama pek de saf sayılmazdı. Sonra gelinin isteği üzerine, midesini bozduğundan yatağa düşen küçük kardeşi zavallı Palle Luçatelli ziyaret edildi. Çocuklar, attıkları konfetilerle hem ailelerini, hem de dostlarını yordular, sonra pencereden pencereye kuyruklu yıldızdan köprüler kurmak için evlerine çıktılar. Ama gece yağmur yağdı ve

* Pandomimlerin yüzleri pudralı, beyaz giysili, geleneksel kadın ve erkek tipleri.

köprüler yıkıldı. O gün Karnaval'ın son günüydü. Önceki gece Cornolular vahşiler gibi davranmamış olmak için, bir süre oturup tombala oynadıktan sonra Otello'ya uğradılar. 1926 yılı karnavalını gerektiği gibi yolcu etmek için iki-üç dans edildi, yenildi, içildi.

Karnaval ihmal edilse bile, Carême yortusunun* eğlentileri büyük ilgi görür. Corno sokağı Saint-Joseph bayramı için bütünüyle ayağa kalkacaktır.

Carême eğlentileri de, Floransalıların kendi özellikleriyle süsledikleri ulusal ve evrensel bir gelenektir. Carême'in ilk pazarından son pazarına dek sırayla her mahallenin panayırı vardır. Her panayır da nerdeyse meydanın ortasında gösteriler yapan palyaçolar, çadırları altında geleceği okuyan falcılar, ateş yutup kama sallayanlar, sihirbaz ve düşünceyi okuyan medyumlarla dolar taşar. Luna-park değildir bu, panayırdır... Ama inek ve kumaş satılmayan bir panayır. Bu panayırda ancak tatlı ve şekerleme satın alınır; eğlenilir de. Dizi dizi tezgâhlar iki kaldırım boyunca uzanır; bu tezgâhlar börek, koz helvası, peksimet, çifte kavrulmuş ve yoksul halkın kesesiyle ağız tadı düşünülerek yapımı kolay, tadı güzel ne varsa onunla tıka basa doludur. Amerikan fıstığı, badem şekeri, kuru üzüm, sepetler, arabalar dolusu biberiyeli ekmekler! Ve kâğıt helvaları!

Kâğıt helvası panayırın en güzel şeyidir. Hamuru herkesin gözü önünde yoğurulur ve pişirilir. Sıcak, kıtır kıtır yenir. Kalabalığı başına toplayan odur. Kâğıt helvası hava gibi, bir çeşit hamursuzdur; ama ağızda eriyen bir tadı, bir kokusu vardır. Arabalar sabah bununla doludur, ama saatler geçip kalabalık artmaya başladıkça, aşçıbaşının ateşte kâğıt helvası pişirdiği tezgâhların önünde kuyruklar uzar. Satıcılar beyaz giysilidir, büyük otellerdeki gibi başlarına aşçı

* Paskalya'nın ilk günü sona eren bir katolik bayramı.

takkesi geçirirler. Hepsi de Santa Brigida'nın* kendilerini seçtiğinden, her birine özel olarak bu yiyeceğin sırrını verdiğinden emin, bağıra çağıra mallarını över dururlar.

Carême yortusunun kaç pazarı varsa o kadar panayır kurulur, en büyükleri de 15 ve 25 marta rastlayanlardır. Bu günlerden biri pazara gelirse iki panayır birden kurulur, iki bayram birden kutlanır, ama eğlence yerlerinin fiyatlarıyla masraflar iki kat artar. Böyle zamanlarda Floransalılar takvime surat ederler. Çok eski bir imtiyazı bulunan San Gallo mahallesi, eski kapıların gölgesinde kurulan üç panayırı birden barındırır. Her panayırın zamanla atasözü halini almış bir anlamı vardır. San Gallo'da önce «öfkeliler»in, yani aceleci kişilerin, sonra da «meraklı»ların panayırı kurulur. Corno sokağında bile: «O kadar acelecisin ki, Carême'in pazarına benziyorsun!» «Senin gibi meraklılar ancak ikinci San Gallo panayırında görülür!» denir. Üçüncü panayır sevdalılar adına kurulur. «Gözlerinin içi güldüğüne göre üçüncü San Gallo panayırından geliyorsun demektir!» Dul bayan Nesi için geveze şöyle der: «Prato kapısındaki panayırın havasına bürünmüş!» Çünkü bu panayıra üstü başı düzgün, varlıklı kişiler katılır. Beşincisi «çarşılar» panayırıdır ve hepsinden az insan toplar. Çünkü bu panayırın kurulduğu Roma kapısı biraz uzaktır. San Frediano panayırı eğlentiyle geçen pazar günleri dizisini kapatır ve «yolsuzlar» panayırıdır. Bu söz ne anlama çekilirse çekilsin, panayıra pek kimsenin gelmediğini göstermez. Şehrin en yoksul mahallesinde kurulur, dolayısıyla San Frediano panayırında ne keyif eksiktir, ne de kavga. Tersine 25 mart günü yapılan, büyük alanda, Annunziata kilisesini çevreleyen varlıklıların otur-

* Santa Brigida, İtalyancada «brigidini» diye anılan kâğıt helvasını ilk yapan, bulan kişi diye anılır.

duğu sokaklarda, kemerlerin üstüne tüneyen meleklerin dalgın ve mutlu bakışları altında kurulur. Saint-Joseph günü de, belediyenin ister istemez kendilerine ayırdığı yerleri almak için gelen arabaların gürültüsüyle gün doğmadan uyanma sırası Santa Crocelilerindir.

Santa Croce panayırı, özellikle Cornoluların panayırıdır. Bu panayıra katılmamak şerefsizlik olur. 19 mart günü Revuar, Ozan'ın anısına dikilen anıtın tam karşısındaki koca bir tezgâhı mallarıyla kaplar. Bütün ailesini de, kendisine yardım etmeye zorlar. Clorinda buna dünden razıdır; ama Bianca, küçük hanımlığa terfi ettiğinden beri beyaz iş gömleğiyle badem şekeri tezgâhının ardında, üzerinde «*Herkesçe bilinen Seraphino Quagliotti müessesesi -badem şekeri kralı- bir alan bir daha alıyor*» yazılı kumaş bebeğin yanında görününce utancından ölür.

Panayır sabahın ilk saatlerinden gecenin geç saatlerine dek sürer. Öğleden sonra üçle altı arası en kalabalık saatlerdir. Kendine saygısı olan her Floransalı arkadaşları, dostu, ya da ailesiyle hiç olmazsa bir kere bu panayırda görünür, mahallesinde kurulan panayırın ötekiler kadar güzel, kalabalık, ilgi çekici olup olmadığına bakar. Bu saatlerde Corno sokağı, ancak Santa Croce panayırının kurulduğu gün görülen bir ıssızlıktadır. Maria ve Beppino Carresi, yeni evliler gibi kolkola çıkarlar. Maria köpeğini de almış, Beppino güzel havayı dikkate alarak hasır şapkasını giymiştir. Beppino'nun mide hastalığı geçmiştir; ya da, hiç olmazsa eskisi gibi bundan yakınmamaktadır. Karısını ihmal etmenin tehlikeli olduğunu da anlamıştır. Maria altı aylık gebedir; biçimsiz karnını, akla gelebileceği gibi gururla taşımakta, geçmiş serüvenini de geçici bir heves saymaktadır. Günahlarımız ve aynı zamanda avuntumuz olan geçici hevesler. Köpek, Otello'nun ke-

pengini indirmekte olduğu kömürcü dükkânına doğru onu sürükler.

— Panayıra gelmiyor musunuz? diye sorar Maria.

— Geliyorum tabii! Aurora giyiniyor da, diye cevap verir Otello.

Hava sıcak olduğu halde babasının kürkünü ve siperli kasketini giymiştir; bıyık bırakmaktadır. Otello'ya olgun bir adam, hareketlerine bir ağırlık ve bir kurnaz tüccar konuşması gelmiştir.

Perlascio'nun köşesini dönerken, Maria kocasına:

— Babasına benzemek için ne mümkünse yapıyor sanki, der.

Tam önlerinde, Borgo dei Greci'nin ucunda Santa Croce alanı ve tezgâhları, kalabalığıyla panayır uzanır.

Trenler bayram günü bile işlediğinden, Aurora, yalnız olan Clara'yla birlikte geldi. Tarifeye göre, şu sıra Bruno'nun lokomotifiyle Porretana'da bulunması gerekiyor. Sabırsızlıktan yerinde duramayan Palle, Adele, Musette ve Piccarda da yanlarında. Anneleri daha sonra, işlerini bitirdiklerinde gelecekler. Gigi ile Giordano'ya gelince, panayır günü kimse onları tutamaz. Şimdiden ikisi de hokkabazların marifetlerini seyredenlerin ön safındalar. Staderini de çocuklar kadar sabırsız; saatlerden beri Malcontenti sokağındaki meyhaneye kurulmuş şarap içiyor, kendisine yardım eden berber Oreste, Antonio Lucatelli ve çöpçü Cecchi'yle birlikte tanıdıklarına takılıyor. Az sonra, şarap bardaklarıyla kâğıt helvaları dolu masanın üstünde esaslı bir parti çevirecekler.

Güneş iyice alçaldığında, saat beşe doğru büyükanneler görünür; bunlar Fidalma, Luisa, Leontina, Gemma ve Semira'dır. Genç kızlar gibi keyiflenir, sokakta saçlarını son kez düzeltirler. Panayırın nasıl gittiğine bakacaklardır. Corno sokağında bir ölüm sessizliği hüküm sürer. Yalnız birkaç aydan beri nefes darlığı çeken Armanda, dışarı adımını atmayan

Nesilerin hizmetçisi ve Madam evdedir; Madam'a baktığı için tabii Liliana da. Bayağı insanlardan hoşlanmayan dul bayan Nesi de, her zamanki gibi gider Donay kahvesine oturur.

Saat beşte eğlenti doruğuna varır. Kâğıt helvası satıcılarının yüzleri, bağırmaktan kıpkırmızıdır. Palyaço Settesoldi günün en güç numarasını yapar; alnında, sonra burnunda, birbiri üstüne konmuş şişeleri taşıyan bir sopayı dengeler. Az sonra şişelerin çam sakızıyla birbirine yapıştırıldığı anlaşılacaktır. Güçlü Ursus bir vuruşta koca bir çiviyi santimetrelerce kalınlıkta bir tahtaya sokuverir. Sonra köprü kurup bu halde üç kişiyi ve koca bir kayayı taşır.

Madam Assunta, kubbesinin altında gelecekten haber verir; omuzunda mumyalanmış bir baykuş taşır. Omuzlarında ve kollarında sıçrayan papağanın seçtiği kâğıda basılı fallar sunan yalancı çingeneye karşı akıllı kişileri uyarır. Bunlardan başka on, yirmi, elli eğlence yeri vardır. Kulakları sağır edici haykırışlar, çağrılar; palavralar, kavgalar ve dostça bağrışmaların meydana getirdiği bir uğultudur panayır. Balon, kâğıt çelenk, çocuklar için boru ve akordeon satanlar iyice havaya kaldırdıkları rengârenk mallarıyla gidip gelirler. Ama hepsine tepeden bakan, upuzun değneklerin üstünde yürüyüp sırtında bağlı olduğu müessesenin ilânını taşıyan adamdır. Uzun süreden beri herkesçe tanınır ve Sinyor Palazzi diye anılır. Bir sigara yakması, bunun için de birinci kat pencerelerinden birini vurup ateş istemesi rica edilir. Bir sürü çocuk önünden ve ardından gider, bir insan seli onu çevreler, sonra arkasına dizilip adama yol açar. Herkes kâğıt helvaları, badem şekerleri ve koz helvalarını kemirerek çarpışır, itişir.

Bu hepsinin panayırıdır, keyif içlerine işlemiştir. Yaşadıklarını hissetmek istiyorlarsa sevinçlerini yaratmak zorundadırlar. Sabah asılan ve 23 mart günü Faşist Partinin kuruluş yıldönümü adına büyük bir nü-

mayiş düzenleneceğini bildiren afişten bakışlarını ayırmak, ürkütücü bir dehşetin çağrısını duymamalarına yeter. Ortalıkta güneş ve ilkbahar havası vardır, kilisenin siyah ve beyaz cephesi gürültünün kutsal yanına saygısızlık etmediği bir dekordur.

Ugo ile Gesuina da, bir araba dolusu portakal ve turfanda muşmulayla panayıra geldiler; tezgâh kurma izinleri olmadığından, verilen siparişe göre sağa ve sola gidiyorlar. Ama akşam olmadan bütün Corno sokağı, dudaklarında yapmacık bir gülümseme ve beyaz önlüğünden daha beyaz bir yüzle Bianca'nın ardında durduğu Revuar'ın tezgâhının önünden geçtiği gibi onların da önünden geçmiş olacak. Bianca, uzun süre ölümü çağırdıktan sonra ateşini düşürdü ve panayıra geldi; nedenlerini yakında öğreneceğiz. Müşterilere gülmekte, kırıtıp kibar davranmakta öyle cömert ki Revuar şaşıp şaşıp kalıyor. Görevi tezgâhın yanında durup kalabalıkta badem şekerlerinin uçup gitmesini engellemek olan Clorinda, Bianca'nm böyle davranması için gizli bir nedenin bulunması gerektiğini söylüyor. Yalnız badem şekerleriyle biberiyeli ekmeklere değil, üvey kızına da göz kulak olmaya kararlı. Saatlerden beri en ufak hareketlerini izliyor; zaman zaman telaşlı, zaman zaman da dalgın olduğunu sezdi. Tatsız bir düşünceyi kovmak istercesine elini alnında gezdirip içini çektiğini, sonra bakışlarıyla kalabalığı araştırdığını farketti. Derken saç diplerine kadar kızardığını gördü. O sıra matbaacı çocuk Gesuina'nın koluna girmiş, yaklaşıyordu. Oysa Clorinda, Staderini'ye göre kadın olan şeytana sağladığı üstünlükle öğünürdü -hemen bir haç çıkarmalı!- Mario ile Bianca arasında da dostça yakınlıktan öte bir şey bulunduğunu hemen anladı!

Bianca, yalnız kendisinde görülebilen bir kırmızılık ve utanç içinde; ama yüreği daha fazla çarpacak

yerde yatıştı, sanki bir kâbustan kurtulmuş ve memnun gibi. Artık öğrenmek istediği şeyi öğrendiğini, kadının Gesuina olduğunu sanıyor! Mario'nun Gesuina'nın kolunu nasıl tuttuğunu, delikanlının sıkıntılı, kadının mutlu halini görmek yeter! Daha fazlasını öğrenmenin gereği yok. Bianca ne yapacağını kestiremiyorsa, kıskançlık ya da kinden değil, nasıl davranacağını bilemeyişinden. Gesuina keyifli ve nazik; verdiği selâm içten, haber verip haber soruyor. Neyse ki, Clorinda cevap vermek üzere orada hazır! neyse ki kalabalık bir saat ve müşteriler itişip kakışıyorlar. Bianca bir an bile işten baş alamamış numarası yapıyor. Arabasıyla çok yakında bulunan ve genç kızı gördüğüne çok sevinecek olan Ugo'yu görmek için kendileriyle birlikte gelmesini teklif ettiğinde, para almak ve mal vermekle çok meşgul olan Bianca kibarca, ama ısrarla reddediyor. Mario hiç ağzını açmadı ve somurtuk görünüşünü değiştirmedi. Bir ara Bianca göz ucuyla ona baktı, Mario'nun da kendisini süzdüğünü gördü. Ama gözlerinin gri olup olmadığını bile söyleyemez artık. Clorinda ve Revuar ise emin. Pek yakında matbaacı kızlarını isteyecek! «Namuslu ve çalışkan» bir çocuk, hoşlarına da gidiyor. Quagliotti ailesi için eğlenti, bu yanlışlık üzerine sonuçlanıyor.

Uzaklaşırlarken Mario Gesuina'ya:

— Sanırım, Bianca'mn bu işi tevekkülle kabul ettiğini gördün, diyor; ama Gesuina cevap veremiyor. Bütün Corno sokağı onlara doğru gülmekte. Anneler grubu, Aurora, Clara, Otello ve çocuklara yetişmiş, kocalarını da meyhaneden alabilmişler. Kalabalıkta sık bir topluluk meydana getiriyorlar. Önce Aurora Gesuina'ya sesleniyor, Gesuina da teker teker bütün Cornoluları görüyor:

— Oh. Oh! Bütün Corno sokağı panayırda! Gelin de Ugo'ya bir merhaba deyin!

Ardından soruyor:

— Milena nerede?

Kızının acılarını kendine mal eden panayırın hiç eğlendirmediği Gemma:

— Geç vakitlere kadar sanatoryumda oturuyor, diyor. Alfredo'nun durumu kötüye gidiyor.

Ugo eski dostlarını kollarını açarak karşıladı ve Staderini'nin sinsice bir sözü üzerine hepsini kahveye davet etmek zorunda kaldı. Otello çabuk kurtuldu, çünkü önemli bir randevusu vardı: Ucuza kapatılabilecek bir parti kok kömürü sözkonusuydu. Mario da çıktı gitti. Hava kararmaya başladığından kadınlar da evlerinin yolunu tuttular; eğlentiye son kez göz atmak vekimbilir hangi köşeye giren çocukları bulabilmek için erkekler biraz daha kaldılar. Çocuklar, belki de yapılmakta olan kütüphane binasının iskeleleri üzerinde yazı - tura ya da iskambil oynuyorlardı. Carresiler de, insan denizinin içinde iki güvercin gibi yapayalnız gezinebildiklerine memnun, evlerine döndüler.

Ama onlar döndü diye eğlentinin sona erdiği sanılmasın. Yemek saatinden ötürü geçici bir durulma oldu, hepsi bu. Tezgâhların üstünde karpit lambaları yandı; en süslü tezgâhlarda çelenk gibi dizilmiş ampuller vardı. Settesoldi üçlü ölüm perendesi atmaktan yorulmamış; ateş yiyen boğazını serinletmek için ağzına şarap döküyor; çünkü daha eğlentinin dörtte üçündeyiz! Dokuzdan sonra kalabalık geri gelecek. Elektrik ışığı altında heyecan daha da büyük olacak. Bugünün şerefine, San Giuseppe baş rahibi kiliseyi geceyarısına kadar açık tutuyor; büyük mihrap ışıl ışıl, Adele gidip Meryem Ana'nın önünde dizçöktü ve Giordano Cecchi ile nişanlandığını ona itiraf etti. Annesinden, topuzunu çözüp saçını örmesini istemesinin nedenleri vardı. Ugo ile Gesuina arabalarını geri götürüyorlar; yemekten sonra panayıra seyirci olarak gelecekler. Ugo bilârdoda Mario'yu yendi, bir kere daha boy ölçüşmek zorunda. Gesuina fırsattan yarar-

lanıp kaşla göz arasında Bianca'yla konuşmak niyetinde. Bu arada da Otello'nun kömür hikâyesi var.

Otello'nun bahane ettiği kok kömürünün adı Liliana. Buluşmak için sözleştikleri yer istasyonun yakınındaki Melarancio sokağının köşesi. Amorino sokağı da pek uzak değil. İhtiyar Nesi'nin Aurora'yı götürdüğü gibi, Otello da Liliana'yı oraya götürecek. İlk gece Elisa da Bruno'yu Amorino sokağına götürmüştü. Dünya küçük, insanın kapanacağı dört duvarı bulmak için fazla kafa patlatması gerekmiyor. Otello babadan kalma kürkü çıkardı, başı açık; genç görünüşüne kavuştu ama yüzü, sanki bilerek takındığı o sinsi ve kendini beğenmiş anlamı bırakmıyor. Anası çok çabuk olgunlaştığını söylüyor:

— Ara sıra ürkütücü şekilde babanı hatırlatıyorsun! diyor.

Ama Otello bu kıyaslamaya karşı değil. Tombala oynadıkları sıra numara çeken kunduracı da aynı şeyi söylediğinde yüksek sesle şu cevabı verdi:

— Babamın kötü yanları vardı, ama çok da soylu yanları vardı. Ona benzediğim için mutluyum!

Bu soylu yanların ne olduğunu soran yok. Belki de tefeci yöntemleriyle çıkarlarını korumasını sağlayan açgözlülüğü sözkonusu? Belki metresi uğruna karısını bırakmasına yol açan bencilliği? Belki güç anlarda faşistlere yardım etmeye iten önsezisi? Bunların hepsinde Otello kendini görebilir, «ilke» dediği şeyler bunlar. Bunları öğreniyor, her gün daha büyük bir inançla bunları uyguluyor, öyle ki babasının düşünceleri onun düşünceleri oldu. Pişmanlığını geçirmek için başka ilacı yok; ölümüne sebep olduğu adama benzemek. O da kendine bir metres bulduysa iradesinden daha güçlü nedenlerle, itiraf edemediği her şeyde babasının eşiti olmak isteğinden.

Aslında Liliana'yı sadece arzulamıştı. Aylardan be-

ri onu gözlüyordu; haftada bir gün sütninenin yanındaki çocuğu görmeye gittiğinde onu izledi, elde ettikten sonra da yine arzuladı. Liliana kendini, basit bir kadının teslimiyetiyle Otello'ya verdi. Otello bu basitliği Aurora'da bulmayı boşuna ummuştu; Aurora'yla sevişmek gitgide basitliğini yitiriyordu. Liliana'nın yanında bir öpücükte öpücüğün tadı, bir okşayışta okşayışın hafifliği bulunduğunu, aşkın da hepsinin kendiliğinden tamamlanması olduğunu keşfetti. Aurora'yla sevişmek kaba bir tahrikten, bütün yeteneklerin yitirilmesinden, sonunda yenilip sersemlemiş halde karısına teslim olduğu bir düellodan başka şey değildi. Böyle bir sevişmeden bazı şeyler yitirmiş olarak çıkıyordu. Liliana onu bu aşağılık duygusundan kurtardı; ama genç kadını arzulasa da sevmiyor. Ona hakim olmayı seviyor; hakim olma gereğini duyuyor, Liliana da bu oyundan kaçmıyor. Bu nedenle, Madam'ın üzerinde kurduğu ve bir türlü aydınlatmayı beceremediği esrarlı baskıya rağmen buluşma yerinde Liliana'yı göreceğinden emin. Liliana, Otello'yu görmek için binbir kurnazlık buluyor, bu özgürlük saatleri de büyük korkulara mal oluyor! Otello'yu haftada bir görüyor, çoğu kere de Otello için kızına gitmekten vazgeçiyor. Bugün Otello, panayıra gitmek bahanesiyle Madam'dan kurtulacağına söz verdirdi ve saat altıda Marancio sokağının köşesinde buluşmak üzere onunla anlaştı.

Saat altı buçuk olmuş, Liliana hâlâ yok. Otello, kaldırım boyunca yürüyerek onu bekliyor; Liliana'yı uzaktan görebilmek için yolun ucuna kadar uzandı. Arka arkaya iki sigara tüttürdü. Eşikten bakarak Unita alanındaki barda bir kahve içti. Sanatoryumdan dönen tramvayın sahanlığında Milena'yı gördü. Kahve fincanını kaldırarak onu selâmladı. Alanda turistler, Santa Mario Novello önünde resim çektiriyorlar. Artık iyiden iyiye kuşkulu. Madam'ın baskısı bu buluşmaları gitgide belirsizleştiriyor, kısaltıyor; bir çözüm bulmak gerekli. İnsanın metresi olup da, annesinin di-

zi dibinden ayrılmayan bir genç kız gibi ondan kaçamak zevk almak saçma. Otello, Liliana'yı Madam'dan ayrılmak zorunda bırakmaya karar verdi. Ona bir daire tutacak, orada her gün diledikleri gibi, rahat rahat buluşacaklar. Alanda güvercinler atların bacakları arasında yerleri gagalıyor ve sıraya dizilmiş arabaların altında zıplayıp duruyor. Alandan bir otomobil geçiyor, hepsi havalanıyor: Bir kanat bulutu ve bu kanat bulutunun ardında, dizinin üstünü geçmeyen açık renk elbisesiyle Liliana görünüyor. Otello'yu görür görmez ona koşuyor, titreyerek boynuna atılıyor; sesi heyecanlı, soluk soluğa:

— Bir bilsen! Bir bilsen!

Otele varır varmaz, gözleri dalıp giderek kendini yatağa atıyor. Sevgilisine kollarını uzatıp:

— Bana yardım et Otello! diyor.

Otello onu boynundan, dudaklarından öpüyor. Ama Liliana kollarından sıyrılıyor, yatağa oturup anlatıyor:

— Ne kadar şaşkın olduğumu görmüyor musun? Beni dışarı çıkarmak istemediğinden haberin var mı? Kapıyı kilitledi ve anahtarı yastığının altına sakladı. Anahtarı alabilmek için onunla döğüşmek zorunda kaldım.

Kolunu göstermek amacıyla susuyor.

— Bak, koltuğumun altını ısırdı, hâlâ kanıyor. Anahtarı koparmak için ona vurmak zorunda kaldım. Neyse, soluğu kesildi de fırsattan faydalanıp kaçabildim.

Liliana yerinden kalkacak oluyor, Otello kolunu tutup onu dizüstü oturtuyor. Elbiseyi indirip kürek kemiğinin altındaki ısırığı ortaya çıkarıyor; dudaklarını yaranın üstüne bastırıyor; Madam'ın dişlerinin bıraktığı oyukların kıyısında hâlâ birkaç damla kan var. Ağır ağır emiyor damlaları, Liliana başını sevgilisinin omuzuna eğip mırıldanıyor:

— Dünyada senden başka kimsem yok; kurtar beni.

Otello, sarılıp öpmekle Liliana'ya karşılık veriyor:

— Bir daha ihtiyarın yanına dönmeyeceksin.

Akşam oluyor, odayı gölgeler kaplıyor. Sokakta bir şamata koptu; sarhoş bağırtıları onlara kadar geliyor. Otello kolunu uzatıp iskemlenin arkalığına asılı ceketinin cebinden bir sigara alıyor. Kibrit ışığı gözleri kamaştırıyor, Liliana yüzünü sevdalısının göğsüne gizliyor. Otello onun saçlarını okşayıp sigarasını içiyor. Kollarında bir dünya barındıran adamın huzuru, tatlı uyuşukluğu ve güveni var onda.

— Aurora'nın apartmanı gibi, merkezden ısıtılan ve havagazı bulunan bir apartmanda oturmak hoşuna gider mi?

Kendini hemen oyuna kaptıran Liliana:

— Kapının önünde paspası... diye devam ediyor.

— Telefon bile koydurabiliriz. Böylece istediğimiz zaman konuşmamız mümkün olur.

— Çok güzel ama hayal. Sen de evlisin ben de! diye karşı çıkıyor Liliana.

— Kocanın sana ne faydası var? Mektuplarına bile cevap vermiyor. Belki seni yeterince üzdüğünü anladı? Sana yazdığı son mektupta özgürlüğünü geri alabileceğini söylemedi mi?

Liliana, küçücük beyni ve savunma olanaklarıyla Liliana işte; cevap veriyor:

— Neden birbirimizi daha önce tanımadık. Ama ben o zamanlar bir hizmetçiydim. Sonra da bir sabıkalının karısı oldum. Yıllar boyu benim varlığımı farketmedin bile!

— Ya ben neydim? Küçücük bir çocuk. Hoşuma gitmeye başladığında seni farkettim işte.

— Madam bana doğru dürüst giysiler vermişti de ondan! Giysilerime âşık oldun! Ama Aurora'yı seviyorsun. Onu elde etmek için ne delilikler yaptın! Ben, Pontassieve'deki ailemin yanına döneceğim!

Yanağıyla Otello'nun göğsündeki kılları okşuyor.

— Seni seviyorum, diyor. Senin yanında kalabil-

mek için hakareti, anlayışsızlığı, mücadeleyi göze alırım; Aurora ve ötekilere karşı koyarım, beni yanında istediğin sürece seninle kalırım. Asıl korktuğum Madam. Corno sokağındakiler onun neler yapabileceğini düşünemiyorlar! Yüzünü görebilsen! Öfkelendiğinde gözlerini görebilsen! Hem sonra bir erkekle buluşacağımı anladı; o andan sonra da buluşacağım erkeğin adını öğrenmek için nasıl üstelediğini görmeni isterdim!

Otello izmariti atıp gülümsüyor:

— Nedir ki bu kadın? Umacı mı? Hayır! Yatalak bir ihtiyar sadece! Sana bağlandı, kendisinden ayrılmanı istemiyor. Hem sonra bütün bunlar onda gelip geçici hevesler. Önce Gesuina'ya tutuldu, sonra Aurora'ya, ardından da sana. Kendisine yardımcı olacak başka birini bulması yeter.

Liliana, hemen kurtarılmayı dilercesine Otello'ya sarıldı. Otello genç kadının ağladığını farkediyor:

— Peki ama, diyor, bu ihtiyar karının korkulacak nesi var? Birlikte cinayet işlemişsiniz gibi, ürkütüyor seni!

— Aşağı yukarı, diye mırıldanıyor Liliana. Aşağı yukarı! Buluştuğum adamın sen olduğunu öğrenirse hem beni, hem de seni öldürebilir.

— Yeter artık bu kadar esrar! diye bağırıyor Otello.

Elektrik düğmesini arıyor, ışığı yakıp:

— Hadi, her şeyi söyle! diyor. Sen tatlı bir kadınsın, ben, Nesi, ne şeytandan korkarım, ne de başka şeyden.

Gülümsüyor ama sesi karşısındakini boyun eğmeye zorluyor. Liliana, birden çok parlak gelen ampulün ışığından gözlerini koruyup yatağın ortasına oturuyor. Korku içinde, Madam'ın koruyucu kanadının altına aldığı kadınlara verdiği sırrı sevdalısına anlatıyor.

İtirafı sona erdiğinde Otello biraz olsun şaşırmış gibi; üst dudağını ısırıyor, vereceği kararı düşünen

birinin ciddi havasına bürünüyor. Sonra kollarını Liliana'nın omuzlarına sarıp:

— Kimseden öc alamaz, diyor. Sen bu işi bana bırak! Küçük parmağını bile oynatsa, ben onu gerektiği gibi haklarım! Onu bütün Corno sokağının önünde rezil ederim. Bu işin polisi ilgilendirmesi de mümkün.

Kalkıp giyindikten sonra da ekliyor:

— Sen yat, dinlen. Bu gece burada uyursun. Sana lokantadan yemek yollatırım. İşte, canın isterse içmen için sigara, oyalanman için de gazete. Yarın erkenden burada olacak ve sana en son haberleri getireceğim.

Liliana'mn üzerine eğiliyor, veda etmeden önce:

— Apartman elimizin altında, diyor. Borgo Pinto'daki; hâlâ Aurora'nın bıraktığı gibi. Kirayı ödemeye devam ettiğimi sana söylemedim.

Liliana kâbusları, aralarında yine de titrek bir umut ışığının parıldadığı karmakarışık düşünceleriyle başbaşa kalıyor. Bitkin; gözlerine vuran ışık başını döndürüyor, uyutuyor onu.

Bu arada da eğlenti son demlinde. Madam Assunta çadırını açtı, meslekdaşlarından birçoğu da onun gibi yaptılar. Ateş yiyen alanın en karanlık köşesini seçti; meşale daha iyi parlıyor, daha çok insan çekiyor. Gösterisi tılsımlı bir ayin anlamına büründü, seyirciler rahatça ellerini ceplerine atıyorlar. Palyaço Settesoldi çizgili dar giysisiyle bol pantolonunu çıkardı -yüzü yine boyalı- istek üzerine son ölüm perendelerini atıyor; ama yorgun, ikinci taklada ayaklarının üstüne düşüyor. Kardeşi Panico gerekli eşyaları bavula doldurdu bile. Sinyor Palazzi ile birlikte, dışarıda asılı tarifede görülen «Salçalı Ezme» ve jambonlu bezelye yemek üzere gidip Malcontenti sokağındaki meyhaneye oturacaklar. Sinyor Palazzi, yüksek tahtalarından yoksun, daracık ceketi içinde çok gülünç

ve ufak tefek. Lokantacı kaldırım boyunca da fazladan masa dizmiş, kalabalık ve canlılık yok değil, eğlentinin son perdesi özellikle kafayı çekmek, şarkı söylemek ve masum şakalar yapmakla geçiyor.

Aileler çekildiğinde eğlenti belirli bir ölçüde kafayı çeken ve kâğıt helvalarını Chianti şarabıyla ıslatanların oluyor; şarap Chianti değilse bile efkâr dağıtan ve neşelendiren bir kırmızı sıvı. Eğlenti şarkı söyleyip gitar çalarak çığırtkanlık etmek, ya da en son dansları -çarliston, şimi, figürlü tango ve ebedî vals- yaparak bacaklarının uyuşukluğunu gidermek isteyenlerin. Santa Croce alanı şimdi, herkesin elini kolunu sallayarak girebileceği, havadan duvarlı ve yıldızdan tavanlı bir balo salonu. Giacomo Puccini orkestrası, düzenle bir sıraya oturmuş mandolin ve gitarcıdan kurulu. Alan çiftlerden, kahkahalardan, tatlı sözlerden ve şarkılardan bir kasırga. Zaman zaman biri elinde şapkasıyla kalabalığı dolaşıyor, orkestranın gırtlağını ıslatacak şarapla yiyeceği kâğıt helvası ve tuzlu bademi sağlamak için gereken parayı topluyor. Eğlenti böylelerinin, bir de bu gecelik aileleri tarafından dizginleri bırakılan sevgililerin. Ortalıkta birkaç kere döndükten sonra yapılmaktaki kütüphane binasının ardına, yandaki yolun çınarları altına çekiliyorlar. Geride ışıl ışıl eğlenti, karşılıklı sözler verilip öpüşülüyor. Aydınlatılan mihrabın tepesinden, bildiğimiz nedenlerle aziz olmadan önce herhalde payına düşen çılgınlıkları yapan ihtiyar Duger eğlentiye doğru bakıyor. Elinden gelse belki de şerefine kafayı çekenlerle bir yudum Rufina içmek, bir kâğıt helvası yemek ya da Revuar'ın gevreklerinden birinde dişlerini denemek için çerçevesinden kopup gelecek!

Şekerleme kralı bugün iyi iş gördü. Gelen paradan ve on sekiz yaşının canlılığını yeniden kazanmışa benzeyen kızından memnun. Herhalde matbaacı çocuğa sevdalı olduğu için böyle keyifli, diye düşünüyor. Ugo ile Gesuina Revuar'a görmeye geldiler.

Bianca'yı da alıp dansa götürdüler. Mario onlarla yemeğe çıkmadı. Gesuina nedenini bilip bilmediğini Bianca'ya soruyor. Ama Bianca, alaycı ve kayıtsız bir sesle, Mario'nun sırlarını kendisine söylemediği cevabını veriyor!

— Sevdanın ne olduğunu öğretebilene söylüyor sırlarını. Benim, bu işi ona öğretecek kadar tecrübem yoktu tabii!

Dokunaklı olmaya çalışan acı bir gülümseme var yüzünde. Gesuina diretecek gibi olunca Bianca öfkeleniyor:

— Rica ederim! Yeter artık!

Kendisini dansa davet eden Ugo'nun koluna giriyor.

Dansederken Ugo ona göz kırpıyor:

— Göreceksin Bianchina, Mario sana sandığından da çabuk dönecek...

— Hele siz, lütfen susun! deyiveriyor Bianca.

— Hele ben mi? Niçin?

Bianca ne diyeceğini şaşırıyor. Mario'nun Gesuina'nın sevdalısı olduğundan emin, tabii bundan Ugo'ya söz edemez!

Ugo beline yapışmış, gücü kesilene kadar döndürüyor, sonra da kulağına:

— Mario altın gibi çocuk! diyor. Bunu sen de benim kadar biliyorsun!

Mario altın gibi bir çocuk, Partinin bütün bölgede gençlik kuruluşunu örgütlemekle görevlendirdiği en iyi arkadaşlarından biri. Ama Ugo ve Parti, yoldaş Mario Parigi'nin gizli duyguları hakkında ne biliyor? Bir adam sevgiyi aradığı, bulduğu, koruduğu zaman yalnızdır. Aşkını koruyan bir adamdan toplum hiç zarar göremez. Hem doğru yola girdiğinden eminse, hata ve acılar arasında mutluluğu sonuna kadar götürmeyi Mario'ya Parti öğretti. Bianca bir gençlik hatası, bü-

yümekte olan çocukların oynadığı saf bir güldürüydü; Milena aşkın ta kendisi.

Bu akşam ikisi de beklendiklerini unuttular. Milena annesi, Mario da dostları tarafından. Ağaçlıklı yolda geziniyorlar; orkestranın yankıları onlara kadar ulaşıyor. Zaman zaman bir fenerin altında durup uzun uzun, sessiz bakışıyorlar. Bakışları birbirini sorguya çekiyor, birbirlerini arıyor, keşfediyorlar. Karşılıklı anlayış istiyorlar birbirlerinden. Ama ikisi de kendilerini günaha götürecek ya da günlük sevgi saldırısından vazgeçmeye zorlayacak hareketi yapamaz, cümleyi söyleyemez; dolaşıyorlar, el ele tutuşuyorlar; birbirlerinin parmaklarını kıvırana dek sıkıyorlar. Bugün Milena'nın eli daha az direniyor; kabul ettiğini hissettiren bir yumuşaklıkla elini Mario'nun avucuna bıraktı. Bu birkaç saat içinde -güneş ufukta alçaldı, sonra battı, sokak fenerleri yandı ve tepelerden hafif bir esinti geldi- aylardan beri tartıştıkları sorunları gerek kendi ve gerekse Mario için yeniden ortaya atmak istedi. Aynı cevapları doğrulamaktan başka yapacak şeyleri yok. Sonunda başı hafifçe yana eğik, bakışları gökyüzünde, bir çınar ağacına yaslandı, Mario ona bakıyor. Milena:

— Neden seni itmiyorum? dedi. Beni kendine çekiyorsun. Ne insanların yargısından, ne de Alfredo'nun acısından ürküyorum, oysa bu acının bir suç gibi tüm ağırlığıyla üstümüze çökeceğinden haberim var. Kararsızlığımı devam ettiren tek şey bir şüphe: Hayatımın akışını hiçbir şey durdurmasaydı, hâlâ dükkânda kasanın ardında olsaydım yine peşinden gelmek için her şeyi bırakabilir miydim? Sen hayır cevabını veriyorsun; hayır, çünkü o zaman değişik bir Milena'ydım ve yollarımız birleşmeyecekti. Oysa ben hep aynı Milena'yım, yüzüm değişmedi.

— İçten değiştin; bunu sen de kabul ediyorsun.

— Demek başlangıçta birbirimiz için yaratılmamıştık. Duygumuz felâketten doğdu. Korkarım bu fe-

lâketi hayat boyu sürükleyemeyeceğiz. Tam tersine, eski Milena'nın seni bugün dinlediğim gibi dinleyebileceğini düşünsem yaşamımızdan neşenin eksik olmayacağına da güvenebilirdim. Çünkü mutluydum o sıra biliyorsun! Şimdi Clara'nın mutlu olduğu gibi. Güç anlarda bile hep mutlu olacağı gibi.

— Gözlerini kapalı tutan ve açamadığı için açmayan, kendi ufkuyla yetinen biri gibi mutluydun. Evet, tıpkı Clara gibi... Ama hayatında yapmacık bir yan varsa o da geçmişte kalan yaşantındır, bugünkü değil. Aynı şey benim de başıma geldi, biraz değişik olarak tabii. Senin Alfredo'ya karşı duyduğun derin sevgiyi ben Bianca'ya duymadım. Alfredo, hayatının kör olduğun dönemine ait. Onunla kalabilirdin, hatta hayat senin için belki daha da kolay olurdu; sarsıntısız bir hayat. Ama şimdi, bir şey görmemiş gibi davranamazsın. Birbirimizi sevmeyi öğrendikçe sevinçler de gelecek. Bencillik mi bu? Kabul. Yine de aşk -seni seveli beri bunu biliyorum- aramızda tadını çıkardığımız bu şeyi dışarda dengelemek için, bize daha cömert olmayı öğretiyor. Son zamanlarda ne kadar da değiştiğimi biliyorsun! Düşündükçe, Masist'in gözümü açtığı ölçüde büyüyen sana duyduğum sevginin bir rastlantı olmadığını anladım... O gece, Masist'in ölüsü önünde seni sarsan titremeleri durdurmak istercesine kollarımda sıkışım kendi titrememi durdurmak içindi. O zaman senin ve benim bir tek şey olduğumuzu; artık Bianca'yı da, başka bir kadını da öpemeyeceğimi anladım.

Milena, bir düşten uyanırcasına:

— Ben de! diye bağırdı.

Mario'ya biraz daha sokuldu, elini aradı:

— Beni ürküten de bu; ardımızda ölümü sürüklüyoruz!

Sonra aşkına boyun eğip alnını Mario'nun göğsüne dayadı ve mırıldandı:

— Artık seni tanımayı öğrendim; her şeyin ho-

şuma gidiyor, sende olan ve olmayan her şey. Şimdiki acılarına, seni bekleyenlere yenilerini katmaktan korkuyorum.

— Tam tersine, onlara katlanmakta bana yardımcı oluyorsun? Hem sonra beni bekleyen acılar neler? Masist'in öcünü almak bir acı değil!

Şimdi yol boyu yürüyorlar. Dallarda ilkbahar yaprakları hışırdıyor. Düşünceleri artık atbaşı gidiyor, kuşkularını, umutlarını, inançlarını birbirlerine tekrarlıyorlar. Milena:

— Yapılmakta olan evin duvarı altındaki ilk konuşmamızı hatırlıyor musun? diye soruyor. O sıra bir yer sarsıntısından kurtulan ve her şeyini yitirdiğini görerek yıkıntıların arasında doğrulan biri gibiydim. O güne kadar pamuklar içinde yaşamıştım. Anlayamayacağımdan değil, anlamak istemiyordum; okuduğum bütün kitaplar birtakım hikâyeler anlatıyordu; başka bir hayattan gelen hikâyelerdi, benim hayatımdan değil kitaplarınkinden. Susması ve her şeyi büyüklere bırakması gereken bir çocuk gibiydim. Anamın ellerinden kocamın ellerine geçtim, bırakıyordum beni yönetsinler. Alfredo'nun başına gelen kazadan sonra birden tek başıma ilerlemem gerekti. Dükkânı yürütmeyi düşünmek, annemden ve Alfredo'dan her şeyi gizlemek, çok bir şey değil, diyeceksin. Ama bana öğrettiklerinin hiçbirinin işe yaramadığını gördüm. İkisi de bana ihanet etmiş gibi geldi. Çok ağır bir söz bu, ama o sıra hissettiklerimi anlatıyor. Sonra onları yeniden sevmeye başladım ama eskisi gibi değil. Nasıl demeli, bir koruma duygusuydu. Onları çocuk gibi görüyordum. Canlarını acıtmamalarına, yollarına ektikleri taşları yani önyargılara, korkulara, kendi kendilerine yarattıkları felâketlere çarpmamalarına dikkat ediyordum. Hayatın kötü yanını keşfediyor ve her şey bana çirkin geliyordu. Hatırlarsan, sana canavarlardan ve umacılardan söz etmiştim. Henüz toparlanmamıştım ama kendi kendimi aldatmamaya da karar

vermiştim, hayatım boyunca da bu karardan dönmeyeceğimi umuyorum. Biraz daha geçse bir aşırılıktan öbürüne düşüyor, şüpheci oluyordum; sana rastlamasam hiçbir şeye inancım kalmayacaktı.

Yürekten sorulan bir soruyla cevabını andıran sessizlik, bir an itirafları kesti. Sonra Milena devam etti:

— Beni tutan acı çekme korkusu değil, biliyorum, sadece acıma. Ama bu acıma borcunu ödemek zorundayım; hâlâ yalan söylüyordum, anlıyor musun? İçtenlikle davranmak için şüpheci olmak gerekli değil.

Sesi düşüncesini yansıttığından sakin, düşüncesi gibi kendinden emin bunları eklediğinde:

— Seni ne kadar seviyorum Mario bilsen! Sus. Bunu ilk kez içimden geldiği gibi söyleyebiliyorum. Ama iyileşmedikçe Alfredo'yu bırakamam. Günün birinde pişmanlık duymamızı istemiyorum. Bekleyebilecek kadar genciz. Yalansız dediğimiz insanlar gibi beklememiz gerek. Alfredo'yu aldatırken, aldatmış ya da aldatacakken, yanımda acı çektiğini, bana bağlandığını, umut beslediğini görmemem gerek.

Mario, Milena'nın elini acıtıncaya kadar sıktı.

— Bütün bunları konuştuktan sonra, artık bin bir şeyden söz edebiliriz, dedi.

Sonra sustular, kalabalık yollardan kaçınmaya bakarak el ele yürüdüler ve evlerine döndüler.

Milena her türlü şüphenin öylesine üstünde ki, Mario'nun kolunda her gece Corno sokağına dönse kimse diyecek şey bulamaz. Clorinda'nın deyimiyle Milena «bir erdem aynası». Ama şehre ve dünyaya yayılmış sayısız Clorindaların düşündüğü anlamda değil.

20

Dostlarımız Corno sokağını allak bullak buldular. Giordano Cecchi, olayı onlara da haber vermek için

hızla koşarak geldi. Çocukların keyifli heyecanıyla:

— Madam! Madam! diye bağırdı.

Cornolular ağustosböcekleri gibi vızıldıyorlardı, içlerinde en susmak bilmeyen de Staderini'ydi sanki. Bir saat önce çöpçü, berber ve inşaat işçisiyle birlikte panayır dönüşü işareti o vermişti. Daha önce de belirttiğimiz gibi, kadınlar kocalarından evvel varmışlardı evlerine. İçeri girerlerken, başlarını gökyüzüne kaldırmadan birbirlerine iyi geceler dilemişlerdi. Karı koca Carresiler, çocuklarına takacakları adı ta merdivene kadar tartışmışlardı. Ama onların düşünceleri yeryüzündeyse, Staderini Saint Joseph'i bol bol Chianti ve Rufino kadehiyle şereflendirmişti. Şarap da kelimenin her anlamıyla insanı yücelten bir şeydi. Staderini «Yüce Atamız Nuh Peygamber» adına bir şarkı söylerken arkadaşlarının kollarına tutunuyordu; gecenin başlangıcında bütün sokak onlarındı. Sıvalarını yitiren evleri, Clorinda'nın pencere önünde unuttuğu çamaşırı, kedileri ve saçtan helâ bölmeleriyle onları karşılıyordu. Perlascio'nun köşesindeki fener her zamankinden erken yandı, Staderini beresini çıkararak onu selâmladı; biraz sarhoştu; başını gökyüzüne kaldırıp saygısızca bağırdı: «Ve ışık oldu!»* Evet, ışık ama onu susturan ve bir yıldırım şiddetiyle duvara vuran bir şey daha. Staderini Madam'ı görmüştü! Madam'ı görmek olağanüstü bir şey sayılmazdı; çünkü bir süredir sağlık durumu iyi gidiyor ve geçmiş günlerdeki gibi sokağa göz atmayı küçümsemiyordu. Ama ona, Staderini'ye dik dik bakan, bir türlü bırakmayan, kül eden Madam'ın şeytansı görüntüsüydü.

Kunduracı haykırdı; bu arada arkadaşları da balkonunda duran Madam'ı keşfetmişlerdi; çığlığı duyan kadınlar pencerelere çıkıp onu gördüler. Staderini'nin müştü, ama bütün Cornolular delice bir nefretle dolu gördüğü içtiği şarabın da etkisiyle onu iki kat ürküt-

* Ahdi Atik, 1. Bap.

bu bakıştan yılmışlardı. Madam'ın yüzü umutsuz bir öfke içinde donmuştu. Başı omuzlarına gömülüyordu, yüz çizgileri allak bullaktı, kara göz çukurlarının dibindeki gözleri öfke ve umutsuzlukla parlıyordu. İki eliyle duvarlara tutunuyor, parmakları taşı yarmak ve aynı zamanda bütün gövdenin atılımını sağlamak istercesine geriliyordu. Göğsü pencerenin dışına çıkmıştı; durup avının üstüne atılmaya hazırlanan yırtıcı bir hayvandı sanki.

Cornoluların ilk düşüncesi Madam'ın pencereden atlayacağı oldu. Kadınlar onu bu cinayetten vazgeçirmek için zavallıya sofuca yakarılar yönelttiler. Kaçınılmaz sonun bekleyişiyle pencerelerinde durmuş, yüzlerini kapayıp haç çıkarıyorlardı. Anneler çocukları bütün güçleriyle içeri itiyorlardı. Birkaç saniye süren acı bir sessizlik oldu: Gözler o pencereye dikilmiş, gırtlaklar kurumuş, soluklar kesilmişti. Leoni sokağından bir tramvay geçti; gümbürtüsü uzak ve bilinmeyen bir dünyanın yankısı gibi geldi. Madam heyecanı, kuşkuyu arttırarak hareketsiz duruyordu. Ürkütücü bir pozda donup kalmış heykeller gibi hiç kımıldamıyor, ama bakışında şimşekler çakıyordu. Aurora bir kez daha bağırdı: «Bunu yapmayın Madam! Bana cevap verin!» Birden seslerine kavuşan ötekiler aynı yakarıyı tekrarladılar.

— Meryem Ana'yı düşünün! diye ekledi Gemma.

Hem bunakça, hem de çocuksu korkusunu atlatıp toparlanan Fidalma:

— Çocukluk etmeyin! diye bağırdı.

Ardından Leontina ve merdivende rastladığı Clara'yla, Aurora aşağı iniyordu.

— Geliyorum Madam! diye sesleniyordu Aurora. Liliana evde yok mu? Nerede?

Madam'la aynı binada oturan Beppino Carresi sahanlık penceresinde göründü ve:

— Kapısı kapalı, dedi. Kırmak gerek? Biri yardımıma gelsin.

Staderini sonunda kendini toplamıştı; şarapla birlikte korkusunu da sindirdi. Fikrini söyledi ardından:

— Kapıyı zorlarsanız o an kendini aşağı atar! Kadınlar, bir çarşaf getirin!

Semira çamaşır dolabına koştu, sonra pencereden çarşafı attı. Staderini havada çarşafı yakaladı, güçlükle açtı, bir ucundan tuttu ve öbür üç ucunu berbere, çöpçüye ve inşaat işçisine verdi. Böylece bir güvenlik ağı kurmuş oldular. Maria Carresi bir demir çubuk ve bir çekiçle yetişmişti. Kocası, Aurora ve Leontina kapıyı zorladılar. Sokakta kalanlar en korkulu anları o sıra yaşadılar. Dört erkek, gövdenin nereye düşebileceğini hesaplayarak gidip geliyorlardı. Gigi ve Giordano analarının elinden kurtulmuş, merak ve korkuyla ürperiyorlardı. Piccarda ise ağlamaya başlamıştı; görüntü onu çok etkilemişti. Mutfağa kapatılan Maria'nın köpeği havlıyordu.

Madam bir parmak bile kıpırdamıyordu. Heykel gibi sessiz ve hareketsiz, saldırgan halini ve umutsuzca sokağa dikili bakışını değiştirmiyordu. Derken, parmaklarını yeleğine geçiren Ristori göründü, kılıksız ve sıkıntılı bir hali vardı. Herkesi küçümseyen bir gülüşle:

— Ya bu iş üç, dört saat sürerse? Bana kalırsa Madam'ın başına bir kaza geldi!

Sonra çarşafı tutan erkeklere döndü, şüpheci ve alaycı haliyle:

— Grandük'ün itfaiyecilerine benziyorsunuz! dedi.

Bu arada kilit kırılmıştı, başta Aurora, kurtarıcı grup odaya daldı. Madam'ın ellerini pencereden ayırmak için Beppino, Aurora ve Leontina'nın bütün güçlerini birleştirmeleri gerekti. Isırıyor, tekme atıyor, insanlık dışı böğürtüler, sırtlan ulumaları koyvererek debeleniyordu. Salya akıtıyor, gözleri parlıyor, bir kırmızı halka gözbebeklerini çevreliyordu. Birden kendini bıraktı. Gövdesi yumuşak, kurtarıcılarının ellerine terkedilmiş bir şey oluverdi. Dudaklarında nefret dolu bir anlam belirdi, ama bakışı değişmedi. Arka

arkaya sorulan sorulara hiç cevap vermeden, yatağa kadar götürülmesine ses çıkarmadı.

Şimdi Cornolular odayı dolduruyorlar; korku geçtiğinden, çoğu merakla Madam'ın dairesini karıştırmaktan başka şey düşünmüyor. Efendi'nin yatak odasını karıştıran köleler, saraya dolan ayak takımı, Tapınağa saygısızlık eden kâfirler bunlar. Öfkeli ve güçsüz Tanrıça, Madam oturmuş, onlara kızgın ve açıkça nefretle bakıyor. Kilerin yerini keşfeden, Oreste gevşek itirazlarda bulunurken lacryma-christi içerek kendine gelen Staderini'yi görmese de genel kargaşalıktan yararlanıp konsolun üstündeki süs eşyalarını eni konu hırpalayan Giordano Cecchi ve Gigi Lucatelli'yi farkedebiliyor; Adele'nin aynada kendine baktığını, Maria Carresi'nin koltukların kadifesini okşadığını görüyor. İnşaat işçisi Antonio pencereye çıkmış sokaklarla arasındaki uzaklığı hesaplıyordu.

— Nefis bir uçuş yapacaktı? diye bağırdı.

Aurora'nın gözü Madam'dan başkasını görmüyordu. Luisa ve Fidalma'yla birlikte onun yanındaydı. Büyük bir tehlikeden kurtulan insanlara yapıldığı gibi, kutlama sözleriyle deliler ve çocukları yatıştırmak için söylenenleri mırıldanıyorlardı. Şimdi Antonio daha iyi inceleyebilmek için resmi duvardan indirmişti; asma köprüyü tanıyor ve elini resmin üstünde gezdiriyordu. Çocukların her birinde birer dürbün, pencereye çıkmış dışarı bakıyorlardı. Yatak örtüsünün saf ipekten olup olmadığını anlamak isteyen Semira bir ucunu yokluyordu. Çöpçü utana sıkıla duvarlardaki altın yaldızlı zambağa dokunuyordu. Derken elinde şarap dolu, ayaklı bir kadehle Staderini göründü; kendini toparlaması için Madam'a içirmeyi kafasına koymuştu. Yanındaki berber, Madam'la dalga geçer gibi hafifçe eğilerek selâm veriyordu. Öyle ki Madam tokat ya da gözdağını andırır bir hareket yapmaktan kendini alamadı ve bütün gövdesi sarsıldı. Burun delikleri büyüdü, yüzündeki kıkırdaklar cılk et gibi gerildi; göz-

lerinde daha da artan bir öfke parıldadı. Aurora Madam'ın tercümanlığını yaparak annesi ve Fidalma'nın desteğiyle Cornoluları dışarı çıkmaya razı etti. Madam'ın dinlenmeye ve sessizliğe ihtiyacı vardı. Hepsi teker teker çekildiler; ama Staderini, bardağı konsolun üstüne bırakmadan önce içindekini bir dikişte boşalttı. Bir süre sonra Leontina, çocukların elinde unutulan dürbünleri geri vermek için özürler dileyerek dönmek zorunda kaldı.

Merdivenden inerken, Cornolular birbirlerini sorguya çekiyorlardı:

— Pencereden atlamak istiyor muydu, istemiyor muydu?

— Bir umutsuzluk anı; çok uzun zamandır hasta!

— Karar veremezdi! En kötü şartlarda da olsa, hayatın o kadar çok umut parıltısı var ki!

— Kaza mı? Madam bir genç kızdan daha atik ayol!

— Atik mi? Deli demek istiyorsun, evet!

— Ya Liliana?

— Herhalde kızını görmeye gitti.

— Genellikle pazarlardan başka gün gitmez.

— Liliana'yı panayırda da gören olmadı.

— Kuşkusuz, kendine bir dost bulmuştur! (Bu kez konuşan Staderini'ydi.)

— Liliana ancak orak kadar doğrudur.

— Kocası da boynuzlanmayı hak etti.

Fidalma, saf saf:

— Ama Madam hak etmiyordu doğrusu! dedi.

Bir süreden beri gece gelip çatmıştı ve Corno sokağı olayın heyecanıyla yaşıyordu. İnsanlar pencereden pencereye, kapıların eşiğinde konuşmaya devam ediyorlardı: «Ya Madam kendini pencereden atsaydı!», «Liliana da dönmüyor!», «Artık Madam'a göz kulak olmak için yanında hep birinin bulunması gerekli». San Giuseppe yortusu yemeğinin tencereleri ocak üstünde tekrar tekrar kaynayabilir!

Giordano Cecchi ile Gigi Lucatelli:

— Madam... diye başladılar.

Ama Staderini sözlerini kesti. Madam'ı pencerede ilk o gördüğüne göre olayı anlatmak da kendisine düşüyor.

Aurora ile annesi, Liliana'nın dönüşünü beklemek üzere Madam'ın yanında kaldılar. Sonra Madam bir el işaretiyle Lusia'yı yolladı, şimdi Aurora ile yalnız. Pencereler ve kepenkler kapalı; Aurora bir tek başucu lambası yaktı; hastayı yatıştırmak için elini avucuna aldı. Gerçeği sezen tek kişi Aurora; Liliana kaçtı ve Madam ölümü isteyecek kadar sarsıldı!

Bunu anlamak için Aurora'nın, Madam'la olan eski yakınlığını ve o sıralar Madam'ın kendisine sorduğu soruyu hatırlaması yetiyor; ne Madam'ı yargılıyor, ne Liliana'yı; yalnız bu tür hikâyelerin «gerçek bir aşk gibi» acı sonla bitmesine şaşıyor.

En içten sesiyle:

— Bu kadarcık şey için kendinizi öldürmek mi istiyordunuz? diye soruyor.

Madam hoşgörülü bir gülümseyişle yüzüne bakıyor, ama cevap vermiyor. Gereksiz, diye düşünüyor. Hem çok büyük yorgunluk olur. Diş etleri şiş gibi! Hayır, boğazındaki yara değil, başka şey. Sanki ağzı yiyecek dolu, daha doğrusu dondurma. Çocukken kaşık kaşık yedirilen dondurmadan. Aurora dahil, insanlar ne kadar gülünç ve adi! Dar görüşlü! İğrenç! Kendi bayağılıklarını, korkularını ona yüklüyor ve pohpohladıklarını sanıyorlar! Erkekler konusundaki uzun tecrübeleri bunca iyilik altında yatan gizli şüpheciliği ona açıklamasa, bu akşamki tavırları onu uyarmaya yeterdi! Demek kendini öldürebileceğine inandılar. Verdiği bunca sarsılmazlık, erkeklik delilinden sonra? Hayata bağlılığının bütün delillerinden sonra? Bu, Corno sokağının er ya da geç hesabını vereceği bir küfür!

Mücadeleden vazgeçenler ancak hayata ayak uyduramayanlardı. Sanki Corno sokağı Madam'ın suratına küfretmiş gibi. Öc alma fırsatı eksik olmayacak nasılsa. Sarhoş bir kunduracının bağırması herkesin bir ağızdan ona katılmasına yetti! Hem pencereden atlamaması için ona yalvarırlarken küçük ruhlarının rahatından başka şey düşündükleri de yoktu. Tıkındıkları kâğıt helvalarının heyecandan gırtlaklarında kalmasından korkuyorlardı! Bencillik bu, insanoğlunun ikiyüzlülüğü! Az önce yüzleri bununla kaplıydı, bundan bir bayrak yapmışlardı, bir çarşaf!

Madam ihtiraslı bir yaratık; kendini evrenin merkezine oturtmuş. Hareketleri ve düşünceleriyle ülkeyi yöneten diktatöre yeterince benziyor. O da hayatını keyfine ve özel durumuna göre düzenlemiş; biri ya da bir şey yoluna çıktığında sorunu nesnelleştirmekten yoksun. Kendini hep cömert ve doğru, hep ihanete ve hakarete uğramış sayıyor. Dolayısıyla da intikam onun yasası. Hayatı hep buna benzer adalet çağrılarıyla dolu. İlk hakaret eden, yaralayan kişinin kendisi olabileceği aklına gelmemiş. Dünyayı ikiyüzlülük ve bencillikle suçluyor, dönüp kendine hiç bakmamış. Vicdanı yok mu öyleyse? «Herkesin görebileceği kişi olduğundan» geçmişinin tüm izlerini silecek kadar kendini seviyor. Gününü öylesine dopdolu yaşıyor ki, her sabah yepyeni ve bakire doğuyor sanki, gizlice kendini ölümsüz sayıyor belki. Yıllar öncesine dönüp yeniden genç gövdesine, altın çağının görkemine kavuşacak belki?

Şimdilik elle tutulabilecek bir nefret duyuyor. Cornoluları bırakıp Liliana'ya döndüğünde daha da artan, «kramp» adını verdiği tüm gövdeyi öfkelendiren bir gerilim. Çünkü onu bütün dünyadan nefret duymaya, yok etmeye iten Liliana'yı yitirdiği düşüncesi. Oysa Liliana'nın kendisi, Madam'ın kafasında sağlamlığı olmayan bir şekil. Aslında ona acı çektiren yenilgi; gırtlağını kurutan ağzındaki bu soğuk, acı toz, yenilgi. Madam emretmeye, dileği üzerine emrine giren dün-

yayı döndürmeye alışkın; kendini dizüstü çökmüş, acınacak bir şey olarak görmeye katlanamaz. Bunun üzerine Liliana'yı elinden alana karşı içinde büyük bir nefret uyanıyor ve bu nefret bütün Corno sokağına, tüm dünyaya beslediği nefrete karışıyor.

Yine de savunma gücünü azaltan ve yenilgisinin önemini arttıran yeni bir şey var. Bugüne kadar manevî yönden kendini güçsüz hissetmemişti hiç; tam tersine, bugün, uzun bir süre için onu neredeyse teslim olmaya iten yepyeni bir duyguyla karşılaştı. Ağlamadı, çünkü böyle bir şey yaradılışında yoktu; tıpkı hayvanların yaradılıştan konuşamamaları gibi. Oysa belli belirsiz bir duygu, gözyaşlarıyla rahatlamasını sağlamaya çalışıyordu. Gerçekten yeni bir şeydi bu! İlk kez kendi içine büzüldü, yaşlı, yalnız, terkedilmiş olduğunu keşfetti; yalnızlığın ağırlığını, belki de ölümün sırrını hissetti. Sadece bakışının otoritesiyle kaçağı geri getirebilmeyi umarak pencereye çıkmıştı; boşuna. Uzaklaştığını, köşeyi döndüğünü gördü. Bunun üzerine yakıcı ve buz gibi bir kılıç onu tepeden tırnağa delip geçiverdi. Issız sokakta yankısız kalan bir çığlık attı, sonra hayalinde Liliana'ya yöneldi, serüvenini yaşayıp iradesini ona ulaştırmaktan, sevdalısının kollarından sıyırıp kendine, Madam'a, daha dün «beraberlik» adını verdiği şeye döndürmekten umudu kesmiş bir halde penceresine yapışıp kaldı. Geçen saatlerle bu gerilimin yerini bir çeşit ruhtan yoksunluk aldı. Düşüncesi cansız, gövdesi gergin, ama duyarsız, pencereye çivilenmiş duruyordu. Bir heykeldi. Hiçbir şey gördüğü yoktu. Staderini'nin çığlığı onu gerçeğe döndürdü, sonra sokağın kendini verdiği güldürü, nefretini ve umutsuzluğunu uyandırdı, arttırdı.

Artık Aurora Madam'ın nefret ettiği insanlar arasında; yine de yalnız onu yanında tutmak isteyişinin nedeni Aurora'nın genç bir kadın, gençliklerinin bir parçasını çaldığı ve sonra elinden alınan kadınlardan biri oluşu; bunun da öcünü aldı ya. Nesi onun «yumu-

şak sopa»sının darbeleri altında devrildi. Aurora bir çeşit suçortağıydı, yalnızlıktan kurtulmak için bakabileceği bir yüzdü. Çünkü şimdi yalnız kalmak dehşet, kuşku, belki de ölüm demekti.

Ölüm düşüncesi yavaş yavaş kendini kabul ettiriyor. Ölüm süs eşyaları arasındaki bu uzun yalnızlık; buruşuk yüzlü, sönük bakışlı, beyaz saçlı, pörsük etli bir ihtiyar kadının yardımıyla yatakta geçen acı. Son zamanlarda beraberlikleri Liliana'yı dehşete düşürüyordu; bir adam onu kandırmayı becermişti! Madam, bir adamın Liliana'dan alabileceği sevgi, neşe ve kendini vermenin ne olduğunu biliyor. Böylece kendi eserinden yararlanıyor bu adam. Bu adam! Madam yatağında ürperiyor; kendini bildiğinden beri karşı türe verdiği, erkeğin üstünde yürüyerek önce kazandığı, sonra araya koyduğu kişilerle ellerinden kurbanlarını alıp kendi üstünlüğünü onlarınkinin yerine geçirdiği bu savaş, teslim olmasıyla mı sonuçlanıyordu? Şimdi altın zambaklardan dokunmuş bir çölde yapayalnız! Birden kafasından ürkütücü görüntüler geçiyormuş gibi irkildi; intikamından vazgeçmiş değil. İrade diye nesi kalmışsa buna dört elle sarılıyor. Ama adamın kim olduğundan haberi yok! Onu bulmakla Aurora görevlendirilecek. Madam içinden suçortağını seçti bile; Aurora soruşturmayı yapıp raporunu verecek.

Madam ona şimdiden talimat vermek istiyor ama ağzı her zamankinden çok buz gibi yapışkan. Sanki dudakları donmuş, koparıldığı halde dev boyutlara varan bir dile sahip. Önce heyecanın hastalığını geri getirdiğini, belki de eklenen yeni dertlerle arttırdığını düşündü. Ama birden kafasından korkunç bir düşünce geçti: «Felç! Dilin felce uğraması!» Dilini oynatmaya, döndürmeye çalışıyor; imkânsız; diline olan hakimiyetini yitirmiş, «hissetmiyor onu!» Ağzını açıyor, «ah!» diyor, hafif bir kükremeye benzeyen bir mırıltıdan başka ses çıkmıyor. Bir şey söylemeye kalkıyor,

aklına ilk gelen «ben» sözcüğü, ama dudaklarından belirsiz bir ses dışında hiçbir şey çıkmıyor, bu dudaklar cançekişen yırtıcı hayvanın kükremesini tekrarlıyor.

Bunun üzerine Madam, delice bir isyan duygusuna kapılıyor. Umutsuzluk ve dehşet doruğuna erişiyor. Madam yatağında debeleniyor, elini boğazına götürüyor, yardımına koşan Luisa ve Aurora'nın çabalarına rağmen kendine vuruyor, üstünü başını paralıyor; anlaşılmaz sesler çıkarıyor; bunlar toprağın derinliklerinden gelen, lânetlilerin yakınmaları sanki. Sonunda iki kadının elinden kurtuluyor, odanın içinde gidip geliyor, bakışı yıkıcı bir kinle dolu öteki odalara geçiyor ve sonunda eline geçeni devirmekle deliliğini kapıp koyveriyor: Tabakları yere atıyor, lacrymachristi şişesini, altın işlemeli çorba kâsesini, bardakları, porselen takımı duvara vuruyor, odasına dönüyor, kadınları yaklaşırlarsa hedef almakla tehdit ediyor, konsolu kaplayan süs eşyalarını deviriyor, koltuklara saldırıyor resmi duvardan alıp bezini deşiyor. Gemi azıya almış, haykıran bir çılgınlık bu!

Aurora ile Luisa pencereye sığınıyorlar, ikisi de güçsüz ve ürkek. Madam'ın yüzü hakarete uğramış bir tanrıça yüzü, yok ettiği, çiğnediği de dünya. Çenesine yeşilimsi bir salya akıyor. Titreme, insanlık dışı öfkeden başka şey değil. Debelenirken saten giysisini ışıldatıyor, gözlerinden saçılan şimşekler yeryüzünü kül etmeye yönelen bir yıldırım. İki gümüş şamdanı yakalayıp tüm çılgın gücüyle dolabın aynasına vurup aynayı parçalıyor. Şangırtı acı olayı doruğuna çıkarıyor. Bu arada Aurora, yardım istemek üzere dışarı süzülüyor; ama Cornolular merdiveni çıkıyorlar bile. Başlarında Otello ile Mario var. Yeniden oda insan dolu. Madam baygın, bir eli ağzında, yere yatırılmış.

Madam gözlerini açtığında kendini yatağında buldu. Oda sevdiği gibi karanlıktı. Her zamanki doktoru yanındaydı ve nabzını yokluyordu.

— Hadi, hadi! Bu kez de paçayı kurtardınız dedi.

Madam'ın ilk düşüncesi konuşmaya çalışmak oldu ama ağzından tek bir ses bile çıkaramadı. Öksürük nöbetinin izlediği bir hırıltıdan başka şey duyulmadı.

— Şimdilik yalnız sakin olmaya bakmanız gerekiyor. Konuşma yeteneğinizi yitirmenize yol açan bir şok geçirdiniz. Ama bu şok geçici, aşırı heyecandan ileri geliyor. Ne kadar çabuk durulursanız yeniden o kadar çabuk konuşacaksınız.

Yatağın çevresinde Aurora, Luisa ve Fidalma vardı, daha dipte gölgede ellerini arkasında kavuşturmuş Otello'yu seçti. Bakışı onun yüzünde durakaldı. Otello alaylı gülümsüyormuş gibi geldi Madam'a. Gösterişli bıyıkları, soluk, sinsi yüzüyle babasına ne kadar da benziyordu! Kurnaz kurnaz gülümseyen ihtiyar Nesi'yi görür gibi oldu.

Madam bitkindi, soğuk tüm gövdesini kaplamıştı. Alnı yarılmış gibi geldi, emin olmak için elleriyle yokladı. Kendini bırakıyordu; en ufak bir isteği yoktu. Kafatasının içindeki açık yarada anılar solucanlar gibi gidip geliyordu. Liliana'nın görüntüsü bir delifişek gibi dansediyor, gülüyor, alay ediyordu.

Madam gözlerini Otello'dan ayırmıyordu. Görünüşte bakışı sönüktü, körlerin bakışı gibi göz yuvalarının dibine gömülmüştü ama Otello'yu başka gözlerle görüyordu. Kimsenin şüphelenmediği iç gözlerle. Ona bakıyor ve gitgide hoşnutsuzluğunu gizleyemeyen ihtiyar Nesi'yi görüyordu: «Öcümü almayı nasıl da bildim, görüyor musun?» der gibiydi. Demek Otello'ydu Liliana'yı elinden alan! Madam'ın yüzü rahatladı. Neredeyse avuntulu bir gülümseme yüzüne yayıldı. Kendine geliyor! diye düşündü Cornolular. Doktor ne yapmak gerektiğini söyleyerek veda etti, ertesi gün gele-

ceğine de söz verdi. Madam hep Otello'ya bakıyor, suskun, alaycı Otello yerinden kıpırdamıyordu. Madam'ın yorgun, karmakarışık beyninde kendisini düşürmek istediği ağın ilk ilmiklerinin düğümlendiğinden haberi yoktu.

Doktor gittikten sonra Fidalma, gece yanında kimin kalmasını istediğini Madam'a sordu. Madam Aurora'yı işaret etti ama Otello eliyle istemediğini belirtti, Aurora da kocasına boyun eğdi.

— Çok özür dilerim, kendimi hiç iyi hissetmiyorum, ateşim bile var, dedi.

Madam'ın alnından öptü ve çıktı sonra Otello Madam'ı selamlamak için yatağa yaklaştı. Üzerine eğildi ve yaşlı kadından başkasının işitemiyeceği şekilde mırıldandı: «Liliana'nın başını derde sokmak için küçük parmağınızı oynatırsanız her şeyi herkese anlatırım. İyi düşünün!»

Bütün bunlar birkaç saat önce olmuştu. Şimdi Fidalma ile Luisa hastanın baş ucunda bekliyorlar. Yeni bir çılgınlık nöbetinden korkulduğu için, çöpçüyle inşaat işçisi ayaklarının ucuna basarak koridora süzüldüler. Geceyi Geusina'nın kaldığı odada geçirecekler.

Genellikle ilkbaharın iki gün öncesine raslayan 19 mart günü son tombala partisi de çevrilir ve kışa veda edilir. Havanın ılıklığı kapı önlerinde gecelemeye ve rıhtım boyunda gezintiye çıkmaya çağırıyor herkesi. Ama akşamki kaza bu töreni aksattı. Konuşmalar geceyarısına kadar sokakta ve evlerde sürdü gitti. Varsayım ve yorumlar birbirini izledi. Son tombala partisini vermek Otello'ya düşüyordu; bu niyetle alınan iki kilo kâğıt helvasının, her gün azar azar yiyerek çocuklar hakkından gelecekti nasılsa; şarapla vermut da bozulmazdı. Tabii konuşmaların başlıca konusu Liliana'ydı. Herkes doktorun teşhisini duydu:

Heyecan Madam'ın konuşma yeteneğini yitirmesine yol açmıştı. Oysa bu heyecanın nedeni Liliana'nın kaçışıydı. Ama Semira'nın saf saf sorduğu gibi, Liliana'nın «rezilce, koca evinden tüyercesine kaçmaya ne ihtiyacı vardı?» bunu kimse anlayamıyordu.

Sonra Quagliotti'ler yattı. Mario'nun artık kendisini istemediğini bilen Bianca şimdi ölümü arzuluyordu. Elisa saat bire doğru döndü olay onu pek fazla ilgilendirmemişti. Duilio çarşısından aldığı bavul hazırdı, yeni hayatını göz önünde tutarak terziye diktirdiği son giysilerini de koyması için iskemlenin üstünde bekliyordu. Elisa, bir Napoli pansiyonunda arkadaşı Olimpia ile buluşacaktı. Arkadaşı, içine iyice su serpmek için, «insan merdiven inip çıkarak da yorulmuyor, diyordu mektubunda, büyük otellerdeki gibi asansör var çünkü.» Elisa çabucak uyudu, böyle koşuşup durmakla yüreğini yormuştu. Bu yürek zaman zaman da duruyor, Elisa soluksuz kalıyordu. Yine de genç kadını eskisinden biraz daha rahat bırakıyordu. Bruno Elisa'yı birden unutuverdi. Treninde çalışıyor, on gün sonra, paskalyanın ardından gelen ilk pazar Clara'yla evleneceğini düşünüyordu.

Mario ile Milena pencerelerinden bakışarak birbirlerine yoldaşlık ettiler; birbirinin eşi düşünceleri, biraz da kuşkuları var.

Şimdi ortalık karanlık, Corno sokağı sessizliğe, kedilere, çöplere, belediyenin onardığı helânın belli belirsiz işitilen şırıltısına terkedildi. Artık gerekli olmadığı halde devriye yine geçti; öyle ya, iyi alıkşanlıkları yitirmemek gerek. Sonra çalarsaatlerin zilleri duyuldu, Fidalma ve Clorinda kalktılar. Clorinda alış verişe çıkarken Fidalma ona:

— Madam iyi dinlendi, dedi. Bütün gece uyanmadan, bir tek inilti çıkarmadan uyudu.

Gerçekte Madam bütün geceyi gözleri kapalı düşünerek, devamlı bir «kayıkta sallanıyormuş» izlenimiyle geçirdi. Düşünceleri gövdesinin hafif sallantısı-

na refakat ediyor, birbirine karışan çözülen, yeniden uçları köpüklü ortaya çıkmak için üst üste düşen ve alnının duvarlarında kırılan düşünce dalgaları arasında tatlı tatlı yüzüyordu. Otello itiraf etmişti. Artık Madam'ın haberi vardı. İhtiyar Nesi, oğlunun aracılığıyla öcünü alıyordu! Ama ne kadar bitkin olursa olsun, Madam kadere meydan okuyacak güç buluyordu kendinde. İhtiyarı mezara itmişti, aynı şekilde oğlunu da umutsuzluğa sürükleyecekti. Oğulun hakareti daha da ağırdı, Madam bunu hak etmiyordu. Otello kendisine ait, üzerinde hakkı olan, elde ettiği bir yaratığı almıştı. «Liliana'yı ben keşfettim!» diyordu Madam kendi kendine. Ve kendini yapayalnız, yaşlı, terkedilmiş hissediyordu. DUL KALMIŞTI! Gesuina bile yoktu yanında. «Liliana gibi keşfettiği Gesuina!» Genç dilenciye vererek baştan savılan yıpranmış bir eşya gibi, Ugo' nun kollarma iterek kurtulduğu Gesuina. Ama ayrılırken selâm veren Gesuina'nın yüzü gözünün önüne geliyordu. Bu yüzde yepyeni, bilinmeyen, anlatılmaz bir canlılık vardı. Madam şaşırıp kalmıştı, az kaldı durduracaktı genç kadını; ama o sıra Liliana bekliyordu kendisini! Şimdi bu alışılmamış Gesuina geliyordu aklına; Madam değerini bilmeden bir hazineyi başkasına vermiş gibiydi. Gesuina kendisini bir daha görmeye bile gelmemişt,i herhalde Ugo yasaklıyordu. Kopuk! Bir de onu böyle bir hazineyle zengin etmişti! Ugo sanki Madam'ı öz malından yoksun bırakmıştı! Ondan da öc alması gerekiyordu. Ama önce Otello ile işini bitirmesi zorunluydu. Ökseyi hazırlamalıydı. «Her şeyi herkese anlatacağım.» Ne her şeyi? Liliana her şeyi Otello'ya tekrarlamış olamazdı, çünkü ihtiyar Nesi'ye oynanan oyundan haberi yoktu. Gesuina bile bunu bilmiyordu Madam'ın niçin görmek istediğinden habersiz, ihtiyar Nesi'yi çağırmaya koşmuştu. Öyleyse Otello ne biliyordu? Gözünü mü korkutmak istemişti. Belki de Liliana ile yakın ilişkilerini ima ediyordu. Aralarında bir ananın okşamalarından, gövdesi hayatla do-

lup taşan, sıcaklık ve yiyecek isteyen, karşılığını cömertçe veren bir hastanın okşamalarından başka şey yoktu ki.

Babasını ezdiği gibi Otello'yu da ezecekti. Sonra sıra Ugo'ya gelecekti. Ardından da Madam'ın kendini öldürebileceğini sanan Corno sokağma! Liliana'ya bir şey yapmayacaktı. Liliana, Aurora, Gesuina zayıf yaratıklar, erkeklerin yaralayıp av çantalarına attıkları suçsuz güvercinlerdi, Liliana yaşlı kadının şaheseriydi. Değer bilinmemiş, çökertilmiş bir gövdenin Madam'ın ellerinde yeniden canlanacağını ispatlıyor, beyin, yürek, güzellik yeniden doğuyordu! Liliana'yı Tanrı'sına karşı eğitmekle Otello yaradılışa küfretmişti.

Madam bütün gece, bir karara varmaksızın anılarla tasarının arasında gidip gelerek düşüncelerinin denizinde yüzdü. Zaman zaman durumun dehşeti gözünün önüne geliyor, bunun üzerine dilini ısırıyor ve acı duymamak onu dehşete düşürüyordu. İyileşmek üzere bulunan boğazındaki yaranın yerini daha korkunç bir derdin almasına ve sesini kesmesine bir türlü alışamıyordu. Şimdiye kadar bu derdi unutturacak Liliana vardı. Artık yalnızlık hastalığını daha da arttıracaktı; yalnızlık ve yaşlılık. Fidalmanın yüzünü, yanaklarını oyan çizgileri, elmacık kemiğinin üstündeki et benini, beyaz perçemlerini, sevinci unutmuş birini andıran davranışını görmemek için başını çeviriyordu.

Madam düşüncelerinin dalgalarıyla hafif hafif sallanıyor ve yalnızlığında gelip kendisini avutacak kadını düşünüyordu. Evlenmek üzere olduğuna göre Clara bunun dışındaydı. Bianca'yı düşündü, şimdiden genç kızı âşık olduğu matbaacının elinden almayı kurarak yürüyüşünü, konuşuşunu hatırladı, böylece epey zaman geçirdi. Mario'yu da, Otello ve Ugo ile düşmanlarının kefesine koyuverdi. Bu ilkbahar birden gelişiveren küçük Adele'yi de düşündü. Ama tasarıları be-

lirsiz kalıyordu; görünüyor ve bir kararla sonuçlanmadan kayboluveriyordu. Yorgundu, bitkindi, kazaya uğramıştı. Bu arada pencereleri pembeye boyayarak şafak söktü. Madam, iskemlesinin üstünde uykuya dalan, ürkütücü bir şekilde yaşlı ve gereksiz Fidalma'yı gördü. Bu görüntüyü kovmak için bütün gece geri çevirdiği uykuyu çağırdı. Uyumadan önce, talihin bir kere daha kendisine yardım edeceğine güven getirdi. Çünkü hem yolcuya tuzak kuran, hem de üzerinde bir sürü para olması, aynı zamanda da ödlek çıkması için adaklarda bulunan haydut gibi, Tanrı'ya inanıyordu.

Tanrı yeryüzünde Talihi görevlendirmişti. Talihin gözü bağlıydı, çılgınlara da eğilimi vardı. Uyandığında Madam, büyük yolculuğu sırasında evinde kaldığı, evleneceğine söz verdiği ve koltuğunun altında resimle evinden kaçtığı Trevisa'lı eski dostunun ölürken tek mirasçı olarak kendisini seçtiğini öğrendi. Miras birkaç milyon lireti buluyordu, bir servet sayılırdı.

Heyecanın rahatsızlığını daha da arttıracağı korkusuyla haberi Madam'a vermekten çekinmişlerdi. Ama kadınların telâşı ve evde noterin bulunuşu Madam'da sağlık durumunun daha da kötüye gittiği izlenimini uyandıracağından, doktor kararını verdi ve sevindirici haberi yaşlı kadına bildirdi. Orada bulunan herkesi şaşırttı haber. Madam büyük bir çabuklukla kendini topladı. Bazı insanlardan öc alma fırsatı kollarken Talih, hemen sokak halkının tümünden öc alma olanaklarını kendisine sağlıyordu. Dolayısıyla da haberi gözünü kırpmadan dinledi, bir sürü hareket yaparak noterle başbaşa bırakılmayı diledikten sonra adamı, tüm mal-varlığım yönetmekle görevlendirdi. Gerekli işlemlerin bir an önce yapılmasını, taşınamaz mallar varsa hemen satılmasını ve Budini, Gattai ve Bastagi ile bağlantı kurup «fiyatı ne olursa olsun» (derdini yazıyla anlattığından bu sözlerin altını çizmişti)

Corno sokağındaki bütün evlerin alınmasını da notere yükledi. Noterin şaşkın şaşkın baktığını görünce, «emrediyorum!» diye yazdı kâğıda, bakışıyla adamı şişlemekten bir an geri durmaksızın bu sözün altına üç kara çizgi çekti. Sonra gözlerini kapadı, içrahatlığıyla geleceği düşlemeye koyuldu: «Başta Otello olmak üzere hepsini evlerinden atarım! Gelip dizüstü çökecek ve yalvaracaklar bana, ama boşuna! Hepsi kapı dışarı! En sonuncuya dek! Yolun iki ucuna birer mermer levha koyduracağım: Özel Yol... ve Corno sokağının adını değiştirip buraya kendi adımı vereceğim!...

Böyle düşler kurarken yeniden uykuya daldı.

21

Aradan on beş gün geçti, Corno sokağı kendisini bekleyen kapı dışarı edilme, sürgün edilme tehlikesinden habersiz. Ama hikâyesi, bu sokağı seçen ve bu sokağın olanların hikâyesi yine devam ediyor.

Maria Carresi'nin çocuğu dünyaya geldi. Genç kadın doğumevinden arabayla evine döndü. Daha arabadan inmemişti ki, kadınlar bu yeni Cornoluyla tanışmak için koşuşuyorlardı. Diledikleri gibi çocuk bir oğlandı ve dört kilo geliyordu. Babası, ahçı Beppino'nun hık demiş burnundan düşmüştü. Rezaletin patlak verdiği günden başlıyarak ayları saya saya soluğu kesilen Staderini'nin bütün zahmeti böylece boşa çıkmış oluyordu.

Carlino'nun anası, son günlerde nakledildiği dinlenme evinde öldü. Armanda yıllardan beri nefes darlığı çekiyordu; ama hâlâ Kıyamet Gecesinden Carlino'yu sorumlu tutma eğilimi devam ettiği için manevî acısının ölümünü çabuklaştırması da mümkündü. Armanda basit ve dindar bir kadındı. Sokakta iyi bir anı bırakıyordu. Oğlunu sevmek ve her zaman korumakla

suçlanamazdı. Dolayısıyla da cenazesine çelenk göndermek için para toplandı. Clorinda, Leontina, Semira ve küçük Piccarda'dan meydana gelen temsilciler cenazede hazır bulundular. Fidalma, kabakulağa tutulduğundan yataktan kalkamamıştı; yaşlı bir kadın için hem gülünç, hem de tehlikeli bir hastalıktı bu.

Dönüşlerinde üç temsilcinin anlatacak çok şeyi vardı; bir kere cenazeye altı çelenk yollanmıştı. Corno'nun çelengi de hiçbirinden aşağı kalmıyordu doğrusu. Faşistlerin bayrağıyla üniformalı şeref kıtası ve kamu görevlilerinden bir topluluk cenazede hazır bulunmuştu. Carlino gerçekten üzgün görünüyordu. Corno sokağında hiç görmedikleri ölünün ailesi ve Osvaldo da cenazedeydi. Osvaldo'nun üzerinde üçü de uzun uzun durdular. O ünlü geceden beri Osvaldo'yu Corno sokağında gören olmamış, çalıştığı müessesenin hademesini yollayarak Cervia otelinin odasında kalan eşyalarını aldırmıştı. Bununla da Masist'in öldürülmesinde sorumluluk payı bulunduğunu ortaya koymuştu; belki, bir parça olsun pişmanlık da içine yer etmişti. Kadınlar, her şeye rağmen bu işin Osvaldo'ya yaradığını, kilo aldığını, pek yeri değilse de gülme alışkanlığını yitirmediğini, görünüşe göre vicdanının rahat olduğunu söylediler. Hatta onlardan, bütün Corno sokağına selâm söylemelerini rica etmişti. «Muhasebeci gibi,» dedi Semira. Bu sözden, Cornoluların şimdiye kadar kararsız kalıp Osvaldo ve Carlino arasında bir ayırım yapsalar bile -pek inanmadan yapılmış bir ayırımdı- artık bu ayırımdan vazgeçtikleri anlaşılıyordu. Görüşleri Leontina'nm sözleriyle özetleniyordu: «Ne kadar da kibar bir hali vardı! Bir sineğe bile kötülük edemeyecekmiş gibi!

Ama sırası geldiğinde, gerekirse sinekten bir fil, bir sırtlan yapılır. İnsanlar, ideal sayılan pişmanlığa bir panzehir bulmuşlardır. Kadınların yanılmadan gözlerinde okudukları iç rahatlığının Osvaldo'ya nereden geldiğini öğrenmek istiyorsak bu yolu izlemeli-

yiz. Hayatı boyunca yanıldığına inanan adamın önünde iki yol kaldığını hatırlamalıyız: İntihar ya da Aurora'nın deyimiyle deri değiştirmek. Deri değiştirmek için az raslanır bir irade gereklidir. Buna ancak azizler ve ara sıra da ozanlar erişirler. Yani gerçekten yok olmayacak bir şeye inanan kişiler. İntihar daha kolay ve herkesin yapabileceği bir iştir. Ama intihar etmek için de insanın ya kendini çok sevmesi, ya da kendinden çok nefret etmesi gerekir. Hayatın artık yeni sevinçler getirmeyeceğine, varolan sevinçlerin de ya erişilmez, ya da sefil olduğuna inanmak zorunludur. Pek azdır azizler. Ozanlar onlardan da azdır! Buna karşılık, bir gün manen iflâs ettiklerini farkeden aydınların sayısı sonsuzdur. Bunlarla kıyaslandığında intihar edenler devede kulak kalırlar. Dolayısıyla önümüzde üçüncü bir yol açılmaktadır. Bizi bulunduğumuz yere getiren bu olduğuna göre, seçebileceğimiz tek yoldur. Şimdiye dek yorgun, bilincimizin yol kıyısına yığdığı taşlarla dikenlerin üstünde ilerleyen adam yürüyüşünü değiştirmemiz yeter (kilometre taşlarının her biri de bir yaradır). Bundan böyle bizler gibi milyonlarca insanın izlediği ana yolu seçmeye ve gözümüzü ufuktan ayırmamaya kararlıyız. Kendimize seçtiğimiz hedef de bu, «doğru yol üzerinde» kararlı olarak yürümekle bu hedefe varabiliriz. Tabii bu yolun üstünde de engeller ve tahtaperdeler var. Ama ötekilerle birlikte bu engeller arasında kendimize bir geçit açacak ve molozları kenara iteceğiz, tek başımıza yürürken ilerlememizi engelleyen molozları. Bunu yaparken insan belki bir kere ihanet eder, evet, ama yalnız kendine ve bir kerecik. Sonra numaracılığın sonu geldi demektir. Denize düşenin umutsuzluğuyla bu inanca bağlanır ve kısa sürede inandırıcılığın kıyısına erişir. Gerçekten değişmiştir. Nasıl bir adam olduğunu hatırlamaz artık. Hatırlamak istemediğinden değil; hayır, gerçekten hatırlamaz. Kendisine göre deri değiştirmiştir, idealini koruda-

ğuna inanacaktır. Ama kendisine ebedî gelen bu ideal tersine, gövdesi gibi hükümsüzdür, gövdesinden bir parça olmuştur çünkü. Şimdi hedefe varacağından emindir. Varmak sözkonusu, hayat henüz bize pek çok sevinç sunduğundan öldüğümüz güne varmak istemiyor, o günü geri çeviriyoruz. Bu sevinçler de bizler gibi basit ve namuslu. Hayattan istediğimiz işimizde başarı göstermek, aile hayatımızda mutlu olmak, umutsuzluğun sınırına dek mücadele ettiğimiz idealin benimsendiğini görmek. Ama umutsuzluğun nedenlerini söylememizi bizden istemeyin, çünkü bu bizi aşan bir şey. Geçmişten, bugüne bağlı olanı, geleceğimize yardım edeni hatırlıyoruz. Şimdi UMUTSUZ BİR İÇTENLİKTEYİZ. Buna ödleklik demeyin; unutmak, yaşayabilmemiz için hayatın bize sunduğu tek çıkış yolu.

Artık Osvaldo Corno sokağının malı değil. Kendini manen sokağın dışına sürgün etti. Sokağımız, erdemlerini dengelemek için Nanni'den, Carlino'dan ve Madam'dan da bezdi. Hem bunlar hayalle vakit geçirmeyen, kendilerinden bir şey veren, önünde şapka çıkarmak gereken kişiler. Corno sokağı piçlere katlanamıyor artık; Nesi'nin kömürüne kattığı taşlar gibi, piçleri de geri çeviriyor. Üstelik bugün sokağımız, Osvaldo'nun adım atmayı kabul edemeyeceği kadar pis, karanlık ve leş kokulu. Kendisine 100.000 liret drahoma getiren, Montale Aglianalı bir tüccarın kızıyla evleniyor. Şehirli olan bu taşralı kız da şehrin merkezinde oturmayı ve bir hizmetçi tutmayı isteyecek. Eski sevgilisiyle konuşmadığına yemin ettiğinden beri, Osvaldo nişanlısının kendisine bağlılığından şüphe etmiyor. Teminat yatırmasını sağlayan karısının drahomasıyla kendi hesabına bir iş yeri açacak. Mısır kâğıdı yapan ve geçici olarak para sıkıntısı çeken bir şirkete ortak olmayı şimdiden düşünüyor.

Osvaldo bu yere, Pizalı ve Carlino ile birlikte Murate cezaevinde atlattığı, üstesinden geldiği nöbetler sonucu vardı. Doruğa varan Pizalının tutarlı görüşle-

riyle Carlino'nun mankafa küstahlığından, Osvaldo, hem içini rahatlatacak ve hem de kâbuslarıyla kararsızlıklarını kovabilecek bir bileşim yaptı. Şimdi ihtilâllerin şiddet gerektirdiğine ve bu tür başarıların ihtilâl yolunu açtığına inanıyor. Eğer O, siyaset gereği Unutulmaz Gece'nin olaylarına karşı çıkmak zorunda kalmışsa, kendisini açık ve saldırgan düşmanlardan kurtaran arkadaşlarına yürekten minnettardır. Yurtseverliğe hak kazanmış kişilerdir bunlar. Şimdi ülke için barış ve rahat dolu bir gelecek açılıyor. İşçiler hiç grev yapmıyorlar, buna karşılık ücretler yükseltildi. İtalya yeniden bütün dünyada saygı görüyor yeniden bu ülkeden herkes ürküyor. Liretin değeri hiç bu kadar yükselmemişti. Emekle el ele veren Sermaye üretimi geliştirmeye yardımcı oldu. Kuzey'in dev sanayii, belki bize özerk bir ekonomi sağlayacak ve selüloz ihtiyacımızı karşılayacak yeni bir madde bulmak üzere. Kilise ile Devlet arasında kavram benzerliklerini önleyen bir anlaşmanın ilk adımları atıldı. Düzen ve adalet yeniden sağlandı. Saygısız bir el O'nun kişiliğine uzanmak küstahlığını gösterdiğinde, bütün devlet reisleri ölüm tehlikesini atlattığı için kendisini hararetle kutladılar. Bütün bunlar «Çetelerin kahramanca ve karanlıkta kalan eylemleri»nin sonucu. Bugünkü durumu onlar sağladı. Başarıya ulaştıktan sonra da hepsi, büyük bir alçak gönüllülükle, «hiçbir şey istemeyip her şeylerini vermeye hazır» kalabalığa karıştılar.

Osvaldo da kendinde, onlardan biri olma hakkını görüyor.

Ama Corno sokağı gizli korkusunu Madam'ın serüveninde bilerek boğuyor, Liliana sefaletinin içinde bundan böyle oyuncağı olduğu hayatın sunduğuna bağlanıyor ve Otello kararlı adımlarla babasının izinde yürüyorsa, Bianca ölmek isteyip bilinçsizce güneşin doğmasını ve yüreğindeki karışıklığı çözmesini bekliyorsa, ne kadar uzak olursa olsun Mario ve Milena mutluluklarını sağlama alan sözleri birbirlerine

söyledilerse, çöpçü Cecchi Paskalya'dan önceki panayırın son izlerini kaldırmak üzereyken Corno sokağı ezici bir gerçekle karşılaşacak. Herkes bu darbenin etkisini görecek ve biraz daha kabuğuna, kendi ürkmüş bilincine çekilecek.

Ugo, bu sabah, çok erken saatte tutuklandı.

Şafak sökmüş, Ugo yatağından kalkıyordu; Gesuina da kocasına kahve hazırlamaktaydı. Memurlar geldiler ve yatakta sevginin sıcaklığım taşıyan Ugo'yu götürdüler. Gesuina ceketini giymesine yardım etti. Onu dudaklarından öptü ve titremeyen bir sesle mırıldandı:

— Hiçbir şey söyleme. Görmüyor musun? Ben susuyorum!

Evi aramak için birkaç memur geride kaldı. Ugo'yu ele veren ipuçları bulmak için epey uğraşmaları gerekti; oysa bu hiç de güç bir iş değildi. Gesuina oturmuş, dairesinin altını üstüne getirmelerine bakıyordu.

Memurların alt üst ettikleri, sanki yok etmek istercesine üstünde tepindikleri yer, her keresinde artan bir mutlulukla meydana getirmenin sevincini duyduğu, her geçen gün yeni bir şey, bir süs eşyası, çamaşır ve örtülerle içindekini çoğalttığı yuvasıydı. Ugo'nun karanlık kafasını aydınlattığı, dostunu ve düşmanını öğrettiği, uzun süre düşüncelerini karartan bu geçmişten kurtardığı Gesuina'yı günden güne biraz daha oluşturduğu evdi burası. Sonunda geçmişini, kendisine çok benzeyen ama kendisi olmayan bir kadının geçmişi olarak görmeye başlamıştı. Üstelik o kadına çok da benziyordu. Gesuina daha güzelleştiğini, ya da hiç değilse davranışlarında daha rahat olduğunu, canlandığını kendiliğinden görüyordu. Evet! Canlanmıştı! Yaşıyordu! Geçmişi ölmüştü. Osvaldo gibi, istememişti bu geçmişi; içinde, kafasında, kendiliğinden ölmüştü bu geçmiş. Yine de geçmişten, nasıl dile getireceğini kestiremediği bir ders çıkarmıştı. Gesuina; buna «tecrübe»

adını veriyordu. «Hayatta insanın iyi ve kötü hakkında hiçbir görüşü yoksa yanılabilir, diyordu. Ama bunu anladıktan sonra yanılmaya hakkı yoktur.» Hatadan uzak durmanın bir ÖDEV değil, bir GEREKLİLİK olduğunu eklemeyi fazla buluyordu. İnsan bir hastalığa karşı aşılanırsa hastalanmazdı. Masist'in yumruğu ve uyarılarından sonra Ugo'nun partiden uzaklaşması hataydı; karanlık yanlarıyla Madam'ın yanında geçirdiği hayat da Gesuina yönünden hataydı. Bunlar aynı türden ve ikisi için de kendi ahlâkından vazgeçmek anlamına gelen hatalardı. Önce umutsuzluklarını birleştirmişlerdi; ama yavaş yavaş, birbirlerine yardım ederek, bozulmayan fakat boğulan duygularını dengelemişlerdi. Birbirlerinin yanında olmak, akşamları basit sözlerle birbirlerine açılmak onlara yetmiş, gerçek yaradılışlarını, kendiliğindenliklerini yeniden bulmuşlardı. Saygı aşkı uyandırmıştı; şimdi Cornolulardan fazla görüştükleri çarşı esnafının deyimiyle «aynı çekirdekte tek ruh» haline gelmişlerdi. Bundan böyle aralarında hiçbir suçortaklığı, kötülükte dayanışma yoktu. Karşılıklı içlerini dökmüş, birbirlerini yepyeni, el değmemiş olarak kazanmışlardı. Sevgileri ne kadar da basit ve doğal bir ihtirastı, buna eşit bir sıcaklık ve güçle gövdeleri de sevişiyordu. Mutluluklarına kapanmış, mücadele ediyorlardı ve siyasî mücadele bu mutluluğun korunması için verilen mücadeleyle birleşiyordu. Ama kısa süre önce Ugo vesveseye kapılmış, Gesuina da onun bu kuruntusunu hemen paylaşmıştı. Bu vesvese dökümcü tarafından dostça bir alayla karşılandı. «Bir inziva nöbeti» demişti dökümcü yoldaş. Ama Ugo kendini savunmuştu: «Emekçiler için mücadele eden, kafası emekçiyle ve onun kafasını kurcalayan şeylerle, kapitalizm, sömüren ve sömürülenlerle meşgul olan ben neyim? Bir tüccar! Ufak çapta da olsa paramın sağladığı gelirle geçiniyorum. Yerimden kımıldamadan köylüyü bekliyor, alnının teriyle yetiştirdiğini satın alıyorum.

Ondan dört lirete aldığımı da altı lirete satıyorum. Nasıl iştir bu? Ne üretiyorum ben? Bir mesleği olan -şimdi itiraf edebilirim- ve fazla para getirmediği için bu mesleği bırakan ben!.»

Ugo cam fabrikasında çalışmıştı, kendisine «mistik» diyen, bu davranışında bir «aşırılık nöbeti» gören ve sonunun «manastırda geleceğini» söyleyen dökümcünün alaylarına rağmen de eski mesleğine dönmeye karar vermişti. Veschi fabrikasının sahibi gelecek hafta onu işe alacağına söz vermişti. Gesuina da, ücretlerin düşüklüğünden ötürü her zaman işçi ihtiyacı duyan Cure'deki kâğıt fabrikasına girecekti. Bir süre genç kızlar arasında çalışacaktı; işe en baştan başlamak gerekliydi. Bu hafta «meyva ve sebze» satmakla geçen son hafta olmalıydı. Sekiz gün sonra Ugo için yüksek fırın başlıyordu; epeydir ciğerlerini kullanmadığından önceleri cam üflemek ona zor gelecekti. Mutfaktaki musluğun borusuna üfleyerek eski soluğunu kazanmaya çalışıyordu: Şişen yanakları, kıpkırmızı yüzü, gözleri ve şişen boyun damarlarıyla görülecek haldeydi! Gesuina için de sekiz gün sonra yapıştırıcı ve kâğıt şeritlerle geçen hafta başlayacaktı. Bir çocuk oyunuydu aslında bu, bir yapım oyunu! Mal almakta kullandıkları parayı verecek yer kalmadığından, 15 Ağustosta üç günlüğüne Viaregaio'ya gitmeye karar verdiler. Gesuina'nın hayatta hiç deniz görmemiş olması saçmaydı!

Evleri bütün bunlardı işte. Sanki hep bu hayatı yaşamışlardı; ama memurların gelişi birden Gesuina'ya mutlu aylarını parmakla sayabileceğini hatırlattı. Memurların mutluluğunu yıkışını seyrediyordu; çerçeveyle resim arasında gizlenen bir şey bulup bulunmadığını anlamak için Kutsal Aile resmini bile indirdiler; cam çatladı. Bir memur, Ugo'nun hiç bilmediği, doğum gününde kocasına bir şey almak için Gesuina'nın içine üç-beş kuruş attığı kumbarayı kırdı. Yolculuğa çıkarken Ugo'ya bir hasır şapka almayı düşünmüştü. Ba-

kalım alışabilecek miydi bu şapkaya? Hep haydut görünüşü veren bereler giyerdi. Polisler evlerinin altını üstüne getirebilirlerdi; Gesuina en ufak üzüntü duymuyordu. Beyannamelerin, polislerin çıkarıp henüz açmadıkları bavulda bulunduğundan haberi vardı. Sayıları yüzden azdı eni konu da eskimişlerdi. Berta, Galileo, De Micheli, Pignone işçilerini olağanüstü kanunları protesto için greve çağırıyordu bu beyannameler. Ama Gesuina, Ugo'nun kaderini bu beyanname tomarının belirlemeyeceğini biliyordu. Bir tutuklanma olanağını birlikte düşünmüşlerdi. Parti'nin parolası propagandayı gitgide yoğunlaştırmak, ama efendiliği elden bırakmamak ve kişisel bir tehlike olmadıkça görev başından ayrılmamaktı. Oysa şimdilik büyük bir kişisel tehlike yok gibiydi. İfadesinde, Kıyamet Gecesi saldırganların arabasında Carlino ve Osvaldo'yu tanıdığını söylediği sıra bile Ugo'nun başı ağrımamıştı. Yine de birbirinden sudan nedenlerle, ya da «karıştırıcı çalışmalarından» ötürü bir çok arkadaşları tutuklanmıştı. Demek tehlike yerinde sayıyor ve her geçen gün biraz daha belirginleşiyordu. Ugo ile Gesuina bunu bir kere yatakta tartışmış, tek tartışma da anlaşmaya varmalarına yetmişti. Ugo tutuklanıp mahkûm edilirse Gesuina daireyi kapayıp Margherita'nın yanına gidecekti. Herhalde Margherita, seve seve Gesuina'yı yanına alırdı.

— Ama evi bırakmak seni hiç üzmez mi? diye sormuştu Ugo.

— Sen içinde bulunduğun sürece evime bağlıyım. Sen olmayınca evin hiç anlamı kalmaz. İçindeki herşey değersiz gelir bana!

— Beni yakalayınca müebbete mi çarptıracaklar sanıyorsun, sersem? Bunları git, pazardaki alık karılara anlat. Ne yâni, faşizm sonsuz mu?

— Hiç bile! Ama bugünkü halimizle, faşizmin devrildiğini görene dek epey zorlanacağımızı ağzınla söyledin. Ya sen, kaç kere ev değiştireceğimizi sanıyor-

sun?

Dolayısıyla da, şimdi evine birkaç hırsız girmiş gibi geliyordu. Ev sahipleri olmadığından içerisinin altını üstüne getirecek kadar bol zamanı olan hırsızlar. Ama, önemsiz bir beyanname tomarı dışında hiçbir şey götüremeyeceklerdi. Hem evi düzene koymak kolaydı; evi değil Ugo'yu düşünüyordu Gesuina, onu savunacak avukatı, kocasının başına gelecekleri. O gece uyumadan önce söylediklerini de düşündü: «Cezaevinin ne olduğunu bilirim, demişti. Altı yıl önce, Nanni'nin yüzünden Murate'de bir buçuk ay yattım, hatırlıyor musun? Arabamla, Maldodonne'nin köşesindeydim; yanıma yaklaştı; Şu paketi sakla, dedi ve kayboldu. Peşinden bir polis geliyordu, herif önce beni enseledi. Onbaşının suçsuzluğuma inanmasını sağlayan Masist oldu. O sıralar jandarma onbaşısı bizim söylediklerimizi dikkate alıyordu. Yine de kırk gün yattım. İçerisi hiç fena değil. İnsan alıştı mı neredeyse kendini sayfiyede sanıyor, çıkmak istemiyor!» Sonra bambaşka bir sesle eklemişti: «Senin soğukkanlılığını yitirmediğini bilirsem cezaevine daha kolay alışırım.»

Bu nedenle Gesuina soğukkanlılığı elden bırakmamaya bakıyordu. Memurlar beyannameleri çıkardıklarında:

— Ne buldunuz? dedi. Her yerde raslıyabileceğiniz bir şey. Okuyun her şeyi söylemekte özgür olduğumuz bir çağda yazıldığını göreceksiniz.

Memurların başı:

— Yeni kanunların eskiye de uygulanıp uygulanmadıklarını bilmiyoruz sayın bayan, dedi.

— Ne kadar geriye gidebilir? diye sordu Gesuina. Çok geri giderseniz sonra Onu da düzeni yıkmaya yönelme suçundan tutuklamanız gerekir.

Memur sertçe şaka ettiğini, kocasının peşinden gitmeye niyetli olup olmadığım sordu. Bu soruya bir başkası, gözlüklü biri, hem gözdağı veren hem de saygısız, dolaylı bir cevap verdi:

— Böyle bir niyeti olduğunu sanmıyorum Komiser bey! Kocasını elinden aldığımıza pek üzüldüğü yok!

Bir üçüncüsü, uzun burunlu bir sarışın ekledi:

— Çarşafları çıkardığımıza göre yatağı kolayca yeniden yapabilir!

Bunun üzerine Gesuina etinden yaralandığını hissetti. Bu sözler iğne gibi yüreğine girdi. Az kaldı ağlayacaktı. Ama soğukkanlılığını yitirmemeliydi. Memurlar gider gitmez arkadaşlarına haber vermeyi düşündü. Önce Mario'ya. Peşine birini takmalarından çekindiği için, matbaaya uğramadan önce Viale tramvayıyla uzun bir gezinti yaptı.

Pazardaki arkadaşlar arasında habere en çok üzülen Pranzelle oldu.

— İşte Ugo, bir hafta önceden ticareti bırakıyor, demekle arkadaşlarının moralini yükselttiğini sandı.

Oradakiler yüzüne öyle bir baktılar ki, büyük saygısızlık ettiğine inandı. Saygısızlık artık kimseyi etkilemediğinden, daha da kötü bir iş yaptığını sandı. Bunun üzerine:

— İnsan sıcağı iyiden iyiye hissetmeye başlıyor! dedi.

22

İlkbahar geçti! 1926 yılının ilkbaharı ne kadar da güzeldi. Duomo'nun merdivenlerinde çiçekler, bütün tomurcukları açıldığı için ucuza satılan güller, akasyalar, lâleler ve mimozalar dolup taşan sepetlerini düzenliyorlardı. Tepelerde yeşillik, doğanın her şeyini kabartma gibi gösteren ılık güneş altında gitgide hafifleyerek göz alabildiğine uzanıyor, güneş sanki her şeyi ışıkla birlikte göğe yükseltiyordu. Gökyüzü

yoğun, capcanlı bir maviye bürünmüştü. Ara sıra saydamlığının içinden sanki Cennet görülüyordu. Hava devamlı bir meltemle hafif hafif canlanmaktaydı. Bu ışığa boğulan alanlar, evler, hem bilinmeyen, hem de alışılmış bir boyut kazanıyordu. Gençliğin içten gelen konukseverliğiyle açılıyordu. Eski Getto'nun yerine yapılan Galerinin cephesine yazıldığı gibi, Corno sokağı «eski bir sefaletten doğar» gibiydi. Pencerelerde ıtırlar çiçek açıyor, cepheler kurumları için ev kadınları tarafmdan asılan rengârenk çamaşırlarla süsleniyordu. Ristori yeniden fenerine renkli camlar takmıştı. Eugenio nalbant dükkânının kapısını kopkoyu bir yeşile boyamıştı. Bütün sokak yıkanmış ve güleç yüzlüydü sanki. Bu sokak bile bir ilkbahar mesajıydı. Demek Madam Cornoluları atmayı başaramamıştı? Kunduracı önündeki pabuca çekiciyle vururken açık saçık bir dörtlük söylüyordu. Eugenio da atını nallarken bir aşk şarkısı mırıldanıyordu. Ya Bianca, -evet Bianca!- o da aynı şarkıyı tekrarlıyordu:

Orada, çiçek açmış güller arasında
Başladı mutluluk
Ardından öpüşmeler
Cesur okşamalar geldi...

Düğün günü Clara'ya nefis çiçek sepetleri armağan edildi. Mario'nun verdiği bir demet beyaz karanfil ve gülle yola çıktı, Bruno'nun yakasında da bir gardenya vardı; gözleri gelinin gözlerinden çok parlıyordu.

Sokağımız duvarlarında yeni bir hayatın havasını taşıyorsa da, oturanların çoğunun ruhları gün boyu alışılmış dertlerini sürüklemeye devam ediyordu. Bruno ve karısı mutluydu ama buradan uzaktaydılar. Bir bakıma Nanni ve Giulio gibi tutuklu sayılabilecek olan Elisa da atılımında yeni mevsimden yararlana-

mıyordu. Paskalyaya raslayan pazartesi günü ölen Alfredo da.

Ölümünden iki gün önce, karısıyla başbaşa oldukları bir sıra Milena'nın ellerini tutmuş ve ölümünden sonra hayata yeniden başlayacağına söz verdirmiş: «Gençliğini bir gün bile mezara zincirlemeni istemiyorum!» demişti. Her şeyi açıkça görebiliyordu, sâkindi; ölmek üzere olduğunu hissediyordu. Kendini kocasının anısından bile kurtaran bu sözlerden sonra, Milena, Alfredo'ya gerçekten ihanet etmeden susmanın mümkün olmadığını anladı. Can çekiştiği bir sıra rahatını bozma pahasına, Mario'ya duyduklarından söz etti. Alfredo itirafı, bir şey gizleyemez olan ölümcül hastanın sadeliğiyle karşıladı:

— İyileşseydim beni bırakıp gitmene boyun eğebilir miydim bilmiyorum, dedi. Ama şimdi, mutlu olacağını bilerek öldüğüm için ben de mutluyum... Hastalanmadan önce içime kapanıktım, çıkarlarımdan başka şey düşündüğüm yoktu. Seni çıkarlarıma fedâ etmeye hazır olduğumu yeni anlıyorum. Ama her zaman bana sadık kalacaktın, bundan eminim. Şimdi bu dünyada dükkândan başka şeylerin de önemi olduğunu biliyorum ama, hayata yeniden başlayacak zaman yok. Yine de yeniden yaşasam bir bakkal dükkânı açmayacağımı kim söyleyebilirdi? Tersine, Mario ile senin önünüzde koca bir hayat var.

Ardından ekledi:

— Seni sevdim, biliyorsun. Sevebileceğim kadar sevdim seni!... Ağlama! Trın-trın! Sen ağlarsan ben ne yapayım?

Balkonun önünde yer yer papatyalarla süslü bir çimenlik, sanatoryumun bahçesi uzanıyordu. Hastalar camlı bölmelerde şiltelerin üstüne uzanmışlardı. Birden, yakın ve uzak çanlar çalmaya başladı. Kutsal haftanın öğlen duasını bildiren çanlardı bunlar. Alfredo gülümsemeye çalıştı:

— Kimbilir insanlar neler yapıyorlar, eğleniyor-

lar mı yoksa eğlenmiyorlar mı? Arabanın yanması gerek. Geçen yıl birlikte gitmiştik, hatırlıyor musun? Bana bunca kötülük eden insanları bağışlıyorum. Mario'ya söyle! İkiniz de beni ve Masist'i hep hatırlayın!

Daldı, sonra yeniden gözlerini açtı ve dükkânı sordu:

— Biagiotti vitrini sık sık değiştiriyor mu?

— Evet, her cumartesi Alfredo!

— Bugün vitrinde ne vardı?

— Tereyağ topraklarından piramitler yapmış, ortasına da fıskiyeli küçük havuzu koymuştu..

— Havuz, benim en eski buluşlarımdan biridir!

— Hep aynı havuz zaten. Tanır gibi oldum.

— Başka?

— Köşelerde, piramiti ayakta tutabilmek için dört peynir yığını vardı. Sağda solda da birkaç kutu sardalye.

— Hangilerinden?

— Yeni bir marka. Amerikan!

— Ben dışardan gelenlere hiç güvenmedim. Nantes her zaman iyi bir marka olarak kalmıştır. Peki vitrine hiçbir süsleme yapmadı mı?

— Piramitlerin tepesine küçük bayraklar yerleştirmişti!

— Hiç yaratıcılığı olmadığını söylemiştim sana! Paskalyayı hatırlatan bir şey bulunmalıydı. Kutsal cumartesi günü bir yumurta bile koymuyor! Göreceksin, bütün müşterileri kaçıracak!

Bu sözlerin ardından sustu ve cançekişme habercisi bir uyuşukluğa daldı, gitti.

Alfredo'nun dediği gibi, Duomo Alanı, Arabayı ateşe verecek füzenin gidişini merakla izleyen bir sürü insanla dolmuştu. Köylüler bu olaydan ürünün iyi olup olmayacağı sonucunu çıkarıyor, herkes de başlıca dileğinin gerçekleşip gerçekleşemeyeceğini

anlıyordu. Arabayı ateşe verecek füze hızla, kilisenin içindeki mihrapla alan ve araba arasına gerili çelik tel üzerinde yol alıyordu. Araba, büyük bir ustalıkla içine yerleştirdikleri fişekleri gizleyen yapraklarla ağız ağıza doluydu. Arabaya varan füze simgesel kıvılcımıyla onu ateşe verdi, sonra da gerisin geri döndü. Araba dört yandan ateş saçmaya koyuldu. Fişekler birbiri ardından alev aldı, ateş bir daireden öbürüne geçerek arabanın tepesine vardı ve oraya şamdan biçiminde yerleştirilen fişekler gümbürtüyle patlayıverdi.

Tören sona ermişti. Her yıl yenilenen bu geleneği borçlu bulunduğumuz Pazzi ailesinin* kemikleri herhalde mezarlarında hoşnutlukla ürpermiştir. Bekçi, arabayı geri götürecek püsküllü ve örtülerle kaplı iki çift öküzü yaklaştırıyordu bile. Kalabalık dağılıyordu; füze görevini yapmıştı, önemli olan da buydu. Cornolular dileklerinin gerçekleşmesi yönünde bu olaydan hayırlı sonuçlar çıkarıyorlardı. Maria Carresi'nin oğlu iri yarı ve güçlü olacaktı. Giordano Cecchi Adele'ye sadık kalacak, ablasını alan Bruno gibi onunla evlenecekti. Piccarda sınavsız, ilkokulun dördüncü sınıfına geçebilecekti. Birkaç saat sonra Staderini, Floransa'nın çarkında ikramiyelerden birine ortak olacaktı. Sadece ortak olacaktı ama. Büyük ikramiye beklemek füzeyi güç duruma sokardı doğrusu.

Carlino da kalabalığın arasındaydı, kumarbaz olduğu ve dolayısıyla uğura inandığı için füzeyi o da izledi. Bu geceyle ilgili sevindirici sonuçlar çıkardı, kasaba paranın iyice biriktiği bir an banko diyerek kazanmak niyetinde. İnsan onun gibi gırtlağına kadar borçlanırsa, ancak gözüpek bir girişim başını dertten kurtarır! Aslında Carlino'nun bu dertlere de aldırdığı yok ya; alacaklılar bekleyiversin, işleri ne!

Anlattıklarımız üzerinde ağırlığını duyuran Alfre-

* XV yüzyılda Medicislere karşı çıkan Floransa'nın çok güçlü bir ailesi.

do'nun ölümü dışında bütün bunlar günlük hayatın olayları. Güneşin her doğuşu bu hayatın çiçeğiyle basit ve destansı şarkısını getiriyor. Gece daha da basit ve sayısız olayların anısını sürükleyip götürüyor. Biz bunların dikkati çekenlerini hatırlamaya çalışacağız.

İnşaat işçisi Antonio bir iş kazası geçirdi; sol elinin yüzük parmağının ilk boğumunu yitirdi.

Sahibesi gibi şişko bir hayvan olan Carresilerin köpeği dördüz doğurdu. Bunlardan birini Bianca aldı, emzikle büyütüyor. Öteki üçünü Beppino, Terme sokağındaki köpek satıcısına verdi; köpeklerin cinsi bozuk olduğundan istemiyordu. Berber Oreste Calenzano çiftliği kâhyasının çenesini kesti ve bir müşterisini yitirdi!

Staderini, gerçekten kutsal cumartesi günü bir ikramiye kazandı; hemen birkaç litre şarap yuvarlayıp falçatasını biletti.

Birkaç gündür Clara'nın gebe kaldığı söylentileri dolaşıyor; Clara yalanlamakta direttikçe kendisine inananların sayısı azalıyor. Bunun üzerine öfkelenen genç kadın:

— Benden daha mı iyi bileceksiniz? diye bağırıyor.

Bir okullu gibi kızarıyor. Bruno'nun armağan ettiği dikiş makinesini, kayınvaldesinin evinde pencere önüne koydu. Taksitle alınmış bir Singer makineydi bu. Clara şarkı söyleyerek basıyor pedala, karşı pencereden aynı işi yapan annesini görüyor. Başlarını kaldırmadan konuşuyorlar.

Dul Nesi'nin tavuklarının beşi de iskorpit hastalığından ölüverdi. Staderini, sonunun nasıl geldiğini bildiğimiz horozdan sonra tavukların üzüntüden öldüklerini söylüyor.

Çöpçü Cecchi, yirmi yıllık sadık hizmetlerinden sonra Temizlik İşleri Müdürlüğünde ekip şefi oldu. Şimdi beresinde bir gümüş şerit var, ücreti de haf-

tada on liret arttı. Ancak olağanüstü hallerde ve yeni bir çöpçüye iş öğretmek için süpürgeyi eline alıyor.

Liliana'nın Otello'nun metresi olduğunu ve Borgo Pinto'daki apartmanda oturduğunu artık herkes biliyor. Çok doğal bir şaşkınlık anından sonra: «Babası neyse oğlu da o!» dendi. Ancak olayın yakından ilgilendirdiği kişiler acı çekiyorlar.

Nice Cornolunun rahatını tehlikeye sokan günlük olay kırıntılarının yanında (yine de içlerinden birkaçı güçlüklerine çözüm yolu buldular) bu unutulmayacak yıl boyunca meydana gelen yığınla acı olay şimdiye kadar sonuçsuz kaldı. Olayların yakından ilgilendirdiği kişilerin yürekleri umut dolu. Umut ya da kapanmaz bir yara. İşimizi bitirmek için onlarla ilgilenmemiz zorunlu. Belki dostumuz kunduracıdan epey uzun bir süre uzaklaşacağız. Staderini'yi ustamız sayıyoruz ama, zaman zaman da hikâyesiyle bizi heyecanlandıran kişilerin bazılarıyla birkaç şey konuşmamız gerekli. Sonra yeniden, hayat yüküyle hiç değişmeyen Corno sokağına ve penceresinden bu sokağa hakim olan Madam'a döneceğiz.

Büyük yolculuğa hazırlanan Bianca'yı bulabilmemiz için, panayırın ertesi gününe dönmek zorundayız. Bianca kadere inanıyor. Mutluluk ve mutsuzluğun bize bağlı olmadığına, herkesin alınyazısıyla dünyaya geldiğine inanıyor. Dolayısıyla başkaldırmak ve olayların akışını değiştirmeye çalışmak bir şeye yaramaz. Hem bir başkaldırma ve değişiklik sözkonusuysa, bunlar da önceden yazılmış olmalı. İnsanlar, «güldürüde alacakları rolle» doğarlar, büyür ve sahnede hareket ederler, her geçen gün söyleyecekleri sözleri öğrenirler. Ölümle hayalden kurtulabilirler, ama ölüm de gösterinin bir bölümü. Doğumu ister Rosaura, ister Ginevra Degli Almieri, ister güldürü, ister trajedi olsun, hareket noktası aynı. İlk çığlığından beri Rosaura, Florido'ya sözlü. Ginevra ise beşikten beri sefil bir sona mahkûm. Mezarının kazılıp çiğnenmesi bile var

kaderinde; Stenterello ile yardakçısının yüzüğü almak için mezarına kadar inecekleri yazılı! (Ama Stenterello'nun işe karışması, Ginevra'nın canlı olarak mezardan kurtulmasını sağlamıyor mu? Trajedinin son perdesini unuttun mu Bianca?) Olimpia tiyatrosunda ilân edildi mi, Bianca bu drama koşmaktan geri durmaz. Böylece Alınyazısı Defterinde, Revuar adındaki şekercinin kızı, anadan yetim, müzmin kuru zatülcenpli, nişanlısı tarafından terkedilmiş Bianca Quagliotti'nin yanında son bir not var: 19 yaşında kendini öldürdü! Demek aşk yüzünden kendini öldürüyor? Bu, Bianca'nın hemen cevaplandıramayacağı bir soru. Kuşkusuz, Mario'yu sevdi; aşkın ilk atılımlarını ve şaşkınlığını duydu; sonra öpücükleri istedi; tulumunda taşıdığı basılı kâğıt kokusunu sevmeyi öğrendi, Mario'nun kendisini yola getirmeyi istememesinden de memnundu. Clara'nın Bruno'yu kendine daha iyi bağlamak için ne yapmayı kurduğunu öğrenince, bir çocuk hırsı ve saflığı ama aynı zamanda yaradılıştan gelen bir kadercilikle yürekten kendini ona verdi. Odasına gitti, yatağına oturdu, «pek kadınsı» sandığı bir tavır takındı ama Mario bunu «çocuksu» buldu. Fırsattan yararlanıp bağını kopardı ve öğleden sonra, panayırda Clara, «Mario'yu elinden alan kadının Gesuina olduğuna» inandı.

Şimdi Mario'yu düşünüyorsa da sanki onu çok eski bir çağda tanımış gibi. Su kemerinin altındaki görüntüleri çok karışık, gerçek dışı sanki: Yaşanmayan, düşlenen bir şeyin, evet, düşüncenin uzun süre tutamadığı bir düşün yansıması. Mario'nun sesi, sözleri, gözleri, saçları, bütün kişiliği belleğinden uçup gidiyor ve bir türlü yerine oturmuyor. Bianca bir ruhbilimsel şok geçirmiş gibi. Bir tehlikeden kurtulmuş olmanın izlenimiyle yaşıyor; hem bir boşluk, hem de bir kurtuluş hissi duyuyor. Dolayısıyla aşk uğruna değil, «yeryüzündeki görevi sona erdiğinden» öldüğünü söyleyebilir. Hem şimdi gözünün önüne gelen haliyle Mario'yu

sevmesi mümkün değil, Mario'nun ideali Gesuina, iri yarı, koca göğüslü, güçlü kollu, zerzevatçı kadın yürüyüşlü biri! Aşkın tam tersi! Çünkü Bianca aşkı şiirsel ve uyumlu görüyor; öpüşmeler, basit iç geçirmeler; aşk mırıltılardan meydana geliyor; sevgililer gözgöze, uzun uzun birbirlerini okşuyorlar. Böyle bir aşkın olamayacağına inandığmdan kendini öldürüyor. Kaderi de bu! Bütün bunlar safça şeyler, kabul ediyor; ama alınyazısı ciddî olanlar var, çocuksu olanlar var; arada seçim yapmak bizim işimiz değil. Her neyse, Bianca alınyazısından hoşlanmıyor da sayılmaz. Ölürlerken ardında ne aşk bırakıyor, ne de nefret. Bu olaydan yalnız babası üzüntü duyacak, ama kızının intihar edeceği Revuar'ın da alnına yazılı! Mario, ölümünden sonra pişman olabilir, ama korkunç, iyileşmez bir hastalığa tutulduğunu belirten bir mektup bırakacak ardında... Bu nedenle kendini öldürdüğünü söyleyecek. Her şeyi düşünmüş küçük Bianca, yalnız kendini öldürmek için hangi yolu seçeceğini düşündüğü yok! İntihar ederek öleceğinin alnına yazıldığından öyle emin ki, bunun yolu, günü, saati ona önemsiz ayrıntılar gibi geliyor. Belli belirsiz kendini ırmağa atmayı, veronal almayı, bileklerini usturayla kesmeyi düşündü! Bütün bu yollar işine geliyor; gününe gelince, ne önemi var! Kendini öldüreceğinden o kadar emin ki, ara sıra hayatta olduğuna, tabakları yerleştirmek, çoraplarını dikmek ve yüzünü boyamak zorunda kaldığına şaşıyor. Bir dükkânın vitrinindeki yepyeni kombinezonu almak istediğini hissedince pek şaşırdı! Aslında intihara cesaret edememekten, son anda bayılıp baştan başlayamamaktan korkuyor... günler geçtikçe böylesine özlenen, ısrarla çağrılan ölümün gelip kendisini bulmasını gitgide daha çok arzuluyor. Tüm saflığıyla, yapma gücünü bulamayacağı bir hareketten kurtulmak, böylece alınyazısına ihanet etmemek için hiç tanımadığı anasından ölümü yollamasını istiyor, yalvarıyor.

Demek insan, alınyazısına da karşı gelebiliyor Bianca? Her neyse, bu ölümü bekleyişi içinde Bianca son günlerini yaşıyor. Güneş otuz kere doğdu ve battı; artık ilkbahar da geldi, hava ılık. Belki de son saati olan bu saat Bianca yeni bir elbise giydi, kısa kollu ve modanın gerektirdiği gibi göğsü enikonu açık bir fantezi elbise. Aurora'nın çayından sonra eve dönmeden Arno kıyılarına kadar uzandı. Batan güneşin son ışıkları ve San Miniato'nun çanı içini tatlı bir hüzünle doldurdu. Düşündüğünü savunmak gerçeğe ihanettir. Hayır, kendini gezintiye bırakmış o ânın tadını çıkarıyordu. Sakin, kafası bomboş, huzur içindeydi bir çeşit. Basit ruhların doğada kendilerini gördükleri, belki tek mutluluk anları olan huzur dolu anlardan birini yaşıyordu. Kıyının karşısındaki kaldırımda yürüyordu. İşçileri şehir dışına götüren tramvaylar, otomobiller, bisikletler geçiyordu. Birden yanında, kendisine selâm veren bir genç gördü. Nalbant Eugenio'ydu bu. Bir eliyle bisikletini tutmuş, kaldırımın yanı sıra yürüyordu.

— Dolaşıyor musunuz? diye sordu.

— Evet, ya siz?

— Ben eve dönüyorum.

— Uzakta mı oturuyorsunuz?

Bunu sorduğuna pişman oldu. Eugenio'nun Legnaia'da oturduğunu biliyordu. Öyleyse neden sormuştu? Ayıp olmasın diye mi? Konuşmayı uzatmanın ne gereği vardı?

— Legnaia'da oturuyorum. Motosikleti alışının şerefine Masist'in herkese içki ısmarladığı öğleden sonra da sormuştunuz, hatırlıyor musunuz? Bizim orada hâlâ akarsu bulunmayışına ve suyu kuyudan çekmek zorunda oluşumuza şaşmıştınız.

— Evet, evet.

Aynı akşam da, kıskandırmak için Eugenio'nun peşinde dolaştığını Mario'ya söylediğini hatırladı.

Bu anının itişiyle delikanlının gözlerine baktı, iki-

si de rahatsız oldular. İstemediği halde Bianca gülümsedi.

— Artık, dedi Eugenio, çalışmalar sona erdi. Akarsuyumuz geldi!

Alay etmeyi düşünmeden, gerçekten ilgileniyormuş gibi:

— Öyle mi? diye sordu Bianca.

Bunun üzerine Eugenio, içten gülmeye koyuldu:

— Saçma sapan şeyler söylüyorum! Sanki Legnaia ile insanları sizi ilgilendirirmiş gibi!

— Neden ilgilendirmesin? Çalışan ve saygıyı hak eden insanlar hepsi. (Bunları sana kim öğretti Bianca? Gerçekten senin sözlerin mi?)

Eugenio bisikletini yanı sıra sürüyor, karşılaştıkları insanlara yol vermek için sık sık birkaç adım geride kalıyor, böyle anlarda Bianca onu bekliyordu. Giudici alamnı geçtiler. Ortalığın iyiden iyiye karardığı kemerlere vardılar; rıhtımın ılık havasından sonra serinlik insanı ürpertiyordu. Bianca ellerini çıplak kollarında gezdirdi.

— Sizinle konuşmam gerekiyor, dedi Eugenio birden.

— Benimle mi?

Bianca anladı ama anlamazlıktan geldi.

— Bana Margherita'dan haber mi getirdiniz? Kötü haberler mi?

Ne onu, ne de kendini işitmek istiyordu. Aklma ilk gelen varsayıma umutsuzca, topu yakalayamayan bir çocuk gibi yapışmıştı. Bu acelecilik Eugenio'yu şaşırttı sanki. Durdu, bisikletine dayandı ve onu da durmaya zorladı.

— Margherita değil biz, daha doğrusu şimdilik sadece ben sözkonusuyum. Cevap vermeden önce durun biraz.

Bianca kendini toplama fırsatını bulamadan (çünkü bu sözler onu büyük bir şaşkınlığa düşürmüştü) uzun süreden beri kendisine namuslu duygular besle-

diğini, daha doğrusu sevdiğini, Mario'yla nişanlandığı doğru değil ve kalbinde de kimse yoksa, duygularına karşılık vermesi için bekleyeceğini söyledi.

— Çocuk değilim, diye ekledi. Yirmi dört yaşındayım ve bir mesleğim var, yorucu ama bazı isteklerin yerine getirilmesini sağlayan bir meslek. Bir yuva kurmak istiyorum. Siyaset bana çekici gelmiyor. Bir yuvam olsun, işte bütün dileğim. Bütün bunlar iyi hoş, ama kuşkusuz sizin de kötü yanlarınız var diyeceksiniz. Tabii var; sadece bana biraz dostluk besliyorsanız beni biraz daha iyi tanımanızı isteyeceğim...

Bianca da bisiklete dayanmış, başı önüne eğik, boyuna aynı hareketleri tekrarlayıp onu dinliyordu. Ama hiç sözünü kesmeden; önce kıpkırmızı, sonra sapsarı kesilmişti, önüne geçemediği bir titreme kızı tepeden tırnağa sarsıyordu. Eugenio şimdilik ne diyebileceğini sorduğunda, bakışını nehir kıyısındaki rıhtıma yöneltti ve:

— Düşünüp size bir cevap vereceğim, dedi.

Eugenio'nun mutlu olması için bu kadarı yeterliydi. Bianca'nın elini avucuna aldı, Bianca da bundan yararlanarak ona veda etti. Bir an yüzüne baktı, ayrıldı. Köşede geri döndü; Eugenio hep aynı yerde, bisikletinin demirine oturmuştu. Bianca'yı selâmlamak için elini salladı.

Akşam yemekte Bianca çok acıktığını söyledi. Pişirilenle yetinmedi; onun için ayrıca yağda yumurta yapmak gerekti, sonra şaraba ekmek batırıp yedi, yatmadan önce hastalığından beri her akşam içtiği sütlü şehriye fincanına ekmek batırdı. Yatağa uzandığında büyük bir bitkinlik duydu, kendini hem yorgun, hem de dinlenmiş hissediyordu. Hareket etmek, yürümek isterdi, ama aynı zamanda, bir adım bile atamayacakmış gibi geliyordu. Artık ölmek istediği yoktu. Bir aydan beri, birkaç saat öncesine kadar kafasını kurcalayan saplantı, duman olup uçmuştu. Kaybolmamıştı ama, Mario'nun görüntüsünü de ittiği sisten bir duva-

rın ardına çekilmişti. Demek buydu kaderi? Bir kez daha, dışardan gelecek bir etkenin vereceği karar konusunda kendisine yol göstermesini bekliyordu. Kısa sürede alınyazısının Eugenio olduğuna inandı. Saatler, günler geçtikçe onu daha yakışıklı, daha dürüst, daha çalışkan, akıllı, sepetli bir motosiklet alabilecek, bir kümes kurabilecek, tüm Salani kitaplığını satın alacak yetenekte buluyordu. Bir kadın alınyazısı! Sonundaki felâket bir yana bırakılırsa Margherita'nın alınyazısı, öyle ya Eugenio siyasetle ilgilenmiyor! Bianca eninde sonunda sıkılacağını düşünmedi bile. İyi bir eş olacağını, yarım günlüğüne Fidalma'yı tutacağını kuruyordu. Gelecekteki mutluluğunu, Margherita'nın felâketinden önceki mutluluğuna benzeterek hayal edebilirdi ancak. Hayal gücü Corno sokağını aşamıyordu. Aynı şekilde yuvarlak masa ve konsolla döşenmiş, sarı örtülü yatağı, çifte aynalı dolabı, taraçadaki kafesi, patateslerle domateslerin konduğu kileriyle Margherita'ya ait olan evde görebiliyordu kendini. Nalbant dükkânının üstündeki daire hâlâ kiralıktı. Eugenio'nun ailesi ise şehir dışında oturuyordu! Hayali evle nalbant dükkânı arasında, gepgenç olduğu halde şakakları kırlaşan Eugenio'nun yüzü çevresinde dolaşıyordu!

Şimdiden, Bianca'nın iyi bir eş olacağını kestirebiliriz. Basit, hüzünün azıcık etkilediği bir yaradılışta. Çocukluğun sevgisinden yoksun kaldı. Namuslu ama duygusal yönden hasis bir aile çevresinde büyüdü. Dolayısıyla da ilk gençliğe yorgun ve nedenini kestiremeden hayal kırıklığına uğramış olarak vardı. Hayal gücünün yardımından başka kurtuluş çaresi yoktu, hayal gücünü de boşlukta, soyut şeylerde dolaştırıp duruyordu. Mario ile karşılaşması ruhsal kararsızlığını daha da kötüye götürmekten başka işe yaramadı. Tabii bu gerçeğe bir çağrıydı ama Mario, kendisiyle baş etmesi için Bianca'ya birtakım şeyler vermiyordu. Dolayısıyla Bianca, soyut hüzünden meydana gelen hayal dünyasında kendini gitgide daha güvenli hissediyor-

du. Onda ne Clara'nın candan saflığı, ne Gesuina'nın kendi manevî gücünü yeniden kazanabilmesini sağlayan enerji ne de Milena'nın aydınlık zekâsı ve bilinci olmadığından, uçurumlarla dolu bir gerçekle karşılaşmayı reddetti. Bianca üçüne de benzediği halde bir bakıma onlardan çok ayrı.

Mario biraz öfkeyle, Bianca'nın temelde bir «küçük burjuva olduğunu söylüyor. Gerçekten de Bianca böyle, hem tepeden tırnağa. Başka? Küçük burjuvalar toplumun en büyük bölümünü meydana getirmiyorlar mı? Bütün savaşların sonucunun küçük burjuvaziye bağlı olduğunu bilmiyorsa Mario iyi bir solcu değil. Bianca, kendisinden nefret eden proleterlerle birleşebilir mi? Mario Bianca'dan bir şey anlamadı, yoksa ona başka türlü davranırdı. Bianca'da kendisinin bir başka türlüsünü bulamayacağından evlenmezdi, ama genç kızı daha tatlı iterdi. Ne olursa olsun, davranışı, Bianca'nın öngördüğü feci sonuçları vermedi. Uyuklamaktan başka şey yapmayan gerçek kişiliğini bulması için, Bianca'nın Eugenio'ya rastlaması yetti. Şimdi hayallerini daha basit ama elle tutulur bir gerçekle meşgul edebilir. O zaman da gerçek eğilimlerinin onu, Eugenio'nun dediği gibi, birtakım «hoşnutluklar edinmeye» yöneltiğini göreceğiz. Bir ev, düzenli ve belli belirsiz bir burjuva yanı bulunan ev; ve tüm aile duygularının tatlılığını taşıyan bir aile. Bu insancıl ve meşru şeyler ona verildi, bunlarda gerek kendi ve gerekse kocası için mutluluk yolunu buldu.

Hâlâ uyanık ve işte düşlerinin doruğu: Yazın deniz kıyısında on beş gün, pazarları tiyatro ya da sinemada bir koltuk; Bayan Nesi'ninki gibi bir kürk manto, biçimi günün modasına daha uygun tabii. Eugenio'nun da iyi giyimli olması gerek; Masist gibi kravatsız gezmeyecek. Eugenio! Biraz da onu düşünelim! Nasıl davranacak kendisine? Ya öpücükleri? Açık renkleri mi yoksa canlı renkleri mi sever? Ya kalabalık gibi görünen ailesi? Tanıyacağı ne çok insan var! Bi-

anca hayal kuruyor ve Eugenio'ya henüz bir cevap vermediğini düşünmüyor bile. Hem onu birkaç gün bekletmek niyetinde; düşünmek istiyor. Atlarını nalladığı sıra onu pencereden gözetlerken üzerinde nasıl bir etki yapacağını anlamak istiyor özellikle.

Böylece, nisanın ortalarına doğru bir gece akşamdan sabaha matbaacının görünmesini bekleyen Revuar, tam tersine nalbantm geldiğini gördü. Selâm sabah ve bir sürü imalı sözden sonra nalbant kızını istediğini söyledi. Revuar bu işe şaştı. Clorinda ondan fazla şaşırdı, Corno sokağı da. Ama herkes sevindi, çünkü Eugenio dürüst bir çocuk, Bianca da namusluluğu tartışılmayan bir genç kızdı. Şimdi Eugenio, nalbant dükkânında kendisine yardım eden kardeşi ve eniştesi öğlenleri Clorinda'da yemek yiyorlar; bir çeşit kiracı oldular.

Bu arada Masist burnu yeniden parlarken, Nesi körfezi tüm ışıklarını söndürüyor.

Aurora öğleden sonraları çay vermiyor artık. Bianca gibi o da, geçmişi unutarak kendine huzur dolu bir hayat kurmaya çalışmıştı, ama geçmiş umuttan daha canlıydı. Geçmişten kopabilmek için insanın onunla ilgili her şeyle bağını koparması, Nesi ırkının anısını bile yok etmesi, Corno sokağından, hattâ şehirden ayrılması, Aurora'nın deyimiyle «deri değiştirmesi» gerekirdi.

Bir yıl önce, kendini oğluna vererek ihtiyar Nesi'nin hakimiyetinden kurtulduğunu sanmıştı; Otello'nun da aynı geçmişin bir parçası olduğunu anlamamıştı. Ancak daha sonra Nesi'nin kendisini iyice yok edip ezdiğini, anısının ve kötü eğiliminin hâlâ etkisinde olduğunu anladı. İçini Bianca'ya açtı ve kendisi için acıma, Nesi içinse bağlılık gözyaşları döktü.

Yine de Otello'nun yanında rahat bir geleceği sağ-

lama bağlayacak ve duygularını rahata kavuşturacak uyumlu bir aile hayatına erişeceğini sanmıştı. Kısa süre sonra Otello ile aralarında sevgi değil, Otello'nun itiraf etmeden bedelini ödediği bir suçortaklığı bulunduğunu anladı. Bir ölünün gölgesi onları hâlâ bağlı tutuyordu, ama işledikleri cinayetin dayanışması içindeki iki katil gibi. Aurora bunu Corno sokağına döner dönmez, Otello'nun nefretini kustuğu gece anlamıştı. Alçakgönüllülüğe sarınarak, Nesi'nin yumruklarına katlandığı gibi kocasının da kayıtsızlık gösterisine katlanıp son bir savunma yolunu ve onu yeniden elde etmeyi denedi. Ama parti kaybedilmişti artık, Aurora yenilmeye mahkûm olduğunu biliyordu. Şimdiden bir metres tehlikesinin biçimlendiğini görmüştü: Liliana'ydı bu tehlike. Rahatlığı, şüpheciliği bile bir maskeden başka şey değildi. İçindeki yara gitgide genişliyordu. «Tek gözünü kapayıp ötekiyle rahatını kollamak» öğüdü veren atasözünü benimsedi. Artık bir şey istemeyen insanlar gibi silâhları teslim etti, işi oluruna bırakıp dostlar arasında çay içilen bir salona sahip olmanın minicik hoşnutluğuyla yetindi.

Ama hayat kâbus gibi korkunç yanlarıyla peşimizden gelir, ancak geçmişi olmayan mutluluk hayaliyle uykuya dalabilir; ötekiler ölmemek için durmadan ilerlemek, hikâyeleri onları izleyip sıkıştırırken durmadan kalıntıları yakmak, gırtlağa kadar çıkıp son umut ışığını da boğan bir yığın meydana getirene dek külleri yola yığmak zorundadırlar. Clara evli ve mutlu, Bianca «gerçek aşk»ı buldu. Aurora da onlar gibi, ilkbaharla yeni bir hayata başladı ama umduğu gibi bir hayata değil.

Bu yeni hayat, 19 mayıs gecesi Aurora ile Otello'nun Madam'dan döndüklerinde başladı. Otello somurtuktu. Parmaklarıyla masada trampet çalarak Aurora'nın yemeği vermesini bekledi. Annesi akşamki olayları yorumluyordu, ona kaba bir cevap verdi:

— Burun kıvırmadan yerine getirdiğim işlerine

ve keyfî davranışlarına bak sen! Benim yanımda bu tür pisliklerden söz edilmesini istemiyorum!

— Pislik değil bir felâket sözkonusu! dedi annesi.

— Benim için bunlar pislik! Bir Nesi'nin görüşüne karşı çıkacak olanın da boyunu görelim bakalım!

Annesi hakarete uğramış bir havada yerinden kalktı ve peçetesini masaya bıraktı:

— Sen bir Nesi'sin ama benim de oğlumsun. Babandan çektiklerimi senin elinden çekemem.

Sonra dışarı çıktı. Karı koca sessizlik içinde yemeklerini bitirdiler. Sonra Aurora:

— Annenden özür dilemen gerekmez mi? diye sordu.

Otello, öğüde ihtiyacı olmadığı ve kendisiyle konuşmak istediği karşılığını verdi.

— Otur, otur, kalkma, dedi.

Parmaklarını bardağın kenarında gezdiriyor, bardağı kaldırıyor, gözüne tutup öte yana bakıyordu. Sonra, kendi kendine konuşurcasına:

— Neden Madam'ın sağlığıyla bu kadar ilgileniyorsun? diye sordu.

— Çünkü bir köpek gibi yalnız, ayrıca kendisine minnet borcum var.

— Neden minnet borcu? Kaçmamıza yardım ettiği için mi?

Sesi alaycıydı; bardağı yerine koydu ve Aurora'ya düşman gözlerle baktı.

— Bu akşam sinirlisin, dedi Aurora onu yatıştırmak için. Biraz çıkar mısın? Panayır devam ediyor. İstersen gidelim.

— Madam beni panayırdan çok ilgilendiriyor! dedi Otello.

— Ondan söz edilmesini istemediğini, bütün bunların pislikten başka şey olmadığını kendin söyledin.

Otello sigara paketiyle kibritini çıkardı, gösterişli bir hareketle masaya bıraktı; üzerinde, saldırıya geçmeden önce bekleyen birinin hali vardı. Sonra haka-

reti, daha da belirgin kılan bir yumuşaklıkla koyverdi:

— Ama kendi aramızda bir takım pisliklerden söz edebiliriz değil mi?

Aurora'ya tokatlanmış gibi geldi. Otello'nun sözleri gerçek bir tokattı. Yine de hakarete uğramaktan çok küçük düşmüş, gülümsemeye çalıştı.

— Beni daha terbiyeli davranmaya alıştırmıştın. Şimdi bana bile saygısızlık ediyorsun!

Otello kabuğuna çekilir gibi oldu, avucunu siper edip bir sigara yaktı.

— Belki çok ileri gittim, dedi, ama senin de Madam'la bir şeyin olup olmadığını öğrenmek isterdim. Anlıyor musun?

Aurora kızardı, bardağına su doldurdu.

— Ne demek istiyorsun?

— Peki dedi Otello kırıcı konuşmasma dönerek. Utanç duyduğunu görüyorum, bu da bir şeydir!

Birden Aurora her şeyi anlar gibi oldu. Bir «ah!» çığlığını güçlükle önledi, yerinden kalktı, geri dönüp oturdu ve birden bütün gücünü yitirmiş gibi:

— Demek Liliana'yı kaçıran sendin? dedi. Demek onu resmen metres tutacaksın?

Oyalanmak için önündekileri sırayla sayan, ölümün bekleyişi içinde tek oyalanma yolu bu olan biri gibi konuşuyordu.

Otello kibrit kutusunu aldı, masaya bıraktı yine sâkin ve acımasız:

— Evet! dedi.

Şimdi Aurora kendi düşüncelerini izliyordu. Bir an sessizlik oldu. Otello dumanı iyice içine çekiyor, dudakları arasmda pek azını tutup geri kalanını koyveriyordu. Derken Aurora, düşüncelerinin sonucuymuş gibi:

— Ne cevap vereceğimi bilmiyorum, dedi. Babanın izinden gidiyorsun.

Alaycı değildi; acı bile değildi konuşması. Ken-

di kendine verdiği bir cevaptı bu. Ama Otello, aynı acımasız sesle sözüne devam etme fırsatını kaçırmadı:

— Tabii! Resmen karım olduğuna göre, kendime bir de metres bulmam gerekiyordu!

Bunun üzerine Aurora'mn direnmesi birden çöktü. Yerinden kalktı, yatakodasına kaçtı ve kendini yüzükoyun yatağa atarak ağlamaya başladı.

Otello bir saat sonra yanına geldi. Işığı yaktı. Aurora'nın elleri ensesinde kavuşmuş gözleri tavana dikili, sırtüstü yattığını gördü. Yatağın ucuna ilişti, bir süre onu inceledi. Aurora gözlerini tavandan ayırmıyordu. Kaderine razı olan ve bile bile boyun eğecek birinin acılı, sâkin hali vardı üzerinde. Yine de ilk konuşan Aurora oldu:

— Bunu bana daha namusluca söyleyebilirdin! Neyse, artık her şey sana bağlı. Ne yapmamı istiyorsun?

Bu soru Otello'yu biraz şaşırttı içgüdüsüyle elini karısının koluna koydu.

— İşi bu kadar büyütme! Pek çok şey için bana gereklisin! Baştan beri yanıldık, yeniden başlamak için de artık çok geç. Ama bizi birbirimize bağlayan bir şey var. Birlikte oturalım.

— Nasıl istersen.

Ardından ekledi:

— Hem geleneğe saygı göstermek istiyorsak yapmamız gereken de bu.

Acı acı gülümsedi ama bu, Aurora'nın son pişmanlık gösterisi oldu. Hâlâ kendi kendisiyle konuşmaya devam ediyordu:

— Peki, ne yapacağız öyleyse? diye tekrarladı.

Otello'da hiç acıma yoktu; artık kendinin ve hayatının hâkimi genç Nesi olmuştu.

— Önce, bu geceden başlayarak odalarımızı ayıracağız!

Sonra, her şeyin bir fayda sağlaması gerektiğini

düşünen yeni kuşak gençleri gibi, bu yeni durumda birkaç gün geçirdikten sonra Aurora'nın bir işe yaramadığına karar verdi:

— Ulaştırma işini geliştirerek çalışma alanımı büyütmek niyetindeyim, dedi. Dolayısıyla perakende satışa ayıracak pek az zamanım kalıyor. Günde birkaç saat dükkâna inmeye ne dersin?

Aurora dükkâna ineceğini, bu tür bir çözüm yolunun bulunmasına da sevineceğini söyledi.

— Böylece oyalanmış olurum, dedi.

Bu birkaç saat artık koca bir gün oldu. Aurora dükkânın eşiğinde duruyor; siyah bir elbise giyip saçlarını bir yemeniyle gizliyor. Yüzü kömürden kapkara, işten çizik çizik. Bir kilo ya da yarım kilo kömür alan, borcunu ödemeyi bir haftadan öbürüne atan Cornolu müşterilere acımasız davranmayı kısa sürede öğrendi. Hep aynı, kolayca gülen ve herkesle iyi geçinen Aurora, ama çıkar sözkonusu olduğunda annesiyle babasını bile tanımadığını söylemeyi unutmuyor.

— Doğru tartar, biraz da veresiye verebilirim, diyor. Yapabileceğim başka şey yok!

Küreği yığına daldırarak kömürü kendi eliyle dolduruyor; torbaları dizmekte, Lungarni pansiyonlarının siparişlerini hazırlamakta çıraklara yardım ediyor. Akşamları öyle yorgun ki, çocukluğundaki gibi masanın üstünde uyuyakalıyor. Bütün istediği de bu. Böylece bütün geceyi derin ve deliksiz bir uyku uyumakla geçiriyor, yirmi iki yaşında, bir kocası, yitip giden bir gençliği olduğunu unutuyor. Bencilliği, kayıtsızlığı öğreniyor. Yalnızlığa pazar öğleden sonraları çocuğunun gülücükleriyle pek az yumuşayan bir hayat yöntemi yapıyor. Çocuk epey büyüdü, sağlam, Nesi'nin kara gözleri onda da var.

Otello karısının yeni duruma bu kadar çabuk alışmasından memnun. Hoşnutluğunu göstermek istiyor, karısına tatlılıkla:

— Floransa'nın kömürcü güzeli! diyor.

Aurora önce şaşkın şaşkın kocasına bakıyor, sonra dilini dudaklarında gezdiriyor (kömürcü dükkânının zehirli havasını içine çeke çeke edindi bu alışkanlığı) ve cevap veriyor:

— Yorgunluğun beni ürküttüğünü mü sanıyorsun? Ben doğduğumdan beri çalışıyorum ayol!

— Her şeyi de ters anlıyorsun, diyor Otello.

Yerden bir kömür parçası alan Aurora dalgın dalgın yığının üstüne bırakıyor.

— İki değişik dil konuştuğumuzun farkındasın! Yaşadığım sürece çıkarlarını koruyacağımdan emin olabilirsin. Hem bunlar aynı zamanda da benim çıkarlarım. Kendi ağzınla söyledin. Ama bana yakınlık göstermeyi aklına getirdiğinde, rica ederim kediyi okşa! Dinle bak, boynu kaşındığında nasıl da hırıldıyor zavallı hayvan!

Ama Clorinda'nın kışkırttığı çöpçü Cecchi, Otello'yu durdurup (kendisine cesaret vermek için dediği gibi) davranışı, «metresi, v.s... v.s...» üzerine hesap sorduğunda Aurora kendiliğinden araya girdi ve babasının yüzüne:

— Kocam canının istediğini yapar, dedi. Ben de onun her davranışına hak veriyorum. Anlaşıldı mı? Annemle babamın işlerime burunlarını sokmalarını gerektirecek yaşta bir çocuk olduğumu sanmıyorum!

Şimdi Aurora kömürcü dükkânının eşiğinde; yüzünde kapkara toz izleri var, bakışı katılaştı ve aynı zamanda söndü. Madam bile düşünüp anlayabilme yeteneğini yeniden kazansa onu tanıyamaz.

23

Madam'ın başına ne geldi de tüm Cornoluları evlerinden atmak ve sokakta yalnız oturmaktan vazgeç-

ti böyle? Yaraları mı başına iş açtı, çiçek hastalığına mı yakalandı yoksa? Madam gibi yaratıklar kendi ateşlerinde yanar ve ateşleri sönene dek kendilerine günahları ölçüsünde sevinç yaratırlar. Madam artık korkuluktan başka şey değil.

19 mayıs gecesinden iki ay sonra, kanunî vekili bütün sokağı satın alıp Corno sokağını ele geçirdiği sıra doktorun dediği oldu ve Madam'ın hastalığı tekrarladı. Bir mucize sonucu kurtulduğu beyin kanaması umulmadık bir anda onu yakaladı, konuşmayla birlikte son yeteneklerini de aldı götürdü. 18 Mayıs 1926 günü saat yediden beri Madam ölü sayılabilir. Ama çok sağlam bir bünyesi olduğu, Staderini'nin onu kıyasladığı yılan kadar da dayanıklı çıktığı için yıkıldıktan sonra bile yaşadı. Hastalık beynine ve yüzüne inmişti. Gövdesinin geri kalan bölümü şimdi sürünüyor ve mumyalanmış bir beden gibi ayakta duruyor. Eriyip bitmesine yol açan kafa çalışmasından da yoksun kalınca canlandı denilebilir. Herhalde cançekişmesini epey uzak bir tarihe bırakacağa benziyor.

Düşünme yeteneğini yitirdi, aynı zamanda geçmişi hakkında çok şey anlatan çocuksu okşayışlar ve bazı edepsiz alışkanlıklardan zevk almaya koyuldu. Ama yüzü, bu düşkünlüklerini ürkütücü bir pantomim haline getiren hareketsiz ve korkunç bir maske. Felç bir balta gibi yandan indi yüzüne. Sol göz dışarı doğru çekiliyor; bu gözde perde de var. Ağız şeytanca bir gülümsemeyle kıvrılıyor; üst dudağın bir ucu devamlı kalkık. İnmenin geldiği yanda yüz donmuş gibi, her zamankinden sarkık olan yüzün öbür yanı elmacık kemiğinin üstünde sallanıyor ve suratın korkunç dengesizliğini ortaya koyuyor. Yine de inmenin erişemediği göz amansız ışığını yitirmedi, artık yönetmediği bir dünyayı inceliyor. Son bir ayrıntı Madam'ın düşüşünü iyice belirtiyor: Perukası artık ustaca ve özenle oturmuyor kafasına. Tam tersine, çıplak kafayı belli belirsiz ortaya koyarak kayma eğilimi gösteriyor, takma

saçının kopkoyu siyahına karışan sefil bir beyaz perçemi aradan kaçıyor.

Şimdi Madam'da yeni doğmuş bir çocuğun ve zevkiyle sapıklıklarına sınır tanımayan yaşlı bir kadının içgüdüleri var. Son üç ayda yavaş yavaş düzelen sağlık durumu bütün bunları daha da ağırlaştırıyor. Ona bakan iki yaşlı hemşire (göreceğimiz gibi Cornolu kadınlar Madam'a bakmak istemediler) mesleklerinin gereğini yerine getirdikleri halde çok zorluk çekiyorlar. Ama Madam'ın onlardan başka öfkelenmeden görebildiği kimse yok. Delilik karşı cinse savaş açtığını unutturdu; tecrübenin şüpheci ve ölçülü olmayı öğretmediği gençlik yıllarında mesleğini seçmesine yol açan doyumsuzluğu uyandırdı. Artık bir erkek, Madam'ın saldırılarına uğramadan odaya adımını atamıyor; yaşlı kadın giysilerini yırtıyor, utanmasız, usta ve edepsiz hareketler, vahşi haykırışlar ve utanç verici debelenmelerle kendini sunuyor. Kanunî vekil gibi Madam'ın yaşamasında büyük çıkarı bulunan doktor da, yıllardan beri tatmadığı o derin uykuya daldığı geceler geliyor onu görmeye. Genç kızlar da Madam'ın üzerinde aynı etkiyi yapıyorlar. Gündeliğe gelen Purlecilolu kızcağız, bir daha Madam'm dairesine çıkmaya razı olmadı. Deli kadını akıl hastanesine yatırmayı da düşündüler ve düşündüklerini yaptılar. Ama bu bilinçsiz haliyle bile evinde olmadığını anladı. Ani bir hüzün çöktü üzerine, verilen yiyecekleri geri çevirdi. Sessiz, bitkin sonu pek çabuk geleceğe benziyordu. Hemen gerisin geri evine götürdüler.

Kanunî vekil kendini, Madam'ın en son isteğine uymakla yükümlü saymadı ve tahliye emrini kiracılara yollamaktan vazgeçti. Yine de haber bütün Cornolular arasında yayıldı. Duyulan kin öyle büyük oldu ki ilâh bir anda kaidesinden devriliverdi. İlk günler Cornoluların öfkesi bir nümayiş başlangıcına yol açtı, Madam'ın penceresinin altında yumruklarını sallıyor, yaşlı kadına küfrediyor, onunla alay ediyorlar-

dı. Deli kadın da çığlıklara karşılık veriyordu; bir takım küfürleri kıvırmaya çalışıyor ama nümayişçilerin üstüne tükürmekten başka şey beceremiyordu. Öfkeli sokakla deli kadın arasında, gün ışığında yapılan nefret dolu bir konuşma oldu bu. Uzun süre gizlenen ve çok âni kusulan bir nefretle dolu. İki yan da can alıcı noktalara vurmaktan kaçınmıyordu. Cornolular hakaretlerinden hiçbirini unutmadılar, cömert ve namuslu sanmaya çalıştıkları bu Madam'ı geçmişinin çamuruna batırıp sürüklediler. Anlamak ve derdini anlatmak yeteneğinden yoksun olan deli kadın da, eline ne gelirse onunla kalabalığı bombardıman etmekten çekinmedi.

Ama bağışlama nefretten güçlü çıktı. Clorinda'yla birlikte herkes, Tanrı'nın Madam'ı haklı ve ağır bir cezaya çarptırdığını kabul etti. Kunduracının aklına gelen Cornolular tarafından ele alındığında Madam'ın bağışlanmasına büyük ölçüde yardım etti. «Madam delirdiğine ve vasiyetname de yapmadığına göre ona kira ödememiz saçma olur!» diyordu Staderini. Ne yazık ki Madam'ın kanunî vekili aynı görüşte değildi, çünkü o, müşterisi öldüğünde devlet'e hesap vermek zorunda kalacaktı. Kunduracı, şekerci ve işçiden meydana gelen bir Corno heyeti sorunu çözmek için kendisiyle görüşmek istediğinde, onları yanında muhasebeci Carlino'yla karşıladı. Carlino'nun orada bulunması Cornoluların kolunu kanadını kırdı. Carlino onlara, kira ödememelerinin Madam'ın kanunî mirasçısı olan devlet'e bir çeşit başkaldırma sayılacağını anlattı. Ardından da şunları ekledi: «Madam bir devlet işidir dostlarım! Kısa süre önce konan olağanüstü kanunlar gereğince, başkaldırmanız yeni kurulan özel mahkemenin yetkilerine girer.» Bir gülümseme ve göz kırpma sözleri izliyordu. Yaptıkları yaramazlıktan ötürü cezalandırmak istendiğinde: «Bu akşam yemek yemeden yatacaksınız!» denir çocuklara. Carlino'da Cornolularla böyle konuşmuştu. Dolayısıyla, kira ödeme za-

manı gelip apartman yöneticisi evleri dolaştığında para konsolun mermeri üzerinde hazırdı. Yeni apartman yöneticisi ise muhasebeci Carlino Bencini'ydi. Cornoluların Madam'a, hiç olmazsa başına gelen felâkete saygılı olmalarını istedi. «Kendini korumaktan, birine vurmaktan âciz kadınla durmadan alay etmeyelim.»

Şimdi Madam, pencereye çıkıp kendisine bakan herkese çeşitli maskaralıklar yapan tek gözlü, korkunç bir yaratık. Ama sokak ona sırt çevirdi, gösterilen bütün saygı varlığından habersiz yaşamak, başka şey değil. Deli beyninin dalıp gittiği karanlıklarda mülkiyet kavramı herhalde arasıra kafasını yokluyor. Böyle anlarda penceresinden sarkıyor ve apartmanlarında oturanları kovmak için kollarını sallıyor, eliyle sokağın ucunu gösteriyor, bir hareketle bütün evleri kavrıyor, göğsüne vurup öfkeli homurtular çıkarıyor. «Bütün bunlar benim! der gibi. Defolun! Gidin hepiniz!»

Ama bu çok seyrek uyanan bir duygu. Artık günlerini çok sâkin geçiriyor; çok iştahlı ve pek çok şey istiyor. Muzla tuzlu bademe bayılıyor. Bademleri saatler boyu büyük bir dikkat ve doyumsuzluk, gözünde hem maymunca hem de çocuksu bir kuşkuyla temizleyip geveliyor. Bu işle uğraşmadığı sıralar aynasının önüne oturup yüzünü, ellerini, yüzüklerini, gerdanlığını, mermerin üzerinde tıngırdattığı bileziklerini okşamayı seviyor. Konuşur gibi çığlıklar atıyor; kendi kendine öpücükler yollayıp uzun uzun yüzünü seyrediyor. Sonra elbisesini çıkarıyor, aynı zevkle gövdesini okşamaya hazırlandığı anlaşılıyor; ama yapmak istediği şeyden kolaylıkla vazgeçirilip bir çocuk gibi elinden tutularak apartmanın içinde gezdirilmeyi kabul ediyor. Açgözlülükle ısırdığı bir muz tutuşturuluyor eline. Hastabakıcılar nöbetleşe değişiyor ve Madam'ı hiç yalnız bırakmıyorlar. Artık Madam'ın hareketlerine alıştıklarından en ufak isteklerini bile önceden kestirebiliyorlar. Bir süreden beri, pen-

cereye çıktığında rahat durduğu farkedildi. Hemen, ayaklarını dayayacak bir yeri ve bademleriyle muzlarını koyması için iki geniş kenarı bulunan, yastıklı bir şezlong yaptırıldı. Saatler boyu, en ufak hareketi kaçırmaz gibi, gözü sokağa dikili oturuyor. Yalnız gelip geçen Cornolulara iyice nişan alıp muz kabuklarını sokağa fırlatıyor. (Madam'ı kızdırmamak ve muhasebecinin gözüne girmek için, Cornolular bu numarayı görmezlikten geliyorlar. Muz kabuğu birine çarptı mı Madam zevkten el çırpıyor, Madam'a hedef olan Cornolu da gereken sabırla öfkenin içine atıyor. Şimdiye kadar bir çocuk bile başını kaldırıp Madam'ın penceresine bakamazdı, çılgına dönerdi Madam; bakan bir erkekse her zamanki hareketlerini yapardı. Yine de herkesin boyun eğmesini sağlamak çok güç bir işti. Corno sokağında, pencere önünde oturan bir deli bulunduğu bütün mahalleye yayılmıştı. Günlerce bir meraklı kafilesi pencerenin altından geçti durdu. Çiftlik kâhyaları ve Ristori ile Eugenio'nun öteki müşterileri meraklılara ekleniyordu. Artık bu güçlükler ortadan kalktı; kim isterse Madam'ın penceresinin önünden geçebiilr ve yukarı bakabilir; Madam hiç aldırmıyor. Kendine yapacak bir iş buldu.

Bu işi de ona çocuklar öğrettiler. Bir gün Gigi ile Musetta'nın sabundan balon yaptığını gördü ve ancak, aynı şeyi yapmasını sağlayacak araçlar önünc getirildiğinde yüzü güldü. Hemşire saz kamışı dolduruyor, Madam da renkli balonu havaya fırlatana dek üflüyor. Balon büyük ve güzel olur, güneş de üzerinde parıltılar yaparsa sevinç kahkahaları atıyor. Gigi, Pallc, Giordano ve küçük kızlar eğlencesine yürekten katılıyorlar. Aşağıda Madam'ın balonlarını bekliyor, balonlar göründüğünde burunları havada izliyor, yere değmeden el çırpıp patlatıyorlar. Madam zevkten yüzünü buruşturuyor. Hemen her öğleden sonra tekrarlanan bir gösteri bu. İlk bıkanlar da çocuklar oluyor, kirişi kırıveriyorlar.

Madam kendisini yalnız bıraktıkları için onlara kızmıyor. Bademleri geveleyip muzları yutarak, gelip geçenlere tükürüp kızan olursa gülerek sokağı seyretmeye koyuluyor. Böylece yana kayan perukası, tek gözü ve çılgınlığıyla penceresinde dikilen bu yarı hayvan, ölüme doğru yol alıyor.

24

Yaz geldi ama yüreğimizdeki soğuğu kim kovacak?

Bianca'ya kendi portesini çizen Eugenio başlıca niteliğinin siyasî kayıtsızlığı olduğunu belirtti. Masist yaşasaydı, bu beyanının da bir siyasî tavır olduğunu kolaylıkla delikanlıya gösterirdi. Kenara çekilmek kurulu düzene evet demek, hiç olmazsa manen «her yönü ve sonuçlarıyla» kabul etmek anlamına gelirdi. O zaman da kendini iyice sağlama almak, Carlino aracılığıyla Otello'nun, Ristori'nin, berber Oresta'nin ve ahçı Beppino Carresi'nin yaptığı gibi Faşist Parti'ye kabul edilmeyi istemek çok daha iyiydi. Otello'yu çıkarı bu noktaya getirmiş, çevre okullarının kömürünü vermek ve mümkünse yeni müşteriler edinmek için bu işi yapmış, Ristori'yi «herkesle dost kalmak eğilimi» bu yola itmiş, fırıldak gibi dört yana dönen berber otelciye bağlılığını göstermek istemişse, serbest meslekten Beppino Carresi de korktuğu için «sıraya girmişti.» Hem Cornolular içinde ilk pes diyen Beppino'ydu. Yenilgisi açıkça tartışılmadı tabiî, yine de sokağa hüzünlü bir gölge düşürmekten geri durmadı. Çünkü doğru dürüst okuma yazma bilmeyen insanlarımız içgüdüleriyle hareket ederler. Fikirlere yönelmek için bir takım simgelere ihtiyaçları vardır. Belki yanılıyorlardır -bunu tarih gösterecek- ama onlar için 12 Temmuz 1926 tarihinde faşizm Carlino, faşizm düşmanlığı da Masist demek. Masist'in ardına geçmek için Kıyamet Ge-

cesi'ni beklemediler. Masist'in öldürülmesi de içgüdüleriyle doğru yolu seçtiklerini ispatladı.

Boyun eğiyorlar tabii; yaşamı sürdürmek gerek. Korkuyorlar; olağan bir şey bu. Şimdi Staderini, Carlino tezgâhının önünden geçerken çekiç tutan sağ elinin güzel bir selâm vermek için kendiliğinden kalktığını hissediyor. Carlino'nun annesi öldüğünden, yatağı yapıp ortalığı süpürmek için Fidalma gündeliğe gitmeyi kabul etti. Bu da bir iş, herhangi bir bey gibi Carlino parasını ödüyor. Üstelik yaşlı kocası için Fidalma'ya giysi bile veriyor. Bu nedenle pazar günü kunduracıyı, Borghesi gazinosunu ve çok daha iyi yerleri tanımış, yeni sayılabilecek koyu renk bir elbiseyle görebileceğiz. Leontina da Carlino için, yepyeni bir siyah gömleğin üstüne nişanlarının şeritlerini dikti. Kim bu hizmeti ondan esirgeyebilir? Carlino isterse onun hesabına çalışmayı kim reddedebilir? Anasının ölümünden bu yana bir sürü cansıkıcı şeye ihtiyaç duyduğunu görüyor, Corno sokağı pes ettiğine göre neden bunları başka yerde yaptırsın?

Daha beteri de var. Partinin kuruluş yıldönümünde Carlino, Fidalma'nın önünde, yalnız Otello, Ristori ve Madam'ın hemşirelerinin bayrak asmasına şaştığını söyleyince kunduracının karısı dışarı fırladı. Az sonra da şekerciyle inşaat işçisinin pencerelerinde üç renkli bayrak görünüverdi.

Ama biz yüreklerini okumaya çalışalım. Bu yüreklerde korku göreceğiz, hattâ daha önce de söylediğimiz gibi dehşet. Korku nereden geliyor? Bu yüzlerde nefret de göreceğiz, ya da pek etkili olan nefret duygusu size aşırı geliyorsa hınç, külün altında için için yanan ateş ve red anlamında tersine çevrilen baş parmak diyelim. İçten, bir an bile düşünülmeksizin belirtilen red. Bunun anlamı: Faşist Partiye yazılmak mı? Hayır. Rozetini takmak mı? Hayır! Herkesin içinde desteklediğimi söylemek mi? Hayır! Bu red mümkün olan tek karşı çıkma, Masist'i öldürenlerden tek ay

rılma yolu. İşte Cornoluların belli belirsiz düşündükleri, bu nedenle Beppino Carresi'ye güvenleri kalmadı.

Baş parmağını herkesin içinde tersine çevirecek biri de çıktı. Bruno bu. Bruno yaradılışına boyun eğen bir delikanlı. Onu Elisa'yla birlikte gördük; on dokuz yaşındaydı, alt üsttü duyguları. Daha çocukken kadının varlığını keşfetmiş, güzel kışkırtıcı, elde edilmesi kolay Elisa aklını başından almış, yeni yetmeliğinde bir tehlike olacak kadar kafasını kurcalamıştı. Bruno kendi kendini tatmine yönelme tehlikesiyle de karşı karşıyaydı ama bundan hep içgüdüsel bir tiskinti duymuştu. «İçinde ukde kalmaması için» Elisa'ya ne yaptığını gördük. Cascine çayırlarında genç kadına ikinci kez boyun eğdiyse, hem acıdığı hem de hisleri alevlendiği, genç kadın da kendini sunduğu içindi. Elisa'ya alışmamak istediğinden ondan kaçma yolunu kendi kendine kabul etti ve savunmadan başka şey olmayan bir küçümseme koydu ortaya. Koruması gereken aşkı, aile kurma ve hayatını yaşama isteği vardı. Siyaset karşısında tutumu Eugenio'nunkinin eşiydi. Siyasetle ilgilenmemesi gerektiğini düşünüyordu. Yine de Eugenio kadar kayıtsız durmuyor, Mario'nun söylevlerini isteyerek dinliyor ve haklı buluyor, ama Kızıl Yardım'a her hafta para ödemekle yetiniyordu; daha ileri gittiği yoktu. Masist'in ölümü korkusunu, şaşkınlığını, hıncını artırmıştı. Bunlar tüm Cornolularla paylaştığı duygulardı. Derken onu demiryollarından çıkarıverdiler; «düzene karşı olanları» sokağa atıyorlardı. Babası iş başında ölen demiryolcuların altın defterinde gösterildiği halde aşırı bir sosyalist olarak ortaya çıkarıldı. Bruno'nun da babasının fikirlerini paylaşması için hiçbir neden yoktu, ama er geç kan çekeceğinden bir soruşturma kurulu «siyasî görüşlerini» anlamak ve babasının yolunu izleyip izlemediğini sormak için onu çağırdı. Babasının yolunu izlemiyorsa neden Faşist Parti'ye yazılmamıştı? Bunun üzerine Bruno baş

parmağını tersine çevirdi. Babasının anısını yeryüzündeki her şeyden değerli tuttuğunu söyledi; kendisine sorulan sorular bu yola itince, siyasî görüşleriyle birlikte babasının hayatının hiçbir yanını inkâr etmediğini açıkladı. Ne komünistti ne de başka bir şey, işi bitince akşam ailesine kavuşmaktan başka şey düşünmeyen bir demiryolcuydu ama babasının görüşlerine karşı olmadığından Faşist Parti'ye yazılmamıştı, yazılmayacaktı da. Yan tutmadığını söylemesi işe yaramadı; atılanlar hakkında yapılacak işlem tamamlanana kadar Bruno görevden alındı.

Kayınpederinin başına da aşağı yukarı aynı şey geldi. Antonio, beş yılda bir sosyalistlere oy vermekle ödevini yaptığına inanıyordu. Ama sıkıştırılıp damadının siyasî görüşlerini benimsemediğini söylemesi istenince bunu yapamadı. Gündelikle çalıştığından onun çıkarılması daha da kolay oldu. Bu olayların aile bütçesini nasıl etkilediği kolayca kestirilebilir.

Bütün bu olup bitenlerden sonra Corno sokağının keyfinin kaçtığını, açık konuşma zevkinin yitirildiğini söylemek gereksiz bir savunma isteğiyle gerçeği saptırmak olur. Hayatın saati saatine, günü gününe yaşanması gerektiğini ve yılların yılları izlediğini unutmayalım. Oysa insanın yüreğini aldatmasının bin bir yolu vardır (sık sık yürek diyoruz, aslında bunun bilinç olarak anlaşılması gerekir).

Cornoluların, diktatörlüğün ağırlığı altında ezildiğini» sanan kişiler lütfen bundan vazgeçsinler. Corno sokağında bugünkü kadar garip şeyler olmamıştı. Dedikodu, maskaralık, en kabasından şaka yapma ve dolap çevirme merakı hiç böylesine gemi azıya almamıştı. Sanki Cornolular yolun iki ucuna kilidi vurmuş, insanlığın geri kalan bölümüne vedâ etmişlerdi.

Staderini'nin yaydığı haber evvelki günden kalma. Bu habere göre şekercinin karısı Clorinda ilk gençliğinde kızlığını Varlungo papazı olan amcasına fedâ etmiş. Baskı altında kalınca amcanın neden borç pa-

ra vermeye razı geldiği anlaşılıyor. Geveze kunduracı, yazısını yazan herhangi bir gazeteci gibi, bir çekiş vuruşu ve bir biz deliği arasında haberi açıklayıverdi. Ama kuşkularını giderip içini rahatlatmak isteyen Revuar karısını sorguya çekti. Zavallı Clorinda: «Şaşıyorum Serafino, sen ha!» gibisinden şaşkınlık gösterilerine başladı ama kendini temize çıkardığını sandıkça şaşırıyordu. Sonunda: «O kadar gençtim ki!» diye mırıldanıp Revuar'ın kollarına düştü.

İşte evvelki günün olayı. Dün Revuar öcünü aldı. Bütün pencerelerin ve özellikle Fidalma'nın penceresinin altında, Staderini'nin altı ay önce Santa Verdiana'dan dönen Rosetta ile her cumartesi Amorino sokağındaki otelde, ara sıra da Basso kalesinin ağaçları altında buluştuğunu bildirdi.

Kapı eşikleriyle pencerelerde söylenenleri dinlemek koca bir günü doldurmaya yeterli. Bu gidişle dostlarımızın nereye varacaklarını doğrusu merak ediyoruz. Pek uzağa değil kuşkusuz. Örneğin Revuar'la Staderini Saponai sokağındaki barda, Semira'nın oğlunu Clara'yla evlendirip akraba olduklarını bahane ederek Antonio'nun evinde gerektiğinden fazla kaldığını birbirlerinin kulağına fısıldadılar ve barıştılar. Oysa Semira neredeyse yedi yıldan beri duldu ve yaşı kırk beşten fazla değildi. Üstelik o kadar göstermiyordu; zavallı Leontina! Kunduracının şeytanca görüşünün bir kez daha doğru çıkmayacağını kim söyleyebilir? Ama biz, şimdiye kadar lekesiz geçen hayatlara kara çalmak istemiyoruz; hiç kuşkusuz Staderini, henüz çok plâtonik bir takım duyguları keşfetmekten başka şey yapmamıştır.

Böylece Corno sokağı çamurları içinde yuvarlanıp gidiyor. Ugo'nun üç aydır cezaevinde olduğunu, hiçbir belirli suçuna raslanmadığından «Osvaldo Liverani'yi kapayıp baskı yapmaktan yargılanacağını» bilmez görünüyor. Ristori tanık olarak çağrıldı; ifade vermeye gidecek ve bunun doğru olduğunu söyleyecek. Ger-

çekten de doğru, tersini kim söyleyebilir? Bırakalım Cornolular birbirlerini yesinler. Onların sevişmesi böyle olur. Aslında içten «hayır» diyorlar. Bunu da herkesten önce Carlino biliyor. Ama sorulduğunda evet cevabı veriyorlar, «yalanım varsa şu an iki gözüm önüme aksın!» Bırakın kendi hikâyelerini süsleyip dursunlar.

Hele Fidalma, ağaçlı yollarda Mario ile Milena'yı kol kola gördüğünde pencereden pencereye ne çok şey söylendi. Milena dul kalalı şunun şurasında kaç ay oluyordu? Hem de yas süresini geçirmeden! Ne ayıp! Rezalet. Ardından haç çıkarmalar, atasözleri imdada yetişiyordu! Ama Cornoluların duygularının kolayca değişmesi için polislerin genç matbaacıyı almaya gelmeleri yetti. Şimdi Mario hepsinin gözünde çok değerli; pencerelerinin ardında gizlenmiş, bir şey olmamış gibi memurların arasına karışan ve Mario'yu uyaracak olan Milena'yı kuşkuyla izliyor. «Koş Milena! Koş!»

Saat beşi bulmuştu. Mario matbaadan çıkıyordu. Pino yokuşunu inerken birden koşarak gelen Milena'yı gördü. Genç kadın, kollarının arasına sığmmak ister gibi son bir atılımla yanına vardı. Bir adım kala durdu, elini kalbine götürdü, soluk almak için başını eğdi ve:

— Boğuluyorum! dedi.

Sokuldu, destek almak için Mario'nun bileğini yakaladı. Sonra başını kaldırıp gülümsemeye çalıştı.

— Deli gibi koştum! Dudağıma allık sürmeyi bile unuttum!

— Beni mi götürmeye geldiler? diye sordu Mario.

Milena'nm soluğu yavaş yavaş düzeliyordu.

— Evet, dedi, yarım saat oluyor. Merak etme, peşimden gelen yok. Önlerinden geçerken yüzümden nasıl bir şey anlamadılar, şaşıyorum!

Artık sâkinleşmişti, kayıtsız bir havayla Mario'ya yürümesini söyleyen o oldu. Koluna girdi ve Savonarole alanına sürükledi. Düşünceleri aynı olduğundan, ortak kararlarını şu sözlerle açıkladı:

— Önce Margherita'nın yanına sığınacaksın. Otobüs 6.40 da yola çıkıyor. Şu sıranın üstünde dinlenip düşünecek bir saatimiz kalıyor.

Oturdular. Tepelerinde, kaidesinin üstünde Savonarole* onları kutsuyor, önlerinde çocuklar annelerinin ve dadılarının denetiminde oynuyorlardı. Ağaçlar yemyeşil ve çiçekliydi; gölgeleri insanı koruyordu. Milena iki eliyle Mario'nun koluna yapışmış, ona iyice sokulmuştu. Bir an göz göze bakıştılar. Yirmi yıllık yürekleri karanlık sezgilerle doluydu.

— Benim hakkımda bir şey bilmiyorlar, dedi Mario. Şimdiye kadar eylemimiz kanun çerçevesinin dışına çıkmadı. Bana bir şey yapamazlar!

— Tabii yapamazlar! dedi Milena.

Tam bir saf çocuk fikriydi bu. Mario'nun sırtında iş tulumu vardı. Cebindeki üç sigaranın birini aldı, kibritiyle sigarasını yakabileceği birinin bulunup bulunmadığını anlamak için çevresine bakındı. Milena, hem sevimli, hem de koruyucu bir hareketle:

— Ben ateş isterim! dedi.

Sigarayı aldı ve az ötedeki sırada oturan yaşlı adama yaklaştı. Adam bastonunu dizlerine koymuştu, piposu ağzındaydı. Bir kibrit çöpünü sıranın kenarına sürüp yaktı ve mırıldanarak ateşi Milena'ya uzattı. Milena ilk kez sigara içiyordu. Duman gırtlağına takıldı, kükürt kokusu soluğunu kesti. Bir öksürük nöbetine yakalandı. İhtiyar adam fırsattan yararlanıp görüşünü belirtti:

* Savonarole (Jerome) 1452-1498 Dominiken papazı olan Savonarole, Floransa'da yarı dini, yarı demokratik bir anayasa kabul ettirmek istemiş, dine küfrettiği gerekçesiyle yakılmıştı.

— Kim öğretti size sigara içmeyi? Bir kadın mı? Hem de bu yaşta!

Konuşmayı izleyen Mario yaklaştığında ekledi:

— Ona siz mi sigara içiriyorsunuz? Tebrik ederim delikanlı?

Sıralarda oturan annelerle dadılar arasından birkaçı gülmeye koyuldu, bazıları da ses çıkarmadan ihtiyarın yanını tuttular. Kadınların en yaşlılarından biri:

— Karınızın sigara içmesi sizi utandırmıyor mu? dedi. Üstelik de bu alanda!

Milena hem gülüyor, hem öksürüyordu. Derken hıçkırık tuttu. Mario da çocuksu bir neşe içindeydi. Büyüklere oyun oynayan iki çocuktular. Sıralarına döndüler. Milena susmaya çalışıyor ama her hıçkırıkta daha beter gülüyordu. Hıçkırığı sonunda geçince başını kaldırdı ve ihtiyarın ellerini kollarını sallayarak kadınlarla konuştuğunu gördü. Yeniden bir kahkaha koyverdi, birinin gülüşü öbürüne bulaştığında Mario da onu izledi. İhtiyar sopasını sallıyordu; çok öfkelenmişti. Sonunda yerinden kalktı, anıtın ardından kayboldu ve az sonra üniformalı bir polisle yeniden göründü. Ancak o zaman Mario ile Milena, birden, unutup unutmadıklarını bilmediğimiz gerçeğe dönebildiler. Kahkahalar atarak kaçtılar oradan. El ele tutuşup kimsenin peşlerinden gelmediğine emin olana dek koştular.

Micheli sokağındaydılar; yarısı gölgelik, yarısı güneşli, aydınlık evleri ve kapalı kepenkleriyle sokak ıssızdı. Bir ışık çölü. Şaşkın şaşkın bakıştılar ve kahkahaları birden dudaklarında sönüverdi. Bir gülümsemeye dönüştü, bu gülümseyişte birbirlerini tanıdılar.

Saçlarını kaldıran Milena:

— Biz çocuğuz! dedi.

— Doğru!

Sesleri bir serzenişi değil, karşılıklı bir cesaret verme çabasını belirtiyordu.

Tayra otobüslerinin kalktığı yere yöneldiler. İki yanı ağaçlı yolları konuşmadan geçtiler. Milena hiç durmadan sâkin ve tabii bir sesle:

— Şimdi ağlarsam hiç aldırma, dedi. Bir tepki olacak. Çok güldüm ama üzgün değilim.

Mario genç kadının elini avucuna aldı, Milena da kendini ona bıraktı ama gözyaşlarını önlemeyi başardı. Santa Maria Novella alanını geçtiler; eni konu yüksek güneşin altındaki dikili taşlar parlıyordu. Milena:

— Geçti! dedi.

Kaldırımdaydılar; genç kadın bir pastanenin saatine göz attı:

— Saat altıyı beş geçiyor! Bütün bu zamanı birbirimize hiçbir şey söylemeden geçirdik!

— Böylesi daha iyi. Belki uzun süre görüşemeyiz, son buluşmamızdır. Ama çok keyifliydik. Daha ne istiyorsun?

Milena yine her türlü haksızlık, her türlü acı ve yeni aşkıyla -korunması gereken gerçek aşk- oluşan Milena'ydı.

— Margherita'nın evinde, uzun süre emniyette olmayacaksın. Margherita, Masist'in dul karısı olduğundan polis onu gözlüyor. Seni gerçekten bulmak istiyorlarsa oraya kadar uzanacaklardır. Ama hiç olmazsa birkaç gün rahat edersin. Bu süre içinde bir çare ararız! Sen de fırsattan faydalanıp dinlen. Çok uzun süredir sinirlerin gergin!

— Ya sen, Milena?

— Böylesi daha iyi! Artık karşılıklı söylevden vazgeçelim! Söylevlerin bir işe yaramadığını görüyorsun! Git biletini al, ben otobüsteki yerini tutarım.

Mario'nun önünde on kişilik bir kuyruk vardı, o bileti değil! Milena'yı düşünüyordu. Kuyruk yavaş yavaş kısalıyordu. Mario ilerliyor, Masist'i, partiyi değil yine Milena'yı düşünüyordu. Onu bir daha ne zaman görecekti?

— Nereye? diye sordu memur.

— Greve'ye.

Tulumunun cebini karıştırdı, önce iki sigara, ardından üç-beş kuruş çıkardı. Derken üzerinde para olmadığını hatırladı. Özür diledi ve geri döneceğini söyleyerek Milena'ya koştu. Milena otobüsün içinde oturmuş Mario'yu düşünüyordu. Onu bir daha ne zaman görecekti?

— Milena! diye seslendi Mario camı vurarak. Paran var mı? Üzerimde para olmadığını unutmuşum!

— Hayır, dedi Milena. Para çantamı almadan çıktım!

Aşağı indi. Birkaç dakikaya kadar otobüs kalkacaktı. Birlikte gişeye döndüler. Gişenin ufak kapısı inmişti bile. İçerden «Kapalı! Kapalı!» diye tekrarlayan memurun yandan kafasını uzatması için epey üstelemeleri gerekti.

— Bileti bana verin, Greve'ye vardığımda oradaki memura öderim parasını. Vergi memurunun kızına gi diyorum. Kendisini orada herkes tanır.

Memur durumu anlamakta geciktikçe gecikiyordu; bütün benzerleri gibi bir türlü lafının sonunu getiremiyor, aynı şeyi tekrarlayıp duruyordu:

— Yapamam. Yönetmeliğe aykırıdır! Vergi memuru kuşkusuz iyi insandır ama kendisini tanımıyorum! Ben Greve'ye hiç gitmedim! vs..... v.s.....

Onu söyleyiviyle başbaşa bıraktılar. Mario bağırarak otobüse koştu:

— Bakalım beni otobüsten atabilirler mi? görürüz! Hoşça kal Milena! Hoşça kal sevgilim!

Otobüs Borgognissanti'yi dönüyordu bile. Bağırıp elini kolunu sallayarak peşinden koştu. Ama otobüs düz yola girmişti kısa sürede gözden kayboldu.

Milena, yolun ortasında duran Mario'ya yetişti. Delikanlı öfkeyle alnını tutuyordu.

— Görüyorsun ya Milena! Görüyorsun ya!

Gelip geçen yayalar, genç kadına serzenişte bulunduğunu sanacaklardı.

— Para biriktirmeyi, sigara ve gazete parasından başka yanıma beş kuruş almamayı kafama koymuştum. İşte sonuçları! Akıllı uslu adam olalım dedik! Al sana!

Derken Milena'yı da suçlamaya koyuldu:

— Sen de benim görüşümü kabul etmiştin, değil mi? Çünkü cebimde parayla sokağa çıkarsam dondurma, pahalı sigara ve bir sürü saçmalık alacak, sonra bir çift pabuca verecek param kalmayacaktı. İşte, işte!

Ama Mario ne kadar öfkeliyse Milena o kadar sâkindi. Onun da sâkinleşmesi için şu sözleri söylemesi yetti:

— Gerçekten çocukluk ediyorsun! Bak, herkesin dikkatini çekmektesin! Durumun farkında mısın?

Mario durup kendisine bakan ve konuşmasını dinleyerek eğlenenlere de «bir çıkış» yapmaktan kendini alamadı:

— Hadi bakalım, eğlenti sona erdi!

Arno kıyılarına varıp durum bütün açıklığıyla gözlerine göründüğünde, Mario'yu bir geceliğine evinde barındıracak bütün dostları gözden geçirdiler. Milena gidip para getirse bile, otelde kalması sözkonusu değildi; Corno sokağına da gidemezdi. Mario'nun varlığıyla tehlikeye girecek dostların evleri de (Mario bu konuda diretiyordu) olmazdı.

— Onları yarın sabah, hattâ bu akşam uyarırsın, dedi.

Solcu olmadıklarından matbaadaki meslekdaşlarından yardım istenemezdi. Hem dert anlatmak uzun sürerdi; hepsi de mert işçiler oldukları halde olup biteni onlara açmak doğru da olmazdı; bugünkü günde kimin ne yapacağını kestirmek mümkün müydü? Sıra Milena'ya gelmişti. Hemen, Alfredo'nun bir yeğenine kiralanan Cure'deki daireyi hatırladı. Ama kadının kocası Kara Çetelere katılmıştı! Ne yazık ki Corno sokağı ve Cure'deki daire dışında kime başvuracağını bilmiyordu. Durum umutsuz gibiydi, evet öyleydi gerçekten.

Matbaadakilerden birinin evine sığınsa mesele kalmıyacaktı ama Mario da bunu hiç istemiyordu. Aslında, polisin Corno sokağında kendisini beklediğini öğrendiği andan beri parke taşları tabanlarını yakıyordu. Hem yalnız Corno sokağının değil, tüm Floransa'nın taşları. Dolayısıyla da kararını verdi.

— Geceyi Floransa'da geçirmiyorum! Tavşan gibi enselenirsem arkadaşlar ne der? Greve'ye yürüyerek giderim. Eninde sonunda varırım oraya nasılsa!

— Seni tek başına bırakacağımı mı sanıyorsun?

— Başka çözüm yolu olmadığını kabul et!

Elini alnına vuran Milena:

— Tanrım! dedi.

— Umutsuzluğa kapılırsan Milena değilsin!

Bir okşayıştan farksız sesiyle:

— Milena'yım Milena! dedi genç kadın. Seninle geliyorum, kararımı verdim!

Mario hem şaşırdı hem de sevindi. Sonra kendini topladı ve buna karşı çıktı; ama direnmesi pek gevşekti. Bu sözleri vicdanını rahatlatmak için söylediği belliydi.

— Eve dönmediğini görürse annen çıldırır!

— Tekrar ediyorum Mario, kararımı verdim!

— Otuz kilometreden fazla yol var.

— Kararımı verdim dedim ya sana!

Sesi bir okşayış değildi artık.

Böylece el ele, San Gaggio yokuşunu tırmanmaya koyuldular az sonra. Çifte Yol'a vardıklarında Mario, cebindeki parayla alabileceği kadar üzüm aldı, yolda sigara içebilmek için de satıcıdan birkaç kibrit istedi. Yine elele, yola koyuldular; boş kalan elleriyle salkımları ağızlarına götürüyor ve ısırıyorlardı. Mario'nun sırtında gri tulumu, Milena'da ise eski bir ev elbisesi vardı: Ona genç kız havası veren, rengi solmuş mavi bir elbise. Dizlerine kadar iniyor, daraldığında kalçalarına iyice yapışıyordu. Belki Milena'nın boyu uzamıştı? Belki de şişmanlamıştı? Okuldan kaçan iki yumurcak-

tılar sanki.

— Gidi sinsi yumurcaklar gidi! derdi Staderini onları görse.

Tavarnuzze'yi geçtiklerinde hava kararmıştı. Bir meyhanenin önünde hava alan ve onları selâmlayan topluluktan alaycı bir ses yükseldi:

— Nereye gidebilirler yahu! Nereye gidebilirler?

İyi tanıdığımız Mario cevabı yapıştırmakta gecikmedi:

— Dünyanın öbür ucuna aslanım! Gelmek ister misin?

Beriki kahkahalar arasında:

— Yok canım! Çok uzak! karşılığını verdi.

Şimdi kademeli bir iniş altlarında uzanıp gidiyordu. Sol yanda yol bir duvarla kapalıydı, sağda ise vâdiye açılıyor, uçurumdan sarp yamaçlara geçerek Greve'ye kadar iniyordu.

Yıldızlı ve aysız bir geceydi. Tekdüze uzanan bir gölge şimdiden göğün ışığını söndürüyordu. Ama gecenin ağır ışığı doğaya çok daha yoğun bir anlam kazandırıyordu. Tepecikler, ağaçlar, çitler sanki daha da geriliyor, basit birer parıltı gibi iç içe geçerek eriyorlardı. Koyulaştıkça sanki yeşilin daha yeşil, ağaçlarla toprağın sarısı daha parlak, değişik derinlik ve renk tonlarındaymış gibi geliyordu insana. Irmağın yatağı, sanki vâdinin yüreği ve ciğeriydi, yamaçları kesiyordu: Her şey, bir mucize sonucu capcanlı ortaya çıkmış gibiydi. İnsanla doğanın benzeştiği az raslanan anlardan biriydi.

Tepede durdular ve çok daha mükemmelleşen kendi görüntülerini hayranlıkla seyrettiler. Sonunda Milena, kendine özgü sözlerle sessizliği bozdu:

— Corno sokağı ne kadar uzak geliyor! Carlino, Madam, Cervia Oteli de öyle!

Mario elini Milena'mn eline iyice düğümleyip sıkarak dilinin ucuna gelenleri söyledi:

— Oysa Masist ne kadar yakın! Az önce yanımız-

dan ayrılmış gibi!

Sonra birden karanlık çöktü, gökyüzü yıldızlarla doldu. Karanlıkta kır, havada yanıp sönen ateş böcekleriyle noktalanan ufka kadar geriliyor, kurbağalar vıraklıyordu. Çiftliğin birinde bir köpek havlıyordu, ardından bir ikincisi, bir üçüncüsü ona karşılık verdiler; derken susup ardından yine konuşmaya başladılar. Havlamaları karanlıkta gizli ağızlardan çıkıyor ve dostça yankılanarak evrene dağılıyordu.

Milena'yla Mario, bir yanda uzun duvar, öte yanda yolun üstüne kadar yükselen selvi dizisiyle korunarak yürüyorlardı. Mario Masist'ten söz açıp onları yaklaştıran gecenin dehşetini hatırlattığından susuyorlardı. Sözlerin düşüncelerine ve aynı görüntüleri, aynı tasarıları canlandırarak düşünceleriyle birlikte gelişen duygularına baskı yapmaktan başka işe yaramadığını anlıyorlardı. Konuşmakla sözlerin belirtemediğini söylememiş olacaklar, biraz da birbirlerini aldatacaklardı.

Derken geceyarısı oldu, yeniden seslerine, aynı zamanda da gövdelerinin ağırlığına kavuştular. Yorulmuşlardı, dinlenmeye karar verdiler. Bir hendeği aştılar. Yolun kıyısında geniş ve çimenli bir boşluk uzanıyordu. Mario, bir eli ensesinde, öteki yanında yatan Milena'nın belinde, yere uzandı. Gece yine çok güzeldi. Kafası bir anıya takılan Milena tekrarladı:

— Gerçekten ne kadar uzak şu Corno sokağı!

Bu kez Mario, Masist'in adını anmadı.

— Yıldızlardan da uzak! dedi.

Biraz düşündükten sonra da ekledi:

— Oysa Corno bizim sokağımız! İyi ve kötü yanlarıyla!

Rüzgâr çıkmıştı selviler tatlı, çok şey vâdeden mırıltılara benzeyen hışırtılarla belli belirsiz titreşiyorlardı. Hâlâ birkaç köpek havlıyordu. Bu boğuk ve tiz, ama sayısı çok azalan havlamaları vâdi sanki karşılıyor, güzel ve bambaşka bir dünyayı anımsatırcasına

boğuyor, uyumlu bir hafifletmeyle tüm genişliğine yaymak üzere içinde tutuyordu. Sessizlik çöktüğünde sanki doğa birden soluk almaya, ürpermeye koyuluyordu. Ateş böcekleri, tek düze ve devamlı vıraklamalarıyla sessizliğin boyutlarına erişen kurbağa korosuna uyup ışıltılı kan damlalarını havaya asıyor, doğuyor, ölüyor ve yeniden doğuyorlardı.

Mario ile Milena o ana dek birbirlerini çok arzulamış, kanları iyice kızışmıştı ama isteği uzatıp artırmak ister gibi birleşmediler. Düşüncelerini dinlemek, bu düşüncelerin hâlâ birbirine eşit olup olmadığını anlamak için susuyorlardı. Saatler boyu, sözden daha yoğun, aynı sorgu ve aynı sessizlik sürdü gitti.

Derken bir horoz öttü, her yandan ona karşılık geldi; sanki bir horoz ordusu çadırlarından dışarı uğruyordu. Mario ile Milena da kalktılar.

— Aylar var, horoz ötüşü duymamıştım! dedi Mario.

Merdivenlerde, sokağın köşesinde, belki otelin içinde bekleyen polisleriyle Corno sokağını hatırladılar. Yeniden yola koyulduklarında daha gün doğmamıştı. Mario bir şarkıya başladı, çayırdan gelip birden genç kadının karşısına çıktığı gün Milena'nın söylediği şarkıya. Mimozaların şarkısından sonra bir başkasına geçtiler ve yol boyu, sarmaş dolaş yürüyüp şarkı söylediler.

Vâdinin ötesinde şafak söküyordu; hava serindi, onlara yeni bir güç veriyordu. Arabalara, bisikletlere, çıplak ayaklı pantolon paçaları sıvanmış köylülere, yalınayak, başları rengârenk yemenilerle sarılı köylü kadınlara, sığırların çektiği kağnılara rastladılar. Çiftliklerin önündeki harman yerinde tavuklar yeri gagalıyor, çocuklar üstüne zeytinyağı ve tuz sürülmüş ekmeklerini yiyor, yaslı kadınlar kapı eşiklerine oturmuş yüz yıllardan beri yün eğiriyorlardı. Kadınlar kuyudan su çekiyor, makarayı takarken dönüp bakıyorlardı. Bostan kuyusuna eşekler, karasabanlara öküzler ko-

şulmuştu, çiftçiler bağırarak ilerlemelerini sağlıyor, ara sıra sağdan kırbaçlarıyla onları harekete getiriyorlardı... Geçtiklerini gören bütün bu insanlar -yolun biraz aşağısındaki çiftçiler, su kovalarını taşırarak götüren kadınlar, iğleriyle başka bir çağın perilerini andıran nineler, sümüklerini önlüklerine silen çocuklar, araçları omuzlarında ya da koltuklarının altında tarlalara giden kadınlar ve adamlar, bisikletliler, iki tekerlekli arabalarıyla çiftlik kâhyaları- onlara: «Günaydın!» diyorlardı.

Mario ile Milena da: «Günaydın, hayırlı işler» diye karşılık veriyor arkalarından bin bir dileği sürükleyerek ilerliyorlardı.

Derken güneş tepelerinde iyice yükseldi; gitgide seyrelen selvilerin daracık gölgesinde, birbiri ardından yürüyorlardı. Sonunda güneşin altında çırılçıplak uzanan, geçen arabaların her yanlarını toz içinde bıraktığı uzun bir yol parçasında buldular kendilerini. İki sabah otobüsü karşılaştı; biri Greve'ye gidiyordu, öteki Floransa'ya. Mario, şoförle yolculara: «Yuh» çekti. Sonunda birkaç evin bulunduğu yere vardılar; evlerin ötesinde iki kilometrelik bir iniş başlıyor, dipte Margherita'nın köyü görünüyordu: Tarlaların ortasında, tepesinde çan kulesiyle taşlardan bir ada.

Bitkindiler, susamışlardı ama düşünceleri keyifli aşık düşünceleriydi; yaklaşan hedef keyiflerini daha da arttırıyordu. Bir harman yerini geçtiler ve su istediler. Kuyu suyuydu bu; kısacık bardaklarda buz gibiydi. Üstü açık hamur teknesinde koca koca köy ekmeği somunları duruyordu. Mario su içerken ekmeklere baktığından kadın bir dilim isteyip istemediklerini sordu.

Güneş altında, üzüm salkımlarım ısırdıkları gibi ekmek dilimlerini ısırarak yokuş aşağı inmeye koyuldular. Gidecekleri yere vardıklarına seviniyor, birleşen elleriyle ekmeğin tadmdan başka şey düşünmüyorlardı. Margherita'nın evi köyün ilk evlerinden biriydi;

son metreleri, çocuklar gibi koşarak aldılar.

Eski bir köy eviydi bu; arkasında bahçe, kümes ve tavşan kafesleri vardı, yanında da iki kısa dizi bağ kütüğü, sonra bir incir ağacı, bir şeftali ağacı, çiçek açmış bostan, bodur domates fideleri... Geniş mutfağa girdiler; dipteki ocağın önünde Masist ile Margherita'nın aşkı başlamıştı. Mutfaktan bahçeye geçiliyordu, Margherita'yı orada buldular.

Şeftali ağacının altında alçak bir iskemleye oturmuş yün örüyordu. İki yeğeni yanında oynuyorlardı. Margherita bakışlarıyla çocukları kollamaktaydı. Siyah, ayak bileklerine inen, kalçalarında buruşmuş siyah bir elbise giyiyordu. O mutlu hali, hem şaşkın hem de rahat yüzü, çekingen ve güleç gözleri kalmamıştı. Yüzü fildişi gibi kurumuştu, yanaklarının pürtüklü kırmızılığı zayıflığını daha da belirgin kılıyordu. Acı bakışındaki her türlü şaşkınlık parıltısını yok etmişti; bu bakışta artık hüzünlü ve kaderine boyun eğmiş bir durgunluk vardı: Yenilgiye uğramış kişinin kesin hareketsizliği.

Onları görür görmez yanlarına koştu. Zayıflayan gövdesi de daha uzun, giydiği elbiseye rağmen daha ince ve güzeldi; sanki yüz bu gövdenin vadettiklerini yalanlıyordu. Gövdenin taptaze gücüyle kaçınılmaz bir yaşlılığın yıkıntısını haber veren yüzün yıpranmış anlamında açık bir çelişki vardı. Margherita yorgunluğu arıyor, ailesinin dediği gibi evde her işi yapmak istiyordu; bu çaba, gövde yorgunluğunu kafa yorgunluğuyla eşitlemek ve etiyle mücadele etmekten başka amaç gütmüyordu. Boynuna astığı madalyonun içinde, ne gösteriş, ne de sahte bir utançla, kocasının resmini yabancıların bakışlarına sunuyordu. Kendi açık yüreği gibi, bu madalyonu göğsünde taşıyordu.

— Ne var? Ne oldu? diye sordu Mario ile Milena'ya.

Gençlerin sevinci onun karşısında uçtu gitti. Herşeyi olduğu gibi hatırladılar. Yolculuk süresince şaş-

kınlık ve keşifler arasında gidip gelmekten geleceğin karanlık, kaderlerinin karmakarışık olduğunu unutmuşlardı. Gerçek gövdelerinin yorgunluğunu geri getirdi. Çabucak Margherita'ya bilgi verdiler, dinlenip dinlenemeyeceklerini sordular. Bir tek konuk odası vardı evde. Mario o odaya geçti, Milena Margherita'nın yatağına uzandı. Uyumadan önce duvarların ardından birbirlerine: «İyi uykular!» dediler. Çektikleri uyku, yirmi yaşındaki gençlerin mutlu uykusuydu.

Yatalı on saat olmuştu ki, Margherita, yemek yemeleri için onları uyandırma zamanının geldiğine karar verdi. Mutfağa indiler, geceyarısı olmuştu, masayı hazır buldular. Margherita'nın annesiyle babası, hem erken yattıklarından hem de gençleri rahatsız etmek istemediklerinden odalarına çekilmişlerdi. Margherita tabaklarına yemek koydu, sonra yünüyle yanlarına oturdu. Gençliğin, uzun bir yürüyüş ve uzun süre dinlenmenin sağladığı iştahla yemeklerini yediler. Ama içlerinde gerçeğin tehdidi vardı, Margherita'nın suskunluğu onları da susmaya zorluyordu. Sonunda Margherita, Milena'ya:

— Annene haber vermek ve yarın eve döneceğini bildirmek için emin birini arabayla yolladım, dedi.

Milena onu öpmek için yerinden fırladı. Margherita genç kadına bezgin bezgin gülümsedi.

Yemek bittiğinde kendilerini dinlenmiş hissettiler, bahçeden gelen hava tertemizdi. İskemleleri dışarı çıkarıp oturdular. Margherita ayrıldı; Milena da, az sonra yanına geleceğine söz verdi.

Ateş böceklerinin tümü sanki havanın tutsağı olmuş, bahçeye toplanmışlardı. Hava da topraktan, yeşillikten, meyvalardan doğar gibiydi; nemli, taze, kışkırtıcı bir tadı vardı. Yanyana şeftali ağacının altına çöktüler. Milena başım Mario'nun omuzuna dayadı. Ardından ışıktan iziyle gökte bir yıldız kaydı ve bağların ardında kayboldu.

— Bir yıl geçti! dedi Milena. Geçen yaz Cure'deki

dairemde mutfak penceresine dayanmıştım. Dilekte bulunmak için bir yıldızın kaymasını bekliyordum. İstediğim bir çocuktu! Belki o sıra daha akıllıydım.

— Sadece daha mutluydun, sanırım.

— Belki, dedi Milena ve biraz daha Mario'ya sokuldu.

— Bir yıl oluyor, diye devam etti Mario, Masist'in, senin ve Corno sokağının varlığından habersizdim. Bianca söylüyordu da, bütün benzerleri gibi bir sokak geliyordu bana. Hiç gelmemiştim Corno'ya. Bir akşam, görmek için, rasgele geçen bir yaya gibi girdim sokağa; hiçbir şey göremedim. Corno'yu anlamak için orada yaşamak gerek.

— Biraz terkedilmiş bir sokak.

Ne olduğunu kestiremediği bir saplantıdan kurtulmak ister gibi, ekledi:

— Mutsuz ve geveze insanlarıyla!

Kendinin olmayan ama benimsediği bir görüşü açıkladı Mario:

— Ama ikimiz de aynı hamurdanız. Bâzı hatalardan kendimizi kurtardık, aynı zamanda onların özelliklerinden bazılarını da yitirdik. Ne olursa olsun, yıldızlara bile çıkmamız gerekse Corno sokağı hep içimizde kalacak! Ama hiç kuşkusuz, yeryüzünden ayrılmıyacağız!

— Dün geceki gibi el ele mi?

— Evet, dedi Mario.

Sonra ekledi:

— Sence birbirimizi yeterince tanımadık mı dün gece? Hiç konuşmadığımız halde?

— Şimdi anlıyorum bir yıl önce neden daha mutlu olduğumuzu, dedi Milena. Dertler mutluluğumuzun bir bölümünü alıp götürdüğü için değil. Son bir yıl içinde o kadar çok şey öğrendik ki şimdi hepsi birden dudaklarımızdan dışarı çıkmak istiyor tam tersine derdimizi anlatmamıza engel oluyor. Eskiden kolaydı! O sıralar söylediklerimizi doğuştan biliyorduk; her günkü şeyler-

di! Ama bizim mutluluğumuz, belki bazı şeyleri söylemek isteyip söyleyememek. Örneğin: Seni seviyorum, demek. Seni niçin sevdiğimi bilmiyorum ama söylemeye gelince diyecek şey bulamıyorum.

— Ben de; Masist benimle konuşmaya başladığında başıma aynı şey geldi. Kendi kendime bana söylediklerini düşünüyor ve ayağım çıktığında ne duydumsa aynı şeyleri duyuyorum. Gülme. Çıkık ayak yerine oturmuştu; artık canımı acıtmıyordu ama yere korka korka basıyordum. Bir türlü düzgün yürüyemiyordum!

Milena, aşık bir kadın gibi güldü:

— Yürümeyi ve konuşmayı öğrenmek gerek! Bir takım gelişmeler gösterdik! Hiç olmazsa doğduk, umarım!

— Hem de nasıl! dedi Mario ve dudakları Milena'nın dudaklarının üstüne kapandı.

— Tanrı'ya şükür, hem de Corno sokağında doğduk! Çünkü bana da, orada doğmuşum gibi geliyor.

İlk geceki gibi, ses çıkarmadan oturup köpek havlamalarını ateş böceklerinin esrarlı ürpertilerini dinlediler. Sonra yine kol kola içeri girdiler. Ayaklarının ucuna basarak koridoru geçip Margherita'nın odasının önünde soluklarını tuttular.

Güneş doğarken pencerelerinin altında bir otomobil durduğunda uyanıktılar. Otomobili ilk duyan ikisi oldu. Polisler kibar davranıp Mario'yu yatıştırdılar; Kendisinden sadece bazı şeyleri aydınlatması isteniyordu. Sonra sevgi dolu ilk öpüşmeleri ve umutları gibi sıra ayrılığa geldi. Margherita hiç konuşmadan gözyaşları içinde Mario'yla vedalaştı. Araba uzaklaşır, Milena ardmdan el sallarken Margherita Masist'in resmini göğsünde sıkıyordu.

Milena aynı gün öğleden sonra Corno sokağına girdiğinde, özellikle onu kollamak için yerini değiştiren Staderini iskemlesiyle tezgâhını devirerek yerinden fırladı.

— Yakaladılar mı? diye sordu.

Milena başını salladı. Bunun üzerine kunduracı patladı. Sokakta olduğuna aldırmadan haykırarak gökyüzüne yumruk salladı:

— Yerinde misin sen? Orada değilsen neredesin?

Göz açıp kapayınca, bu sözleri söyleyecek ve bembeyaz saçlarına rağmen yüreğinde birikeni ortaya dökecek kadar kısa bir süre. Sonra yere saçılan araçlarını titreyerek topladı. Kadınlar pencereye çıkmış, bir şey söylemiyorlardı. Madam balon uçuruyor, çocuklar, o suçsuz yaratıklar, Madam'ı alkışlıyorlardı.

25

Sonbahar Masist'in ölüm yıldönümünü de beraberinde getirdi. Cephanelik gibi korunan mezarına, yine de bir demet karanfil bırakacak insan çıktı. Hatırlandığı kadarıyla, Corno sokağı ilk kez «scampanata» düzenlemedi. Karanfiller soldu ve ardından kar yağdı. Bianca Eugenio ile evlendi. Kümes ve yuvarlak masasıyla Masist'in yuvasını yeniden düzenlediler.

Derken Noel geldi, Cornolular tombala oynadılar. Madam yatağında dikilmiş yere düşüşlerini görmek için balon yapıyordu. Bruno ve kayınpederi inşaat işçisi Antonio, şehir dışındaki mahallelere kadar uzanarak meyva ve sebze satmaya başladılar. Antonio'nun karısı Leontina zatürreden öldü. Carlino'ya İtalya tahtının Cavaliere* nişanı verildi. Fidalma kırmızı-beyaz şeriti, siyah gömleğindeki öteki şeritlerin yanma dikti.

İlkbaharda çalarsaatlerle birlikte güneş yeniden göründü. Panayırlar her zamanki gibi kalabalık ve gürültülü geçti. Mario delil yetersizliğinden salıverildi. Birkaç gün Milena'nın evinde kaldı, sonra bir gece sokağımızdan ayrıldılar. Sokağımıza gelince, o, dediko-

* İtalya'da yaygın bir nişan.

duları ve sefaleti, insanca sevinciyle besleniyordu. Ugo, beş yıl hapis cezasını çekmeye hazırlanıyordu. Gesuina gitti, Margherita'nın yanına yerleşti; Ugo'nun kaç gün ve kaç ay sonra kurtulacağını hesaplıyordu. Clara'nın küçük bir kızı doğdu. Temmuzda Beppino Carresi, üniforma giydiği gün arkasından alay ettiğini sandığı kunduracı Staderini'yi tokatladı. Madam insanların kafasına tükürüyor ve sabundan balonlar yapıyordu.

Sonbaharla birlikte Masist'in mezarı üstündeki kırmızı çiçek mucizesi tekrarlandı. Bir yıl önce dul kalan inşaat işçisi Antonio, Semira ile evlendi. Sokağımız gevezelik edip duruyor ve şimdiden kışlık giysileri naftalinden çıkarmayı düşünüyordu. Oysa daha eylülün sonundaydık. Günlerden perşembeydi; Musetta Cecchi dikişi biten elbiseleri terziye götürmüş, dönüyordu. Dul anasıyla birlikte eskiden Nanni ve Elisa'nın oturduğu daireyi tutan genç Renzo'ya Porta la Croce'de rastladı.

— Eve mi dönüyorsun? diye sordu Renzo.

— Evet, ya sen?

— Birlikte yürüyelim öyleyse!

— Burada ne işin var? diye sordu Musetta.

— Garibaldi sinemasında, Ridolini'nin filmine gittim.

Az sonra Musetta yine sordu:

— Corno sokağıyla aran iyi mi?

— Şöyle böyle; henüz pek alışamadım!

— Neden akşam yemeğinden sonra aşağı inmiyorsun? Biz her akşam, hava almak için Santa Croce'ye gidiyoruz.

— Evet, siz Cornolular daha çok Santa Croce'ye gidersiniz. Ben Signoria alanına alıştım. Orada hem havuz var, hem de demir çubuklara asılıp paralel yapmak mümkün.

— Signoria alanı şehrin merkezinde ve yolu uzun, onun için Santa Croce'ye gidiyoruz. Ama Santa Croce'de de, yeni yapılan kütüphane binasının iskelelerinde paralel yapmak mümkün. Santa Croce'de insan

rahat ediyor.

— Tahta iskelelerde paraleli nasıl beceriyorlar?

— Gelirsen Gigi'yle kardeşim sana öğretirler.

— Onları tanımıyorum.

— Ben sana tanıştırırım. Bizim oğlanlar kendini beğenmiş buluyorlar seni; buna inanmıyorum. Şimdi ye kadar merkezde oturduğun için, belki Corno sokağı sana yabancı geliyor?

Renzo kızardı, onu gören Musetta da kıpkırmızı kesildi.

— Adın ne? diye sordu Renzo.

— Musetta; seninki Renzo, biliyorum. Annen benim annemle ve öteki kadınlarla çoktan tanıştı.

— Temizlik işlerinde ekip şefi olan adamın kızısın değil mi?

— Evet, ablam da kömürcü dükkânının sahibi!

— Saçı örgülü arkadaşın kim?

— Adele; ama onda iş yok. Erkek kardeşimle nişanlı.

— Merak ettiğimden sordum, ya küçük kızın?

— Piccarda'yı mı söylüyorsun? Clara'yla evlenen eski demiryolcunun kızkardeşi. Clara'nın ablası demiryolcu Bruno'nun annesiyle evlendi... Anlatması güç; ama sokaktakilerle anlaşman yeter, olağanüstü bir yanı olmadığını göreceksin. Corno sokağında ara sıra fırtına da çıksa birbirimizi severiz.

— Farkındayım; Hepiniz birbirinize hısım oluyorsunuz?

— Biz bir kabileyiz! der Staderini. Staderini'nin kim olduğunu biliyorsun, umarım.

— Pabucumu çivilerken Dante'nin CEHENNEM'inden bana bir Canto okudu!

— Dante onun en büyük tutkusu, ama Corno sokağında artık Staderini'yi dinleyen yok. Saponai sokağındaki kahveye gidip ezberlediği şiirleri orada okumak zorunda kalıyor!

— Ama öğretmen gibi şiir okuyor, sen şiir sever

misin?

— Pek anlamam, ya sen, sever misin?

— Evet severim. Ya okumayı, sever misin?

— Çok, ama vakit bulamıyorum.

— Benim on dört ciltlik bir kitaplığım var; istersen sana ödünç kitap verebilirim.

— Kitaplarında aşktan söz ediliyor mu?

— Bazılarında...

Bir sessizlik oldu.

— Öyleyse, dedi Renzo, aşktan söz etmediği için Ridolini'den hoşlanmıyorsun?

— Gerçekten öyle. Ya senin?

— Ben hoşlanıyorum! Peki, Tom Miks hoşuna gidiyor mu?

— Hayır, senin gidiyor mu?

— Değişik zevklerimiz var. Senin hoşuna gidenler hangileri?

— Aşk fimleri, bir de eğlenceli filmler. Carmen Boni'nin Scampolo'sunu gördün mü? Karşıya geçerken dikkat, bir araba geliyor!

— Geçen araba Lambda'ydı.

— Arabalardan anlıyor musun?

— Radyatörlerin üstündeki markalarından tanırım.

— Corno sokağında Masist'in bir sepetli motosikleti vardı.

— Masist kimdi? Faşistlerin öldürdüğü şüpheli adam mı?

— Ne bağırıyorsun böyle, delirdin mi?

Yeni bir sessizlik oldu. Sonra Musetta sordu.

— Peki Madam senin üzerinde nasıl bir etki yaptı?

— Eski bir yıkıntı! Neden Manicomio'ya yatırmıyorlar?

— Penceresinden ayırdılar mı açlık grevi yapıyor. Kanunî vekilinin de, uzun zaman yaşamasında büyük çıkarı var. Onun geçimi Madam'ın sırtından. Yine de Madam sapıtmadan önce yıllar boyu Cornolulara etmediğini komadı!

— Sonu çok kötü gelmiş ama!

— Ne olursa olsun, bütün Corno sokağı onun. Bence, şu deli haliyle bile biz onun kadar mutlu değiliz. Düşünsene, insanların kafasına dilediğince tükürebiliyor!

Renzo gülmeye başladı, Musetta da onu izledi.

— Keyifli bir kızsın! dedi Renzo.

Sonra ekledi:

— Adele kardeşinle nişanlı olduğuna göre Piccarda Gigi ile iyi anlaşıyor herhalde.

— Nereden biliyorsun?

— Tahmin ettim. Peki senin erkek arkadaşın var mı?

— Benim yok, ya senin?

— Tabii yok!

Çocuklar gibi, içten gülmeye koyuldular.

Yine de kahkaları kesildiğinde, tedirgin oldular. Bunun üzerine, konuyu değiştirmek için Renzo rasgele bir soru sordu:

— Okula gitmiyor musun?

— Hayır, bitirdim. Ya sen?

— Senden daha yaşlı olduğuma göre ben de bitirdim tabii!

— Ben dörde kadar gittim, sen?

Renzo, bir an kararsız durdu. Sonra:

— Altıncı sınıfa kadar okudum. İlkokul bitirme sınavını verdim! dedi.

Musetta kurnaz kurnaz yüzüne baktı:

— Emin misin? diye sordu.

— İnsanın düşüncelerini mi okursun? İtalyanca iyi gidiyor muydu?

— Hayır. Ya senin İtalyanca derslerin?

— Ohooo! Benim en başarılı dersimdi İtalyanca.

— Ben coğrafyada başarı gösterirdim. Kimbilir neden? Okuldan ayrılalı iki yıl oluyor, hiçbir şey hatırlamıyorum.

— Çalışıyor musun? Ne yapıyorsun?

— Terzilik, ya sen?

— Ben bir haftadır işsizim. Berberde çalışıyordum ama hoşuma gitmedi.

— Neden bir matbaaya girmiyorsun? İyi iştir matbaacılık! Mario günde aşağı yukarı on liret kazanıyordu, yirmisine yeni basmıştı. Kardeşim de matbaacılık öğreniyor!

— Mario kim?

— Şimdiye kadar Corno sokağında görülen en yakışıklı çocuk! Ama fazla kalmadı! İlk geldiği sıralar mahallenin büyükleri şimdikinden daha keyifliydi. Şimdi Milena'yla birlikte gitti. Fransa'da oldukları söyleniyor!

— Milena kim?

— Her şeyin sırası var dostum! Corno sokağının hikâyeleri şarkı yapılıp gitarla söylenmeli! En güzeli de, Corno sokağında sanki hiçbir şey olmayışı. Anlamıyorum doğrusu!

Bunun üzerine Renzo, yaşından büyük bir şey söyledi:

— Ne yaparsın, hayat bu!

Musetta, özellikle kış günleri, tombala oynanırken çenesi biraz çözülen Masist'in sık sık tekrarladığı bir deyimi hatırladı. Bu deyimi kendine mal edip şaka niyetiyle söyleyiverdi:

— Dertleri ve keyifli anlarıyla hayat bu işte!

Güldü, sonra devam etti:

— İlânı gördün mü? Pazara Olimpiya'da «Stenterello Preston'da Meyhaneci» oynuyor. Gidecek misin?

— Ridolini'den hoşlanmıyorsun, peki Stenterello hoşuna gidiyor mu?

— Ridolini'yi de severim. Ne yapacağını merak ettiğim için sana hayır dedim!

— Öyleyse ortak zevklerimiz var, ne dersin?

Sorusunda, Musetta'nın dikkatinden kaçmayan belli belirsiz bir niyet vardı.

— Bana açılmadan önce bekle bakalım biraz, de-

di. Belki başka birine sözlüyümdür?

Bu kez yalnız Musetta kızardı. Toparlanmak için çevresine bakındı, sonra değişik bir sesle ekledi:

— Ağzı bozuk kadınlar gibi konuşuyorum değil mi? Doğru söyle!

— Olduğundan değişik görünmek istediğini sanıyorum. Aslında iyi bir kızsın. Ama biraz kabasın, bak bu doğru! Hem inan, sana hiç gitmiyor.

— Bağışlanmam gerekir; bu akşam çok sinirliyim, konuştukça rahatlıyorum.

— Ne geldi başına?

— Önemi yok!

San Firenze alanına varmışlardı. Önlerinde Leoni sokağı, ilerde, Arno ırmağının kıyısı ve geçen tramvay vardı.

— Eve dönmeden neden biraz daha dolaşmayalım?

— Hayır. Senin gibi kibar bir çocukla konuşmak isterdim ama işi ciddiye aldığını görüyorum!. Belki siz erkekler, hepiniz böylesiniz! Hem sonra, aşağı yukarı senin yaşında bir çocukla nişanlı olduğumu söylemedim; San Frediano'lu bir genç. Bir fırıncının yanında çalışıyor.

— Bu akşam kavga mı ettiniz?

— Bu akşam değil dün!

— Neden, sorabilir miyim?

Adliye binasının merdivenlerinde durmuşlardı. Kalabalık, mendil ve elbiselik erkek kumaşı satan bir satıcının çevresini almıştı. Renzo sorusunu tekrarladı. Musetta biraz düşünceli durdu ve Condotta sokağında bekleyen araba dizisine göz attı. Gazete satıcısı, kulübesinin içinden bağırarak akşam gazetelerinin geldiğini bildiriyordu.

— Senin de ders alabileceğin bir şeyden ötürü, Faşist Parti'nin gençlik kuruluşuna yazıldığından kavga etti. Oysa şimdiye kadar aramızda önemli bir geçimsizlik olmamıştı!

— Aslında bunda bir şey yok! Gençlik örgütüne

ben de katılmak istiyorum. Şimdilik Katolik Araştırmacılar kuruluşu üyesiyim; ama hiç eğlenceli değil.

— Biliyorum; sizi âyin dinlemeye zorluyorlar!

— Sokakta durup kızlarla konuşmamızı da yasaklıyorlar! dedi gülümseyerek ve ardından ekledi:

— Faşist Parti'nin gençlik örgütünde tabanca atmayı öğretiyorlar. Gerçek tabancalarla hem, biliyor musun? Gerçek mermilerle! Birkaç aya kadar Roma'da, bütün masraflar ödenerek büyük bir gençlik toplantısı yapılacak! Lider, kendisini boğazlamak isteyenlere karşı ihtilâlin gençlere güvendiğini söyledi.

— Evet, dedi Musetta, boğazlamak. Sonra anlamını kavramak ister gibi sözcüğü birkaç kere tekrarladı.

— Öyleyse nişanlının gençlik örgütüne katılmasında ne kötülük var?

— Nişanlım da senin gibi düşünüyor! Günlerce kafamı ütüledi, yok eğitmeni şöyleymiş, böyleymiş. Tanrı samrsın! Sonra laf döndü dolaştı Bencini'ye geldi. Yani Corno sokağının 1 numaralı binasında oturan muhasebeciye.

— Evet, kendisine gelip geçerken rasladım, biliyorum!

— Sen tanıyorsun, biz ne mal olduğunu biliyoruz!

Şaşkın ve umutsuz Musetta ağlamak üzere olduğunu hissediyordu.

— Sana faydalı olması için şunu söylemeliyim...

Cümlesinin sonunu getirmedi; söyleyeceği şeyden kendi de korktu. Hasta kedi gözleriyle sağa sola bakındı, sonra yeniden gülümseyip Gigi Lucatelli'nin «kötü dilli» adını taktığı Musetta oluverdi.

— Demek işsizsin? dedi yeniden yola koyulurken.

Renzo Musetta'nın varlığıyla çok meşgul, hoşuna giden ve isteyerek içini döktüğü bir kıza bağlanan gencin tepeden bakışıyla ondaki değişmeleri izliyordu.

— Yarın, dedi bir avukatın yanına giriyorum. Haftada otuz liret verecekler.

Musetta şaşkın şaşkın yüzüne baktı.

— İyi ama yazıhanede kâtiplik yapmak iş değil! Büyüdüğünde ne olacaksın?

Renzo büyük bir saflıkla:

— En çok istediğim havacı olmak! dedi.

Doğrusu Renzo, Stenterello ve Ridolini kadar eğlendiriyordu Musetta'yı.

— Ne garip fikir! dedi Musetta. Corno sokağında bir havacı!

Kızın kahkahası Renzo'nun canım sıktı, biraz da üzdü. Bir şey söylemiş olmak için:

— Ciklet sever misin? diye sordu. Çok yeni bir şey! Al! Üstü biraz tozlu, cebime yapışmıştı da. Ama hoşlanacaksın!

Hemen ardından çocukça birşey yaptığını düşündü.

NAPOLİ 3 Şubat / FLORANSA 14 Eylül 1946

FAKİR AŞIKLAR

Pratolini



CAN YAYINLARI

Ünlü İtalyan yazarı **Vasco Pratolini** 1913 yılında Floransa'da doğdu. Çok yoksul bir ailenin çocuğuydu. Öğrenimini tamamlamak için pek çok işe girdi çıktı. İlk romanı olan *Yeşil Halı* (1941) ile *Aile Günlüğü* (1947) adlı romanını, çocukluk ve gençlik anılarından esinlenerek yazmıştır. *Mahalle* (1944), *Fakir Aşıklar* (1947) ve *San Frediano'nun Kızları* (1952) adlı romanları, çok güçlü bir gerçekçilik anlayışının ürünlerdir; bu romanlar, yoksul Floransa halkından geniş kesitler verirler. *Çağımızın Bir Kahramanı* (1949) faşist yönetim yıllarında büyüyen ve o dönemin etkisiyle cinayete sürüklenen bir gencin öyküsüdür. *Metello* (1955) Toscana yöresi halkının birkaç kuşak boyu süren yaşamını anlatır. *İsraf* (1960), *Aklın Direnci* (1963), *Allegori ve Gülünçlük* ise, yazarın çağdaş İtalya'nın duygusal ve toplumsal yaşamını inceleyen son romanlarıdır. Ünlü İtalyan rejisörü **Renato Castellani** tarafından filme de alınan *Fakir Aşıklar*, 1954 yılında Cannes Film Şenliği büyük ödülünü kazanmıştı.

Kapak Resmi **DAVID HAMILTON**